

Fernando Pita

(Komp.)

Simpoziaj Aktoj

ILEI 2020-2021

Temática
EDITORA

Fernando Pita
(Komp.)

Simpoziaj Aktoj

ILEI 2020-2021

Temática Editora
Porto Velho - Rondônia, 2023

Copyright © by Fernando Pita

Rua Prudente de Moraes, 2421
CEP: 76801-059 Porto Velho-RO
+55 (69) **99246-7839** (WhatsApp)

Kompilanto
Fernando Pita

Eldonisto kaj revizianto
Abel Sidney

Kompostito
Rogério Mota

Dados Internacionais de Catalogação na Publicação – CIP

A315 Aktoj de ILEI-simpozioj 2020-2021 [recurso eletrônico]
/ Fernando Pita (comp.). – Porto Velho : Temática
Editora, 2025.
4493 KB

ISBN 978-65-5025-051-5

1. Esperanto - docência. 2. Interlingüística. I. Título.

CDD 410
CDU 811.92

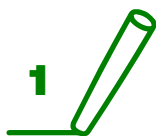
Ficha catalográfica elaborada pela Bibliotecária Zane S. S. Santos CRB 11/1081

Presita en Brazilo

INDEKSO

- 1** ILEI dum la jaroj kiam la mondo freneziĝis5
Fernando Pita
- 2** VEKI-1 (2020) kaj VEKI-2 (2021)15
Mireille Grosjean
- 3** La simpozioj de ILEI17
Radojica Petrović
- 4** Communication dans les environnements éducatifs
multilingues: problèmes et solutions23
Dossou Charles Ligan
- 5** Komunikado en plurlingvaj edukaj medioj:
problemoj kaj solvoj40
Dossou Charles Ligan
- 6** Ses difinoj serĉantaj fakon56
Federico Gobbo
- 7** Tipologiaj demandoj kaj perspektivoj
rilate al la konstruitaj lingvoj94
Philippe Planchon
- 8** Diakronio kaj evolufazoj de la
leksiko kaj de la vortfarado en Esperanto111
Philippe Planchon
- 9** Ĉu Esperanto estas facila? Spertoj el perreta
kurso de Esperanto al azianoj127
Renato Corsetti
- 10** La Interlingvistikaj Studoj de la Universitato
Adam Mickiewicz fone de la universitata instruado
de Esperanto kaj interlingvistiko143
Ilona Koutny

- 11** Esperanto kaj interlingvistiko en Federacia Universitato de Paranao: historio, atingoj kaj perspektivoj159
Ivan Eidt Colling
- 12** Interlingvistiko kaj esperantologio en la nuntempa itala universitata medio (kun speciala fokuso al la Universitato de Parma)198
Davide Astori
- 13** Esperanta strategio en universitatoj225
Vicente Manzano-Arrondo
- 14** Instruado de esperanto en universitato UNED244
Manuel Pancorbo
- 15** Interlingvistiko kaj esperantologio en la Universitata esperanto-centro en Ukrainio257
Nina Danylyuk
- 16** ILEI-ESF laborgrupo pri esperanto kaj universitato269
Renato Corsetti
Angela Tellier
- 17** La sperto kolekti, resumi kaj disponigi interrete la italajn diplomlaboraĵojn kaj disertaciojn pri esperanto ..280
Alessandra Madella
Enrico Borrello
Daniele Binaghi
- 18** Estonto de ILEI-simpozioj kaj iliaj aktoj (postparolo)294
Ahmad Reza Mamduhi

ILEI dum la jaroj kiam la mondo freneziĝis

Fernando Pita

Universitato de Ŝtato de Rio-de-Ĵanejro (UERJ)

Brazila Akademio pri Filologio (Abrafil)

Akademio de Esperanto (AdE)

Estrarano de ILEI

(magisterpita@gmail.com)

ANTAŬ KVARDEK JAROJ, la usona filozofo kaj verkisto Marshall Berman publikis libron kies titolo estis, kvankam tion neniu povus tiam imagi, iom profeteca: Ĉio *solida malfariĝas en aero*. Kaj la tempo pravigis ĝin, ĉar en kaj per la aero disvastiĝis, dum la lastaj jaroj, viruso kiu sufiĉe klare elmontris al ni kiom “solida” tio estas, sekura vere estis la mondo en kiu ni kutime vidis pandemiojn kiel aferon de praa pasinteco.

Sed jen: subite ĝi falis sur nin kvazaŭ tropika tempesto: ne nur frakasante nian ĉiutagan vivadon, sed akaparante nekalkuleblajn vivojn tra nia tuta planedo; kie, ie ajn, ĉiuj perdis iun (konatuloj, amikoj, parencoj, paroj, kaj eĉ tutaj familioj!). Ĝi subite kaj senpermeso ŝanĝis nian vivmanieron por ĉiam.

Krome, ĉar Esperanto ja estas kuracilo, sed por monda komunikado, do ne funkcia kontraŭ virusoj, ni,

esperantistoj, malfeliĉe la pandemion suferis tiom kiom ĉiuj aliaj. Tamen, kune kun la gripo, ni ricevis specialan “aldonaĵon”: la senkompata nuligo de ĉiuj niaj eventoj. Tio signifis por nia diaspora komunumo teruran baton, kiu multe ŝanceligis nian komunumon, kaj draste pezis sur niaj organizoj, kiuj, almenaŭ la plej fortaj – post la pandemio, memorigante Berman, mi ne plu aŭdacos diri “solidaj” – provis iamaniere elturniĝi por, iel ajn, plenumi siajn laŭstatutajn devojn, inter kiuj la organizado de eventoj.

Tiel, ĉiuj, sed unuarange la obstinaj kontraŭinterretuloj – kiuj, cetere, estis ĉe ni multe pli da homoj ol mi dekomence imagis devis lerni kiel sin organizi, kunveni, debati, prelegi per la reto. Oni tuj devis scii kiel rekontakti niajn kunulojn, inviti, alvoki, partoprenigi ilin en okazintaĵoj kiuj, se unuflanke neniam estis preparitaj tiamaniere, aliflanke, kaj samtempe, neniam estis tiom necesaj por homoj kiuj nur malofte povis eliri siajn hejmojn.

Kompreneble, ni, aŭ almenaŭ la plejmulto de la esperantistoj, jam delonge alkitimiĝis al la interreta vivo: preskaŭ ĉiuj inter ni havas interretan aliron kaj profilojn en sociaj retumoj, ni ankaŭ partoprenas en (eternaj) diskutrondoj, ktp. Sed tio, kio antaŭe okazis je persona nivelo, devis do fariĝi preskaŭ la nura rimedo teni kontakton inter ni kaj funkciigi niajn instituciojn. Resume: tio, kio antaŭe estis nur persona prefero, fariĝis por ni institucia devigo.

Do, en tempo kiu tiam ŝajnis eterna, sed kiun oni nun sentas kvazaŭ daŭrinta la momenton de nura palpebrumado, pasis du jaroj, du samtempe marasmaj kaj frenezaj jaroj, en kiuj la plejmulto de la landoj provis maksimume kontroli, sed

sen tute finigi, la pandemion. Du jaroj dum kiuj la esperantomovado devis alfronti tute novan defion, kies sinsekvoj kaj konsekvencoj, kiuj estas ja nepre mezurendaj, tamen ankoraŭ (r)estas mezurotaj.

Sed, post tiuj du jaroj, oni povas ja diri, ke ĉiuj, esperantistoj aŭ ne, jam povas, se ne atingi finan konkludon pri tio, kion la pandemio signifis kaj kiel ĝi ŝanĝis nian ordinaran vivon en tiu ĉi planedo, iomete retrorigardi kaj konstati kiamaniere niaj ĉiutagaj vivoj estis ŝanĝitaj de kaj pro la pandemio: kiom da aferoj, antaŭe normalaj, oni ne plu faras aŭ almenaŭ ne plu faras sammaniere. Tiu estas la “nova normalo”, kiel diris iu.

Se tiu momento – kiu antaŭ, oni diru kvin jaroj, sonus al ni kvazaŭ kompleta absurdaĵo alvenis por ni, simplaj homoj, la samon oni povas kaj rajtas diri rilate al niaj esperantaj organizoj kiuj, larĝskale kaj kolektive, suferis perdojn de sia membraro, kaj kiuj individue eklernis kiel elturniĝi en tiu nova mondo kaj, nun, tiuj samaj organizoj iam povas elmontri kaj kundividi la novajn spertojn kiujn ili devige akiris.

Tamen, eĉ se tiu procezo estos longa, estas fakto ke ĝi daŭre ĉeestos multajn el la oficialaj kunvenoj kaj klubaj babilrondoj de nia movado, kaj same estas fakto, ke ĝi devas komenci ie, kaj startigi tian interŝanĝon de spertoj estas unu el la proponoj, kiuj la ekzisto mem de tiu ĉi verko celas vekigi ĉe ĝiaj leguntoj; ĉar ĝi ne nur elmontras tion, kion, malgraŭ ĉiuj kontraŭigoj, nia asocio – tio estas, ILEI sukcesis realigi; sed ĝi elmontras, ankaŭ kaj precipe, *la rezultojn* atingitajn per tio kion oni ja sukcesis realigi.

Certe la decido anstataŭgi la ĉeeston pro virtualan kongreson ne estis facila, sed nepra, precipe ĉar la nura alia elekteblo estus plena nuligo de la kongreso, kio por ni estus afero eĉ pli terura ol kongreso sen granda partoprenantaro. Sed la tiama estraro de ILEI, prezidita de Mireille Grosjean, kuraĝe alfrontis tion. Tial oni petis al ŝi – kaj ŝi afable akceptis iom verki pri tiu momento. Verkita dum la eventoj estis ankoraŭ “varmaj”, tiu teksto sentigas, inter siaj linioj, la premon sur la tiama estraro, kaj la, feliĉe feliĉajn rezultojn atingitaj. Tiu artikolo estas la unua el la tri kiuj enestas tiun volumon sed fakte ne estis prezentitaj dum Simpozio – pri la du aliaj oni parolu ĝustatempe. Laŭ tiu teksto pri la evento, verkita de s-ino Grosjean, malgraŭ ĉiuspecaj defioj, la fina rezulto estis ke la partoprenantoj povis ĝui eventon pli interesa ol kutime.

Ŝia teksto permesas ke oni konkludu ke, se esperantaj organizaĵoj devis reinventi sin por alfronti la pandemion; oni rajtas, povas kaj devas agnoski, ke ILEI estas kalkulita inter tiuj kiuj prezentas la plej bonajn rezultojn: ĝi ne nur realigis siajn plej tradiciajn eventojn, nome la Kongreso kaj la Simpozio; sed tiuj eventoj eĉ havis pli da (virtualaj) ĉeestantoj ol la lastjaraj antaŭpandemiaj kongresoj sukcesis atingi. Plie kaj tio tute ne estas neglektebla ĝi povis partoprenigi homojn el pli da lokoj (laŭ planeda skalo) ol ĝenerale okazis: diversaj partoprenantoj, kaj precipe prelegantoj, certe ne estus ĉe ni se la ebleco perrete partopreni ne estus impozigita de Kovimo.

Ĝuste pro tio, la Virtualaj Esperanto-Kongresoj de ILEI (VEKI) okazintaj dum la jaroj 2020 kaj 2021 fariĝis speciale malsimilaj ol tiuj de la antaŭaj jaroj: la partoprenantaro estis ja pli varia kaj bunta, ĉar oni neniam havis tiom da homoj

eksteraj al la kutima geografia akso Eŭropo-Nordameriko kiu karakterizas niajn eventojn: estis multe pli da latinamerikanoj, afrikanoj kaj azianoj ol iam antaŭe – kaj mi certe ne multe riskas se mi prognozas ke, por kelkaj eŭropanoj, tiu estis ilia unua renkontiĝo kun triamondanaj esperantistoj homoj kiuj ne nur ĉeestis la eventojn, sed kiuj vigle partoprenis en ili: ĉu prelegante ĉu sin prezentante en la artaj momentoj, ili ankaŭ alportis al nia komuna idearo siajn ege diversajn spertojn pri vivo kaj instruado de nia lingvo en siaj landoj, kaj tiamaniere ili donacis al ni pli realan bildon de la stato de la Esperantomovado en lokoj el kiuj ĝenerale nur malbonaj novaĵoj fariĝas noticoj. Kaj tiu ŝanĝo tuj fariĝis pli interesa kaj grava ol la simpla perkomputila ĉeestado: ĉar ĝi signifas ke nia movado povis, eĉ *sub*, aŭ probable *pro* la pandemio mem, salti antaŭen.

Tiel okazis VEKI-1 (2020), kiam oni ankoraŭ esperis ke la pandemio rapide malaperus, kaj ke tiu nia eksperto fariĝu ne pli ol piednoto en la historio de ILEI, kaj ĝuste pro tio la tiama skipo preparis aŭdacan programon, kiu unuafoje devis enkalkuli la horzonojn, por ke la prelegantoj povu prezentiĝi antaŭ nedormantaj ĉeestantoj. Estis iom ĉarme kaj eĉ poezie vidi, en ĝi, prelegojn anoncitajn en horoj kiaj “sunsubiro en Kalifornio”, “mateniĝo en Parizo”, ktp.

Tamen, nia resopiro pri koridoraj renkontiĝoj, kafumadoj, babiladoj (kaj klaĉadoj!) devis atendi ankoraŭ plian jaron, ĉar en 2021 la pandemio montriĝis ankoraŭ tro kruela kaj forta por ke ni povu reveni al niaj ĉeestaj eventoj. Tamen, la sperto akirita en 2020 igis ke la sekva kongreso, nomigita VEKI-2, estus eĉ pli interesa, ĉu pro tio ke homoj jam estis al kutimiĝintaj al virtualaĵoj, ĉu pro tio ke eĉ la plej

vigljaj singardemuloj kaj kritikemuloj devis agnoski ke VEKI-1 estis plene sukcesa.

Sed, se ĉio iris glate rilate al la kongresoj de ILEI, kion ni diru pri la Simpozioj mem? Kiel sciante, jam estas longa tradicio ke ili okazu ene de la kongresoj de ILEI. Ĉar se, ekde sia fondiĝo, ILEI kaj organizas siajn jarajn kongresojn aŭ konferencojn, la nomo iom ŝanĝis kaj eldonas revuojn kaj eĉ librojn, oni ne rajtas diri la samon pri la Simpozioj, kiuj nur aperas en nia historio jar(dek)ojn poste. Ĝuste pro tio, nia kara veterano Radojica Petroviĉ, delonge estrarano kaj eĉ prezidinto de ILEI, verkis la duan ĝis nun ne publikigitan tekston de tiu ĉi volumo. Teksto en kiu li rakontas al plej novaj membroj la historion ne de tuta ILEI mem - pri tio oni necesus eble enciklopedion - sed pri la Simpozioj kaj *kiel*, *kial* kaj *kiam* ili okazis. Tiu teksto, kiu, kiel tiu de Mireille Grosjean, permesas, ke oni bone komprenu ke ILEI-Simpozioj estas eventoj iom distingaj ol la ĝeneralaj prelegoj de ILEI: ĉi lastaj enfokusigas diversajn pedagogiajn situaciojn rilataj al ĝenerala instruado de Esperanto, kiel ekzemple instrumetodoj, teknikoj paroligi la lernantojn, uzo de kanzonoj en klasoj, ktp., tio estas, temoj rekte turnitaj al la enklasa realaĵo de niaj esperanto-instruistoj. Aliflanke, kaj simile al IKU (Internacia Kongresa Universitato, organizita dum kongresoj de UEA), ILEI-Simpozioj kunigas universitat-nivelajn docentojn, profesorojn aŭ esploristojn, kiuj prezentas kaj diskutas pli "sciencajn temojn" rekte - aŭ ne - ligitaj al E-instruado, Pedagogio de Alilandaj Lingvoj, Interlingvistiko kaj najbaraj fakoj.

Tiel, temoj prezentataj en la Simpozioj estas, ĝenerale, sed ne nur, rezultoj de esploradoj pri Esperanto faritaj de

(inter)lingvistoj, esperantologoj kaj ceteraj esploristoj, kaj kiuj estas preskaŭ ĉiam pridiskutataj de aliaj fakuloj. Kaj estas por mi ĉiam ĝojige vidi, ke diversaj esperantistoj – kun diversaj lingvo-niveletoj – ĉeestas la Simpoziojn por ke, tiamaniere, ili povas ekkontakti, kaj tiel lerni!, pli “erudician” nivelon de Esperanto. Kio ne nepre signifas ke la prelegantoj uzas erudician lingvon, sed ke, ĉar ĝi nepre devas esti pri trafa kaj preciza ol tiu de babiladaj rondoj, kaj la temoj same ne estas kutimaj – kelkfoje ili estas ja maloftaj -, simpozioj fine fariĝas interesa loko por lernado de nia kara lingvo.

Kaj jen oni alvenas al la prelegoj mem, tiuj kiuj estis prezentitaj dum niaj eventoj dum tiuj du pandemiaj (kaj pandemoniaj) jaroj. Laŭlonge de tiu ĉi volumo la leganto eltrovos la tekstojn de preskaŭ ĉiujn prelegojn prezentitajn dum la du simpozioj. Oni diru preskaŭ, ĉar, en kelkaj kazoj, aŭ ĉar la preleginto ne anticipe preparis la tekston, kaj poste, asertante ne plu disponi da tempon por verki, preferis ne liveri ĝin al la organizanto de tiu ĉi volumo; aŭ ĉar du prelegintoj Davide Astori kaj Ilona Koutny, kiuj sin prezentis en la du eventoj - preferis, pro la proksimeco inter la temoj de la prelegojn, fondi la tekstojn en unu sola artikolo. La samon ne faris Phillipe Planchon, kiu sendis, ege akurate, siajn du artikolojn al ni.

La artikoloj estis grupigitaj ne laŭ la jaro de la evento en kiu ĝi estis prezentita, sed laŭ la temo pritraktita. Tiel, la sinsekvo estas malfermita de artikolo pri komunikadaj demandoj (Ligan), pasas al difinoj de kelkaj gravaj punktoj (Gobbo), sekvas tra interlingvistikaj difinoj kaj diakroniaj studoj pri Esperanto (Planchon), kaj do tiu itinero finiĝas per diskuto ĉu Esperanto ja estas facila (Corsetti).

El tio oni pasas al prezentado kaj diskutado de la situacio de interlingvistikaj kaj esperantologiaj studoj en universitatoj de Pollando (Koutny), Brazilo (Colling), Italio (Astori), Hispanio (du artikoloj, de Manzano-Arrondo kaj de Pancorbo) kaj, finfine, en Ukrainio (Danylyuk). Kaj, jam proksime de la fino, jen kelkaj priskribo de spertoj: s-ro Corsetti revenas surscenejen kaj, akompanate de Angela Teillier, rakontas al ni pri la laborgrupo – kune sponsorita de ILEI kaj ESF – pri Esperanto en universitatoj. Fine, Alessandra Madella (kaj aliaj) rakontas al nin ilia sperto pri kolektado de italaj disertacioj pri nia lingvo.

Fine, signalante nian estontecon, kaj tial mem fermante la nunan volumon, nia nuna prezidanto, Ahmad Mamduhi, skizas la vojojn sekvotajn de nia organizo. Evidentas do ke tiu estas la lasta el la tri tekstoj verkitaj speciale por tiu ĉi eldono.

Estas interese konstati la gravecon de la temoj pritraktitaj en niaj Simpozioj: iamaniere ili bone bildigas la nunan staton kaj kvaliton de la studoj en/de/pri/pro/per/por nia lingvo. Tamen, kaj eble pro tio mem, kun ioma ofteco estas kelkaj kritikoj kaj plendoj pro la fakto ke, en niaj simpozioj, kelkfoje preleganto parolas en sia denaska lingvo.

Sed, laŭ nia estrara vidpunkto, tio estas nur plia pruvo de la seriozeco kun kiu ILEI taksas la eventon: se estas ne-esperantisto kiu ja havas ion oportunan por diri pri io tute kongrua al nia temo, kial tiu homo ne povas prelegi antaŭ ni, se oni eĉ disponas pri intersekva interpretado? Ĉu malpli interesa prelego, pri bagatela aŭ jam naŭze ripetata temo estus pli bona, nur ĉar ĝi estas en Esperanto? Mi, private, kaj la estraro de ILEI, kolektive, pensas ke ne: laŭ ni, la alta nivelo

de niaj prelegoj estas celo absolute neforlasenda. Cetere, se ni estas en internaciaj kongresoj, oni ja devas ĉiam kalkuli la eblecon ke ĝi fariĝu plurlingva: tiamaniere, en VEKI-1 kaj 2 estis, krom en Esperanto, prelegoj en la franca, portugala, hispana kaj angla; kaj tio eĉ alportis al la eventoj, realigitaj per *Zoom*, amikojn de la prelegantoj, homojn scivolemajn pri la eblecoj de Esperanto kiel akademia laborlingvo.

Kaj la fakto mem, ke ILEI jam povas organizi esperantan eventon kie Esperanto ne estas la nura lingvo per si mem elmontras kaj la seriozecon de ILEI kiel organizo kuniganta instruistojn, kaj la stabilecon de Esperanto kiel ne plu “stranga, artefarita” lingvo, sed kiel lingvo tiel solide kaj altnivele starigita ke ĝi jam povas, sen timo esti flankenlasita, cedi iom da spaco al aliaj lingvoj. Tio ja okazas ĉar ILEI ne estas ĵusbakita esperanta asocio, aŭ io simila, sed pli ol sepdek-jara organizo, kies historio elmontras la diversajn momentojn en kiuj ĝi alportis al la esperanta movado kaj novigojn kaj novajn instruajn procedurojn.

Por elmontri kion oni ĵus diris, sufiĉas menciigi ke, krom la diversaj jaraj kongresoj, la seninterrompa eldonado de *Internacia Pedagogia Revuo* – en kies paĝoj silente kuŝas multajn ege interesajn artikolojn pri instruado de Esperanto al diverslingva lernantaro, artikoloj kiuj ja utilas por ĉiu lingvo-instruisto, ne grave ĉu de Esperanto aŭ ne, kaj de *Juna Amiko*, unu el la plej buntaj kaj amuzaj fontoj de instruiloj por niaj sindediĉemaj instruantoj, ILEI estas ankoraŭ oazo de ioma trankvileco, ene de nia nuna malĝoja historia momento kie niaj organizoj alfrontas diversajn defiojn (ŝrumpo da membraro, daŭra financa krizo, malapero da instrulokoj, ktp), kaj ankaŭ

la sociaj problemoj de nia mondo: en – aŭ interlandaj militoj, ĉiutipaj konfliktoj, ankoraŭ daŭranta pandemio – kvankam ne plu menciata de la komunikaj medioj; ktp.

Jes, mi scias ke, leginte la lastan paragrafon, vi certe malfidis miajn vortojn. Tamen, kvankam ILEI neniel “naĝas en mono”, oni iel kapablas sentime plenumi niajn statutajn devojn, kio igis kaj ebligis al ni organizi, eĉ se dum la pandemio, niajn eventojn. Tio estas pruvita ne nur de la diversaj videoj de niaj eventoj – inkluzive de niaj simpozioj – en la interretaj kanaloj de ILEI, UEA, kaj aliaj esperantaj organizoj; sed, finfine, de tiu ĉi verko mem kiu nun kuŝas en viaj manoj, aŭ en via ekrano.

Ĉion kion mi ĵus priskribis, estas rezulto de kuna laboro de ĉiuj membroj de ILEI, kiuj ne nur kunlaboras por ke nia asocio restu vigla, sed ankaŭ por ke ĝi daŭre plenumu sian rolon ene de nia komunumo. Estas je la nomo de ĉiuj tiuj membroj ke mi, la organizanto de tiu ĉi volumo, ja esperas ke ĝia legado estu tiom profitodona kiom organizado kaj de la eventoj el kiuj ĝi rezultas, kaj de tiuj *Simpoziaj Aktoj* mem.

Fine, mi devas agnoski, ke, certe la venontaj kongresoj kaj simpozioj de ILEI estos kaj ĉeestaj kaj virtualaj, ĉar la mondo jam alkutimiĝis al tiu modelo, kiu vere pruviĝis taŭga por internacia asocio kiel la nia. Mia nura kaj granda espero estas ke oni faru tion pro memdecido, ne ĉar ia pandemio devigas al ni resti hejme, kaj denove suferi ĉion travivitan dum tiuj jaroj dum kiuj la mondo freneziĝis.

VEKI-1 (2020) kaj VEKI-2 (2021)

Mireille Grosjean

Prezidanto de ILEI (2013-2021)

EN MARTO 2020 la pandemio surprizis nin ĉiujn. Homoj malsaniĝis, hospitaloj pleniĝis, homoj forpasis. La registaroj malpermesis vojaĝojn. En la flughaveno de Ĝenevo, kie en 2019 kvin cent aviadiloj ekflugis kaj alflugis ĉiun tagon, tiu nombro de aviadilaj movoj falis al po dek ĉiun tagon. Raporto aŭdiĝis, ke en Ĝenevo, en la ĉefa eŭropa sidejo de Unuiĝintaj Nacioj, la efikeco de la laboro falas pro la fakto, ke la koridoraj renkontiĝoj, diskutoj kaj foje eĉ decidoj simple mankas, ĉar ĉiu oficisto sidas hejme por labori antaŭ sia komputilo.

En niaj kutimaj ĉeestaj kongresoj same valoras la koridoraj renkontiĝoj kaj diskutoj, hazardaj aŭ planitaj. Kelkaj kongresanoj eĉ ŝerceme asertas, ke ili estas pli gravaj ol la enhavo de la diversaj prelegoj. Estas fakto, ke stari vidalvide de persono, kun kiu vi multfoje interŝanĝis retmesaĝojn, estas tre pozitiva sperto. Pro la lanĉo de VEKI 1 en 2020 kaj VEKI 2 en 2021 ni devis rezigni pri tiaj travivaĵoj.

Sed VEKI, la Virtualaj Esperanto-Kongresoj de ILEI, alportis multon pozitivan. Ni devas konsciiĝi, ke veni al la kongresurbo estas privilegio de personoj, kiuj povas esti for

de sia hejmo, kiuj povas akiri enirpermesilon en la koncernan landon, kiuj povas pagi kostan vojaĝon. Do en la ĉeestaj kongresoj ni ne trovas reprezentantojn de la tuta Movado, sed nur kelkajn privilegiulojn. VEKI okazis rete. Do sufiĉas havi retkonekton por partopreni. Dum VEKI ni povis konatiĝi kun samideanoj el la tuta mondo, kun kelkaj, kiuj neniam povus atingi Oostende aŭ Madrido, ĉar Eŭropo estas fortikaĵo singarda.

Por multaj inter ni estis grava malkovro babili kun esperantistoj el Afriko kaj ankaŭ malkovro, kiom bone ili regas nian lingvon. Ili povis esprimi sin dum la debatoj kaj interŝanĝo de ideoj okazis. Do renkontiĝoj abundis; per la reto ili ankaŭ povas esti kortuŝaj.

Nun aperas rete, eble ankaŭ surpapere, la ĉefaj prelegoj de la du simpozioj okazintaj en VEKI. La leganto povos vojaĝi de Brazilo (Colling) al Ukrainio (Danylyuk), de Benino (Ligan) al Italio (Madella, Astori), de Hispanio (Pancorbo, Manzano-Arrondo) al Pollando (Koutny), de Britio (Corsetti) al Nederlando (Gobbo). La tekstoj ofertas ankaŭ vastan gamon de temoj pri la analizo kaj uzo de nia lingvo kaj ĝia evoluo. Ni devas substreki la efikan kaj altnivelan laboron de la membroj de la ILEI-Komisiono pri Universitata Agado, kiu aktivis ĝis Sud-Afriko kaj Japanio en harmonia kaj vigla etoso.

La simpozioj de ILEI

Radojica Petrović

Eksprezidanto de ILEI (2003-2009)

Eksestrarano pri konferencoj/kongresoj (2010-2019)

ILEI EN SIA 70-JARA HISTORIO organizis diversajn renkontiĝojn kaj edukprojektojn. Ekde la 60-aj jaroj de la pasinta jarcento la regula ĉiujara ĉefeveno de ILEI fariĝis Konferenco (Kongreso ekde 2017) – entute 53 inkluzive la jaron 2021. La konferencoj/kongresoj de ILEI kutime havas sian ĉeftemon el la sfero de interesoj de ILEI kiel akson de la faka programo de la evento. Ekde 2005, enkadre de la kongresa programo, ILEI okazigas simpozion pri la kongresa aŭ iu koneksa temo.

La ĉeftemo de la 38-a Konferenco de ILEI en Kaunas (Litovio, 2005) estis *Interkultura komunikado en edukado*. Unutaga dumkonferenca ILEI-simpozio renkontigis esperantistajn kaj neesperantistajn universitatanojn, fakulojn pri la temo. Simile okazis en Parmo, 2006, kie la konferenca temo estis *Lingvaj rajtoj, lingvolernado kaj edukado por ĉiuj*. Sep prelegantoj prelegis en la lingvoj Esperanto, la itala kaj la angla. Kolekto de simpoziaj materialoj el Parma elŝuteblas el la retejo de ILEI¹. En 2007 la 40-a Konferenco okazis en Ranzan,

¹ Disponebla ĉe: www.ilei.info/agado/konferencoj.php.

Japanio. La temo de la konferenco kaj de la tria ILEI-simpozio estis *Virinoj en Esperanto-kulturo* kiel siaspeca dankesprimado al la japana registara edukcentro por virinoj, kiu gastigis la konferencon. Ĉefprelegis Spomenka Štimec, oni diskutis pri seksismo en Esperanto, konatiĝis kun la vivo kaj agado de Verda Majo kaj tuŝis diversajn aspektojn de la ĉeftemo. Por la kvara simpozio en Portonovo (Benino, 2008, temo: *Instruistoj de Esperanto por la planedo Tero*), elstaris la prelego de François Lo Jacomo: *Ĉu esperantistoj defendu edukadon per la gepatra lingvo?* Multe pli da prelegantoj (24 el 16 polaj kaj alilandaj universitatoj kaj altlernejoj) havis la kvina ILEI-simpozio en Krakovo (Pollando, 2009, temo: *La pedagogio de Esperanto antaŭ la defioj de interkultura komunikado*). Kajero de simpoziaj traktaĵoj elŝuteblas el la kongresa paĝo de la ILEI-retejo.

En la lastaj 16 jaroj, nur la 43-a (Matanzas, Kubo, 2010) kaj 46-a (Herzberg – Sieber, Germanio, 2013) konferencoj kaj la 50-a kongreso de ILEI (Busan, Koreio, 2017) okazis sen simpozioj. Tamen, en la jaro 2017 ILEI organizis universitatan simpozion aliloke kaj en alia semajno.

Ĉeftemo de la 44-a ILEI-konferenco en Kopenhago, 2011, estis *Lingva politiko kaj lingvaj rajtoj en edukado kaj scienca komunikado*, kaj la dutaga dumkonferenca simpozio, la sesa en la vico, enfokusigis pli specifan aspekton de la temo, vortigitan: *Lingvoj de scienca komunikado kaj edukado*. Ĝi aŭdigis prelegojn kaj diskutojn de pintaj lingvistoj kaj kulturologoj de Nordio (Frans Gregersen, Robert Phillipson, Karsten Fledelius) kaj Esperantujo (Humphrey Tonkin, Detlev Blanke, Sabine Fiedler, Probal Dasgupta k.c.) kaj dialogigis ilin

pri Esperanto kiel la plej sukcesinta planlingvo. La simpozia programo legeblas en la simpozia retpaĝo² de la ILEI-retejo. La sepan ILEI-simpozion (Kunming, Ĉinio, 2012) organizis kunlabore la Ĉina sekcio de ILEI kaj la Profesia Artkolegio de Kunming, kiu gastigis la 45-an Konferenco de ILEI. La temo estis *La arto de komunikado, komunikado de artoj*. La simpozio havis subtenon de la Kolegio de Supera Edukado de la Universitato de Junano (la ĉina provinco Yunnan) kaj Komitato de Supera Edukado de la Junana Asocio de Privata Edukado. Prelegis 5 ĉinlingvanoj kaj 5 esperantistoj el Ĉinio, Aŭstralio, Svislando kaj Usono. La programo kaj prelegresumoj elŝuteblas el la retpaĝo³ de tiu simpozio.

La 47-a Konferenco de ILEI (Montevideo, Urugvajo, 2014) havis pompan inaŭguron en la Parlamenta Palaco (inter lokaj esperantistoj populara kiel *Leĝa Palaco* – laŭvorta traduko de la hispanlingva nomo), kie Unesko aprobis la faman unuan rezolucion favore al Esperanto en la jaro 1954, tamen la 8-a simpozio pri la ĉeftemo *Lingva justeco en praktiko: latinamerikaj spertoj* reduktiĝis al du elstaraj prelegoj - de Mark Fettes kaj Duncan Charters. En Oostende (Belgio, 2015) la ĉeftemo de la 48-a ILEI-konferenco estis *Grandan pacon post grandaj militoj* kaj la 9-a ILEI-simpozio⁴ okupiĝis pri *Lingva justeco kaj paco - Kiu defioj por la nuna mondo*. Jaron poste en Nyíregyháza, Hungario, la 10-a ILEI-simpozia temo estis *Novaj vojoj de lernado*⁵. La 11-a universitata simpozio

² Disponebla ĉe: www.ilei.info/konferenco/2011/simpozio_programo.php.

³ Disponebla ĉe: www.ilei.info/konferenco/2012/simpozio2012.php.

⁴ Disponebla ĉe: www.ilei.info/konferenco/2015/SimpozioOostende2015.pdf.

⁵ Disponebla ĉe: www.ilei.info/konferenco/2016/Simpozia_alvoko_2016.pdf.

organizita de ILEI en la jaro 2017 okazis space kaj tempe ekster la tiujara 50-a ILEI-kongreso en Busano. Ĝi okazis semajnon poste en Seulo, ĉe Hankuk-Universitato de Fremdaj Studoj HUFSS, pri la temo *Nuna stato kaj evoluo de la instruado de Esperanto kiel internacia lingvo en la tuta mondo*⁶. Okaze de la 51-a Kongreso de ILEI en Madrido, 2018, ILEI havis helpon de Hispana Esperanto-Federacio kaj Madrida Esperanto-Liceo por, kunlabore kun la Nacia Universitato de Neĉeesta Edukado (UNED), organizi la 12-an ILEI-simpozion pri *La kultura heredaĵo de Esperanto*⁷.

La 13-a ILEI-simpozia evento (Ĉaĉak, Serbio, 18-19 julio 2019) estis titolita *Internacia Scienca Konferenco pri Lernado en virtualaj komunumoj* (LVK 2019)⁸. Ĝi okazis kadre de la 52-a Kongreso de ILEI (13-20 julio) kaj estis organizita kunlabore kun la Fakultato de Teknikaj Sciencoj en Ĉaĉak, kiu apartenas al la Universitato de Kragujevac. La Ministerio pri Edukado de Respubliko Serbio rekonis ĝin internacia scienca konferenco konforme al siaj kriterioj kaj postuloj. Elektronika trilingva (Esperanto, serba, angla) resumaro de LVK 2019⁹ estis eldonita CD-e kaj deponita en la Nacia Biblioteko de Serbio, kaj estas elŝutebla kiel pdf-dokumento el retejoj de la fakultato kaj ILEI.

Tiel daŭriĝas la tradicio de malfermiteco de ILEI-simpozioj al institucioj kaj esploristoj neesperantistaj. Tio

⁶ disponebla ĉe: www.ilei.info/konferenco/2017/simpozio_Busano.pdf.

⁷ disponebla ĉe: www.ilei.info/konferenco/2018/simpozio2018.php.

⁸ disponebla ĉe: <http://ftn.kg.ac.rs/konferencije/lvc2019/ProgramLVC2019.pdf>.

⁹ disponebla ĉe: http://ftn.kg.ac.rs/konferencije/lvc2019/BookofAbstractsLVC_final.pdf.

malfermas pordojn por disvastigado de Esperanto en sciencaj kaj universitataj rondoj. Konkludoj de la simpozio 2019 pri agado en la virtuala medio des pli praktike konfirmiĝis en la tujpostaj, pandemiaj jaroj. Pro la pandemio de kovimo ILEI ne povis kongresi ĉeeste en la jaro 2020, sed virtuale, en la formo de VEKI (Virtuala Esperanto-Kongreso de ILEI). La programo inkluzivis simpoziecan tagon¹⁰ dediĉitan al la temo *Esperanto kaj interlingvistiko en universitatoj*, kies prelegoj aperas en ĉi tiu volumo.

Ankaŭ en la jaro 2021, enkadre de VEKI-2, okazis la virtuala ILEI-simpozio¹¹ prezentata en ĉi tiu volumo. La ĉeftemo estis *Esperanto en universitataj medioj - nuntempo kaj estonteco*. Laborlingvoj estis Esperanto, franca, portugala, hispana kaj angla kun intersekva interpretado *el kaj al* Esperanto. La simpozio okazis per Zoom disponigita de IrEA (Irana Esperanto-Asocio) kun vivaj elsendoj tra la jutuba kanalo de UEA UEA viva, kie registraĵoj de la du simpoziaj tagoj daŭre spekteblas¹². La simpozio finiĝis per konkluda diskuto pri *Kurantaj kaj venontaj projektoj* en la sfero de universitata E-agado.

La mallonga historio de ILEI-simpozioj kaj la abunda diverseco de traktitaj temoj elmontras la vastajn agadinteresojn de esperantistaj instruistoj kaj esplorantoj. La

¹⁰ Disponebla ĉe: www.ilei.info/konferenco/2020/4-a_Tago_kompletaPROGRAMO.pdf.

¹¹ Disponebla ĉe: www.ilei.info/konferenco/2021/Simpozia-programo-2021-08-03.pdf.

¹² Por la registraĵoj rilataj al jaro 2020, bv. viziti: www.youtube.com/watch?v=uojXgLrDwho. Kaj, por tiuj rilataj al 2021: www.youtube.com/watch?v=zGNWveksPsA.

simpozioj montriĝis gravaj kaj utilaj ne nur por ILEI specife kaj la Esperanto-komunumo ĝenerale, kiuj tra ili malfermas vojojn al novaj teritorioj por aplikado de Esperanto, sed ankaŭ por samterenaj neesperantistaj esploristoj, kiuj pere de Esperanto trovas novajn podiojn kaj komunikkanalojn por prezenti siajn esploratingojn kaj renkontas novajn esplorinspirojn.

Communication dans les environnements éducatifs multilingues: problèmes et solutions

Dossou Charles Ligan¹³
Université d'Abomey-Calavi

Introduction

L'ÉDUCATION OCCUPE une place centrale dans la formation de l'homme, la construction de la personnalité des individus et le développement durable. Selon A. Ouane et C. Glanz (2010, p. 4),

l'éducation se situe au cœur des efforts déployés dans le monde moderne pour mettre en place une *économie* fondée sur le savoir. [...]. Une *éducation* de bonne qualité favorise non seulement la compétence, la polyvalence et la productivité, mais permet aussi d'entretenir la diversité et l'ancrage dans sa culture et ses traditions, ainsi que l'adaptation à l'inconnu et la capacité de vivre avec les autres.

¹³ Sociolinguiste – terminologue – essayiste. Enseignant-chercheur à l'Université d'Abomey-Calavi (Bénin) Courriels: charles.ligan@flash.uac.bj; dr.ligan-charles@gmail.com.

Il en découle que l'éducation est un facteur clé de production des savoirs, d'épanouissement individuel, collectif et de croissance économique. Les activités éducatives sont généralement des formes de communication interactive, des échanges basés sur les contenus et les moyens utilisant le principal canal qu'est la langue.

Dans les environnements éducatifs de la plupart des pays africains, la question de médium de communication demeure une préoccupation importante en raison de la diversité linguistique ou du multilinguisme sociétal d'une part et du statut privilégié de langue officielle accordé aux langues coloniales. En Afrique francophone, celles-ci ne sont maîtrisées que par une minorité des populations. Cette problématique, bien qu'étant vieille, reste actuelle étant donné que les solutions envisageables sont lentes et délicates. Mais quels problèmes pose la communication dans les environnements éducatifs multilingues? Quelles solutions envisager pour y faire face? Comment les mettre en œuvre? C'est autour de ces questions que s'articule la présente communication.

EDUCATION ET DÉFIS HUMAINS

Depuis les années 1990, plusieurs organismes internationaux (Banque Mondiale, UNESCO, UNICEF, PNUD, etc.) œuvrent pour l'avènement de l'éducation pour tous. Le rendez-vous de Jomtien (Thaïlande) a été un grand tournant dans cette aventure. Trente ans après, peut-on admettre que l'éducation est véritablement pour tous lorsque des millions de citoyens n'ont pas accès aux langues officielles ou sont

exclus de l'école du fait de cette langue? Les enfants issus des milieux intellectuels sont souvent immédiatement investis dans les apprentissages à l'école tandis que les autres qui ne connaissent que leurs langues maternelles ou patrimoniales doivent attendre d'assimiler la langue de l'école avant d'entrer véritablement dans leurs formations scolaires. Mais l'usage de la langue officielle à la maison garantit-il la performance à l'école et l'appropriation des cultures autochtones? A ces interrogations correspondent des réponses mitigées et parfois très discutées.

Il y a quelques années, la pratique exclusive de la langue française au sein des établissements scolaires était une règle de conduite privilégiée dans les écoles des pays francophones d'Afrique. Du coup, les contrevenants étaient soumis à des punitions allant du port de signal fait de matériaux divers (os, coquille d'escargot, clochette, etc.) à des rudoiments, des sévices corporels avec pour corolaires les échecs et la désertion scolaires.

LA LANGUE MATERNELLE DANS L'ÉDUCATION

La langue maternelle joue un rôle essentiel dans le décollage intellectuel des apprenants. Plusieurs chercheurs dont Louis-Jean Calvet et Pierre Frat en font leurs sujets de réflexion. De façon objective, on ne saurait aborder la question de communication en milieux multilingues sans faire allusion à la didactique et à la pédagogie. En effet, la didactique, science qui a pour objet l'étude des méthodes et des théories de l'enseignement, s'intéresse à *l'accès au savoir par celui qui s'éduque* ou

encore l'activité corrélative d'apprentissage et d'enseignement de celui qui vise à travers son **éducation** un développement lié à l'exercice de ses facultés intellectuelles. La pédagogie, quant à elle, est «*la conduite ou l'accompagnement de celui qui s'éduque, ou encore la relation d'éducation établie entre l'éducateur et celui qui s'éduque*» (Labelle (1996, p. 4). Autrement dit, la didactique cherche à assurer la transmission optimale des connaissances définies par *les objectifs et les contenus propres à chaque discipline* alors que la pédagogie s'occupe de *l'axe Enseignant-Apprenant en mettant l'accent sur les aspects relationnels de l'apprentissage*. On en déduit que la pédagogie permet d'accomplir ce que la didactique a conçu. Au cœur des processus didactique et pédagogique se trouve la communication qui est, elle-même, généralement comprise comme un processus d'échange ou de partage d'informations, de sentiments, de connaissances (savoirs), etc. visant à créer un lien, influencer (modifier) le comportement de l'interlocuteur, le convaincre ou le persuader. Soulignons que la communication est consubstantielle à la vie. Autrement dit, la communication est un signe de vitalité des sociétés humaines.

La langue, outil privilégié de communication dans le système **éducatif**, est en amont et en aval tant de la didactique que de la pédagogie parce qu'elle sert de support de conception, d'élaboration et de véhicule de transmission et d'interaction entre enseignant et apprenant d'une part et entre apprenants d'autre part. C'est dire que la *dimension cognitive de l'activité* éducative ne peut être envisagée sans la langue. Le facteur linguistique est donc prépondérant dans les communications en milieux **éducatifs**. C'est pourquoi l'enfant doit

être introduit au savoir dans sa langue maternelle pour garantir son épanouissement et son développement psychique et intellectuel. A ce propos, Ligan (2019) pense qu'il *vaut mieux commencer par alphabétiser dans la langue maternelle, parce qu'elle fournit la possibilité de verbaliser la pensée et de s'intégrer harmonieusement dans le monde ; elle permet de construire et de mûrir l'esprit de l'enfant.*

Malheureusement, l'Afrique demeure le seul continent où la majorité des enfants commencent l'école en utilisant une langue étrangère (Ouane et Glanz 2010, p. 4). En Afrique francophone, le français, langue officielle, continue d'être la principale langue des pratiques éducatives au détriment des langues autochtones ou patrimoniales mieux comprises par les apprenants.

COMMUNICATION MULTILINGUE: POUR QUELS AVANTAGES?

Il est souvent admis que, pour **éviter** aux apprenants de subir leur formation, il importe de mettre en **œuvre** une stratégie de facilitation du processus d'enseignement-apprentissage, une communication de type horizontal qui s'instaure entre apprenant et enseignant parce que partageant le même instrument de communication. A ce propos Reeder (2009, p. 119) affirme que la langue d'apprentissage influe beaucoup sur la qualité de cet apprentissage. L'usage d'une langue bien connue par les apprenants permet donc un apprentissage plus facile. Dans le contexte béninois, et pour beaucoup d'autre enfants en Afrique, l'apprenant maîtrise à peine sa

langue maternelle avant d'entrer à l'école où il lui est imposé l'emploi exclusif d'une langue étrangère. Or, on sait que la fonction première d'une langue est de servir d'instrument de communication qu'elle soit scientifique, culturelle ou autre. Le droit à la communication tout comme le droit linguistique sont des manifestations démocratiques pour tout peuple qui aspire à un mieux-être et à l'épanouissement tout en s'ouvrant sur l'universel. Les systèmes éducatifs des anciennes colonies ont bâti leur ossature autour de l'utilisation de la langue du colonisateur, à savoir le français, l'anglais, l'espagnol ou le portugais, comme langues d'enseignement. Comment les communautés peuvent-elles alors accéder au savoir élaboré si celui-ci est donné dans une langue autre que celles qu'elles maîtrisent? Dans un entretien télévisé (2013), Souleymane Bachir DIAGNE a expliqué que *«la baisse du niveau d'enseignement au Sénégal est liée à la non maîtrise par les élèves et étudiants de la langue de travail qu'est le français»*.

Contrairement à ce triste constat, Madame Adiza HIMA, alors Secrétaire Générale de la CONFEMEN, a présenté une réflexion dans laquelle elle a affirmé au cours d'un Symposium¹⁴ tenu à Kaduna (Nigéria) en 2007 ce qui suit: *«Les élèves qui étudient dans leur langue maternelle réussissent mieux que ceux qui fréquentent les écoles traditionnelles où l'enseignement est dispensé en français; mieux la transition de la langue nationale vers le français s'opère normalement.»*. Déjà en 1986, Souleymane DIOP, alors Secrétaire Général

¹⁴ Symposium sur les perceptions mutuelles afro-arabes dans les programmes scolaires tenu du 24 au 26 avril 2007, sur le thème: Intérêt et importance des langues nationales dans l'enseignement.

de la CONFEMEN¹⁵, a mentionné dans l'avant-propos d'un ouvrage¹⁶ que *«la promotion des langues [...] s'inscrit dans le cadre concret du développement des peuples et de leur combat pour la reconnaissance de leur identité. [...] L'ensemble du système éducatif peut et doit jouer à cet égard un rôle déterminant. [...] La sauvegarde des authenticités et l'avènement d'un dialogue culturel plus juste fondé sur l'égalité et la complémentarité»*.

Il va de soi que l'apprenant ne peut comprendre suffisamment les contenus éducatifs qui sont véhiculés parce que le médium d'enseignement est différent de celui qu'il pratique dans son milieu familial. La langue étrangère ne peut non plus favoriser son enracinement culturel. Bien évidemment, la langue et la culture sont indissociables.

En un mot, la pratique du bilinguisme (langue nationale-langue étrangère) dans les milieux éducatifs contribue à la réussite si tant est que le rendement est bonifié parce que l'apprenant est capable de puiser des expériences acquises dans son milieu social, culturel et linguistique pour participer activement aux activités quotidiennes de son milieu de vie, communiquer avec ses semblables et organiser son apprentissage (Unicef, 1999, p. 41).

Pour contextualiser, intéressons-nous au cas de communication multilingue au Bénin en prenant appui sur l'école.

¹⁵ Conférence des ministres de l'éducation des pays ayant le français en partage (CONFEMEN).

¹⁶ L'ouvrage portant sur la promotion et l'intégration des langues nationales dans les systèmes éducatifs.

APERÇU SUR L'ÉDUCATION MULTILINGUE AU BÉNIN: PROBLÈMES ET PISTES DE SOLUTION

Le multilinguisme concerne la présence de plusieurs langues sur un même territoire et ce, quels que soient leurs statuts - officiels, vernaculaires, régionales, étrangères, etc. - (Anciaux, 2016, pp. 83-85). L'UNESCO approuve et promeut l'approche multilingue tout en estimant que *«les langues maternelles sont les composantes essentielles d'une éducation de qualité, laquelle est, elle-même, le fondement de l'autonomisation des individus et de leurs sociétés»*. C'est en cela que l'avènement du projet ELAN-Afrique «Ecole et Langues Nationales en Afrique» piloté par le Ministère des Enseignements Maternel et Primaire au Bénin a été salué. Il s'inscrit dans la perspective de la correction de la situation de l'enseignement par submersion pratiqué au Bénin où les apprenants sont brusquement soumis à l'emploi exclusif du français à l'école primaire. Après plus de cinq décennies d'indépendance, des difficultés énormes persistent dans le système éducatif béninois qui a du mal à satisfaire la demande éducative des populations.

Le Bénin¹⁷ est caractérisé par sa multiculturalité et son multilinguisme. Plusieurs ethnies y vivent et occupent la même région. Les cultures autochtones côtoient la culture afro-brésilienne. En témoignent les patronymes, religions, les arts (danse, modes alimentaires et vestimentaires) Ancien

¹⁷ La République du Bénin est un pays francophone situé en Afrique de l'Ouest. Il est limité au Nord par le fleuve Niger, au Nord-Ouest par le Burkina Faso, à l'Ouest par le Togo, à l'Est par le Nigeria, au Sud par l'Océan Atlantique.

royaume du Dahomey, devenu indépendant depuis le 1er août 1960, le Bénin est un pays multilingue avec 73 parlers nationaux regroupés en 25 langues auxquelles s'ajoute le français, langue officielle (article premier de la Constitution). Selon l'article 11 de la loi n° 90-32 du 11 décembre 1990 portant Constitution de la République du Bénin:

Toutes les communautés composant la nation béninoise jouissent de la liberté d'utiliser leurs langues parlées et *écrites* et de développer leur propre culture tout en respectant celles des autres. L'Etat doit promouvoir le développement des langues d'intercommunication.

Les textes qui organisent les activités éducatives au Bénin encouragent l'éducation multilingue :

les langues nationales doivent *être* introduites progressivement dans l'enseignement, d'abord comme matières d'enseignement au même titre que les autres disciplines, ensuite comme véhicule du savoir (art.7 de l'ordonnance n°75-30 du 23 juin 1975 portant Loi d'Orientation de l'éducation nationale; l'enseignement est dispensé en français, en anglais et dans les langues nationales (article 8, de la loi 2003-17 du 11 novembre 2003.

Dans la mise en oeuvre du projet ELAN, six langues¹⁸ ont été introduites à titre expérimental dans le système éducatif formel dès la rentrée académique 2013-2014, puis quatre autres¹⁹ en 2014-2015. Cela fait suite aux travaux²⁰ de chercheurs qui en ont jugé la nécessité et la pertinence. Le projet ELAN a donc posé les jalons d'une réelle valorisation des langues maternelles et l'appropriation des cultures locales par les apprenants. Après quelques années de mise en oeuvre dans 30 écoles choisies dans les zones d'homogénéité linguistique, les réticences notées au démarrage dans le rang des parents se sont estompées lorsque les enfants ont acquis des compétences bilingues de lecture et d'écriture.

QUELQUES PROBLÈMES

Il convient toutefois de noter que des difficultés ont jalonné l'expérimentation qui a connu un coup d'arrêt²¹ en

¹⁸ yoruba, fɔn, aja, dɛndi, baatɔnum, ditamari

¹⁹ gun, fulfuldé, yom et gɛn

²⁰ L'atelier qui s'est tenu du 13 au 17 août 2007 a abordé le projet d'introduction des langues nationales à l'école sous ses aspects scientifique, politique, pédagogique, culturel et social (Cf. Guédou et al. dans bibliographie). Les participants ont reconnu à l'unanimité la pertinence et l'urgence de l'introduction des langues nationales dans le système éducatif formel. De façon plus spécifique, l'atelier visait, entre autres, à faire le point du potentiel linguistique et didactique existant sur nos langues nationales; définir les perspectives d'avenir sur la base de l'évaluation du potentiel linguistique et didactique, préciser les critères de choix des langues nationales à l'adresse des autorités en vue des décisions à prendre; etc.

²¹ Le ministre des Enseignements Maternel et Primaire du Bénin a, dans une correspondance en date du 12 février 2018, adressée au Directeur de l'Institut de la Francophonie pour l'Education et la Formation (IFEF), invité ce dernier à surseoir à toutes démarches entrant dans le cadre de la signature de la phase 2 du protocole d'accord de subvention qui liera le MEMP et son institution. Voici en substance ce que dit la lettre: «A la suite de l'analyse des différents acquis et résultats obtenus ainsi que les difficultés de tous ordres qui ont entravé l'expérimentation du programme, il s'est avéré né-

février 2018. Dans le contexte africain, caractérisé par le multilinguisme sociétal, avec une prime exceptionnelle aux langues officielles de souche coloniale, il existe et persiste un écart entre la vision de l'éducation pour tous et les pratiques éducatives qui ignorent les langues maternelles des apprenants. Comprise comme l'un des principaux leviers susceptibles de transformer la vie, l'éducation est un facteur essentiel d'aplanissement des obstacles du développement dans un monde en pleine mutation. Du coup, une éducation qui fait obstacle à la liberté d'expression privilégiant une langue utilisée de façon exclusive est contre-productive parce qu'ignorant les droits des bénéficiaires.

En principe, une bonne pratique éducative suppose, selon nous:

- la sensibilisation des communautés sur les objectifs et les attentes de développement en lien avec les programmes éducatifs à mettre en œuvre;
- la disponibilité de contenus et de matériels didactiques dans les langues comprises par les cibles;
- la formation des formateurs;
- la transmission, la réception voire la mutualisation des informations, des savoirs dans tous les

cessaire de repenser et de donner une autre orientation à la politique d'introduction des langues nationales dans le système éducatif formel au Bénin. Ainsi, le Gouvernement du Bénin a décidé de marquer une pause après cette " 1ère phase de l'Initiative ELAN afin de définir une nouvelle vision de la politique en matière de bilinguisme 'dans le système éducatif formel. Cette nouvelle orientation que le Gouvernement se propose de dévoiler très prochainement, tiendra désormais compte de la situation actuelle du pays sur les plans économique, politique et socioculturel».

domaines possibles dans la perspective d'une vie harmonieuse et solidaire;

- une interaction efficace (dialogue constructif incessant) entre les acteurs en milieux éducatifs (enseignants et apprenants).
- une communication horizontale utilisant un code commun (langue partagée par apprenants et enseignants);
- le suivi et l'évaluation des activités éducatives, des programmes et des acteurs (apprenants et enseignants).

Selon Pierre FRATH, l'apprentissage scolaire des langues patrimoniales par les enfants est capital pour favoriser la sauvegarde de ces langues afin que l'humanité ait la possibilité de puiser en elles des connaissances jusque-là ignorées.

La mise en œuvre du Projet ELAN a été confrontée à des difficultés de trois ordres didactique / pédagogique, linguistique et institutionnel (Ligan 2020, p. 218) qui ont, sans nul doute, retardé la mise en œuvre de l'éducation multilingue, symbole de la diversité culturelle et du vivre-ensemble. Ce projet qui est censé structurer les bases du développement durable est une opportunité perdue pour le Bénin. Dans le même temps, les dirigeants actuels sont convaincus de la croissance économique par la promotion culturelle et touristique. Si cette ambition est noble, il faut dire que sa fondation est en perte.

DES PISTES DE SOLUTION

Pendant longtemps, les apprenants inscrits dans les écoles primaires au Bénin ont été pénalisés, consciemment ou

non, du fait de leur contact brusque avec la langue de l'école et la rigidité des enseignants. Cela ressemble à un système censitaire où seuls quelques-uns peuvent passer les mailles. Cet état de chose a transformé l'école en un cercle des élites plutôt que d'être un lieu de démocratisation des savoirs. Pour renverser la tendance, il convient de:

- faire une application intelligente et responsable des textes qui promeuvent l'éducation pour tous (Unesco, Constitution, Lois sur le système éducatif, Convention des droits de l'enfant, etc.)
- élaborer une politique linguistique mettant en exergue l'importance de l'éducation multilingue pour le développement et le respect des droits des minorités
- encourager les jeunes à savoir parler, lire et **écrire** dans leurs langues maternelles
- susciter la vocation de l'enseignement primaire bilingue chez les jeunes diplômés des universités et instituts
- introduire les cours de langues et de sociolinguistique dans les programmes de formation des Ecoles Normales d'Instituteurs (ENI) et dans les Ecoles Normales Supérieures
- financer la production de manuels didactiques et d'ouvrages d'appui à la culture dans les dix langues initialement identifiées

- financer des projets de productions de terminologies disciplinaires dans les dix langues nationales identifiées
- financer la conception, l'élaboration et la vulgarisation de programmes **éducatifs** multilingues
- sensibiliser et former les personnels enseignants (niveaux maternel, primaire, secondaire et supérieur) sur l'intérêt de l'utilisation des langues autochtones dans les activités **éducatives**
- encourager les productions littéraires et scientifiques dans les langues nationales en organisant par exemple des concours dotés de prix.
- **évaluer** les programmes et les acteurs.

EN GUISE DE CONCLUSION

La langue joue un rôle majeur dans la réussite des processus éducatifs. Les pays francophones d'Afrique doivent prendre des mesures hardies pour faire assumer aux langues patrimoniales leur véritable fonction d'instruments de communication en milieux éducatifs. Le multilinguisme tant vanté, avec ses nombreux avantages au plan cognitif et sociétal, doit être privilégié au monolinguisme fondé sur l'utilisation élitiste de la langue coloniale, langue officielle. Evidemment, cette dernière option dévie les opportunités d'apprentissage, de consolidation des liens sociétaux des communautés demandeurs de la vision globale de développement. La pratique de la langue française à l'école devra se poursuivre mais dans une collaboration intelligente avec les langues nationales en

vue d'offrir des formations à visage humain. D'où la nécessité d'une politique linguistique transparente, participative et cohérente en lien avec la vision de développement culturelle, socio-économique et politique de nos Etats.

En attendant de trouver les meilleures approches pour l'utilisation durable des langues nationales dans les environnements éducatifs, notons que les langues naissent, croissent et peuvent disparaître comme tout comme un être vivant. D'où l'intérêt d'une utilisation intensive quelles que soient les situations de communications dans lesquelles elles interviennent.

A ce propos, l'Espéranto que nous pensons être une **langue** émergente, résultante de plusieurs autres identités linguistiques à travers le monde, peut aussi faire son chemin en devenant un puissant instrument de communication même s'il est le fruit de l'imagination humaine. On ne devra pas oublier que toute langue est avant tout un code de communication, une convention sociale, résultat d'un accord tacite et d'une pratique humaine. Et l'Espéranto mérite d'être une langue d'avenir.

Vive l'Espéranto!

Vive les langues africaines dans les processus éducatifs durables.

Bibliographie indicative

Adama Ouane et Christine Glanz, 2010, Pourquoi et comment l'Afrique doit investir dans les langues africaines et l'enseignement multilingue, Institut de l'Unesco pour l'apprentissage tout au long de la vie.

AKOHA, A. B. 2009. Quelle stratégie pour l'introduction des langues nationales dans l'enseignement formel au Bénin. In Capo, H.B.C., Gbéto, F., Huannou, A. (Ed). Langues africaines dans l'enseignement au Bénin. Cape Town, Kome : CASAS, LABO GBE.

AMADE Badini., (1922-2006)- *Le développement clés en tête*, PEKEA Newsletter n° 15, Juillet – Septembre 2008, Université de Ouagadougou, Burkina Faso.

CAPO H. B.C., GBETO F. & HUANNOU A. (dir.). (2009). Langues africaines dans l'enseignement au Bénin. Problèmes et perspectives, Pub Labo Gbe n° 9/CASAS Book Series n° 68, 224 p.

CAPO H. B.C (2009), Instruction en langues africaines et questions de standardisation / modernisation, in Langues africaines dans l'enseignement au Bénin : problèmes et perspectives pp. 159-181

CALVET, L.-J. 1992. Les langues nationales à l'école : un débat passionné, un serpent de mer. In Diagonales n° 21, Dossier coordonné par Niang M. et Ploquin, F., janvier -février 1992, Revue trimestrielle, Tunis, EDICEF.

DABENE, L. 1994. Repères sociolinguistique pour l'enseignement des langues, éd. Hachette

DIOP Cheick Anta, 1965, Nations nègres et cultures, présence africaine, 1ère édition

FRATH Pierre, *Cogito versus ubuntu* : sauvegarder les langues et les cultures africaines,

<http://www.res-per-nomen.org>

HOUIS M., Anthropologie linguistique de l'Afrique Noire, P.U.F., 1971

JEDENE R., Les langues maternelles, un facteur clé du développement des communautés à la base, in Langues africaines dans l'enseignement au Bénin. Problèmes et perspectives, Pub Labo Gbe n° 9/CASAS Book Series n° 68, pp. 117-127

LIGAN Dossou Charles, 2021, L'exercice des droits linguistiques dans les secteurs de la justice et de l'éducation au Bénin : enjeux et perspectives, European Journal of Applied Linguistics Studies - Volume 3 | Issue 2 |

LIGAN Dossou Charles, 2020, Ecole en langues maternelles au Bénin : préoccupations terminologiques et pistes de solution, in *Les Cahiers de l'ACAREF* Volume 2 No 4, Mai 2020 ISBN 9782953729962, Tome 1, pp. 213-229

LIGAN Dossou Charles, 2019, *La Langue maternelle pour un développement durable, suivi de plaidoyer pour la valorisation des langues béninoises*, Les éditions Labodylcal.

TANANG E., L'enseignement des langues nationales au Togo entre valorisation du patrimoine culturel linguistique et enjeux politiques (fin des années 1960-2018), in Langues et littératures en francophonie africaine: quelles réalités hier et aujourd'hui? Revue DELLA Afrique N Vol. 1 n° 4 Septembre 2019, pp. 77-95

TORT P. & DESALMAND P. (1978). Sciences humaines et philosophie en Afrique. La différence culturelle, Hatier, Paris, 399 p.

Unicef, 1999, The state of the world's children, New York.

Komunikado en plurlingvaj edukaj medioj: problemoj kaj solvoj²²

Dossou Charles Ligan²³

Universitato de Abomey-Calavi

Enkonduko

EDUKADO OKUPAS centran lokon en la formado de homo, la konstruado de la personeco de individuoj kaj en daŭripova evoluo. Laŭ A. Ouane kaj C. Glanz (2010, p. 4):

la edukado estas en la kerno de la klopodoj en la moderna mondo por ekonomio fondita sur la scioj. [...]. Bonkvalita edukado ne nur antaŭenigas kompetentecon, multflankecon kaj produktivecon, sed ĝi ankaŭ helpas konservi diversecon kaj ankriĝon en la kulturo kaj tradicioj de la lernanto, same ĝi ebligas adaptiĝon al la nekonataj defioj

²² Inaŭgura franclingva prelego de la Universala Kongreso de ILEI en Benino, Kotonuo, 12 aŭgusto 2021. (Traduko farita de aŭtomata programo kaj reviziita de Mireille Grosjean)

²³ *Sociolingvisto - terminologo - eseisto*. Instruisto-esploristo ĉe la Universitato de Abomey-Calavi (Benino). Retpoŝtoj: charles.ligan@flash.uac.bj; dr.ligancharles@gmail.com.

kaj kreskigas la kapablon vivi kun aliuloj. (Ouane; Glanz, 2010, p. 4)

Sekvas, ke edukado estas ŝlosila faktoro en la produktado de scioj, individua kaj kolektiva pozitiva evoluo kaj ekonomia kresko. La edukaj agadoj estas ĝenerale formoj de interaga komunikado, de interŝanĝoj bazitaj sur la enhavo kaj sur la rimedoj uzantaj la ĉefan kanalon, kiu estas la lingvo.

En la edukaj medioj de plej multaj afrikaj landoj, la demando pri la komunika vektoro estas grava zorgo pro la lingva diverseco aŭ la socia plurlingveco unuflanke, kaj pro la privilegia statuso de la oficiala lingvo donita al koloniaj lingvoj. En franclingva Afriko nur minoritato de la loĝantaro regas la oficialan lingvon. Ĉi tiu problemo, kvankam ĝi estas malnova, restas aktuala, ĉar la eblaj solvoj estas malrapidaj kaj tiklaj. Sed kiujn problemojn prezentas komunikado en plurlingvaj edukaj medioj? Kiuj solvoj konsidereblas por alfronti tiun situacion? Kiel konkretigi ilin? Pri tiuj demandoj temas tiu ĉi prelego.

Edukado kaj homaj defioj

Ekde la 1990-aj jaroj, pluraj internaciaj organizaĵoj (Monda Banko, Unesco, UNICEF, Programo de UN por Evoluo, ktp.) laboras por la konkretigo de edukado por ĉiuj. La renkontiĝo en Jomtien (Tajlando) estis granda turnopunkto en ĉi tiu aventuro. Tridek jarojn poste, ĉu ni povas konsenti, ke edukado estas vere por ĉiuj, kiam milionoj da civitanoj ne havas aliron al oficialaj lingvoj aŭ estas ekskluditaj de

lernejo pro ĉi tiu lingvo? Infanoj el intelektulaj familioj ofte tuj partoprenas lernadon en la lernejo, dum aliaj, kiuj nur scias sian gepatran lingvon aŭ hereditan lingvon, devas unue asimili la lingvon de la lernejo kaj nur poste ili povas efektive eniri sian lernejan trejnadon. Sed ĉu la uzo de la oficiala lingvo hejme garantias sukceson en lernejo kaj alproprigon de indiĝenaj kulturoj? Al ĉi tiuj demandoj venas miksitaj kaj kelkfoje tre polemikaj respondoj.

Antaŭ kelkaj jaroj, la ekskluziva praktikado de la franca lingvo en lernejoj estis privilegia konduto-regulo en lernejoj en franclingvaj afrikaj landoj. Tiuj, kiuj ne obeis, estis submetitaj al punoj, kiuj iris de la surmeto de signalo farita de diversaj materialoj (ostoj, helikoŝelo, sonorilo, ktp) al minacoj, korpa misuzo kun la sekvo de malsukcesoj kaj forlaso de la lernejo.

Gepatra lingvo en edukado

La gepatra lingvo ludas esencan rolon en la intelekta ekflugo de la lernantoj. Pluraj esploristoj, inter ili ĉefe Louis-Jean Calvet kaj Pierre Frath, faras el ili siajn pripensajn temojn. Objektive, oni ne povas trakti la temon de komunikado en multlingva medio sen mencio de didaktiko kaj pedagogio. Fakte, didaktiko, scienco kies celo estas la studo de la metodoj kaj teorioj de instruado, interesiĝas pri *la aliro al scioj de tiuj, kiu estas edukitaj* aŭ pri la agado de lernado kaj instruado de tiu, kiu volas vastigi siajn intelektajn kapablojn. Je sia flanko pedagogio estas *“la gvidado aŭ subteno de tiu, kiu estas en lernado, aŭ la eduka rilato inter la edukisto kaj tiu, kiu sin*

mem edukas” (Labelle; 1996:4) Alivorte, la didaktiko celas al optimuma transdono de la scioj difinitaj en la celoj kaj la specifa enhavo de ĉiu studobjekto dum la pedagogio traktas la akson majstro-lernanto kun emfazo al la rilata aspekto de la lernado. Oni deduktas, ke la pedagogio ebligas atingi tion, kion la didaktiko planas. Kerne de la eduka kaj pedagogia procezoj estas omunikado, kiu estas ĝenerale komprenata kiel procezo de interŝanĝo aŭ disdivido de informoj, sentoj, konoj (scioj) ktp. por krei ligan, influi (modifi) la konduton de la kunparolanto, konvinki aŭ persvadi lin aŭ ŝin. Ni notu, ke komunikado estas kerna parto de la vivo. Per aliaj vortoj komunikado estas signo de la vicleco de iuj homaj socioj.

Lingvo, privilegia ilo de komunikado en la eduka sistemo, estas antaŭa kaj posta ago en didaktiko kaj en pedagogio, ĉar ĝi utilas kiel portanto de iu koncepto kaj prilaboro same kiel vektoro de transdono kaj interago inter instruisto kaj lernanto unuflanke kaj inter lernantoj ankaŭ. Ĉi tio signifas, ke la *kogna dimensio de eduka agado* ne povas esti konsiderata sen la lingvo. Do la lingva faktoro superregas en komunikado en edukaj medioj. Tial la infano devas aliri al scio en sia gepatra lingvo por garantii la plenumon kaj evoluon de lia/ŝia psika kaj intelekta disvolviĝo. Tiurilate Ligan (2019) opinias, ke *estas pli bone komenci la akiron de legokapablo en la gepatra lingvo, ĉar tio donas la eblecon esprimi la pensojn kaj harmonie eniri en la mondon; tio helpas al konstruado kaj maturigo de la spirito de la infano.*

Bedaŭrinde Afriko restas la sola kontinento, kie la plimulto de infanoj komencas sian lernejan vivon en fremda lingvo (Ouane kaj Glanz 2010, p. 4). En franclingva Afriko, la

franca, la oficiala lingvo, daŭre estas la ĉefa lingvo de edukaj praktikoj malutile al la indiĝenaj aŭ heredaĵaj lingvoj pli bone komprenataj de lernantoj.

Plurlingva komunikado: por kiaj avantaĝoj?

Ofte oni supozas, ke por eviti, ke lernantoj devus suferi en sia trejnado, gravas konstrui strategion por faciligi la instruon-lernan procezon, devus esti horizontala komunikado establita inter lernanto kaj instruisto, ĉar ili dividas la saman komunikilon. Tiurilate, Reeder (2009, p. 119) asertas, ke la lingvo uzata en lernejo havas grandan influon sur la kvalito de la lernado. La uzo de lingvo bone konata de la lernantoj do faciligas la lernadon. En la benina kunteksto, kaj por multaj aliaj infanoj in Afriko, la lernanto apenaŭ regas sian gepatran lingvon antaŭ ol eniri lernejon, kie li estas devigita uzi ekskluzive fremdan lingvon. Tamen ni scias, ke la ĉefa funkcio de lingvo estas utili kiel instrumento de komunikado, ĉu scienca, kultura aŭ alispeca. La rajto je komunikado same kiel la lingva rajto estas demokratiaj manifestiĝoj por iuj homoj, kiuj aspiras al pli bona sano kaj disvolviĝo, malfermante sin al universalajoj. La edukaj sistemoj de la antaŭaj kolonioj konstruis sian kadron ĉirkaŭ la uzo de la lingvo de la koloniisto, nome la franca, la angla, la hispana aŭ la portugala, kiel instrulingvoj. Kiel komunumoj povas aliri la evoluintajn sciojn, se tiuj estas donitaj en alia lingvo ol tiu, kiun la lokaj homoj regas? En televida intervjuo (2013), Souleymane Bachir DIAGNE klarigis, ke *“la malaltiĝo de la eduka nivelo in Senegalo estas ligita al la*

manko de regado de lernantoj kaj studentoj de la laborlingvo, kiu estas la franca”.

Kontraŭe al ĉi tiu malĝoja konstato, s-ino Adiza HIMA, tiama ĝenerala sekretario de CONFEMEN prezentis pripenson, el kiu ŝi asertis dum simpozio²⁴ okazinta in Kaduna (Niĝerio) en 2007 jenon: “*studentoj, kiuj studas en sia gepatra lingvo, faras pli bone ol tiuj, kiuj ĉeestas tradiciajn lernejojn, kie la edukado estas donita en la franca; oni eĉ povas diri, ke la transiro de la nacia lingvo al la franca okazas normale*”. CONFEMEN estas konferenco de ministroj pri edukado de afrikaj ŝtatoj, kiuj havas komune la uzon de la franca lingvo. Jam in 1986, Souleymane DIOP, tiam ĝenerala sekretario de CONFEMEN²⁵, asertis en la antaŭparolo de libro ke

la promociado de lingvoj [...] estas parto de la konkreta evoluo de popoloj kaj ilia batalo por la rekono de ilia identeco. [...] La tuta eduka sistemo povas kaj devas ludi decidan rolon tiurilate. [...] Gravus la protekto de aŭtenteco kaj la apero de justa kultura dialogo bazita sur egaleco kaj komplementeco”

Estas kompreneble, ke la lernantoj ne povas sufiĉe kompreni la edukajn enhavojn, ĉar la instrulingvo estas

²⁴ Simpozio pri afro-arabaj reciprokaj perceptoj en lernejaj instruplanoj okazintaj de la 24a ĝis la 26a de aprilo 2007 pri la temo: Intereso kaj graveco de naciaj lingvoj en edukado.

²⁵ CONFEMEN: Konferenco de Ministroj pri Edukado de Landoj kun Komuna Franca.

malsama ol tiu, kiun ili praktikas en la familia medio. La fremda lingvo ne povas kontribui al kreado de solidaj kulturaj radikoj. Evidente lingvo kaj kulturo estas neapartigeblaj.

Unuvorte, la praktiko de dulingveco (nacia-fremda lingvo) en edukaj medioj kontribuas al sukceso nur se la rezulto estas altigita per la eblo, ke la lernanto povu uzi spertojn akiritajn in sia socio, kulturo kaj socia ĉirkaŭaĵo por aktive partopreni en la ĉiutagaj agadoj de sia vivmedio, en komunikado kun la kunvivantoj kaj en organizado de sia lernado (Unicef; 1999, p. 41).

Por kuntekstigi nian penson, ni rigardu la fenomenon de plurlingva komunikado en Benino surbaze de observoj en lernejoj.

Superrigardo de plurlingva edukado en Benino: problemoj kaj eblaj solvoj

Multlingveco koncernas la ĉeeston de pluraj lingvoj en la sama teritorio, kia ajn estas ilia statuso - oficiala, loka, regiona, fremda, ktp. - (Anciaux, 2016, p. 83-85). Unesko aprobas kaj antaŭenigas la plurlingvan strategion konsiderante, ke *“gепатraj lingvoj estas la esencaj aspektoj de kvalita edukado, kiu en si mem estas la bazo de la akiro de aŭtonomeco de individuoj kaj iliaj socioj”*. Pro tio la alveno de la programo ELAN-Afriko *Lernejo kaj Naciaj Lingvoj en Afriko* projekto en la manoj de la Ministerio pri baza kaj meza Eduko en Benino estis bonvenigita. Tiu projekto trovas lokon en la perspektivo de la korektado de la eduka situacio en Benino, kie lernantoj subite submetiĝas al la ekskluziva uzo de la franca en bazlernejo. Post pli ol kvin

jardekoj de sendependeco, enormaj malfacilaĵoj restas en la benina edusistemo, kiu penas plenumi la edukajn postulojn de la loĝantoj.

Benino²⁶ karakteriziĝas per siaj multkultureco kaj multlingveco. Pluraj etnoj tie vivas kaj okupas la saman regionon. Indiĝenaj kulturoj apudas la afro-brazilan kulturon. Pruvas tion la familiaj nomoj, religioj, artoj (danco, manĝaĵoj, kutimoj, vestaĵoj). La malnova Regno de Dahomey, kiu sendependiĝis la 1-an de Aŭgusto 1960, Benino estas plurlingva lando kun 73 naciaj lingvoj, grupigitaj en 25 lingvoj, al kiu aldoniĝas la franca, la oficiala lingvo (artikolo 1-a de la Konstitucio). Laŭ artikolo 11-a de leĝo n-ro 90-32 de la 11-a de decembro 1990 kompletiganta la Konstitucion de la Respubliko Benino:

Ĉiuj komunumoj, kiuj konsistigas la beninan nacion, ĝuas la liberecon uzi siajn parolajn kaj skribajn lingvojn kaj uzi libere sian propran kulturon respektante la kulturon de la aliuloj. La Ŝtato devas antaŭenigi la disvolviĝon de la lingvoj, kiuj ebligas interkomunikadon.

La tekstoj kiuj organizas edukajn agadojn en Benino promocias plurlingvan edukadon:

²⁶ La Respubliko Benino estas franclingva lando situanta en Okcidenta Afriko. Ĝi limas norde al la rivero Niĝero, nordokcidente al Burkino, okcidente al Togolando, oriente al Niĝerio, sude al Atlantika oceano.

- la naciaj lingvoj devas esti enkondukitaj iom post iom en la instruadon, unue kiel studobjektoj same kiel iuj aliaj fakoj, poste kiel vektoro por akiro de scioj (artikolo 7-a de preskribo n-ro 75-30 de la 23a de junio 1975, en rilato kun la leĝo pri Orientiĝo de la Nacia Edukado)
- La instruado estas donita “en la franca, angla kaj naciaj lingvoj” (artikolo 8-a de Leĝo 2003-17 de 11a de novembro 2003).

En la efektivigo de la projekto ELAN, oni enkondukis ses lingvojn²⁷ eksperimente en la formala edusistemo ekde la komenco de la akademia jaro 2013-2014, poste aldoniĝis kvar pliaj lingvoj²⁸ en 2014-2015. Ĉi tio baziĝas sur la laboro²⁹ de esploristoj, kiuj konsideris, ke tiuj paŝoj estas kaj necesaj kaj trafaj. La projekto ELAN jam metis la fundamentojn de vera valorigo de la gepatraj lingvoj kaj alproprigado de la lokaj kulturoj de la lernantoj. Post kelkaj jaroj da efektivigo in 30 lernejoj elektitaj en lingve homogenaj regionoj la rezisto observita de la komenco ĉe la gepatroj malaperis, kiam la infanoj akiris dulingvajn leg- kaj skribkapablojn.

²⁷ Ili estas: joruba, fòn, ajá, déndi, baatònum kaj ditamari.

²⁸ Ili estas: pafilo, fulfuldé, yom kaj gén.

²⁹ La laboro okazis de la 13a ĝis la 17a de aŭgusto 2007, ĝi protraktis la projekton enkonduki naciajn lingvojn en la lernejo sub siaj sciencaj, politikaj, edukaj, kulturaj kaj sociaj aspektoj (Vd. Guédou et al.). La partoprenintoj unuanime rekonis the gravecon kaj urĝecon enkonduki naciajn lingvojn in the formalan edukan sistemon. Pli specife, la laboro celis interalie pritaksi la lingvon kaj didaktikan potencialon ekzistantan en niaj naciaj lingvoj; difini estontajn perspektivojn surbaze de la takso de lingvo kaj didaktika potencialo, precizigi la kriteriojn por elekti landajn lingvojn por la aŭtoritatoj konsiderante la decidojn farotajn; ktp.

Kelkaj problemoj

Tamen notindas, ke malfacilaĵoj bremsis la eksperimenton, kiu ĉesis⁵⁰ en februaro 2018. En la afrika kunteksto, karakterizita de socia multlingveco, kun giganta prestiĝo de la oficialaj lingvoj de kolonia origino, ekzistas kaj daŭras breĉo inter la vizio de edukado por ĉiuj kaj la edukaj praktikoj, kiuj ignoras la gepatrajn lingvojn de la lernantoj. Ĉar la edukado estas unu el la ĉefaj leviloj, kiuj kapablas transformi la vivon, edukado estas esenca faktoro por superi obstaklojn al disvolviĝo en rapide ŝanĝiĝanta mondo. Edukado, kiu malhelpas sinesprimliberecon kun privilegio al ekskluzive uzata lingvo, estas malutila, ĉar tia sistemo ignoras la rajtojn de la celpubliko.

Principe, laŭ mi, bona praktiko en edukado konsistas en:

- konsciigo de la komunumoj pri la celoj kaj esperoj pri disvolviĝo lige kun la konkretigitaj edukaj programoj;
- disponebleco de enhavoj kaj instrumaterialoj en la lingvoj komprenitaj de la lernantoj;

⁵⁰ La ministerio pri infanvartejo kaj bazinstruado de Benino, en korespondado datita de la 12-a de februaro 2018, adresata al la direktoro de la *Institut de la Francophonie pour l'Education et la Formation* (IFEF), invitis ĉi-lastan suspendi ĉiujn procedurojn kadre de subskribo de la 2-a fazo de la subvencia memoranda kompreno, kiu ligas MEMP kaj bezonas institucion. Jen esence tio, kion diris la letero: "Post analizo de la diversaj atingoj kaj rezultoj akiritaj kaj la ĉiaspecaj malfacilaĵoj, kiuj malhelpas la eksperimentadon de la programo, montriĝis necese reipensi kaj doni alian orientiĝon al la formala eduksistemo en Benino. Tiel, la benina registaro decidis paŭzi, post ĉi tiu 1-a fazo, la Inicianon ELAN, por difini novan vizion de la politiko pri dulingveco ene de formala eduksistemo. Ĉi tiun novan orientiĝon, kiun la registaro prenas kaj proponas malkaŝi tre baldaŭ, nun konsideras la nunan situacion de la lando laŭ la ekonomia, politika kaj socia kultura nivelo".

- trejnado de trejnistoj;
- transdono, ricevo kaj eĉ interŝanĝo de informoj kaj scioj en ĉiuj eblaj kampoj en la perspektivo de harmonia kaj solidara vivo;
- efika interago (konstanta pozitiva dialogo) inter la agantoj en la eduka komunumo (instruistoj kaj studentoj).
- horizontala komunikado per komuna kodo (lingvo parolata de lernantoj kaj instruistoj);
- konstanta observado kaj analizo de la edukaj agadoj, programoj kaj agantoj (lernantoj kaj instruistoj).

Laŭ Pierre Frath, la enlerneja akiro de la denaskaj lingvoj fare de la infanoj estas gravega por savi la lokajn lingvojn, tiel ke la homaro havu la eblon ĉerpi el ili sciojn ĝis nun nekonatajn.

La efektivigo de la Projekto ELAN renkontis tri obstaklojn de diversaj specoj: pedagogiaj/edukaj, lingvaj kaj instituciaj (Ligan 2020, p. 218), kiuj, sendube, prokrastis la efektivigon de multlingva edukado, simbolo de kultura diverseco kaj harmonia kunvivado. Tiu projekto, kiu devis doni strukturon kaj bazon al daŭrigebla evoluo estas perdita ŝanco por Benino. Samtempe la nunaj gvidantoj estas konvinkitaj pri ekonomia kresko per kulturo kaj turisma aktivado. Se ĉi tiu ambicio estas nobla, oni devas diri, ke ĝia fundamento ne stabilas.

Eblaj solvoj

Dum longa tempo lernantoj en bazaj lernejoj en Benino spertis malavantaĝojn, konscie aŭ ne, pro sia skua kontakto kun la lingvo de la lernejo kaj la rigideco de la instruistoj. Tio aspektas kiel elitsistemo, kie nur kelkaj povas gliti tra la maŝoj kaj atingi la pinton. Ĉi tiu stato transformis la lernejojn en grupo de elitoj, anstataŭ esti loko por demokratiigo de scioj.

Por inversigi la tendencon, necesas jeno:

- fari kleran kaj respondecan aplikon de la tekstoj, kiuj kuraĝigas edukadon por ĉiuj (Unesko, Konstitucio, Leĝoj pri eduka sistemo, Konvencio pri la rajtoj de la infano, ktp.)
- ellabori lingvan politikon reliefigante la gravecon de plurlingva edukado por la disvolviĝo kaj la respekto de la rajtoj de minoritatoj.
- kuraĝigi la junulojn paroli, legi kaj skribi en siaj gepatraj lingvoj.
- instigi la alvokiĝon pri dulingva baza instruado ĉe junaj diplomitoj de universitatoj kaj institutoj.
- enkonduki kursojn pri lingvoj kaj sociolingvistiko en la trejnaj programoj de la Lertigejoj por Instruistoj kaj en la Superaj Lertigejoj por Instruistoj.
- financi la produktadon de instruaj manlibroj kaj kulturaj subtenaj libroj en la dek lingvoj komence identigitaj.
- financi projektojn por la produktado de terminologiaj verkoj en la dek identigitaj naciaj lingvoj.
- financi la koncepton, verkadon kaj popularigon de plurlingvaj edukaj programoj.

- altiri la atenton de instruistoj kaj trejni ilin (en ĉiuj niveloj, de la infanĝardenoj al bazaj kaj mezaj lernejoj same kiel en superaj niveloj) pri la valoro de la uzo de indiĝenaj lingvoj en edukaj agadoj.
- instigi literaturajn kaj sciencajn produktadojn en naciaj lingvoj, ekzemple organizante konkursojn kun premioj.
- taksi la programojn kaj la agantojn.

Kvazaŭ konklude

Lingvo ludas gravan rolon en la sukceso de la edukaj procezoj. Franclingvaj afrikaj landoj devas kuraĝe fari aŭdacajn paŝojn por obteni, ke la heredaj lingvoj transprenu sian veran funkcion kiel instrumentoj de komunikado en edukaj sferoj. La tiom fama plurlingveco, kun siaj multaj kognaj kaj sociaj avantaĝoj, estas multe pli promesplena ol unulingveco bazita sur la elitisma uzo de la kolonia lingvo, la oficiala lingvo. Evidente, ĉi tiu lasta opcio forigas la ŝancojn por lernado, por solidigi la sociajn ligojn de komunumoj en espero de disvolviĝo. La uzo de la franca lingvo en la lernejo devos daŭri sed en klera kunlaboro kun la naciaj lingvoj cele al oferto de trejnadoj kun homa vizaĝo. De tie fontas la bezono de travidebla lingvopolitiko, partoprenema kaj kohera, konforme al la vizio de disvolviĝo kultura, sociekonomika kaj politika de niaj ŝtatoj.

Atendante trovi la plej bonajn alirojn por daŭripova uzo de naciaj lingvoj en edukaj medioj, ni rimarku, ke lingvoj naskiĝas, kreskas kaj povas malaperi same kiel viva estaĵo.

Tial grandas la intereso de intensa uzo sendepende de la komunikaj situacioj, en kiuj ili okazas.

Cetere, Esperanto, kiun ni kredas esti *emerganta lingvo*, rezultanta de pluraj aliaj lingvaj identecoj tra la mondo, ankaŭ povas iri sian vojon fariĝante potenca komunikilo, eĉ se ĝi estas frukto de homa imago. Ni ne forgesu, ke iu ajn lingvo estas ĉefe kodo de komunikado, socia konvencio, rezulto de silenta interkonsento kaj homa praktikado. Kaj Esperanto meritas esti lingvo kun estonteco.

Vivu Esperanto!

Vivu la afrikaj lingvoj en daŭrigeblaj edukaj procezoj!

Bibliografio

Adama Ouane kaj Christine Glanz, 2010 Kial kaj kiel Afriko investis en afrikaj lingvoj kaj plurlingva edukado, Instituto de Unesko por lerni dum la tuta vivo.

AKOHA, AB 2009. Kia strategio por enkonduko de naciaj lingvoj en formala edukado en Benino. En Capo, HBC, Gbeto, F., Huannou, A. (Red.). Afrikaj lingvoj en edukado en Benino. Kaburbo, Kome : CASAS, LABO GBE.

AMADE Badini, (1922-2006) - *Ŝlosila evoluo en la menso*, Informilo PEKEA N-ro 15, julio-septembro 2008, Universitato de Uagaduguo, Burkino

CAPO HBC, GBETO F. & HUANNOU A. (dir.). (2009). Afrikaj lingvoj en edukado en Benino. Problemoj kaj perspektivoj, Pub Labo Gbe n° 9 / CASAS-Libroserio n° 68, 224 p.

CAPO HBC (2009), Instrukcio pri afrikaj lingvoj kaj postuloj pri normigado / modernigo, en afrikaj lingvoj pri edukado en Benino : problemoj kaj perspektivoj pp. 159-181

CALVET, L. J. 1992. Naciaj lingvoj en la lernejo: pasia debato, marserpento En *Diagonales* n° 21, Dosiero kunordigita de Niang M. kaj Ploquin, F., januaro-februaro 1992, Kvaronjara recenzo, Tunizo, EDICEF.

DABENE, L. 1994. *Socilingvistikaj referencoj por lingva instruado*, red. Hakilo.

DIOP Cheick Anta, 1965, *Nigraj nacioj kaj kulturoj, afrika* ĉeesto, 1- a eldono.

FRATH Pierre, Cogito *kontraŭ* Ubuntu: protektado de afrikaj lingvoj kaj kulturoj, www.res-per-nomen.org.

HOUIS M., *Lingva Antropologio de Nigra Afriko*, PUF, 1971

JEDENE R., Gepatraj lingvoj, ŝlosila faktoro in the disvolviĝo of popolaj komunumoj, in Afrikaj lingvoj in edukado in Benino. Problemoj kaj perspektivoj, Pub Labo Gbe n° 9 / CASAS-Libroserio n-ro 68, pp. 117-127.

LIGAN Dossou Charles, 2021, La ekzercado de lingvaj rajtoj en la justeco kaj edukaj sektoroj en Benino: defioj kaj perspektivoj, Eŭropa Revuo de Studoj pri Aplika Lingvistiko - Volumo 3 , n-ro 2.

LIGAN Dossou Charles, 2020, Lernejo en gepatraj lingvoj en Benino: terminologiaj zorgoj kaj eblaj solvoj, en *Les Cahiers de l'ACAREF* Volumo 2 N-ro 4, majo 2020 ISBN 9782953729962, Volumo 1, pp 213-229

LIGAN Dossou Charles, 2019, *gepatria lingvo por daŭripova disvolviĝo, sekvita de pledado por la antaŭenigo de beninaj lingvoj*, Les éditions Labodylcal,

TANANG E., La instruado de naciaj lingvoj en Togolando inter plibonigo de lingva kulturo heredaĵo kaj politikaj aferoj (fino de la jaroj 1960-2018), en *Lingvoj kaj literaturoj en francofonio afrikana: kiaj realaĵoj hieraŭ kaj hodiaŭ?* DELLA Africa N Vol. 1 n° 4 septembro 2019, pp 77-95

TORT P.; DESALMAND P. (1978). *Homaj sciencoj kaj filozofio en Afriko*. La kultura diferenco, Paris: Hatier, 399 p.

Unicef, 1999, *La stato de la mondaj infanoj*, Novjorko.

Ses difinoj serĉantaj fakon

Federico Gobbo

Universitato de Amsterdamo

Enkonduko

ANTAŬ CENT JAROJ ekstarigis la Ligo de la Nacioj, kies celo estis konservi la mondan pacon, por eviti mondan militon. En la jaro 1920, ankoraŭ freŝis la memoro pri la tragedio de la Granda Milito (1914-1918), kiu estis ĉefe Eŭropa. La rilato inter la Ligo kaj Esperanto estas bone konataj kaj klare priskribitaj en la ĉapitro 22 de la klasika verko fare de Lapenna kaj aliaj 1974. Kio gravas substreki ĉi tie estas la fakto, ke la rolo de Esperanto – kaj, nerekte, de interlingvistiko – estis tute ne bagatela en tiu kunteksto.

En 2020, cent jarojn poste, Esperanto estas male al la tiama situacio, kultura interesaĵo por malmultaj homoj, kaj ĝia politika rolo estas preskaŭ neekzista. Krome, kaj la lingvo kaj la fenomeno estas temoj tute marĝenaj en la scienca esplorado. Estas kelkaj esceptoj, kiel la Interlingvistikaj Studoj en la Universitato Adam Mickiewicz en Poznano aŭ la Premio 'Canuto' en la Universitato de Parmo, sed temas, eĉ se notindaj, pri esceptoj. Ĉi tie mi intencas respondi la demandon: kio estas la nuntempa situacio de interlingvistiko

kaj esperantologio komence de la 20aj jaroj de la dudekunua jarcento? Kian realisman estontecon ni povas antaŭvidi? Scienca fako vivas nur se ĝia studtemo interesas ne nur esploristojn kaj sciencistojn, sed ankaŭ studentojn kaj diplomiĝantaj pri la studtemo mem. El ĉi tiu vidpunkto, notindas paradokso. Unuflanke estas relative abunda nombro da eseoj kaj diplomlaboraĵoj verkitaj de entuziasmaj studentoj – kadre de la itala situacio, la Premio ‘Canuto’ estas ĝuste atesto pri tio. Aliflanke, la universitataj kursoj pri interlingvistiko kaj esperantologio, je eŭropa kaj monda niveloj, estas malmultegaj (Gobbo 2018). La amara vero estas, ke la plejmulto de la universitatoj en la mondo prifajfas ĉi tiun fakon. La stranga efiko estas, ke la malmultaj fakuloj estas kontaktataj fare de studentoj kaj diplomiĝantoj kiuj petas helpon sendepende de iliaj universitatoj, ĉar la referantoj trankvile konfesas tutan nescion pri la temo. Mi parolas kompreneble pro sperto kaj persona kaj rekta.

Mi pensas, ke je la bazo de ĉi tiu paradokso estas reala malfacilaĵo difini interlingvistikon. Fakte ne ekzistas ununura kaj universale akceptata difino de la studkampo, komence de la multaj adjektivoj kiujn oni uzas por etikedi la “strangajn” lingvojn pri kiuj okupiĝas la fako: lingvoj artefaritaj, inventitaj, konstruitaj, universalaj, helpaj, filozofiaj, planaj... La listo ne kompletas. Ni vidos kune en la sekvaj paĝoj kial estas bona kutimo la formo “planlingvoj” en fakaj kuntekstoj, kaj “inventitaj lingvoj”, kiu estas neambigua kaj travidebla, en nefakaj, ĝeneralpublikaj, kuntekstoj.

Por klarigi la situacion de la faka literaturo, mi identigis ses difinojn pri interlingvistiko, inspirite de la mondfama

teatraĵo fare de Luigi Pirandello *Sei personaggi in cerca d'autore*, Ses personoj serĉantaj aŭtoron. Mi prezentos ilin laŭ kronologia ordo, analizante avantaĝojn kaj malavantaĝojn de ĉiu. La legantoj certe notos, ke aperos citaĵoj el diversaj lingvoj; fakte, interlingvistiko ne uzas nur unu laborlingvon por interŝanĝi siajn esplorrezultojn. Esperantigoj estos je dispono en piednotoj. Antaŭ ol komenci la analizon, oportunas averto: la historiistoj de ideoj pardonu min, sed mi konscie analizos la difinojn pri interlingvistiko tra nuntempismaj lensoj. Alivorte, ne interesas min respektama interpreto de la pasinteco; male, mi celas klarigi ĉu la analizata difino ankoraŭ validas nuntempe, en la dudekaj jaroj de la dudekunua jarcento, tiel, ke oni povu utiligi ĝin en la nuntempa kaj tuja esplorado. Komprenoble, mi ne estas aŭguristo kaj mi ne posedas magian prognozvizion. Sed mi povas doni dezirojn, baze je mia jardeka sperto instrui interlingvistikon – laŭ la kronologia ordo – en Milano, Torino kaj Amsterdamo.

Ĉu aŭtonoma branĉo de lingvistiko?

La ideo pri internacia lingvo neŭtrala, t.e. ne ligita al gento, kiu permesu al homoj kiuj venas el diversaj nacioj komuniki unu kun la alia juste, fascinis multajn intelektulojn en la Eŭropo de la tielnomata belepoko. Unu el ili estis la belgo Jules Meysmans, kiu diplomiĝis en filozofio kaj humanistiko kun la maksimumo de la poentoj, en 1890.⁵¹ En la sama jaro li inventis originalan stenografian metodon al

⁵¹ La sekvaj biografiaj notoj pri la inventinto de la vorto “interlingvistiko” venas el diversaj historiaj fontoj, aparte interlingvistikaj revuoj el la komenco

kiu li donis sian nomon, fondis la belgan nacian instituton, kaj malkovras Esperanton. Analoge al samtempoj, li abandonas Volapukon – kiu estis la unua neŭtrala internacia helplingvo kun konsista internacia aktivularo – por propagandi por Esperanto per kursoj en Gaud kaj Bruselo. Tamen, Esperanto ne plene kontentigis lin, do en 1907 li iĝis sekretario de la Brusela grupo por *Idiom Neutral*, unu el la rivaloj – laŭ la bela difino de Garvía 2015 – de Esperanto, preskaŭ forgesita eĉ de la fakuloj. Origine, ĝi estis radikala reformo de Volapuko, sed ĝi aperis en 1902: tro malfrue, ĉar Esperanto tiam estis jam sufiĉe firme uzita por havi subtenantaron kiu formis aktivulan movadon. Oni notu, ke la unuaj jaroj de la dudeka jarcento estis plenplenaj da decidaj okazaĵoj rilate interlingvistikon. En 1908, la *Kadem Volapuka*, la lingva akademio de Volapuko, transformiĝas en *Academia pro Interlingua* fare de la itala matematikisto Giuseppe Peano, kiu klopodis trovi la optimuman projekton je bazo Latina kaj latinida. Kiel notis Drezen 1931:167, ankaŭ Meysmans nepre favoris Latin-bazan planlingvon; kaj mi samopinias kun la soveta interlingvisto, ĉar tiun ĉi pritakson pravigas la kontribuoj de la belga pioniro en la *Discussiones*, forumo kiun kunordigis Peano por subteni la *Academia*. Aparta atesto estas la lingvopropono kiun Meysmans publikigis en 1912, signifoplene nomumita Interlatino, kiu estis tiel efemera, ke eĉ la historiaj fontoj apenaŭ mencias ĝin. Tamen, ironie, estos mallonga artikolo verkita de la belgo en 1911, kiu garantias al li postenon en la historio de interlingvistiko. Temas pri alvoko

de la dudeka jarcento, trafoliumeblaj en la retejo de la Esperantomuzeo en Vieno, danke al bitigo.

al la lingvistoj publikigita en Bruselo sur la monata periodaĵo *Lingua Internationale* kiun li ĉefredaktoris:

Nous nous permettons de poser à Messieurs les linguistes une question qui est d'un grand intérêt pour nous, partisans de la langue internationale, et qui mériterait d'attirer également l'attention de ces Messieurs. Nous voulons savoir s'il ne serait pas possible de créer une science nouvelle qui s'appellerait, par exemple, *l'interlinguistique* et qui étudierait les lois naturelles de la formation des *langues auxiliaires communes* (Meysmans 1911:14-16, kursivoj en la originalo).³²

Bonvolu noti la terminologian ŝanceliĝon: “komunaj helplingvoj” estas kursivigita, samkiel la termino “interlingvistiko”, proponita nur “ekzemple”. Evidente la multobligo de multaj proponoj rivalaj inter si estis kreanta novan Babelon: paradokse, anstataŭ unuigi, la proponoj dispartigis la publikon en frakciojn kiuj akre batalis unu kontraŭ la alia. Meysmans estis homo de sia tempo kaj pozitivisme li fidis je la “naturaj leĝoj” por trovi la plej bonan lingvosistemon. Ni flanke notu, ke la koncepto de lingvistiko kaj lingvismo en la moderna senco ankoraŭ ne estis bone difinita tiam: la desaŭsura kurso kiu fondis la modernan

³² Ni permesas al ni atentigi al vi Moŝtoj la lingvistoj aferon kiu tre interesas nin, partizanoj de la internacia lingvo, kaj kiu egalrajte meritas altiri la atenton de vi Moŝtoj. Ni volus scii se estus eble krei novan sciencon kiu nomiĝus, ekzemple, *interlingvistiko*, por studi la naturajn leĝojn formi la *komunajn helplingvojn*. (Mia esperantigo).

koncepton de la fako estos publikigita nur en 1916 – kaj tie la interlingvistikaj temoj trovas iom da spaco (Astori 2010). Do, verdire ne estis la lingvistoj kiuj okupiĝas pri interlingvistiko, pionirepoke, sed skolanoj kiuj fakulis pri aliaj temoj.

Aparte notindas, ke la sciencistoj kiuj okupiĝis pri interlingvistiko kiel kroma fako estis ĉefe fakuloj pri dursciencoj, ekzemple: matematiko, fiziko, astronomio, kemio. Louis Couturat estis matematikisto, logikisto kaj filozofo, redaktis la monumentan *Histoire de la language universelle*, *Historion de la universala lingvo*, kaj eldonigis ĝin en 1903 per la tipoj de la prestiĝa eldonejo Hachette. Giuseppe Peano, gravega mondfama matematikisto, amiko kaj korespondando de Couturat (Luciano kaj Roero 2005), publikigis lian *Latino sine Flexione* en la sama jaro. Ĉi tiu volumego, kunredaktita kun Léopold Leau, alia matematikisto, prezentigis kiel katalogo de la proponoj pri ‘universalaj lingvoj’ faritaj ĝis 1903, la jaro de publikigo. La volumegon sekvis alia, same redaktita de Couturat kaj Leau, en 1907. La titolo estis malsimila: *Les nouvelles langues internationales*, La novaj internaciaj lingvoj, do la fokuso ŝanĝiĝis ekde “universalaj” al “internaciaj”. Ĉi tiu dua volumo montras kiom da proponoj kiuj rivalis inter si estis publikigitaj dum nur kvar jaroj. En la intencoj de Couturat, la du dikaj volumoj devus meti la vorton “fino” sur la interlingvistika esploro: Couturat mem proponis, sen aperi kiel unua proponanto, la plej gravan reformon de Esperanto, t.e. Ido, kiu certgrade iĝis grava en sciencaj rondoj, dum jardeko – pri detaloj, oni vidu la verkon de Gordin 2015.

Per posteulaj okuloj kaj nuntempismaj lensoj ni povas diri, ke Couturat tute eraris. Interlingvistiko nepre ne haltis

post la publikigo de Ido. Oni povus supozi, ke la kaosa kaj moviĝanta situacio post la alvoko de Meysmans en 1911 donus rapide fruktojn. Sed tio supozo estus malĝusta. Fakte, abrupta bremsa okazis pro la eksplodo de la Granda Milito (1914-1918), kiu enkondukas la unuan cezuron en la historio de interlingvistiko. Efektive la komunumo de lingvistoj – la ĉampionoj de la Scienco alvokata de Meysmans – formiĝas nur post la fino de la belepoko, pli precize en la dudekaj jaroj. Interese, la unua internacia kongreso de la lingvistoj okazis en Nederlando, La Hago, en la jaro 1928: temis pri decidiga momento por formi esploragendon (Mojet 2018). Sed estis nur dum la *dua* internacia kongreso de la lingvistoj, kiu okazis en Ĝenevo en 1931, kiam interlingvistiko eniris la tagordon de la esploragendo lingvistika, danke al Otto Jespersen, kiun oni konsideras la veran patron de la fako. Jen la maniero en kiu li prezentis interlingvistikon:

A new science is developing, Interlinguistics – that branch of the science of language which deals with the structure and basic ideas of all languages with a view to the establishing of a norm for interlanguages, *i.e.* auxiliary languages destined for oral and written use between people who cannot make themselves understood by means of their mother tongues. Interlinguists contend, and to my mind, rightly, that there is here a field that can be treated according to scientific methods and which it is of the utmost importance to civilized mankind

to see thus treated in order to obtain a satisfactory solution of a really harassing problem.⁵⁵

Ekde Meysmans ĝis Jespersen pasis ĝuste tridek jaroj kaj la formuligo de la fako, eĉ la vortoj kiuj ambaŭ uzis, estas tre similaj, malgraŭ la transiro el la franca al la angla. Jespersen asertas, ke la scienco estas *developing* (disvolviĝanta), kaj tenas firme la normigan karakteron kiun jam aŭspiciis la belga pioniro. Male al ĉi-lastata, tamen, Jespersen enkondukas trajton de urĝo, difinante la problemon de la internacia komunikado *harassing* (ĝenega). Ĉi tiu urĝo, miaopinie, venas el la ŝanĝita historia kunteksto: kiam Jespersen parolas, fakte, la belepoko finiĝis, kaj la esperoj pri la adopto de Esperanto fare de la Ligo de la Nacioj forvapiĝis, malgraŭ la klopodoj de Nitobe Inazō, preskaŭ forgesita pioniro de lingvaj rajtoj (Gobbo 2016).

En la dudekaj de la pasinta jarcento, kiel esperantistoj bone scias, Esperanto ne estis plu nura projekto sed vivanta realo, el pli ol unu generacio. La oponantoj trovis la kaŭzon de malsukceso en ĝiaj strukturaj traktoj, alivorte pro pure lingvistikaj celoj – ekzemple, la akuzativo aŭ la supersignoj de la alfabeto. La nura kriterio por esti sukcesa, laŭ tiu vidpunkto, estas simpla kaj drasta: iĝi la *ĉefa* internacia lingvo en la ĝenerala uzo, t.e. substitui la francan kaj la anglan en la

⁵⁵ Nova scienco estas disvolviĝanta, Interlingvistiko – tiu branĉo de la lingvoscienco kiu okupiĝas pri la strukturo kaj bazaj ideoj de ĉiuj lingvoj cele al elstarigo de normo por interlingvoj, t.e. helplingvoj kiuj estu uzataj parole kaj skribe inter popoloj kiuj ne povas sin interkomprenigi per la gepatraj lingvoj. Interlingvistoj argumentas, kaj miaopinie prave, ke estas ĉi tie kampo studenda per sciencaj metodoj kaj ke ĝi estas multege grava kaj priesplorinda por la civilizigita [tiel!] homaro, tiel, ke oni povu trovi kontentigan solvon al la problemo vere ĝenega. (Mia esperantigo).

kuntekstoj diplomacia, negoca, scienca – la ordo de graveco povas vari. La atako havas facilan kontraŭargumenton: Esperanto tiam estis uzita fare de praktiko-komunumo, do evidente la problemo troviĝas ne en la strukturaj trajtoj sed male en (manka) politika subteno. Ne hazarde, unu el pioniroj de klasika interlingvistiko, la germanlingva estona Edgard de Wahl, jam volapukisto, esperantisto (ĝis la referendumo en jaro 1894), kaj subtenanto de *Idiom Neutral*, proponis sian lingvoprojekton en 1922, unu jaron post la malsukceso de Esperanto kadre de la Ligo de la Nacioj: li nomas ĝin *Occidental*, ĉar ĝi devintus esprimi la esencon de civilizo, en distilita formo. Laŭ la mondpercepto de lia epoko, de Wahl komprenas kiel esencon de la civilizo nur okcidenton.

Occidental sukcesas arigi ĉirkaŭ si la plejmulton de la malkontentuloj pri Ido, la ĉefa lingvoprojekto publikigita post Esperanto: pozitivisme, nova projekto en si mem pli bonas ol la antaŭa pro noveco, kaj do tre ofte la subtenantoj de la ideo pri lingvo etne neŭtrala abandonis la malnovan projekton por adopti la novan. Vidate la relativan sukceson de *Occidental* en la unua fazo, Otto Jespersen, kiu jam aktivis por Ido, decidis transiri la Rubikonon kaj proponi novan internacian helplingvon, kiun li nomas iel malfeliĉe *Novial*, t.e. “nova (*nov-*) internacia helplingvo (*-ial*)”. Ĝi estis fiasko, ĉar preskaŭ neniu atentis. La interlingvistika Babelo estas ĉiam pli kaj pli riĉa, por tiel diri.

Ĉi tiu mallonga superrigardo intencis montris ke en 1931, fakte la jaro de la fondiĝo de interlingvistiko kiel aŭtonoma fako de lingvistiko, Esperanto jam bone disvolviĝis, kaj multaj rivaloj estis sur la tablo. Aparte menciindas:

Latino sine Flexione (kiu estis preskaŭ formortanta, kune kun Giuseppe Peano), *Ido* (en malfacilega situacio), *Occidental* (sufiĉe vigla), kaj la Jespersena *Novial* (efemera ekde ĝia lanĉo).

Per nuntempismaj lensoj ni povas diri, ke la alvoko de Jespersen estis terure malfrua. Fakte, kun la grava escepto de *Interlingua*, publikigita en 1951, pretigita ĉefe fare de Alexander Gode por la asocio por la internacia helplingvo IALA, ne estas aliaj seriozaj rivaloj de Esperanto, en la senco de Jespersen, t.e. rivaloj kiuj allogu la intelektularon. Alia fakto estas, ke, ekde la periodo post la dua mondmilito, nur Esperanto havos sufiĉe solidan tavolon por esti iel interesa kaj alloga al la ekstera publiko. La movadoj por iu aŭ alia rivalo estas mikroaj, se entute ekzistaj. Ni povas do eltiri la konkludon, ke la difino proponita fare de Jespersen havas pure historian valoron, kaj ekde la dua duono de la dudeka jarcento ne plu validas. En la sinsekvo de ĉi tiu teksto mi nomos ĝin *klasika* interlingvistiko.

Ĉu branĉo de lingvoplanado?

Ekde la kvindekaj jaroj de la pasinta jarcento, aplikaj lingvistoj – ĉefe el skandinavaj landoj – komencas difini novan branĉon de lingvistiko, nome *language planning*, en Esperanto “lingvoplanado”. La ĉefa ideo estas, ke la tiel nomataj naturaj lingvoj estas ja produkto de la natura lingvokapablo de la homa specio, sed samtempe de la socikulturaj kunteksto, kaj ĝuste pro tio ili estas multaj. Alivorte, lingvoj estas lingvoj pro – almenaŭ parta – planigo, t.e. konscia modeligo fare de la

homgrupoj kiuj ilin uzas, aparte kiam oni komencas ilin skribi en konsista formo. Sufiĉe ironie, la pioniroj pri lingvoplanado ne konsideras la historion de klasika interlingvistiko skize priskribita en la supra sekcio en siaj esploroj. Tamen, estas unu grava escepto: la estona Valter Tauli 1968 kiu skribas:

Interlinguistics can be defined as the science of IL [International Language] planning, or more precisely, the branch of TLP [Theory of Language Planning] which investigates the principles, methods and tactics of IL planning. By IL is meant a universal language to be used as a means of communication by individuals belonging to different language communities.³⁴

Esence, laŭ Tauli interlingvistiko estas lingvoplanado je internacia nivelo: principe, plani lingvon kiel Esperanton aŭ Ido ne estas tasko tro diversa ol plani regionan lingvon, kiel la sardan aŭ la frisan, aŭ nacian lingvon, kiel la norvegan. Ne estas celo de ĉi tiu teksto priskribi la evoluon de lingvoplanado tra la jardekoj. Sufiĉas nur noti, ke en la dudekunua jarcento pli kaj pli oni parolas pri lingvo-politiko kaj planado (LPP) kiel du facoj de la sama medalo, ĉar gravas unue lingvopolitikoj – mallonge, la soci-politikaj elektoj, antaŭ la lingvoplanadaj agoj. Lingvopolitiko estas esenca parto de publika politiko,

³⁴ Interlingvistiko povas esti difinita kiel scienco pri planado de IL [Internacia Lingvo], aŭ, pli precize, la branĉo de la TLP [Teorio pri Lingvo-Planado] kiu esploras la principojn, metodojn, kaj trukojn plani IL. Per IL mi celas universalan lingvon [tiel!] uzendan kiel komunikilon fare de individuoj apartenantaj al diversaj lingvokomunumoj. (Mia esperantigo).

do parto de politikoscienco. Ironie, nuntempe interesiĝas pri lingvopolitikoj kaj -planadoj pli kaj pli politikistoj, juristoj, filozofoj, ekonomikistoj, ol lingvistoj. Se lingvoplanado iĝas pli kaj pli marĝena kompare kun lingvopolitiko, samtempe la rolo de interlingvistiko kiel specifa subbranĉo iĝas pli kaj pli negrava entute. Tion skribas eĉ Detlev Blanke, eble la plej influa interlingvisto de la dua duono de la pasinta jarcento, en broŝuro kiu klopodas ordigi la buntan kaj kaosan fakan literaturon. Jen la difino de “interlingvistiko” de Blanke (2004:4):

Sub interlingvistiko mi ĉi tie komprenas la sciencan pri la optimumigo de la internacia lingva komunikado. Ĝia tradicia kerna kampo estas la scienco pri planlingvoj aŭ ‘interlingvoj’. Tiu ĉi okupiĝas pri la kreado, strukturo, funkciado, evoluado kaj aplikado de planlingvoj [Noto 4: Kvankam laŭ mi lingvopolitikaj aspektoj estas gravaj elementoj de moderna interlingvistiko, en ĉi tiu studo pro metodologiaj kialoj la literaturo pri la planlingvoteorio kaj esperantologio ricevas la ĉefan atenton.] Planlingvoj estas lingvoj, konscie kreitaj laŭ difinitaj kriterioj por – almenaŭ en plej oftaj kazoj – la plifaciligado de la internacia komunikado (ankaŭ nomataj – kvankam kun certaj signifodiferencoj – [internaciaj] artefaritaj lingvoj, [artefaritaj] mondaj [help]lingvoj, [aparte en la 18-a kaj 19-a jarcentoj] universalaj lingvoj). Oni ankoraŭ ne sufiĉe esploras ilin kiel funkcikapablajn

internaciajn interkomprenilojn. Interlingvistiko entute ludas ĝis nun nur malgrandan rolon en la lingvosciencia diskuto, kiel montras konatiĝo kun multaj superrigardaj verkoj kaj manlibroj de lingvistiko.

Sekvante Blanke, ni nomu la interlingvistikan esploron post la dua mondmilito *moderna*, enkondukante duan cezuron, por distingi ĝin disde la klasika, priskribita supre. Blanke verkas ĉi tiujn vortojn komence de la nova jarmilo kaj li devas koncedi, probable kontraŭvole, ke interlingvistiko “ludas malgrandan rolon”, por uzi lian vortigon. Post preskaŭ jarcento ekde la alvoko de Meysmans, fakte, Blanke ne povas eviti la terminologian klarigon pri la variantoj de la termino “planlingvo”, inkluzive de la arkaika kaj nepreciza “universalaj lingvoj”: jen klara signo pri malforteco de la fako mem.

Mi devas ankaŭ diri ke, post dek ses jaroj, nenio pliboniĝis, eble eĉ direndas, ke la situacio pli malboniĝis, ĉar novaj konfuzigaj terminoj aperis: nun moĝosas la angla termino *conlang* kiel kurtigo de *constructed language*, “konstruita lingvo”, kiu paradigme generis fratajn terminojn kiel *auxlang*, “helplingvo”, *artlang*, “artcela lingvo” (pri kiu mi parolos sube), kaj tiel plu. Mia opinio la manko de faka kanono, t.e. aro da scioj kiuj ĉiuj fakuloj akceptas sendispute, malpermesas havi fundamenton sur kiu konstrui solidan esplorrezultojn.

Fine, oni notu, ke la germana fakulo metas en piednoton la rolon de lingvopolitiko, inversigante la perspektivon de la plejmulto de la interesatoj en la publika debato pri la temo.

Alivorte, kio estas centra por la resto de la fakula mondo iĝas por interlingvistoj periferia, kaj inverse, kvazaŭ ĉi-lastaj vivu en paralela mondo, sen rilatoj kun la kolegoj ne nur de aliaj fakoj sed eĉ de aliaj branĉoj de lingvistiko. En ĉi tiu senco, Blanke estas plene homo de la dudeka jarcento. Ĉu do interlingvistiko kondamnatas resti povra familiano de aplika lingvistiko? En la venontaj sekcioj mi proponos aliajn difinojn por helpi al interlingvistiko eliri ĉi tiun senesperigan vojon.

Ĉu branĉo frata de kreolistiko?

Proponita solvo kiun antaŭenpuŝis verdire malmultaj aŭtoroj estis kompari planlingvojn kun piĝinoj kaj kreoloj. La kriterio por kunigi planlingvojn kaj piĝinoj estas *funkciisma*: piĝinoj estas neetnaj lingvoj laŭdifine, same kiel planlingvoj. Aliflanke, ili estas limigitaj lingvoj, ĉar oni uzas ilin nur por specifaj celoj, ordinare negocaj, inter du diversaj popoloj, la dominanta, kiu parolas eŭropan lingvon, kaj la dominata, kiu parolas neeŭropan. Fakte piĝinoj estas fenomeno ligita al koloniismo.

Verdire, tiu ĉi kriterio estas ege malforta, ĉar je struktura vidpunkto piĝinoj kaj planlingvoj restas je la kontraŭaj ekstremoj de lingvoplanadoj. Laŭdifine, piĝinoj emerĝas *pro spontanea lingvokontakto, sen ajna planado*. Ĉu piĝino sukcese stabiliĝus pro formado de praktikokomunumo kiu ĝin uzos daŭre kaj ĉiutage, ĝi iĝus kreolo. Kiel klarigis Schubert 1989 en klasika volumo de li redaktita, la kunteksto de kreolistiko estas tute alia kompare al tiu de klasika interlingvistiko, kiu male estas preskaŭ tute Eŭropa fenomeno:

intelekta, nespontanea, baze je skribado, kies kerna momento estas publikigo de la projekto, kiu fakte estas verko (ni revenos al ĉi tiu punkto). Alivorte, kreolistiko havas interesojn, problemojn, metodojn kaj datumojn kiuj komplete malsimilas al tiuj de interlingvistiko.

Konklude, la komunaj trajtoj estas malmultaj. La nura helplingvo eksplicite planita inspire de piĝinoj kaj kreoloj estas LFN (*Lingua Franca Nova*, Nova Lingvafrankao, mallonge Elefeno), kiun publikigis interrete en 1998 George Boeree, nederlanda psikologo, emerita profesoro de la universitato de Shippensburg. Elefeno montras analizan, tre regulan, normigan gramatikon. La aŭtoro asertas, ke la gramatiko venas el diversaj kreoloj, kiel papiamento – karaiba kreolo baze je la portugala kaj hispana, sed kun multaj pruntoj el la nederlanda. Tamen, kreoloj ne estas regulaj aŭ ‘simpligitaj’ lingvoj je gramatika vidpunkto, kaj mezuri ilian kompleksecon estas malfacila tasko kiu ne portas al firmaj konkludoj (Aboh 2017). Verdire, pli detala analizo montras trajtojn similajn al aliaj planlingvoj, ekzemple Ido kaj *Occidental*; pro manko de spaco, ni ne montros ilin ĉi tie. La vortprovizo de Elefeno venas preskaŭ entute el okcidentaj latinidaj lingvoj, notinde la itala, franca, okcitana, kataluna, hispana, kaj la fina rezulto estas sufiĉe simila al *Interlingua* kiun Alexander Gode pretigis en 1951. Ĉiuokaze, miascie neniu kreolisto interesiĝas pri Elefeno, kiu apenaŭ estas entute uzata, do ĉi tiun interpreton de interlingvistiko oni prefere forlasu.

Ĉu sinonimo de studo pri interlingvoj?

Alia ebla solvo estas plilarĝigi la esplorkampon de interlingvistiko, tiel, ke oni komprenu sub la termino “interlingvo” ĉiujn vehiklajn lingvojn – kiujn oni neĝuste nomumas fojfoje “lingvafrankaoj”. Sub ĉi tiu interpreto, interlingvoj estas ĉiuj lingvoj uzataj por internacia aŭ -etna komunikado, do neŭtralaj rilate al la agantoj en la komunika kunteksto. Alivorte, vehikla lingvo aŭ “lingvafrankao” ne devas aparteni al la homoj kiuj estas uzantaj ĝin tiumomente.

Aparte notindas, ke en la nulaj jaroj de la nova jarmilo, moĝosis la akronimo ELF, kies signifo ne rilatas al elfoj, fantastaj romanoj aŭ Tolkien, sed al la “angla kiel lingvafrankao” (*English as a Lingua Franca*). La tubero en la afero estas en tiu vorteto *as*, kiel. ELF ne estas, ĝi nur kielas. Klaras, ke kiam italo kaj nederlandano parolas inter si angle, tiu lingvo relative neŭtralas. Sed kiam aldoniĝas anglo aŭ usonano en la konversacio, la sorĉo forvaporiĝas. La statuso de la angla kiel lingvafrankao almenaŭ dubindas: por havi superrigardon, vidu la raporton de la Eŭropa Komisiono 2011, kiu sin demandas ĉu oni parolas pri lingva realaĵo aŭ ĥimero. Miaopinie, temas pri alĝustigaj *strategioj* en vehiklaj komunikaj *kunteksto*j, anstataŭ vehiklaj lingvoj. Per ĉi tiu perspektivo, interlingvistiko iĝas komparo pri la avantaĝoj kaj mal- inter diversaj strategioj – pri tiu neesencisma perspektivo bonvolu vidi la verkoj de Sabine Fiedler pri la angla (ekzemple 2011) kaj Esperanto (ekzemple 2006). Grava menciinda punkto estas, ke la plimulto de ĉi tiuj fakartikoloj falas sub la rubriko *Global Studies*, tutmondaj studoj, kiu estas siavice

interstico inter fakoj kiel politikaj sciencoj, ekonomiko, juro, kaj aliaj. Ŝajnas al mi, ke ĉi tio strategio ne helpas la firmiĝon de interlingvistiko kiel memstara fako.

Jam Schubert 1989 notis, ke dua problemo de la termino “interlingvo” estas la fortuna kiun ĝi obtenis en sia angla formo *interlanguage* en alia lingvosciencan branĉo, multe pli populara ol interlingvistiko. Temas pri lingvodidaktiko de la duaj lingvoj: komence de la revolucia pionira artikolo fare de Larry Selinker 1969, longe disvolviĝinta en la sekvaj jardekoj, ‘interlingvo’ prenas la signifo de memdigna lingvosistemo fonte de lernantaj lingvovariaĵoj: interlingvoj do ne ne plu estu mankaj variaĵoj de la normo de la lernata cellingvo, sed kompletaj lingvosistemoj, kun siaj reguloj, eltirite de lingvokontakto, per transiro el la unua kaj aliaj duaj lingvoj. La ĉefa konsekvenco estas nova maniero observi erarojn, kiuj ne estas hazardaj sed sekvas kradojn kiuj, se firmiĝintaj, iĝas reguloj, kiuj konstituas la interlingvon mem.

La nura trajto komuna al la interlingvoj laŭ Selinker kaj planlingvoj en la klasika senco de la unua difino estas, ke ambaŭ estas neindiĝenaj. Malgraŭ tio, analoge al la kazo de kreolistiko kiun ni vidis antaŭe, la studobjekto, la metodoj kaj la problemoj de interlingvistika lingvodidaktiko estas tro diversaj kompare kun klasika interlingvistiko, por konsideri ambaŭ kiel ununuran aŭ eĉ unuigitan lingvosciencan branĉon.

Anekdote, mi povas diri, ke dum mia unua leciono pri interlingvistiko en miaj universitataj kursoj mi devas klarigi, ke mi ne celas interlingvistikon en la lingvodidaktika senco, por eviti, ke la studentoj atendu temon kiun la kurso ne pritraktos. Miasperte, interlingvistiko kiel lingvodidaktiko

multe pli famas ol interlingvistiko en la sencoj de Jespersen aŭ Blanke prezentitaj supre. Pruvo ja estas la difino pri *Interlinguistics* en la unulingva angla vortaro *Merriam-Webster*, kiu ĝin difinas kiel scienccon pri interlingvoj, donante al ĉi tiu termino du difinojn, po unu laŭ lingvosciencia branĉo, nome planlingvistiko kaj lingvodidaktiko. Ni povas eltiri alian konkludon: plilarĝigi la studkampon de interlingvistiko ne konsilindas, ĉar ĝi perdas specifecon kaj do intereson.

Ĉu sinonimo de kompara lingvistiko?

Por kompletigo, mi deziras mencii denove Schubert 1989, kiu montras la sekvan difinon (grasigo kaj emfazo originalas), kiu jam rande de la fino de la okdekaj jaroj de la pasinta jarcento tre raris:

I have an indication of very few instances in which the Russian word *interlingvistiĉeskij* was used in the general sense of “between two [arbitrary] languages” in studies of constructive linguistics. As an example Duliĉenko 1982: 70 cites a comparison of German and Uzbek. Also Mario Wandruszka once defined interlinguistics “alle kontrastive, konfrontative, differentielle Linguistik” (WANDRUSZKA 1972: 19, quoted from ÖLBERG 1979: 243).⁵⁵

⁵⁵ Mi havas indikon pri ege malmultaj mencioj en kiuj la rusa vorto por ‘interlingvistiko’ estis uzita en la ĝenerala senco de ‘inter du (ajnaj) lingvo’ en la studoj de konstruiva lingvistiko. Ekzemplo estas Duliĉenko

Ni vidula italan ekzemplon, kiun mi konas pli proksime pro mia universitata origina deveno. Foje en ĉi tiu tradicio oni citas la difinon de la volumo aŭtore de Wandruszka kaj Paccagnella 1974: 12 kiu asertas la jenon: “[interlingvistiko estas] lingvistiko pri plurlingvismo, hibridismo kaj miksitaj lingvoj, tradukado kaj komparo inter tradukadoj, kaj la nova kompara lingvistiko” (mia esperantigo). Tiu difino aperis en la prestiĝa Itala Enciklopedio Treccani: la terminon interlinguistica zorgis Marco Mancini en 1992, kaj li prave notis, ke: “oni pritraktus [notu la kondicionalon] aplika lingvistiko kun kompara karaktero, aparte interesata al beletra traduko, kies statuso kaj metodologia kompasoj tamen ne aperas tute evidentaj” (mia esperantigo). Ni povas aldoni, ke la beletra aspekto de ĉi tiu “kompara lingvistiko” eniris tradukologion, dum la parola aspekto finfine eniris kontaktolingvistikon.

Mi ne povas eviti rimarkon kun lingvopolitika karaktero: la ĉefa kaŭzo pri la sortobato de ĉi tiu propono pri kompara lingvistiko troveblas ĉefe en la lingvoj uzitaj de la aŭtoroj menciitaj supre. Fakte, Wandruszka publikigis germane kaj itale, dum Duliĉenko estis la plej grava fakulo en la postmilita periodo de la soveta interlingvistiko, aparte aktiva en la universitato de Tartu, en Estonio, kaj ne hazardo li ĉefe publikigis en la rusa kaj Esperanto. Se ili publikigus en la angla, tre probable la sorto de iliaj ideoj estus alia.

kiu mencias komparon inter la germana kaj la uzbeka. Ankaŭ Mario Wandruszka unufoje difinis interlingvistikon “ĉia kontrasta, kompara, diversa lingvistiko”. (Mia esperantigo.)

Ne temas pri ekstravaganca aserto. Ĝis la okdekaj jaroj de la pasinta jarcento, prezenti fakartikolon kun nurangla bibliografio, sendepende de la fako, estis almenaŭ nekutima, aŭ eĉ tute stranga. Poste, la monda situacio tute ŝanĝiĝis. La studo fare de Ulrich Ammon 2012 montras, ke ekde la naŭdekaj jaroj de la pasinta jarcento la partopreno al la scienca debato okazas preskaŭ nur tra la angla. La lingvoj de la scienco, kaj per ĉi tiu esprimo mi celas la lingvojn uzatajn por publikigi originalajn sciencajn rezultojn, estis ja luksa klubo dum jarcentoj, sed ne kun *nur* unu membro. Fakte, post la scienca revolucio en la sepdeka jarcento kaj do la malprestiĝiĝo de Latino, sciencistoj ekverkis kaj parolis ĉefe la germanan, francan kaj la anglan, sed ankaŭ la italan, japanan, rusan, kaj eĉ Idon kaj Esperanton, kie montris Gordin 2015. La turnopunkto al nurangla scienca lingvopolitiko okazis ekde la naŭdekaj jaroj de la naŭdeka jarcento, kies epistemologiaj konsekvencoj sur la procezoj kiuj portas rezultojn ne estas bagatelaj – por detaloj, vidu Gobbo kaj Russo 2019, ironie verkita en la angla mem.

Aparte grave, interlingvistiko ellaboriĝis ekde la komenco tra multaj lingvoj. Se ni ekskludas ĉiujn planlingvojn – kiuj estis uzitaj ĉefe por pruvi, ke ili funkcias – en la unua duono de la pasinta jarcento interlingvistiko ellaboriĝis en la franca, dum en la intermilita periodo multaj esploroj okazis ĉefe en la franca, angla kaj rusa. Male, post la dua mondmilito la plej grava interlingvistika skolo estas la germana, sed ekzistas almenaŭ iu itala skolo, kiu proponas alternativan aliron al la interlingvistikaj aferoj. La sesa kaj lasta difino serĉanta fakon kiun mi proponas al la legantoj fontas ĝuste el la itala skolo.

Ĉu scienco de la konscia interveno en la lingvokapablo?

Oni povus pensi, ke la itala interlingvistika skolo havu sian iniciatoron en la figuro de Giuseppe Peano, la proponinto de Latino sen Fleksio. Ne multaj scias, ke la fama Matematika Formularo, la fundamenta verko de 1908 kiu donas al matematiko simplan kaj modernan notsistemon uzatan ĉie ajn tra la mondo ankoraŭ nuntempe, estis verkita en tiu planlingvo (Roero 2013). La influo de Peano kadre de interlingvistiko en la fruaj jaroj de la pasinta jarcento estis fakte notinda. Tiam, li estis la direktoro de la *Accademia pro Interlingua* kaj la debato pasis tra leteroj kiuj estis gastigitaj en la rubriko *Discussiones* de la oficiala revuo de tiu akademio, en kiuj multaj klasikaj interlingvistoj partoprenis la debaton. Tamen, ne formiĝis specifa itala interlingvistika skolo: la propono de Peano, ununure nomata *Latino sine Flexione*, poste *interlingua*, por emfazi la leksikan aspekton, ne havis posteulojn. Fakte, la disĉiploj de Peano pli interesiĝis al logiko-matematiko kaj al matematiko-didaktiko. La nura escepto estis Ugo Cassina, kiu konservis la memoron de la majstro post lia forpaso en 1932, sed li portis fakan novigon nek al interlingvistiko nek al logiko-matematiko – por atenta analizo pri la kialoj malantaŭ la malgranda impakto de la Peana skolo tiam, oni vidas la klarigan priskribon de Geymonat 1959.

Oni devas atendi la komencon de la moderna periodo post la dua mondmilito por vidi la naskiĝon de itala skolo. La iniciatoro – plejprobable tute senscia pri tiu ĉi rolo – estis Alessandro Bausani, siatempe mondfama orientisto. En la dua

postmilita periodo, fakte, Bausani famiĝas inter la kultivita itala publiko ĉefe pro sia italigo de la Korano – vidu Scarcia Amoretti 1998 por priskribo de la graveco de tiu traduko kadre de itala islamistiko. Tamen, la figuro de Bausani ne limiĝas al unu fako, kie montras la freŝdata volumeto redaktita de Astori 2019, eldonita tridek jarojn post lia forpaso. Aparte grave, ekde la sesdekaj jaroj, Bausani ne ĉesis mirigi sian publikon, kiu antaŭvidis prelegon pri Mezoriento, kaj male kaj surprize devigatis aŭskulti prelegon pri sekretaj lingvoj, pri kiuj neniu el la publiko iam ajn aŭdis eĉ la misterajn nomojn. Tiel rakontis al mi diversaj homoj kiuj persone partoprenis tiujn konferencojn en la ses- kaj sepdekaj jaroj, dum svarmis ĝenerala konfuzo.

Interlingvistiko do estis paralela intereso laŭ Bausani, grava dum malmultaj jaroj, kiu konkretiĝis per libro kiu estas malgranda juvelo. Temas pri volumeto kiu publikiĝis unue en la germana (Bausani 1970) en mallongigita versio, ĉar neniu itala eldonisto akceptis eldoni ĝin⁵⁶, poste en kompleta versio en la itala (Bausani 1974). Tiu mallonga verko proponis radikalan ŝanĝon de perspektivo pri la interlingvistika fako. La itala titolo estas, signifoplene, *lingue inventate*, inventitaj lingvoj: la tubero en la afero laŭ Bausani estis la invento, alivorte la koscia interveno sur la lingva kapablo; invento kiel la Latina *inventio*, tio estas malkovro, aŭ remalkovro, ĉi-kadre de lingvaj elementoj, jam ĉeestaj sed ne tuj pretaj je uzo. Ne temas do pri kreado el nenio de ‘perfektaj’ sistemoj laŭ abstraktaj principoj, sed pri arigo de ekzistaj lingvaj

⁵⁶ Persona komuniko de Fabrizio A. Pennacchietti, julio 1998.

elementoj en novajn sintezojn. Bausani 1974:4 argumentis, ke ĉi tiu nova metodologia aliro estas la ĉefa novaĵo trovebla en la volumeto:

La sua unika novità [del volume, ndr] consiste nell'essere un tentativo – a mia conoscenza il primo – di fare una storia e una tipologia generali del *verbigerare non naturale*. [...] Esiste, a mio parere, pur nei diversi aspetti fenomenologici, una unità nel fenomeno del creare linguistico artificiale, che permette di studiare sotto lo stesso punto di vista sia l'autore del misterioso balaibalan musulmano, sia l'inventore della lingua di una società segreta primitiva come il sigi dei Dogon, sia l'adolescente che inventa la sua lingua, sia il folle che verbigerava in modo apparentemente senza senso, sia mons. Schleyer inventore del volapük, sia il dottor Zamenhof e altri loro colleghi.⁵⁷

Malgraŭ la fakto, ke la unua publikigo de ĉi tiuj ideoj alvenas per la germana, ŝajnas, ke la germana skolo ne alprenas la proponon iel ajn, eble ĉar ili devias tro el la funkciisma normigo de interlingvistiko, kiu ekde Meysmans al Jespersen

⁵⁷ La nura novaĵo de la volumo konsistas en estis propono – miascie la unua – fari historion kaj tipologion ĝeneralajn de la *nenatura lingvokapablo*. [...] Ekzistas, miaopinie, eĉ en siaj diversaj fenomenologiaj aspektoj, unueco en la fenomeno kreadi lingvistike kaj artefarite, kiu permesas elstudi per la sama vidpunkto kaj la aŭtoron de la mistera islama balaibalana, kaj la inventinton de la lingvo de primitiva sekreta scio kiel la sigia de la dogonoj, kaj la adoleskanton kiu inventas sian lingvon, kaj la frenezulon kiu verbigas unuavide sence, kaj pastron Schleyer, iniciatoron de Volapuko, kaj doktoron Zamenhof kaj iliajn aliajn kolegojn.

ĝis Blanke konsideras kiel fundamenton nur la celon al plibonigo de la internacia komuniokado. Alia faktoro estas la nova internacia kunteksto, kiu ne helpas al la tuja internacia disvastigo de la propono en la volumo. En la periodo de la Malvarma Milito, fakte, ekde la kvindekaj jaroj ĝis la disfalo de Sovetio en 1993, interlingvistiko eniras longan vintron. La nura vivplena branĉo estas esperantologio, kiu strukturiĝas analoge al anglistiko kaj italistiko, t.e. studo de la lingvouzo, aparte pri la kulturaj produktaĵoj, unue la originala literaturo. Tio povas okazi danke al la fakto, ke la Esperanto-movado sin rekonstruas kaj renovigas spite al la persekutoj kiujn esperantistoj devis trapasi dum la dua mondmilito (Lins 2016).

La lasta serioza rivalo de Esperanto inter la internaciaj helplingvoj estis *Interlingua* de IALA, kiu havis dekomence iom da subteno en la kvindekaj jaroj, sed kiu ne sukcesis formi sufiĉe solidan praktiko-komunumon por reprezenti veran minacon. La rivaloj kiujn oni proponos poste, ekzemple *Neo fare* de Arturo Alfandari 1961, restos esence lingvoprojektoj kaj ilin konas nur malmultaj fakuloj. Esperanto do venkis la defion de la rivaloj, sed temas pri Pirra venko: dum la Malvarma Milito la mondo disvidiĝas en du, regas la angla kaj la rusa, kaj Esperanto restas ĉefe intelektan kuriozaĵon en ambaŭ frontoj de la Fera Kurteno, kaj unu el la malmultaj pontoj kiujn oni koncedis al la orienta fronto por komuniki kun la okcidenta. En la okdekaj jaroj, la nura inventita lingvo kiu reprezentis novaĵon estis la klingona (Okrand 1985), sed interlingvistiko ne konsciiĝis pri tio subite, kiel ni vidos post momento.

Ĉi tiu historia skizo montras kiel, ekde la komenco, interlingvistiko tre rare estas instruata kiel memstara fako kun

aŭtonoma statuso en universitatoj, t.e. en universitataj kursoj specife tajloritaj por ĝi – por analizo de la kialoj, vidu Gobbo 2018. La Universitato de Torino estis feliĉa escepto, danke al la engaĝo de unu el la disĉiploj de Alessandro Bausani, Fabrizio A. Pennacchietti, semida filologo kaj docento pri interlingvistiko kaj esperantologio ekde la duaj naŭdekaj jaroj – interalie, origine mentoro pri tiuj fakoj de la verkanto. Dum jaroj la volumeto de Bausani, kune kun la sukcesa volumo de Umberto Eco 1993 kiu havas historie-kulturan karakteron, estis la lernolibroj de la studentoj pri interlingvistiko en Torino. Resumante sian sperton, Pennacchietti 2011 donis sian difinon al la fako:

dopo quattordici anni d'insegnamento universi-
[tario di Interlinguistica, mi piace definire tale
disciplina come 'la scienza dell'intervento cosciente
dell'uomo sul linguaggio'. [...] Nell'interlinguistica
si distinguono due indirizzi: (a) uno storico
e retrospettivo, mirante alla descrizione, alla
classificazione e allo studio comparativo dei
progetti di lingue pianificate [...] (b) un indirizzo
teorico e prospettivo mirante alla soluzione più
efficace e razionale possibile del problema della
comunicazione linguistica internazionale, in
alternativa al cosiddetto "darwinismo linguistico".⁵⁸

⁵⁸ Post dekkvar jaroj de instruado pri Interlingvistiko, mi ŝatas difini ĉi tiun fakon kiel "la sciencon de la konscia interveno de la homo sur la lingva kapablo". [...] En interlingvistiko oni distingas du alirojn: (a) la unua historia kaj retrospektiva, kiu celas priskribi, klasifiki kaj kompare elstudi la planlingvajn projekton [...] (b) la alia teoria kaj perspektiva, kiu celas trovi

Laŭ mia scio, Pennacchietti estis la unua kiu distingis du alirojn en la fako: evidente, la teoria kaj perspektiva aliro enkadrigas la modernan interlingvistikon, influitan de lingvoplanado, kaj ĉiuokaze enfokusigas je la internacia komunikado, dum la historia kaj retrospektiva aliro celas klarigi la fakajn originojn en sia klasika versio. Ĉio bonas, do? Jes kaj ne. Verdire la difino kiun Pennacchietti donis praktike estas tro implica, ĉar ne prilumigas la fakton, ke per ‘planlingvoj’ oni povas elkompreni ĉiujn fenomenojn de lingvoinventado kiun jam Bausani pionire elvidis. Tamen, la distingo de Pennacchietti pri la du aliroj certe validas kaj tenindas: oni ne povas kaj ne devas forgesi la pasintecon, kaj samtempe oni devas diri ion novan pri la nuntempo kaj la estonteco. En tiuj decidaj naŭdekaj jaroj la mondo ŝanĝiĝis, kaj interlingvistiko havis la okazon renoviĝi.

Post la fino de la Malvarma Milito la mondo ekeniris novan ondon de tutmondiĝo, sub la gvido de la usonangla kulturo. La reguloj de la politika tutmonda ludo ŝanĝiĝis ankaŭ pro la disvastigo de interreto – krom informadikistoj – ekde 1991. Tiam, estiĝis la fondiĝo de la Tut-Tera Teksaĵo en CERN en Ĝenevo (Berners-Lee 1999), kies neatendita rezulto estis la “retgigantoj” kiuj nuntempe kontrolas la merkaton, kiel Amazono, Fejsbukoj kaj Guglo. Ni skizu kune kiel la klingona sukcesis profiti la situacion. Lawrence Schoen, sciencfikcia verkisto kaj pionira klingonisto, en 1992 malfermis retejon KLI.org por la Klingona Lingvo-Instituto, simile al la Akademio de Esperanto aŭ aliaj lingvaj akademioj por la itala aŭ la franca,

la plej efikan kaj eble racian solvon al la problemo de la internacia lingva komunikado, alternative al la tielnomata “lingva darvinismo”.

ekzemple. Tiam havi retejon estis eksterordinara fakto, kaj la malmultaj virtualaj lokoj atingis multe pli da atento fare de la kreskanta publiko ol hodiaŭ. En la historia versio de la retejo laŭ la dato la 21an de decembro 1996, kiun mi trovis per la projekto Web Archive, oni legas:

Founded in January 1992 with only a few dozen members, the Klingon Language Institute has enjoyed rapid growth in its short history. Within a single year membership had grown to over 100, only to double and double and double yet again by the end of that second year. In December of 1993 the KLI applied for and was granted incorporation as a domestic nonprofit corporation within the Commonwealth of Pennsylvania [...] As of January 1996 over 1000 individuals have joined the KLI, coming to us from more than 30 nations around the globe, and from every continent. The KLI has two main goals, missions which have driven us from our inception and which have expanded as our resources and membership have grown. The first of these missions is to promote, foster, and develop the Klingon language, and the second is to bring together Klingon language enthusiasts from around the world and provide them with a common forum for the discussion and the exchange of ideas.³⁹

³⁹ Fondita en januaro 1992 per dozeno da membroj, la Klingona Lingvo-Instituto vidis sian membraron rapide kreski en ĝia mallonga historio. Post

En 1992 eldoniĝis la dua eldono de la vortaro klingona-angla, kaj la lingvo moĵosiĝas en la praktiko-komunumo de la startrekaj fanoj, danke al nova fenomeno el Japanio: kosplejo (Ascraft kaj Plunkett 2014). Se Marc Okrand estas la natura patro de la klingona, Lawrence Schoen estas ĝia dua patro: la eldono de la periodaĵo *HolQeD* pri la klingona lingvistiko, strukturita kiel ĝi estus samrangula fakrevuo, registrita en la Moderna Lingvo-Asocio kaj la Biblioteko de la Kongreso en Usono, altiras la atendon de profesiaj lingvistoj kiel Bernard Comrie 1995 kaj donas ian prestiĝon al KLI.

Legantoj kiuj informiĝis pri la klasika interlingvistiko povas vidi interesajn analogiojn inter la unuaj fazoj de multaj rivaloj de Esperanto kaj la klingona. Bonvolu noti, ke el *struktura* vidpunkto – ne funkcia! – estas *neniu* fundamenta diferenco inter la *genezo* de lingvo planita por internacia komunikado (kiel Esperanto) kaj de lingvo planita por artcelaj kaj merkatakaj celoj (kiel la klingona). Aparte gravas, ke ambaŭ naskiĝas skribe antaŭ ol esti parolataj kaj ambaŭ formas *praktiko-komunumon*. Laŭ Eckert 2006, praktiko-komunumo estas homgrupo kiu sin identigas ne laŭ abstrakta karakteroj kiel ekzemple socia klaso, genro, aŭ simpla ĉeesto (ekzemple en laborposteno aŭ najbara kvartalo) sed baze de praktika agado, perioda kaj socia, kaj pri pripenso pri ĝi. La difino de

unu jaro estis pli ol 100 membroj, kaj ili duobligis multfoje je la fino de la dua jaro, En decembro 1993 KLI estis rekonita kiel neprofito organizaĵo fare de la Pensilvania Komonvelto [...] Kaj je januaro 1996 pli ol 1000 individuoj aliĝis al KLI, el pli ol 30 landoj tutmonde, el ĉiuj mondopartoj. KLI havas du celojn kiuj permesis plilarĝigi niajn fortojn kaj membraron. La unua celo estas promocii kaj favori kaj disvolvi la klingonan, kaj la dua estas arigi kune la entuziasmojn pri la klingona kiu estas disaj tra la mondo kaj doni al ili komunan forumon por diskuti kaj interŝanĝi ideojn.

praktiko-komunumo ne venas el lingvistiko sed el sociologio, kiam estis analizitaj ekzemple la homgrupoj de ŝakludantoj, kiuj sin identigas pri la praktika agado ŝakludi kaj paroli pri ŝakludado. Analoge okazas inter klingonistoj kaj esperantistoj kiuj posedas siajn respektivajn lingvojn kiel identigilojn.

Kompreneble, ekzistas gravaj malsimilaĵoj inter la du komunumoj: unue, la kialoj estas tute diversaj, sed ankaŭ kaj ĉefe la klingonan subtenas fikcia universo, mondo – Tolkien dirintus: mitologio – kiu en Esperanto ne troveblas, almenaŭ ne surface. Fakte, dum la klingona estas lingvo apartenanta al ekstertera specio en la galaksio, male Esperanto estas centprocente tera kaj homa. La fakto interesa por ĝenerala lingvistiko estas la sekva: planlingvoj, nur kaze, ke ili sukcese eniris realan uzon per praktiko-komunumo, sekvas la samajn leĝojn pri disvolviĝo kaj transformiĝo de la etnolingvoj. Jen kial ili estas interesa studkazo, aparte en la unuaj fazoj. Alivorte, planlingvoj entute povas helpi nin pri la kompreno distingi kio estas specife lingva kompare kun aliaj semiotikaj sistemoj.

Sekve al Basuani, ni ne volu limi la rigardon nur al la “seriozaj” kialoj malantaŭ la lingva inventado: alikaze, krom la kazo de Esperanto, ni riskas rigardi nur al la pasinteco. Post la disvastiĝo de la bitteknologioj, interlingvistiko ekhavas la okazon apliki siajn teoriajn instrumentojn en kampoj tute novaj. La klingona fakte estis nur la unua sukcesa Holivuda lingvo: sekvos en 2009 la navia de Peter Frommer por la filmo *Avataro*, de James Cameron, kaj la dotraka de David J. Peterson por la fortunata televidserio *La Ludo de la Tronoj*. Aparte Peterson sukcesis transformi lingvoinventadon en profesion,

ĉar li produktis por diversaj televidserioj lingvoprojektojn, pli malpli ellaboritajn laŭ neceso kaj oportuno. Por la interesata leganto, kelkaj ekzemploj troviĝas en sia manlibro (Peterson 2015).

Anekdote, fonte el mia jardeka sperto instrui interlingvistikon universitate, mi povas diri, ke multaj el miaj universitataj studentoj elektas la fakon pro antaŭa intereso en la fantasta ĝenro, aparte en la fikciaj universoj menciitaj supre, sen forgesi la grandan sukceson de la Tolkiena verkaro, kies filmaj versioj altiris novan aron da entuziasmoj.

En miaj kursoj ne malofte mi petas al studentaj triopoj produkti gramatikon kaj vortaron komence de skeĉo trovebla en iu beletraĵo. Ekzemploj estas la sildava kaj la bordura en la komiksoserio Tinĉjo de la belga aŭtoro Hergé. Memkomprenble, pro kopirajto, la studentaj eseoj ne povas publikiĝi en la reto. Flanke dirite, se la lingvo jam estas firme dokumentita, ĝi ne plu povas esti celo de eseo. Ekzemple, mi devis forigi el la listo de la eblaj lingvoprojektoj la atlantean – planitan de Marc Okrand por Disneja animfilmo – ĉar iam oni publikigis gramatikon interrete, libera je dispono. Nur en unu kazo okazis la malo: triopo da studentinoj kiuj ŝategis la serion *Eragon* de Christopher Paolini verkis gramatikon de la tielnomata Antikva Lingvo, kiun uzas la drakoj en la fikcia universo. La eseo estis tiel bona, ke mi konsilis al ili sendi ĝin kiel omaĝon al la aŭtoro; Paolini favore akceptis tion, tiel, ke li publikigis ĝin en sian oficialan retejon kiel referencgramatikon. Temas pri eble unika okazaĵo.

Ĉi tiu plilarĝigo de perspektivo ellaborita dum miaj kursoj estas mia originala kontribuo al interlingvistiko. El

metodologia vidpunkto, planlingvoj estas difinitaj ne je ilia funkcio sed je ilia strukura genezo, kiel en Gobbo 2017a:

Unlike natural languages, planned languages are by definition based on the priority of writing over speech: they violate the priority of the spoken language over writing, one of the fundamental properties of natural languages, according to theoretical linguistics (LYONS 1981:Section 4.2.1). In fact, a planned language is initially designed from scratch in a written form by a single person. Then, after publication, the language project may subsequently be adopted by supporters through a community of practice.⁴⁰

Ĉi tiu difino, bazita je strukturo, permesas eluzi ĉiujn instrumentojn el lingvoplanado same al Holivudaj kaj aliaj artcelaj lingvoj, kiel la Novpuko de Orwell. Por repreni la ekzemplon de la klingona, la nombroj de KLI en la 1990aj estis ne preteratendintaj. En la fruaj jaroj de la nova jarmilo la intereso sinkas, ĉar la televidserio *Star Trek* ĉesis. La intereso denove kreskis nur post la rekomenco de la fikcia universo per la filmoj kaj aparte per la Netfliksa serio *Discovery*, kies subtekstoj estas je dispono ankaŭ en la klingona (mi parolas

⁴⁰ Male al etnolingvoj, planlingvoj estas laŭdifine bazitaj je la prioritato de skribo sur parolo: ili ne respektas la prioritaton de la parolata sur la skribita lingvo, unu el la fundamentaj ecoj de etnolingvo, laŭ teoria lingvistiko (Lyons 1981: sekcio 4.2.1). Fakte, planlingvoj unue estas desegnitaj skribforme fare de ununura homo. Post publikigo, la lingvoprojekto povas esti adoptita de subtenantoj per praktiko-komunumo.

ne nur pri la dialogoj en la klingona, sed pri *ĉiuj* momentoj de *ĉiuj* epizodoj: bonvolu testi vi mem). Tio montras al ni alian bazan malsimilecon inter fikciaj kaj nefikciaj planlingvoj, kiel respektive la klingona kaj Esperanto: la fortuna de la Holivudaj lingvoj aparte, kaj de ĉiuj artcelaj lingvoj ĝenerale, strikte ligiĝas al la fortuna de iliaj respektivaj fikciaj universoj. Alivorte, je la momento kiam romanoj, filmoj, televidserioj eksmodu, tre probable la fikciaj lingvoj same eksmodos. Korolario estas, ke la fantastaj kaj sciencfikciaj sukcesaj fikciaj universaj povas lanĉi novajn planlingvojn, ĉar ili mem siavice estas merkatakaj instrumentoj por subteni la respektivajn fikciajn universojn mem.

Oni devas do inkludi artcelajn kaj fikciajn lingvojn en la spacon de la planlingvojn tiel, ke kuniĝu la duobla aliro retrospektiva kaj perspektiva, por uzi la vortojn de Pennacchietti, la intuicio de Bausani pri la “nenatura lingvokapabligo”, kaj la propono de Tauli pri interlingvistiko kiel branĉo de lingvoplanado, aplikante la instrumentojn de ĉi-lastaj al la lingvoinvento en ĉiaj formoj. Tial, inventitaj lingvoj estas planlingvoj entute. Aliflanke, por nefaka publiko, kiu ne scias kio estas lingvoplanado, la termino “planlingvoj” povas esti netravedebla: en tiuj okazoj, pli oportune oni uzu la vortigon “inventitaj lingvoj” de Bausani kaj ankaŭ de Peterson – ekzemplo estas Gobbo 2017b.

Mi koncedas, ke ĉi tiu metodologia turnopunkto ne trovas multan aplaŭdon fare de la (malmultaj) interlingvistoj kiuj aktuale laboras en universitatoj. Ironie, la plejmulto de la kolegoj kiuj praktikas interlingvistikon faras tion kaŝe, enigante ĝin kiel modulon en aliaj kursoj – tipe, anglistiko

aŭ tutmondaj studoj. Ekzemplo troveblas en la *Independent reading list*, la sendependa legindaĵaro, de la kurso instrue de Manfred Sailer en la Goethe-Universitato de Frankfurto ĉe Majno. Scivolema leganto povas ĉasi aliajn ekzemplojn en interreto. Ĉu la estonteco de interlingvistiko estas en ĝia morto kiel aŭtonoma fako kaj dissemigo en alian lingvosciencajn branĉojn?

Finaj rimarkoj

En ĉi tiu kontribuo mi prezentis analizon de la ĉefaj ses difinoj pri interlingvistiko ekde ĝia fondiĝo ĝis nun. Mi montris, ke ne ekzistas faka kanono universale akceptita, kaj tiu ĉi fakto estas fonto de interna malforto de la fako mem.

Analoge al la ses personoj serĉantaj aŭtoron de Luigi Pirandello, la ses difinoj celas privilegiitan raporton kun la fako. Parafraze preskaŭ laŭlitere la Pirandella teatra ĉefverko, ni povas elitiri konkludon: ekde ĝia suĉinfana periodo, interlingvistiko tuj akiris sendependencon de sia aŭtoro (Meysmans aŭ Jespersen, ne vere gravas), tiel, ke oni nuntempe povas bildigi ĝin en situacioj kaj kuntekstoĵ tute fremdaj al li. Foje, ĝi akiras signifon kiu eĉ ne estis en liaj plej foraj revoj.

La unua difino, kiu enkadrigas ĉion sub la ideo de internaciaj helplingvoj, havas sencon ĉefe retrospektive – kun la grava escepto de Esperanto, kiu estas nun viva kaj vigla lingvo. La klopodoj alianci kun kreolistiko kaj lingvodidaktiko finfine estas malsukcesaj, kaj same la difino de kompara lingvistiko, kiun voris la multe pli vigla kontaktolingvistiko.

La moderna interlingvistiko kiu aperis post la dua mondmilito kiel scienco planlingvumi internaci-nivele, ankoraŭ havas sencon, sed ĝi estas tro strikta por esti proponata kiel aŭtonoma fako en la dudekaj jaroj de la dudekunua jarcento. La nuntempa interlingvistiko bezonas remalkovri la intuicion de Bausani kaj okupiĝi ankaŭ pri artcelaj, fikciaj kaj beletraj lingvoj, eble malpli seriozaj en la celo, sed ne pro tio malpli interesaj.

Bibliografio

- Aboh, E. 2017. Linguistic complexity: interfaces and processing. *Language Sciences* 60 (2017), 1-10.
- Alfandari, A. 1961. *Cours pratique de Neo, deuxième langue*. Bruxelles: Ed. Brepols.
- Ammon, U. 2012. Linguistic Inequality and Its Effects on Participation in Scientific Discourse and on Global Knowledge Accumulation. *Applied Linguistics Review* 3/2 (2012), 333-355.
- Ashcraft, B. – Plunkett, L. 2014. *Cosplay World*. New York: Prestel Publishing.
- Astori, Davide. 2020. acd. *Dieci anni (2009-2019) di Premio «G. Canuto» per tesi di laurea in Interlinguistica ed Esperantologia. Con cinque interventi linguistici a Parma* 145-170. Parma: Athenaeum.
- Astori, D. 2019. *Alessandro Bausani (1921-1988) fra Orientalismo, Interlinguistica e Fede Fede Bahá'í. A 30 anni dalla morte*. Parma: Athenaeum.
- Astori, D. 2010. Saussure e il dibattito (inter)linguistico sulle lingue internazionali ausiliarie a cavallo fra XIX e XX secolo.

- Atti del Sodalizio Glottologico Milanese* III n.s. (2010), 102-120.
- Bausani, A. 1974. *Le lingue inventate: linguaggi artificiali, linguaggi segreti, linguaggi universali*. Roma: Ubaldini.
- Bausani, A. 1970. *Geheim- und Universalsprachen: Entwicklung und Typologie*. Stuttgart: Kohlhammer W.
- Berners-Lee, T 1999. *Weaving the Web: The original design and ultimate destiny of the World Wide Web*. San Francisco: Harper.
- Eüropa Komisiono. 2011. *Lingua Franca: Chimera or Reality?* Bruxelles: Direttorato Generale per la Traduzione.
- Comrie, B.S. 1995. The Paleo-Klingon numeral system. *HolQeD* 4/4 (1995), 6-10.
- Drezen, E. 1931. *Historio de la mondolingvo. Tri jarcentoj da serĉado*. Dua Esperanto-Eldono. Leipzig: Ekrelo.
- Eckert, P. 2006. Communities of Practice. *Encyclopedia of language and linguistics*. Amsterdam: Elsevier.
- Eco, U. 1993. *La ricerca della lingua perfetta nella cultura europea*. Bari: Laterza.
- Fiedler, S. 2011. English as a lingua franca: a native- culture-free code? Language of communication vs. language of identification. *Apple* 5/3 (2011), 79-97.
- Fiedler, S. 2006. Standardization and self-regulation in an international speech community: the case of Esperanto. *Int'l. J. Soc. Lang* 177 (2006), 67-90.
- Garvía, R. 2015. *Esperanto and Its Rivals: The Struggle for an International Language*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

- Geymonat, L. 1959. Peano e le sorti della logica in Italia. *Bollettino dell'Unione Matematica Italiana*. 3/14 (1959), 109-118.
- Gobbo, F. 2020. L'interlinguistica alle soglie degli anni Venti del Duemila. In: Astori 2020. 139-164.
- Gobbo, F. 2018a. Insegnare interlinguistica. Numero speciale. *L'esperanto* 3/95 (2018), 19-24.
- Gobbo, F. 2017. Are planned languages less complex than natural languages? *Language Sciences* 60 (2017), 36-52.
- Gobbo, F. 2017b. Lingue inventate. In: Grandi, N. – Masini, F. *Tutto ciò che hai sempre voluto sapere sul linguaggio e le lingue*. Cesena: Caissa Italia, 109-112.
- Gobbo, F. 2016. Linguistic Justice, van Parijs, and Esperanto. *Acta Universitatis Sapientiae, European and Regional Studies* 9 (2016), 55-61.
- Gobbo, F. – Russo, F. 2019. Epistemic Diversity and the Question of Lingua Franca in Science and Philosophy. *Foundations of Science*. 30 Oct 2019 – <https://doi.org/10.1007/s10699-019-09631-6>.
- Gordin, M.D. 2015. *Scientific Babel*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jespersen, O. 1931. A New Science: Interlinguistics. *Psyche* 11 (2015), 57-67.
- Lapen na, I. – Lins, U. – Carlevaro, T. 1974. *Esperanto en perspektivo: Faktoj kaj analizoj pri la internacia lingvo*. London – Rotterdam: UEA.
- Lins, U. 2016. *La danĝera lingvo*. Roterdamo: UEA
- Luciano, E. – Roero, C.S. 2005, acd. *Giuseppe Peano-Louis Couturat. Carteggio (1896-1914)*. Firenze: Olschki.

- Meysmans, J. 1911. Une science nouvelle. *Lingua Internationale* 1/8 (1911), 14-16.
- Mojet, E. 2018. Discussing Disciplinary Development: The role of the First International Congress of Linguists (1928) in the formation of the discipline of general linguistics. *History and Philosophy of the Language Sciences*, <https://hiphilangsci.net/2018/02/14/first-international-congress-of-linguists>
- Okrand, M. 1985. *The Klingon Dictionary*. Pocket Books.
- Pennacchietti, F.A. 2011. L'Interlinguistica nell'Accademia italiana. *L'esperanto* a. 88 n. 4 (luglio/agosto 2011) – A 50 anni dalla scomparsa di Giorgio Canuto, cur. D. Astori (numero monografico)
- Peterson, D.J. 2015. *The Art of Language Invention: From Horse-Lords to Dark Elves, the Words Behind World-Building*. New York: Penguin.
- Roero, C.S. 2013. *Giuseppe Peano*. Enciclopedia Italiana di Scienze, Lettere e Arti. VIII. 623-627. Istituto della Enciclopedia Italiana.
- Scarcia Amoretti, B. 1998. La traduzione del Corano di Alessandro Bausani e le sue implicazioni in campo islamistico. *Oriente Moderno* 17/78 (1998), n. 3, in memoria di Alessandro Bausani nel decennale della morte (1988-1998), 513-519.
- Schubert, K. (mit D. Maxwell). 1989, hg. *Interlinguistics – Aspects of the Science of Planned Languages (Trends in Linguistics, Studies and Monographs 42)*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Selinker, L. 1969. Interlanguage. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching* 3 (1969), 219-231.

Tauli, V. 1968. *Introduction to a Theory of Language Planning*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.

Wandruszka M. – Paccagnella I. 1974. *Introduzione all'interlinguistica*. Palermo: Palumbo.

Tipologiaj demandoj kaj perspektivoj rilate al la konstruitaj lingvoj

Philippe Planchon⁴¹

Enkonduko: diverseco de la tipologiaj kriterioj

LA NOMBRO DE KONSTRUITAJ lingvoj superas mil kaj plu kreskas. Pro tiu multnombrecio, tipologia vidpunkto ja taŭgas. Tipologio klarigas la diversecon de la lingvoj uzante specifajn kriteriojn por distingi lingvo-tipojn. Sed la elekto de la kriterioj ne estas simpla afero. Kiel distingi inter la konstruitaj lingvoj? Kiaj kriterioj ebligas distingi inter la konstruitaj lingvoj kaj la etnaj lingvoj? Ĉu la kriterioj devas esti propraj al la konstruitaj lingvoj?

Oni povas distingi du tipojn de variado inter la lingvoj. Unuflanke, la variado, kiu rilatas al la parolantoj kaj al la uzo

⁴¹ Philippe Planchon estas ŝtata instruisto kaj esploristo en la Fakultato pri Literaturoj kaj Lingvoj de la Universitato de Tours en Francio. En 2013, li sukcese defendis doktorigan disertacion pri enunciativa lingvistiko, kaj la sekvantan jaron, li estis nomumita ĉe la Universitato de Tours kiel docento, kie li instruas nun lingvistikon, i.a. pri leksikologio, semantiko, pragmatiko, interlingvistiko kaj kompara lingvistiko. Lia esplorkampo estas la diverseco de la lingvoj kaj la konstruado de la vortosignifoj. Li estas membro de la lingvistika laboratorio LLL (*Laboratoire Ligérien de Linguistique*, UMR 7270).

de la lingvo dependas de la socia aspekto de la lingvo, kaj tion studas sociolingvistiko. Aliflanke, la proprajoj difinitaj en la normo mem de la lingvo rilatas al la lingvistika aspekto (ekzemple la leksiko, la sintakso, la fonologio, ktp).

Sed ĉu ne utilis ankaŭ pristudi la konstruitajn lingvojn per aparta metodo, t.e. interlingvistika aliro⁴²? Jam estis provoj konstrui interlingvistikajn tipologiojn. Bedaŭrinde, ili ofte miksas lingvaj kaj sociajn kriteriojn. Sed ili ebligas pli da distingo inter la konstruitaj lingvoj ol la ĝeneralaj tipologioj ebligas (ekzemple, la diskutado pri la natureco⁴³ ebligas distingon inter diversaj tipoj de konstruitaj lingvoj). Tiukampe, granda laboro estis farita por recenzi kaj pristudi la konstruitajn lingvojn⁴⁴, sed gravas pridemandi la kriteriojn uzindajn.

Pro tio, oni povas konstrui iun “tipologion de la tipologioj”. Ni jam aludis du distingojn. Unue, tipologio povas baziĝi sur lingvaj proprajoj (lingvistikaj tipologioj), aŭ sur sociaj proprajoj (sociolingvistikaj tipologioj). Due, tipologio povas aplikiĝi al ĉiuj lingvoj (ĝeneralaj tipologioj), aŭ specife al la konstruitaj lingvoj (interlingvistikaj tipologioj). Se oni krucigas tiujn du distingojn, oni povas distingi kvar kazojn, kiel montras la tabelo 1.

⁴² Unua provo tiudirekte estis tiu de Gaston Moch en 1897.

⁴³ Lyons (1991), Gobbo (2012), Stria (2015).

⁴⁴ Vd. interalie Eco (1996), Duliĉenko (1990), Okrent (2010), Albani & Buonarrotti (2001).

Tabelo 1 – Diversaj aliroj al tipologioj

	Lingvistikaj tipologioj	Sociolingvistikaj tipologioj
Ĝeneralaj tipologioj	Laŭ lingvaj analiz-niveleoj	Lingvo-varioj (cf. Stewart)
Interlingvistikaj tipologioj	Laŭ proprajoj de la lingvoj	Laŭ celoj kaj uz-kondiĉoj

Lingvistikaj tipologioj

Ĝeneralaj lingvaj kriterioj

La unua speco de klasifikado estas tiu de la historia kaj kompara lingvistiko. Tiu strategio malfacile aplikiĝas al la konstruitaj lingvoj⁴⁵. Certe, povas ekzisti iusence familioj de konstruitaj lingvoj, tiel ke oni fojfoje parolas pri idoj se temas pri reformoj de lingvoprojektoj, ekzemple parolante pri esperantidoj aŭ volapukidoj (Monnerot-Dumaine, 1960). Sed la rilatoj inter tiuj lingvoprojektoj ne sekvas la regulojn de evoluado samkiel en la etnaj lingvoj.

Aliflanke, planlingvoj povas aspekti kiel membroj de jam konataj lingvofamilioj: *Slovianski* iel parenças al slavaj lingvoj, *Tutonish* parenças al ĝermanaj lingvoj, *Interlingua* al latinidaj lingvoj. Tiuj komparoj estas diskutablaj, ĉar ili baziĝas sur la leksiko, sen atento pri la fonetika evoluo. Tial paroli pri parenceco estas misuzo, en la kadro de historia lingvistiko.

La dua speco de klasifikado ebligas kunligi lingvojn, kiuj tute ne estas parencaj laŭ geneologia vidpunkto. Povas

⁴⁵ Vd. tamen Brosch (2008) por provo de apliko de la hindeŭropaj nocioj al la sistemo de Esperanto.

do temi pri proksimeco aŭ simileco de la leksikoj, tiel ke laŭ leksikologia vidpunkto, *Interlingua* kaj la latinidaj lingvoj ja estas proksimaj lingvoj.

La klasifiko povas ankaŭ okazi ĉe la fonologia kampo. Ekzemple, la lingvoj similas aŭ malsimilas laŭ la nombro de fonemoj. Tiu nombro estas tre malgranda en lingvo kiel *Toki Pona* (14 fonemoj), sed tre granda en *Ithkuil* (45 konsonantoj, 13 vokaloj, 12 diftongoj). Aliflanke, la nombro de la fonemoj en Esperanto estas ordinara kompare kun la etnaj lingvoj⁴⁶.

La silaba strukturo povas esti alia kriterio. Ekzistas etnaj lingvoj, kiuj uzas regulan strukturon laŭ la tipo Konsonanto-Vokalo (japana, indonezia, malagasa), dum aliaj lingvoj uzas strukturon KVK, kaj aliaj ebligas eĉ pli malsimplajn strukturojn (Blevins, 1995). Ankaŭ la konstruitaj lingvoj povas esti konsiderataj laŭ tiu aspekto. Ekzemple, *Tunu* estas lingvo kun silab-strukturo KVKV. Aliflanke, lingvo kiel *Volapük* estas lingvo kun silab-strukturo KVK.

Ni povas ankaŭ konsideri la sintaksan strukturon. Ekzemple, la baza vortordo (inter verbo, subjekto kaj objekto) ebligas distingi diversajn lingvo-tipojn⁴⁷, laŭ la tabelo 2:

⁴⁶ Pluraj aŭtoroj substrekiis tiun mezan pozicion laŭ la kriterioj de la lingvistikaj tipologioj, ne nur fonologie, sed ankaŭ sintakse kaj morfologie. Por diskuto pri tiu temo, vidu Parkvall (2010), Koutny (2015).

⁴⁷ En kelkaj lingvoj (kiel Esperanto kaj la latina lingvo), la vortordo povas esti pli malpli libera.

Tabelo 2 – Baza vort-ordo laŭ la lingvoj

ORDO	Ekzemploj de etnaj lingvoj	Ekzemploj de konstruitaj lingvoj	Ekz-oj en Esperanto (www.tekstaro.com) ➔ Eo estas lingvo kun relative libera vortordo
SOV	japana, eŭska	Atlantean	<i>li min ekrigardis</i>
SVO	franca, rusa, ĉina	Toki Pona	Ĉu vi ne amas min pli ol ĉiun?
VSO	irlanda, hebrea	Laadan	<i>haladzigas vi min per la efemeroj</i>
VOS	malagasa, fiĝia	Nyo'fa	<i>Jen tedis min la migrado</i>
OVS	apalai, tamila	Klingon	<i>Min punos Dio kaj la konscienco</i>
OSV	warao, xavante	Yulasa	<i>Ke vin kaj min li baldaŭ povos savi</i>

Ankaŭ la morfologio povas multe varii. Oni tradicie distingas inter izolaj, aglutinaj kaj fleksiaj lingvoj. Ankaŭ tiu ĉi distingo povas aplikiĝi kaj al la etnaj lingvoj, kaj al la konstruitaj lingvoj. Jen kelkaj ekzemploj⁴⁸: la itala kaj *Occidental* estas fleksiaj (fandaj) lingvoj; la ĉina kaj *Glosa* estas izolaj lingvoj; la turka kaj *Ygyde* estas aglutinaj lingvoj.

Ĉiukaze, ni konstatas ke la konstruitaj lingvoj prezentas klaran diversecon. La konstruitaj lingvoj estas

⁴⁸ Esperanto estas denove en meza pozicio: ĝi similas al fleksia lingvo (pro finaĵoj), al aglutina lingvo (kombino de morfemoj), kaj al izola lingvo (nevarieco de la morfemoj). Mankas la vokala harmonio de la aglutinaj lingvoj, kaj la variigo de la radikoj de la fleksiaj lingvoj. Tial Piron (1994) argumentis pri la izola trajto de Esperanto.

pli-malpli similaj al la etnaj lingvoj, foje tre similaj, foje tre malsimilaj, kaj foje prezentas apartaĵojn. Tio certe malfaciligas ilian klasifikadon, ĉar la konstruitaj lingvoj ne funkcias kiel homogena lingvo-tipo en tiuj lingvistikaj tipologioj.

Interlingvistikaj lingvaj kriterioj

La interlingvistika tipologio ebligas pliajn distingojn, kiuj klarigas apartaĵojn de la konstruitaj lingvoj. La plej konataj estas la distingo inter pazigrafioj kaj pazilalioj; la distingo inter skemismo kaj naturalismo (laŭ la grado de reguleco kaj fideleco al la modelo de la etnaj lingvoj)⁴⁹; kaj la distingo inter aprioraj kaj aposterioraj lingvoj (laŭ la formado de la radikoj).

Ni povas aldoni kelkajn precizigojn pri tiu ĉi lasta distingo. Ĝi rilatas al la formado de la radikoj, per kombinado de fonemoj. Tiu formado povas okazi per prunto de radikoj el etnaj lingvoj (aposterioraj lingvoj) aŭ sendepende de iu ajn etna lingvo (aprioraj lingvoj).

Ĉe la aprioraj lingvoj, estas pluraj manieroj por elekti la formojn: arbitre elekti sonojn (*hazarda elekto*); utiligi hipotezon pri rilatoj inter sonoj kaj ideoj (*ideofonoj*); interpreti nombron en vortolisto (*poligrafioj*); uzi sisteman klafisikadon (*filozofiaj lingvoj*).

Ĉe la aposterioraj lingvoj, estas ankaŭ pluraj manieroj por elekti la formojn laŭ la fontoj: unu nura lingvo kiel fonto (*reformo*); komuna formo inter parencaj lingvoj (*zona lingvo*); heterogena prunto el la plej diversaj lingvoj (*eklektismo*); prunto-strategioj (kun la celo krei homogenan radikaron,

⁴⁹ Vd. Couturat & Leau (1903).

per adaptoj al internaj principoj de la konstruita lingvo). La tabelo 3 prezentas sintezon de tiuj metodoj, kun ekzemploj de konstruitaj lingvoj:

Tabelo 3 – Diverseco de la metodoj
por la formado de la radikoj

<i>aprioraj lingvoj</i>	ekzemploj	<i>aposterioraj lingvoj</i>	ekzemploj
hazarda elekto	<i>Kotava</i>	reforma projekto	<i>Latino sine flexione</i>
ideofona principo	<i>Blaia Zimondal</i>	zona lingvo	<i>Medžuslovjansky</i>
poligrafia metodo	<i>Universal Character</i>	heterogenaj fontoj	<i>Sambahsa</i>
klasifika strategio	<i>Dalgarno; Wilkins</i>	prunto-strategioj	<i>Volapük; Esperanto</i>

Sociolingvistikaj tipologioj

Ĝeneralaj sociaj kriterioj

Lingvo ne konsistas nur el reguloj, radikoj, morfemoj, fonemoj. Lingvo estas kodo dank'al kiu homoj parolas en difinitaj sociaj kondiĉoj. En tiu ĉi kadro, ne ĉiuj lingvoj ricevas saman atenton kaj agnoskon, kaj ĉiu lingvo devas adaptiĝi laŭ siaj propraj sociaj kondiĉoj.

Estas diversaj klasifikadoj de la lingvoj laŭ la sociolingvistika vidpunkto. Inter tiuj tipologioj, mi uzos tiun de Stewart (tabelo 4). Ĝi estas iom malnova, sed havas la avantaĝon baziĝi sur opoziciaj trajtoj, tiel faciligante la diskutadon. Ni interesiĝos pri la kriterioj (1) ĝis (4), kiuj pure

rilatas al la sociaj aspektoj⁵⁰ (dum la aliaj kriterioj estas pli lingvaj ol sociaj).

Tabelo 4 – Sociolingvistika tipologio de Stewart (1968), laŭ Gueunier (1995)

Variecoj	(1) mem-stareco	(2) viveco	(3) Historieco	(4) normigo	(5) funkcioj	(6) miksoj	(7) reduktaj	(8) analizeco	ekzemploj
normlingvoj	+	+	+	+	ĉiuj	-- / +	-	-	franca, malagasa, ktp.
nenormigaj lingvoj	+	+	+ / -	-	(a)	-- / +	-	-	popola franca, "nigra" angla, maroka araba...
dialektoj	-	+ / -	+ / -	-	ne ĉiuj	- / +	-	-	valona, gaskona
piĝinoj	-	-	-	-	(b)	+	+	+	Kameruna Pidgin English, camfranglais
kreoloj	- / +	+	- / +	- / +	ne ĉiuj	- / +	- / +	+ / -	antil-kreolo, jamajla, maŭrica, Kriol
pontlingvoj	+ / -	- / +	-	-	ne ĉiuj	+ / -	+ / -	+ / -	ĉada araba lingvo
kojnej	+ / -	+ / -	- / +	- / +	ĉiuj	-- / +	-	-	kojnea greka, svahila
klasikaj	+	-	+	+	(c)	-	-	-	sanskrita, latina
artefaritaj	-	-	-	+	ne ĉiuj	+	+	+	Esperanto

(a) preskaŭ ĉiuj; (b) rudimentaj funkcioj; (c) klera kulturo; - / + trajto ekaperas; + / - trajto malaperas; -- / + trajto kun minimuma ekzisto

⁵⁰ *Memstareco* : sendependa ekzisto de la lingvo; *viveco*: ekzisto kaj grandeco de la parolantaro; *historieco*: konscio de la uzoj de la komunumo tra la tempo; *normigo*: skribsistemo, gramatikoj, publikigo de vortaroj.

Tiu tipologio pritraktas la kategorion de “artefaritaj lingvoj”, menciante Esperanton. La elekto de tiu ekzemplo estas memevidenta, sed misgvida: Esperanto ekzistas laŭ sociaj kondiĉoj, kiuj tute ne estas la samaj por plejmulto de la konstruitaj lingvoj. Fakte, la kriterioj estas subtaksataj por Esperanto, kiu ja estas memstara, viveca kaj historia fenomeno. Sed, se oni uzas plusojn por tiuj tri kriterioj, oni alproksimigas Esperanton al la normlingvoj, kaj ne plu eblas distingi inter tiuj kategorioj. Kiel solvi tiun problemon? Estas ĉi tie kvar eblecoj.

- 1) Oni povas forkonsenti, ke la kriterioj estas malpli validaj por Esperanto ol por aliaj lingvoj. Anstataŭ plusojn, oni uzu ĉi tie mikson de plusoj kaj minusoj. Tiu solvo estas nuanca, sed ĝi denove kondukas al manko de distingeco, ĉar Esperanto nun identiĝas al la kojneoj.
- 2) Pli interesa solvo estas la aldono de nova kriterio, ekzemple laŭ la deveno mem de la lingvo: ĉu ĝi komencis per publikigo de la normo, aŭ ĉu ĝi devenas de iu pralingvo? Bedaŭrinde, tiu kriterio distingas nur inter la “artefaritaj lingvoj” kaj la lingvoj de aliaj tipoj.
- 3) Alia proponebla kriterio estus la grado de spontaneco aŭ intenca interveno en la produkto kaj evoluo de la lingvo. Tiu kriterio povus eĉ esti utila por distingi inter aliaj lingvotipoj. Bedaŭrinde, tiu kriterio estas tro malpreciza, ĉar ĉiu lingvotipo entenas iun gradon de spontaneco kaj iun gradon

de intenca interveno. La afero estas do malfacile mezurebla.

- 4) Mia lasta propono estas aldoni kriterion, kiu ne rilatu al iu intenca deveno, sed al la spaca konsisto de la parolantaro: kie estas la parolantoj de la lingvo? Ĉu kunigitaj en sama loko (-) aŭ disigitaj diversloke (+)? Tia kriterio povas efiki ĝenerale, kaj taŭgas por priskribi aliajn lingvotipojn⁵¹. Plie, tiu kriterio solvas alian problemon, nome la neceson distingi inter diversaj tipoj de konstruitaj lingvoj: lingvoprojektoj malmulte parolataj estos karakterizataj de kunigiteco (-), dum planlingvoj (kiel Esperanto) estos karakterizataj de disigeco (+)⁵².

Tiuj proponoj de modifado montras ĉiukaze, ke la konstruitaj lingvoj konsistigas kompleksan kategorion, kun specifaj trajtoj. Tiel ke oni bezonas ankaŭ sociolingvistikan tipologion, kiu interesiĝu pli specife pri la konstruitaj lingvoj, do pri interlingvistiko.

Interlingvistikaj sociaj kriterioj

En tiu perspektivo, oni unue povas konsideri la plivastiĝon kaj ensociiĝon de la lingvoprojektoj ĝis la stato de

⁵¹ Ekzemple, la trajto *disigeco* fariĝas pozitiva por pontlingvoj (inkluzive de naciaj lingvoj uzataj internaciskale), por lingvoj de diasporoj, por kojneoj, k.a.; kaj la trajto *disigeco* estas negativa ekzemple por dialektoj.

⁵² Kompreneble, la grado de disigeco ĉi tie dependos ankaŭ de la nombro de parolantoj: ju pli da parolantoj estos, des pli vasta povos esti la reto de la parolantoj, kaj des pli bone aplikigos tiu kriterio rilate al disigeco.

plene funkcia planlingvo kiel Esperanto⁵⁵. Tiun tipologion prezentas Detlev Blanke (1985) laŭ 18-ŝtupa skalo (poste pligrandigata al 28-ŝtupa skalo).

Tio estas nur unu aspekto de la problemo, nome la vasteco de uzado. Konstruitaj lingvoj povas esti pli-malpli uzataj, kaj tamen esti malsamaj se oni konsideras la sociajn kondiĉojn, kiujn ili celas. Lingvo povas esti konstruata cele de internacia komunikado, sed ĝi povas esti konstruata por aliaj celoj, ekzemple por literaturaj aŭ kinartaj celoj, religiaj aŭ magiaj celoj, eksperimentaj celoj, ĉifradaj celoj, ludaj aŭ personaj celoj, kaj tiel plu.

Estas interesaj provoj prezenti kompletan bildon de tiuj subkategorioj de konstruitaj lingvoj. Ida Stria (2015) tiel pridiskutas la tipologion de Albani & Buonarotti (2001), kaj la uzon de la t.n. *Gnoli triangulo*. Bedaŭrinde, por distingi la subkategoriojn, oni bezonas uzi sociajn kaj kulturajn distingojn (ekzemple inter arto, scienco, religio, magio, ludo, ktp.) kiuj tute ne rilatas al la lingvoj mem, kaj tio certe estas problemo por sociolingvistikaj tipologioj.

Por solvi tiun problemon, mi proponas uzi konversaciajn modelojn, kiujn ekzemple uzis Lilli Papaloizos (1992) por enkonduki funkciisman prezenton de la E-komunumo laŭ etnografia metodologio. Tiu konversacia modelo estas interesa por klarigi situaciojn kie pluraj parolantoj interagis, sed oni ja povas ĝeneraligi tiun modelon

⁵⁵ Pri tiu ĉi demando, vidu ankaŭ Věra Barandovská-Frank (1995).

por tipologiaj celoj. La tabelo 5 montras kombinojn de konversaciaj skemoj laŭ diversaj tipoj de konstruitaj lingvoj⁵⁴.

La analizo estas aplikata al situacio, kie du homoj interparolas: Parolanto 1 (P¹) alparolas al Parolanto 2 (P²), kun eventuala observanto de la interŝanĝo (P³). Sed kiun lingvon ili scipovas kaj uzas? Povas esti etnaj lingvoj (notitaj per minuskloj: a, b, c...) aŭ konstruita lingvo (X). La gepatra lingvo estas Lingvo 1 (L1), kaj la akirita aŭ lernita lingvo estas Lingvo 2 (L2).

Tabelo 5 – Tipologio bazita sur modelo de konversaciaj skemoj

Personaj	P ¹	P ²
L1	a	a
L2	X	

Kaŝlingvoj	P ¹	P ²	P ³
L1	a	a	a
L2	X	X	

Fikciaj	P ¹	P ²
L1	X	X
L2		

Inĝenieraj	P ¹	P ²	P ³
L1	X	X	a
L2			X

Program-	P ¹	P ²
L1	X	a
L2		X

Spiritismaj	P ¹	P ²	P ³
L1	X	a	a
L2		X	

Helplingvoj	P ¹	P ²
L1	a	b
L2	X	X

Pentekosta	P ¹	P ²	P ³
L1	a	b	X
L2	X	X	

⁵⁴ Jen kelkaj ekzemploj de lingvoj por tiuj lingvotipoj. Personaj lingvoj: la lingvo *Whammo* (de la artisto Öyvind Fahlström); Fikciaj lingvoj: *Na'vi* (de Paul Frommer, uzata en la filmo *Avatar*); Program-lingvoj: Basic, Python; Helplingvoj: *Esperanto*, *Volapük*... ; Kaŝlingvoj: la lingvo de la ĝemelinoj Gibbons (Wallace, 1998); Inĝenieraj lingvoj: *Láadan* (de Suzette Haden Elgin); Spiritismaj lingvoj: la marsana lingvo de Helen Smith (Cifali, 1988); Pentekosta lingvo: temas pri spontanaj produktoj, sen oficiala normigo / Vd. Yaguello (2006).

Koncerne la personajn lingvojn, notindas ke P^1 kreas la lingvon kiel artan verkon, kaj nur P^1 komprenas ĝin. Certe, la lingvo povas plaĉi al P^2 , sed P^2 ne komprenas ĝin. Estas alie ĉe la fikciaj lingvoj: ili celas kredi pri la ekzisto de denaskaj parolantoj (kvankam tute fikciaj), tiel ke la spektanto imagas ĉeesti aŭtentan interŝanĝon inter ili. La program-lingvoj ankaŭ supozas specialajn parolantojn. La informadika sistemo funkcias ĉi tie kiel P^1 : ĝi scipovas nur lingvon X, kaj P^2 estas la programisto kiu scipovas la programlingvon kaj sian etnan gepatran lingvon. Aliflanke, la helplingvoj necesigas enkonduki almenaŭ du etnajn lingvojn (a kaj b), kaj la helplingvo funkcias plej ofte kiel dua lingvo inter la parolantoj⁵⁵.

La kaŝlingvoj laŭ-difine ne estas komprenataj de la observanto (P^3), kiu ĉeestas la interŝanĝon. P^1 kaj P^2 uzas la kaŝlingvon, eĉ se ili ankaŭ scipovas komunan gepatran lingvon. La inĝenieraj lingvoj celas elprovi specifajn lingvistikajn hipotezojn, sed por serioze testi hipotezon, la parolantoj ideale devus uzi la lingvon kiel ekskluzivan denaskan lingvon, dum la lingvisto (P^5) observus ilian konduton. La spiritismaj lingvoj baziĝas sur la supozo, ke iu persono (P^2) estas interpretisto de iu ne-fikcia estaĵo (spirito aŭ eksterterano), kiu mem scipovas nur X, kaj tiel efikas kiel *mediumo* inter la estaĵo kaj la observanto. Pentekosta lingvo estas elparolata lingvo (senkonscie konstruata), kiun la interparolantoj (se ili firme kredas je la miraklo) ŝajne komprenas, kaj kiun komprenas evidente ankaŭ la sankta spirito (P^5), se tiu ĉi ekzistas.

⁵⁵ Tio eĉ veras ankaŭ por E-denaskuloj, ĉar ĉiu el ili havas almenaŭ alian gepatran lingvon. Estas ankaŭ notinde, ke povas esti aliaj situacioj por uzo de Esperanto (kaj ĝuste pro tio aperas i.a. la demando pri *krokodilado*).

Kompreneble, necesus plibonigi tiun modelon, esplori la rilatojn inter la kategorioj kaj konfronti ĝin al pli multe da ekzemploj de konstruitaj lingvoj, uzataj en la plej diversaj situacioj. Tamen, tiu aliro al la tipologiaj demandoj per konversaciaj skemoj povas helpi pli bone kompreni la apartan pozicion de la konstruitaj lingvoj en la ĝenerala sociolingvistika tipologio, kaj ankaŭ por klarigi iliajn apartajn lingvajn propraĵojn laŭ la celata situacio. Per tiu metodo, oni espereble povos fine uzi tiujn diversajn specojn de tipologioj, kriterioj kaj subkategorioj por klarigi la principojn kiujn oni esploras en interlingvistiko.

Bibliografio

- Paolo ALBANI; Berlinghiero BUONARROTI (2001). *Dictionnaire des langues imaginaires 'Vortaro de la imagaj lingvoj'*. Parizo: Belles Lettres.
- Věra BARANDOVSKÁ-FRANK (1995). *Enkonduka lernolibro de interlingvistiko*. Sibiu: Editura Universităţii.
- Detlev BLANKE (1985). *Internationale Plansprachen: eine Einführung 'Internaciaj planlingvoj: Enkonduko'*. Sammlung Akademie-Verlag Sprache 34. Berlin: Akademie-Verlag.
- Juliette BLEVINS (1995). *The Syllable in Phonological Theory 'La silabo en la fonologia teorio'*. En: J. Goldsmith (eld), *The Handbook of Phonological Theory 'La manlibro de la fonologia teorio'*. Oxford: Blackwell.
- Cyril BROSCHE (2008). *Vortfarado el la vidpunktoj de la hindeŭropista lingvoscienco kaj de*

esperantologio. Diplomblaboraĵo. Universitato Adam Mickiewicz.

Mireille CIFALI (1988). La fabrication du martien : genèse d'une langue imaginaire '*La fabrikado de la marsa: origino de imaga lingvo*'. *Langages*, n-ro 91, p. 39-60.

Louis COUTURAT; Léopold LEAU (1903). *Histoire de la langue universelle 'Historio de la universala lingvo'*. Parizo: Hachette.

Aleksandr Dmitrieviĉ DULIĈENKO (1990).
Международные вспомогательные языки '*Internaciaj Helpaj lingvoj*', Tallinn: Valgus.

Umberto ECO (1996). *La serĉado de la perfekta lingvo*. Pisa: Edistudio.

Federico GOBBO (2012). Alan Turing creator of Artificial Languages / Alan Turing kreinto de Artefaritaj Lingvoj. *InKoj*, n-ro 3(2), p. 181-194.

Nicole GUEUNIER (1995). Les contacts de langues dans les situations de la francophonie '*La kontaktoj inter lingvoj en la situacioj de la franlingva parolantaro*'. *Linx*, n-ro 33, p. 15-30. <<https://doi.org/10.3406/linx.1995.1389>>; lasta vizito: 31 Aŭg. 2020.

Ilona KOUTNY (2015). A typological description of Esperanto as a natural language '*Tipologia karakterizo de esperanto kiel natura lingvo*'. *JKI*, n-ro 10, p. 43-62.

John LYONS (1991). *Natural language and universal grammar 'Natura lingvo kaj universala gramatiko'*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Gaston MOCH (1897). *La question de la langue internationale et sa solution par l'Espéranto 'La*

internacilingva demando kaj ĝia solvo per Esperanto'. Paris: Giard & Brière.

Marcel MONNEROT-DUMAINE (1960). *Précis d'interlinguistique générale et spéciale 'Studlibro pri ĝenerala kaj speciala interlingvistiko'*. Parizo: Librairie Maloine.

Arika OKRENT (2010). *In the land of invented languages 'En la lando de la inventitaj lingvoj'*. New York: Spiegel & Grau Trade Paperbacks.

Lilli PAPALOÏZOS (1992). *Ethnographie de la communication dans un milieu social exolingue: le Centre Culturel Espérantiste de la Chaux-de-Fonds (Suisse) 'Etnografio de la komunikado en socia ekzolingva medio: la Esperanto-Kulturcentro de la Chaux-de-Fonds (Svislando)'*. Bern: Peter Lang.

Mikael PARKVALL (2010). How European is Esperanto? A typological study '*Kiom eŭropeca estas Esperanto? Tipologia studo*'. *LPLP*, n-ro 34(1), p. 63-79.

Claude PIRON (1994). *Le défi des langues – Du gâchis au bon sens 'La lingva defio – De la fuŝado al la ĝusteco'*. Parizo: L'Harmattan.

William Alexander STEWART (1968). *A sociolinguistic typology for describing multilingualism 'Sociolingvistika tipologio por priskribado de la plurlingvismo'*. En: J. A. Fishman, *Readings in the Sociology of Language*. The Hague: Mouton, p. 531-545.

Ida STRIA (2015). *Towards a linguistic worldview for artificial languages 'Al la lingva bildo de la mondo por artefaritaj lingvoj'*. Disertacio, Universitato Adam Mickiewicz.

Marjorie WALLACE (1998). *The Silent Twins* 'La silentaj ĝemeloj'. London: Vintage books.

Marina YAGUELLO (2006). *Les langues imaginaires* 'La imagaj lingvoj'. Parizo: Ed. du Seuil.

Diakronio kaj evolufazoj de la leksiko kaj de la vortfarado en Esperanto

Philippe Planchon⁵⁶

Enkonduko

LAŭ TIPOLOGIA VIDPUNKTO, Esperanto estas kaj ordinara lingvo, kaj tute aparta lingvo. Ĉe la lingva nivelo, Esperanto ja similas al aliaj etnaj lingvoj, kaj ne estas tiom eksterordinara (Koutny, 2015). Sed, ĉe la socia nivelo, Esperanto estas neatendita fenomeno, ĉar ĝi estas la sola planlingvo, kiu atingis tian gradon de ensociiĝo (Blanke, 1985), kaj pro tio estas grave distingi inter lingvoprojektoj kaj plene funkciantaj planlingvoj kiel Esperanto.

Kial Esperanto plej bone sukcesis ensociiĝon ol aliaj lingvoprojektoj? Certe estas sociologiaj faktoroj, kiel argumentas Ziko Marcus Sikosek (1999). Imagu, ke Zamenhof estus proponinta tute alian lingvon (ekzemple la klingonan)...

⁵⁶ Philippe Planchon estas ŝtata instruisto kaj esploristo en la Fakultato pri Literaturoj kaj Lingvoj de la Universitato de Tours en Francio. En 2013, li sukcese defendis doktorigan disertacion pri enunciativa lingvistiko, kaj la sekvantaj jaron, li estis nomumita ĉe la Universitato de Tours kiel docento, kie li instruas nun lingvistikon, i.a. pri leksikologio, semantiko, pragmatiko, interlingvistiko kaj kompara lingvistiko. Lia esplor-kampo estas la diverseco de la lingvoj kaj la konstruado de la vortsignifoj. Li estas membro de la lingvistika laboratorio LLL (*Laboratoire Ligérien de Linguistique*, UMR 7270).

Estas tamen malfacile supozi, ke iu ajn lingvoprojekto estus ricevinta la saman akcepton, nur pro la fakto, ke ĝi estus proponita de Zamenhof en 1887. Do la lingva konsisto certe ludis ankaŭ tre gravan rolon. Sed kiamaniere?

Ne temas nur pri elekto de tiu aŭ tiu alia formo de vortoj, radikoj, afiksoj. Pli profunde, temas pri la rilato mem inter la lingvo kiel kodo kaj la lingvo kiel praktika uzo.

Detlev Blanke tiel skribas:

Zamenhof intuicie komprenis la ĉefajn problemojn de strukturo kaj de funkciado de lingvo, inter kiuj estas la rilato inter lingvistika sistemo (*lingvo*) kaj ĝia aplikado (*parolo*), la graveco de lingva komunumo, la rilato inter stabileco kaj evoluo, kaj la problemoj de normoj kaj de kodigo de tiuj normoj (2009, p. 255; mia traduko).

Fakte, lingvoprojekto estas komence en paradoksa situacio. Ĝi konsistas el normoj, kiuj ne estas uzataj de parolantoj. Poste ekaperas uzado, kaj fine aperas parolantoj. Inverse, ne-konstruitaj lingvoj konsistas el parolantoj, kiuj produktas paroladojn, kaj normigo alvenas poste. Kompreneble, internaj mensaj normoj (laŭ la koncepto de Chomsky; Vd. Miner, 2011) povas ekzisti dekomence en etnaj lingvoj, sed interna gramatiko aperas nur laste en Esperanto.

Kriterioj de viveco kaj natureco

Kiam eblas paroli pri vivanta lingvo? Kiam eblas paroli pri natura lingvo aŭ naturiĝinta lingvo? Tie aperas la neceso pri iu speco de evoluo. Fakte, tiu demando estas malnova. Ekzemple, la fama lingvisto Ferdinand de Saussure tiel diris pri tiu demando:

Tiu ĉi evoluo [de la lingvoj] estas fatala; ne ekzistas ekzemplo de lingvo kiu rezistas al tiu evoluo. Post iom da tempo, oni ĉiam povas konstati iujn efektivajn movojn. Tio estas tiom vera, ke tiu principo devas esti atestebla eĉ se temas pri artefaritaj lingvoj. Tiu, kiu kreis artefaritan lingvon tenas ĝin en la mano, ĝis la momento, kiam la lingvo komencas cirkuli. Ekde kiam ĝi plenumas sian rolon, kaj fariĝas ĉies afero, la kontrolo ne plu eblas. Esperanto estas tiuspeca provo; se ĝi sukcesas, ĉu ĝi evitos tiun fatalan leĝon? Post la unuaj momentoj, la lingvo probable komencos sian semiologian vivon (...) Homo, kiu pretendus krei senŝanĝan lingvon, kiun la posteuloj devus akcepti tian, kia ĝi estas, similus al kokino kiu kovis ovon de anaso; la lingvo kreita de li estos forportita for de li, vole nevole, pro la fluo, kiu kuntrenas ĉiujn lingvojn. (Saussure, 1995, p. 111; mia traduko)

Ĉi tie estas du argumentoj rilataj al la demando pri evoluo. La unua koncernas la dialektiĝon de la lingvoj. La dua koncernas la naturecon de la lingvoj.

Pri la unua argumento, necesas konsideri, kiel povas evolui Esperanto. Nun estas parolantaro kaj multe da interŝanĝoj inter la parolantoj. Tamen tiu ĉi parolantaro estas disa laŭ geografia vidpunkto. Do Esperanto ekzistas ĉefe kiel praktiko inter parolantoj de diversaj landoj, kun diversaj gepatraj lingvoj. La situacio tute ne estas nun favora por dialektiĝo. Verdire, dialektiĝo postulas, ke la plejmulto da interŝanĝoj okazu inter parolantoj, kiuj vivas en la sama loko. Poste, ĉiu dialekto distingiĝas de aliaj pro distanco inter la komunumoj, sed la parolantoj de sama dialekto vivas kune en sama loko. Eĉ se Esperanto estus multe pli vaste uzata ol nun, tia supozata dialektiĝo probable ne okazos, ĉar la komunikado per Esperanto plu estus inter homoj, kiuj ne havas la saman gepatran lingvon, do loĝantaj en diversaj lokoj. Ni povas eĉ aldoni, ke la disvolviĝo de interreto evidente estas plia obstaklo al tia dialektiĝo.

Pri la dua argumento, Saussure uzas ĉi tie biologiajn metaforojn. Tamen, lingvoj ne estas vivantaj estaĵoj⁵⁷, kaj ne evoluas per apliko de naturaj leĝoj. La lingvoj povas evolui laŭ du manieroj: ĉu per konsciaj decidoj, ĉu pro inercio de la lingvoj. Konsciaj decidoj plene agas ĉe la stadio de lingvoprojekto. Sed post tiu momento, inercio pli kaj pli gravas por la evoluo de la lingvo. Inercio ne okazas hazarde, sed pro seriozaj kialoj, per adaptiĝo al eksteraj aŭ internaj bezonoj. La eksteraj bezonoj povas ekzemple esti neceso de adaptiĝo al novaj kulturaj, sociaj aŭ teknologiaj aferoj. La internaj bezonoj koncernas la lingvan sistemon, tiel ke la parolantoj senkonscie emas trovi iun

⁵⁷ Fakte, Saussure eltrovis la principon de arbitreco de la signoj, kaj agnoskis ke lingvoj estas sociaj konvencioj.

ekvilibron en tiu sistemo, pro bezono de analogioj kaj reguleco, pro deziro de efikeco kaj de ŝparo de energio, kaj tiel plu.

Distingo inter evolu-fazoj

Nuntempe, Esperanto fariĝas pli natura lingvo, kaj tial Esperanto evoluas. Sed tiel ne estis ĉe la komenco. Tial, ni devas distingi tri ĉefajn evolu-fazojn de la lingvo.

La unua evolu-fazo [1878 - 1887] rilatas al la ellaborado de la lingvoprojekto. Ĝi ne estas limigata al la publikigo de la *Unua Libro*, kiu aperas fine de tiu fazo. Ĝi daŭris plurajn jarojn. Aparte menciindaj spuroj de tiu fazo estas la pra-esperantoj (1878, 1881). Fakte, tiu prepara periodo estas interesa, ĉar Zamenhof provis diversajn solvojn⁵⁸, kiujn li fine forviŝis. Ironie, pluraj decidoj de Zamenhof en 1887 estis poste kritikataj, kaj kondukis al proponoj en reform-projektoj (kiel tiu de 1894) aŭ en esperantidoj (i.a. Ido), kiuj ĝuste reuzas ideojn iam elprovitajn en la pra-esperantoj. Post la publikigo de la *Unua Libro* (1887), la lingvoprojekto estis libere uzebla de aliaj homoj, kiuj eklernis ĝin. Sed tiu uzo estis pli-malpli eksperimenta, ĉar ne estis certe, ke la lingvoprojekto povus konkrete funkcii. Tuj ekaperis etaj ŝanĝoj en la lingvo mem, la plej fama tiurilate estas ŝanĝo por iuj tabelvortoj jam en la *Dua libro* (1888)⁵⁹.

⁵⁸ Ekzemple : neniu akuzativo, manko de futuraj participoj (-ont/-ot), pli da latinidaj radikoj (1878), pliaj modifoj por la radikoj (1881), ktp. Pri la pra-esperantoj, vidu Waringhien (1959, 1980), Mattos (1987), Kiselman (2011).

⁵⁹ La serio *ian, tian, kian, nenian, ĉian* povis okazigi konfuzon pro la ekzisto de la serio *ia, tia, kia...* kaze de uzo de akuzativo (*ia-n, ti-an, ki-an...*). Pro tio, la serio estis ŝanĝita al *iam, tiam, kiam...* jam en 1888.

La dua evolu-fazo [1887 - 1905] ankoraŭ ne similis al la ordinara evoluo de la etnaj lingvoj. Ĝi daŭris almenaŭ ĝis la unua UK kaj la adopto de la *Fundamento* (1905). Multaj diskutoj pri aliaj lingvoprojektoj kaj reformoj eble plu bremsis la ensociiĝon de la lingvo, tiel ke tiu stabiliga periodo eble daŭris pli longe. Tamen taŭgas konservi tiun daton por la fino de la dua fazo. Fakte, al tiu periodo aludas Saussure per la vortoj “Post la unuaj momentoj”, kaj tiam estis ĝuste por Esperanto la tempo, kiam Saussure skribis tiujn vortojn (ĉ. 1906-1911).

La tria evolu-fazo [ekde 1905 ĝis nun] estas la “semiologia vivo de la lingvo”. Ĝi plu daŭras, kaj dum tiu periodo, la lingvo submetiĝas al pli-malpli normala evoluado. Kvankam ŝanĝoj estas jam videblaj, la ŝanĝoj estas tamen tre malrapidaj, kaj eblas klare vidi ilin nur retrospektive. Do necesos pli longa tempo por observi pli radikalajn ŝanĝojn⁶⁰. Verdire, la termino «diakronio» validas nur por tiu tria evolu-fazo. La du unuaj fazoj estas iom alispecaj. Kaj por studi evoluon de la lingvo, teorie sufiĉas distingi inter tiuj tri periodoj⁶¹.

⁶⁰ En etnaj lingvoj, la ŝanĝoj estas profundaj nur post pluraj jarcentoj. Ekzemple en la franca, oni plu povas legi librojn el la 17a jc. Same, la Esperanta lingvo fine de la 19a jc. plu estas komprenebla por parolanto de la 21a jc. Tamen, oni povas dubi, ĉu reciproke Zamenhof tuj komprenus Esperantlingvajn tekstojn de la hodiaŭa tempo.

⁶¹ Pliaj distingo evidente eblas. Ni povas mencii pli detalajn proponojn faritajn kaj diskutatajn de Ilona Koutny (2018), kiuj ebligas distingi plurajn periodojn ekde 1905 (per aldono de aliaj pivotaj datoj kaj periodoj: 1920, 1930, 1945, 1960, 1989). Tamen, tiuj proponoj konsideras aliajn parametrojn, nome: evoluo de la lingvoscienco, produkto de gravaj verkoj (vortaroj kaj gramatikoj), gravaj politikaj kaj teknikaj ŝanĝoj. Tiuj parametroj povas influi la evoluon, sed ili nur aldoniĝas al la baza distingo, kiun mi konsideras ĉi tie, por la diakronio de la lingvo.

Kompromiso kaj stabiligo de la lingvo-sistemo

Kiel stabiligis la lingvo inter 1887 kaj 1905 ? Ĉu estas esenca diferenco⁶² inter la *Unua Libro* kaj la *Fundamento*? Esperanto estis kreita per publikigo de baza normo, sed iusence, tio okazis dufoje: la unuan fojon per la *Unua Libro*, kiu estis lingvoprojekto, kaj la duan fojon per la *Fundamento*, kiu estas retrospektiva kaj konscia akcepto de la normo far la parolantaro.

Tiu distingo ŝajnas paradoksa, kvankam konforma al la sociolingvistika intuicio de Zamenhof, kiu konsciis la neceson de uzado kaj de parolantaro por krei ne nur lingvo-projekton, sed vivantan lingvon. Tiu strategio postulis kompromisojn, kaj la *Fundamento* estas tia kompromisa bazo ebliganta pluan evoluon. Tamen, tiu-epoke la ideo de gvida bazo aspektis iom strange⁶⁵, des pli ke jam ekzistis lernolibroj. Do, multaj kritikis la Fundamenton kiel provon malhelpi la naturan evoluon de la lingvo. Sed tio estas misinterpreto. Zamenhof ĉiam rifuzis verki kompletan lingvon. Pro tio, la dua fazo trafe funkciis kiel stabiliga periodo.

Tiu stabiligo estis ja necesa, ĉar la lingvoprojekto ne enhavis ĉiujn pretigitajn detalojn. Kvankam Zamenhof multe pli preparis, ekzemple por la leksiko de Esperanto, ol li metis en la *Unuan Libron* aŭ en la *Fundamenton*, li preferis lasi al

⁶² Krom la UL, la FdE baziĝas sur la *Dua Libro* (1888), la *Universala Vortaro* kaj la *Ekzercaro* (Vd. Ito, 1973).

⁶⁵ Pro tio, la *Fundamento* estis uzata diversmaniere laŭ la epokoj kaj vidpunktoj : kiel baza lernolibro (almenaŭ komence de la 20a jc.), kiel lingvopolitika teksto (responde al reformismo), kiel kompleta sistemo (foje prezentita tiel kun propraganda celo), kiel historia dokumento (laŭ filologia vidpunkto), ktp.

vivo aŭ al institucioj la respondecon decidi pri la evoluo de la lingvo. Se la lingvo ne estas kompleta, la parolantoj kompletigu ĝin. Se la lingvosistemo ne estas stabila, ĝi stabiligu dum tiu elprova periodo.

Laŭ la kompromisa strategio, Zamenhof proponis modelojn, kiuj povis esti akceptataj aŭ ne. Tiu stabiligo okazis ĉe diversaj niveloj de la lingvo. Ekzemple, eblis dekomence uzi elizion (16a regulo), sed tiu ebleco ne estis multe uzata poste. La sintakso ne estis plene fiksita⁶⁴, krom per ekzemploj de frazoj (en la *Ekzercaro*). La pronomo *ci* arkaikiĝis jam frue. Li enkondukis nedefinitajn elementojn (*je, -um*), kiuj nur poste akiris apartajn funkciojn. Li menciis la uzon de *h* kiel surogata litero (en la *Alfabeto*), sed tiu uzebleco neniam ĝeneraliĝis. Fine, li esprimis saman ideon de libera stabiligo pri la leksiko, per la ebleco aldoni novajn radikojn aŭ forlasi la uzon de aliaj, laŭ la tiel nomita *metodo de neologismoj kaj arkaismoj*.

Koncerne la leksikon, alia decido de Zamenhof estis la 15a regulo. Tiu regulo estas nur parte gramatika (rilate al la elekto de finaĵoj), sed ĉefa indikilo pri la maniero enkonduki novajn vortojn en la lingvo. Tiuj *fremdaj vortoj* estas plurfontaj radikoj, kaj tiumaniere, estas facile enkonduki en la lingvo *internaciajn vortojn*. Tiuj vortoj ĝenerale estas ankaŭ en lingvoj, kiuj iel rolis kiel lingvoj internaciaj, ekz-e la latina, la franca, la angla, la germana, la rusa... Do, pro internacieco, la lingvo facile akceptas novajn vortojn, eĉ se ili estas nek fundamentaj,

⁶⁴ Tial oni observas konstruojn, kiuj nun estas malmulte uzataj kaj kiuj povas eĉ aspekti iom arkaikaj; ekz-e ĉe Zamenhof: *la libristo-eldonisto ĝuste nun fermas la de ŝi skribitan kaj de li legitan kajeron*. (Marta, 1910); *poeto (...)* kiu kantis pri la liberiginto de Svisujo kaj *pri la de Dio inspirita virgulino de Francujo*. (Fabeloj de Andersen, 1916).

nek oficialigitaj. Tio bone funkciis, tiel ke la nombro de radikoj rapide kreskis⁶⁵, kiel montras la kresko de la nombro de radikoj inter la plej gravaj vortaroj de Esperanto (tabelo 1).

Tabelo 1 – Kvanta evoluo de la Esperanta leksiko

UL (<i>Unua Libro</i> , 1887): ≈ 920 radikoj
FdE (<i>Fundamento de Esperanto</i> , 1905): 2640 radikoj (inkluzive de UL)
OA (Oficialaj Aldonoj, publikigitaj ĝis 2007): 2182 radikoj (sume) ↳ AVE (Akademia Vortaro de Esperanto): 4822 radikoj (= FdE + OA)
PV (<i>Plena Vortaro</i> , 1934): 6900 radikoj
PIV (<i>Plena Ilustrita Vortaro</i> , 1970): 15200 radikoj (39400 vortoj)
NPIV (<i>Nova Plena Ilustrita Vortaro</i> , 2002): 16780 radikoj (46890 vortoj)

Pri la elekto mem de la radikoj, Zamenhof plu uzis kompromisajn vojojn, kiujn oni povas forĵeti dum la posta evoluo de la lingvo, aŭ foje uzi kiel modelon por enkonduki novajn vortojn. Tiu strategio ĉefe aperis en la vorto-provizo, kiam mankis internacia radiko (ekzemple por ĉiutagaj vortoj). Tiel Zamenhof celis eviti dependecon de aparta etna lingvo. Interesa solvo estis la uzo de miksaj formoj, tiel ke ne plu estas eble identigi ununuran fontolingvon, ĉar pluraj partoprenas samtempe por konstrui la radikon (tabelo 2).

⁶⁵ Tiu evoluo estas ordinara en la etnaj lingvoj, kie ofte estas periodo de t.n. *leksika eksplodo*. Por la franca lingvo ekzemple, tiu periodo estis dum la 11-a kaj 14-a jarcentoj (Vd. Müller, 1985, p. 63).

Tabelo 2 – Kompromisaj formoj inter pluraj fontolingvoj

lavango	germ. <i>Lawine</i>	kuko	germ. <i>Kuchen</i>
	ital. <i>valanga</i>		angl. <i>cake</i>
ĉapitro	angl. <i>chapter</i>	gliti	germ. <i>gleiten</i>
	franc. <i>chapitre</i>		fr. <i>glisser</i>
spiegulo	lat. <i>speculum</i>	stablo	rus. <i>stanok</i>
	germ. <i>Spiegel</i>		fr. <i>établi</i>
ŝtono	angl. <i>stone</i>	ŝpruci	germ. <i>spritzen</i>
	germ. <i>Steine</i>		ital. <i>spruzzare</i>
ĝardeno	ital. <i>giardino</i>	ŝtupo	germ. <i>Stufe</i>
	angl. <i>garden</i>		rus. <i>stupjenj</i>

Kiam tiu kompromiso ne estis ebla, okazis modifo de la radikoj. Se temis pri longa radiko, la kripligo povis okazi per forigo de silaboj aŭ per uzo de pli simplaj formoj⁶⁶.

Alia solvo estis la paralela elekto de diversaj fontolingvoj por vortoj, kiuj apartenas al sama gramatika kategorio aŭ semantika kampo. Jen kelkaj ekzemploj de tiu fenomeno:

- tempaj adverboj: lat. *hodiaŭ* (*hodie*); fr. *hier* (*hier*); germ. *morgaŭ* (*Morgen*)
- partikuloj: lat. *sed*; fr. *do* (*donc*); gr. *kaj*; pol. *ĉu* (*czy*); germ. *nu*; angl. *jes* (*yes*)
- pronomoj: angl. *ŝi* (*she*); fr. *ili* ; fr./angl. *oni*; fr./angl./slav. *si*; lat. *mi*, *ni*, *vi*.

⁶⁶ Ekz-e : rus. *neprejmenno* ⇒ *nepre*; lat. *procrastinare* ⇒ *prokrasti*; lat. *praeter* ⇒ *preter*.

En aliaj kazoj, Zamenhof elektis la latinan kiel unikan fontolingvon, ekzemple por diversaj prepozicioj (*sub, super, per, pro, inter, post...*) aŭ por bestonomoj (*sciuro, anaso, erinaco...*), probable ĉar la latina ŝajnis al li la plej neŭtrala el la disponeblaj fontolingvoj (kaj ankaŭ pro tio ke la latina ĉiam ludis gravan rolon por la formado de nomoj en la sciencoj).

Fine, oni devas aldoni ĉi tie ke la elekto de diversaj fontolingvoj povis ankaŭ okazi pro aliaj kialoj, interalie por eviti homonimojn⁶⁷. Tiu deziro eviti homonimojn ankaŭ devigis Zamenhof al kripligo de radikoj, se la fontolingvo estis la sama⁶⁸. Tion li faris ankaŭ por eviti mistrancĉojn⁶⁹, kaj tiel klarigi inter la radika kaj la deriva karaktero de iuj apartaj vorto-formoj.

Inercio kaj ekvilibro en la evoluo de Esperanto

La leksiko evoluis ekde 1905, almenaŭ laŭ la nombro de radikoj (*cf.* tabelo 1), kiuj nun estas pli multaj ol komence. Ekzistas debatoj pri la taŭgeco de tiu evoluo (Piron, 1987). Aliflanke, ni observas arkaikiĝon de iuj vortoj. Ĝi ofte devenas de la evoluo mem de la socioj, tiel ke multaj vortoj ne plu estas uzataj⁷⁰ (Johansson, 2005). Tio ne signifas ke ili ne plu estas uzablaj, sed ke ili probable ne plu estas konataj

⁶⁷ Ekz-e, *sola* el lat. *solus*, sed *suno* el angl. *sun* (*lat. *sol*) kaj *grundo* el germ. *Grund* (*lat. *solum*).

⁶⁸ Ekz-oj el la franca: fr. *peser* ⇒ *pesi* ≠ *pezi*; fr. *accorder* ⇒ *akordi* ≠ *agordi*; fr. *vers(er)* ⇒ *verso* ≠ *verŝi*.

⁶⁹ Ekz-e: *diboĉi* (**de-boĉi*); *rikolti* (**re-kolti*); *cigaredo* (**cigar-eto*); *rubeno* (**rub-ino*);

⁷⁰ Jen kelkaj ekzemploj : *gamaŝo, stani, kitelo, stupo, nankeno, meĉaĵo, tombako, grafo, tetrao, krispo...*

de la plejmulto⁷¹. Inverse, la evoluo de la socioj ofte devigas enkonduki novajn radikojn, por novaj teknologioj aŭ sociaj realoj (*komputilo, interreto, televido...*). Tutlasta ekzemplo estas *koronaviruso* aŭ *kronviruso*, kun hezito de la parolantoj pri la uzenda formo. Diversaj instancoj povas influi la uzojn, kvankam la evoluo forte dependas de la inerciaj fortoj de la lingvo (Lo Jacomo, 1981; Gledhill, 1998).

Evoluo de leksiko rilatas al la sistema ekvilibro de la lingvo. Foje aperas novaj radikoj anstataŭ malnovaj. La kunekzisto de similaj formoj ofte okazigas malaperon aŭ specialiĝon de la arkaika formo⁷². La formoj eniras jam ekzistantan sistemon. La ekvilibro mem de la lingvo kontribuas al tiu evoluo, ekzemple se iuj vortoj ne estas regule formitaj⁷³.

Kelkaj partoj de la vortprovizo klare plu mankas je kohereco. La landnomoj estas bona ilustraĵo. Ili povas esti endonimoj laŭ la nacia lingvo (ekz. *Barato*) aŭ ekzonimoj laŭ pli internacia formo (*Hindio*). Plie, ili baziĝas sur etnonimo (*Franco* estas nomo de loĝanto) aŭ sur toponimo (*Kanado* estas nomo de la lando), kun eventualaj hezitoj (ĉu *Koreo* estas lando aŭ loĝanto?). Povas esti uzo aŭ ne uzo de sufiksoj (*Svisio* aŭ *Svislando*), kaj estas du eblaj sufiksoj, kun nuna emo anstataŭigi *-ujo* (*Francujo*) per la sufikso *-io* (*Francio*). La

⁷¹ Eĉ por pli konataj vortoj kiel *grafo*, *Tekstaro* montras diferencon de frekvenco inter du ekvivalentaj periodoj: dum la unua periodo (1887-1917), *grafo* aperas 138-foje; dum la dua (1995-2003), ĝi aperas nur 8-foje.

⁷² Ekz-e: *malsanulejo* ⇒ *hospitalo*; *depago* ⇒ *imposto*; *dunaskito* ⇒ ĝemelo; *rampaĵo* ⇒ *rampulo*; ktp.

⁷³ Ekz-e: pro reinterpretado de *malgraŭ* kun la prefikso *mal-*, la nova formo *graŭ* fariĝas tute kohera neologismo.

evoluo povas koncerni la radikon mem kaj ties formon (ekz. Ĥin- anstataŭ Ĉin-io)⁷⁴.

Tiu ekzemplo montras, ke la ekvilibro de la leksiko ankaŭ dependas de aliaj partoj de la lingvo. Ekzemple, Ĥinujo ne estas arkaisma nur pro la uzo de la sufikso *-ujo*, sed ankaŭ pro la arkaismo de la radiko ĥin-, kaj ankaŭ pro la arkaisma uzo de la fonemo /x/. Tiu malapero de /x/ ja okazas interne de la fonem-sistemo. Sed la fonologio influas la evoluon de la leksiko. Tio manifestiĝas en vortaroj per la enkonduko de novaj radik-formoj⁷⁵. Do, tiuj neologismoj ne aperas pro novaj realaĵoj (*komputilo*), sed pro pli profunda modifo de la lingvosistemo.

Evoluo de leksiko povas esti ankaŭ influata de la evoluo de la morfologio, kiel montris la rilaton inter vortfarado, sufiksoj, kaj landnomoj. Tio validas ankaŭ por la ekzisto de konkurencaj formoj, kiuj finiĝas per *-cio* aŭ per diversaj pseŭdo-sufiksoj, kiuj originale devenas de la latina formo (*redakcio* aŭ *redaktejo*, *tragika* aŭ *tragedia*, *evolucio* aŭ *evoluo*...).

La morfologio ankaŭ evoluas. Ekzemple la morfemoj plu fariĝas memstare uzablaj. Tiu procezo daŭras preskaŭ dekomence. Krom kelkaj esceptoj, nun estas ordinare uzi iun ajn vortelementon kiel radikon. Memstareco de la morfemoj koncernas la sintakson, la regulojn de vortfarado, kaj eĉ la

⁷⁴ La politikaj situacioj kaj sociaj praktikoj ankaŭ povas evolui, ekzemple se aperas novaj landoj Tio laste okazis en la eks-socialismaj landoj. Ĉeĥoslovakio malaperis en 1993 kaj ĉkde nun estas du landoj; sed kiel nomi la okcidentan: ĉu Ĉeĥio, ĉu Ĉeĥio, ĉu Ĉesĥio? Certe ĉi-terene estas ankaŭ influo de la etnaj lingvoj kaj de politiko.

⁷⁵ Tiel aperas *teĥniko* anstataŭ *teĥniko*, *kirurgio* anstataŭ ĥirurgio, *arkaismo* anstataŭ *arĥaismo*, kaj tiel plu.

konsiston de la vortprovizo⁷⁶. Do ĉi tie ankaŭ la subsistemoj de la lingvo estas interligataj kaj kune evoluas. La lingvo evoluas senrompe kiel kohera sistemo.

Ni konstatas, ke diakronio estas observebla en konstruita lingvo. Tio estas argumento por taksi Esperanton kiel vivantan lingvon, kaj ankaŭ kiel naturiĝantan lingvon. Fakte, ĉiuj ŝanĝoj, ĉu en etnaj lingvoj, ĉu en planlingvoj, ĉiam estas kaŭzataj de la homoj mem, konscie aŭ nekonscie. Do, la *natur*o, laŭ la senco de la biologio, ne intervenas en tiuj aferoj. Tio, kio eble intervenas, estas la *homa natur*o, t.e. la deziro adaptiĝi kaj esprimi sin plej bone per lingvaj rimedoj. Per pli profunda rigardo al la lingvoj, tiu abstrakta nocio de *homa natur*o eble klariĝos. La kapablo de la homoj krei novajn lingvojn kaj igi ilin vivantaj, estas tiurilate kerna demando, kiu povas helpi nin pli bone kompreni el kio vere konsistas tiu *homa natur*o.

Bibliografio

Detlev BLANKE (1985). *Internationale Plansprachen: eine Einführung 'Internaciaj planlingvoj: Enkonduko'*. Sammlung Akademie-Verlag Sprache 34. Berlin: Akademie-Verlag.

Detlev BLANKE (2009). Causes of the relative success of Esperanto, *Language Problems and Language Planning (LPLP)*, n° 3 / 2009, p. 251-266.

⁷⁶ Ekz-e, *ulo* estas memstara vorto, kiu funkcias apud aliaj vortoj kun similaj signifoj (*homo, persono, individuo*).

- Ferdinand DE SAUSSURE (1995). *Cours de linguistique générale* 'Kurso de ĝenerala lingvistiko'. Parizo: Grande Bibliothèque Payot.
- Michel DUC GONINAZ (red.) (2002). *Nova Plena Ilustrita Vortaro*. Parizo: SAT.
- Christopher GLEDHILL (1998). *The Grammar of Esperanto. A corpus-based description* 'Gramatiko de Esperanto. Korpus-bazita priskribo'. München: Lincom Europa.
- Emile GROSJEAN-MAUPIN (red.) (1935). *Plena vortaro de Esperanto*. Paris: SAT.
- Kanzi ITO (1973). *Unuaj libroj por Esperantistoj*. Kioto: Eldonejo Ludovikito.
- Sten JOHANSSON (2005). Uzi interreton kiel tekstaron por lingvaj esploroj. En M. Lipari kaj H. Tonkin (red.), *Interlingvo inter lingvoj*, p. 221-241. Rotterdam: UEA.
- Christer KISELMAN (2011). Variantoj de esperanto iniciatitaj de Zamenhof. *Esperantologio / Esperanto Studies*, n-ro 5, p. 79-149.
- Ilona KOUTNY (2015). A typological description of Esperanto as a natural language 'Tipologia karakterizo de esperanto kiel natura lingvo'. *JKI*, n-ro 10, p. 43-62.
- Ilona KOUTNY (2018). De la planlingvo de Zamenhof ĝis nature disvolviĝanta lingvo : etapoj de la evoluo de Esperanto. En *Conferenze 141, Ludwik Zamenhof okaze de la centa datreveno de la morto*, Accademia Polacca delle scienze, p. 89-98.

François LO JACOMO (1981). *Liberté ou autorité dans l'évolution de l'espéranto 'Libero aŭ aŭtoritato en la evoluo de Esperanto'*. Doktoriga disertacio. Universitato Parizo V.

Geraldo MATTOS (1987). *La deveno de Esperanto*. Chapecó: Fonto.

Ken MINER (2011). The impossibility of an Esperanto linguistics / La neeblo de priesperanta lingvoscienco. *Interlingvistikaj Kajeroj*, n-ro 2:1, p. 26-51.

Bodo MÜLLER (1985). *Le français d'aujourd'hui 'La franca hodiaŭ'*. Klincksieck.

Claude PIRON (1987). *La bona lingvo*. Vieno: Pro Esperanto.

Ziko Marcus SIKOSEK (1999). *Esperanto sen mitoj*. Antverpeno: FEL.

Gaston WARINGHIEN (1959). *Lingvo kaj vivo*. Antverpeno / La Laguna: Stafeto.

Gaston WARINGHIEN (red.) (1970). *Plena Ilustrita Vortaro*. Parizo: SAT.

Gaston WARINGHIEN (1980). *1887 kaj la sekvo...* La Laguna: Stafeto.

L. ZAMENHOF (1887). Международный языкъ. Предисловіе и полный учебникъ '*Lingvo Internacia. Antaŭparolo kaj Plena Lernolibro*'. Varsovio: Ĥaim Kelter.

L. ZAMENHOF (1888). *Dua Libro de l' lingvo internacia*. Varsovio: Ĥaim Kelter.

L. ZAMENHOF [1905] (1991). *Fundamento de Esperanto*. Pizo: Edistudio.

L. ZAMENHOF (1910). *Marta*. Parizo: Librairie Hachette et Cie.

L. ZAMENHOF [1916] (1932). *Fabeloj de Andersen*. Esperantista Centra Librejo.

Ĉu Esperanto estas facila? Spertoj el perreta kurso de Esperanto al azianoj

Renato Corsetti

Enkonduko

LL. ZAMENHOF ESTIS aparta homo. Kiel mi ĉiam diras, ne tute ŝerce, li bonŝance ne estis lingvisto kaj pro tio per simpla intuicio sukcesis fari taskon, kiun ĉiu profesia lingvisto juĝus objekte nefarebla. Ekirante de sia lingva fono li sukcesis krei tre originalan lingvon. Aliflanke li kaj la unuaj eŭropaj esperantistoj ne povis preteriri sian kulturon, la tre solidan eŭropan klasikan kulturon de la 19-a jarcento en Meza Eŭropo. Dum sia unua jarcento Esperanto estis uzita kaj evoluigita ĉefe en Eŭropo, kvankam ne mankis aziaj kontribuoj, kiuj tamen restis marĝenaj kuriozaĵoj. Sekve de tio la kulturo esprimita en la lingvo Esperanto estis ĉefe la kulturo de eŭropanoj. Bonŝance venis la momento ŝanĝi tion.

Ĉu Esperanto estas monda lingvo?

Estas malfacile aserti, ke la vortostoko ne estas eŭropdevena Tion ĉiuj esperantistoj agnoskas. Aliflanke multaj subtenantoj de la angla kiel internacia interlingvo, tre

malracie kaj hipokrite asertas, ke Esperanto ne taŭgas kiel monda lingvo pro la eŭropa vortostoko kaj ŝajnas ne rimarki, ke la angla estas eĉ pli tia.

Zamenhof, aliflanke, ne povis fari ion pli bonan per la materialo, pri kiu li disponis en la mezo de la 19-a jarcento en la rusa imperio, kaj ni rimarku ke li ankaŭ havis aliron al la juda kulturo kaj al la hebrea lingvo, pri kiu multaj aliaj laborantoj pri mondaj lingvoj ne disponis. Ĉiokaze, ĉu hazarde, ĉu intence li produktis lingvon, kies funkciado estas tre malsama je la funkciado de fleksiaj, eŭropaj lingvoj.

La gramatika sistemo estas parte tiu de aglutinaj lingvoj, do azieca, ĉar multaj el la aziaj lingvoj de la turka al la japana estas tiaj. Ankaŭ studoj de lingvistoj asertas tion, ekzemple John Wells (Wells, 1989: 27) “Ekzemploj de aglutina lingvo estas la turka, la japana, la zulua kaj – kiel konate – la Internacia Lingvo Esperanto”, kaj post longa analizo li konkludas, (Wells, 1989: 37): “Ĝi estas lingvo: a - ekstreme aglutina; b - milde sinteza; c - sen pluralomorfemo; ĉ - kun nur unu paradigmo de deklinacio kaj konjugacio”.

Kaj ankaŭ C. Gledhill fierigas nin (Gledhill, 1998: 21) “The obligatory signaling of grammatical word class for lexical items in Esperanto is more akin to some Amerindian and African languages where classifiers and other particles are used for this function.”⁷⁷

Kaj Claude Piron, interpretisto ĉe la Monda San-Organizaĵo kaj bona konanto de la ĉina montras en sia verko

⁷⁷ La deviga signalado de gramatika vortklaso por leksikaj eroj en Esperanto pli similas al tiu de kelkaj amerikindiĝenaj kaj afrikaj lingvoj, kie klasigiloj kaj aliaj partikloj estas uzataj por ĉi tiu funkcio. [n.o]

“Esperanto: Ĉu eŭropa aŭ azia lingvo?” (Piron, 1977) ke Esperanto kaj la izola lingvo ĉina havas plurajn komunajn solvojn.

En la realo la vortostoko de Esperanto estas tre fremda por azianoj kaj foje ankaŭ la konceptoj ligitaj al la vortoj estas fremdaj. Multaj nuntempaj teorioj pri lingvolernado rekonas la gravecon de la fremdeco de la vortostoko en la lernado de fremda lingvo.

Opinioj varias, sed komuna prudento diras al ni, ke italoj lernas la hispanan pli facile ol ili lernas la kroatan, simple ĉar la hispanaj vortoj estas similaj al la italaj. Se oni instruas Esperanton al italoj kaj angloj oni scias, ke la vortoj “libro” kaj “mano” tute ne estas problemo por italoj sed io lernenda por angloj. Vidu kiel enkondukon al ĉi tiuj studoj Alan Juffs, 1996.

Ĉu Zamenhof konsciis pri tio, kion li faris?

Ni havas multajn indikojn por pensi, ke Zamenhof iom hazarde alvenis al la fina strukturo de Esperanto. Unu el la ĉefaj estas la fama letero al Borovko. El kiu ni kopias la plej signifan parton:

Unu fojon, kiam mi estis en la 6-a aŭ 7-a klaso de la gimnazio, mi okaze turnis la atenton al la surskribo “ŝvejcarskaja” [pordistejo], kiun mi jam multajn fojojn vidis, kaj poste al la elpendaĵo “Konditorskaja” [sukeraĵejo]. Tiu ĉi “skaja” ekinteresis min kaj montris al mi, ke la sufiksoj donas la eblon el unu vorto fari aliajn vortojn, kiujn oni ne devas aparte

ellernadi. Tiu ĉi penso ekposedis min tute, kaj mi subite eksentis la teron sub la piedoj. Sur la terurajn grandegulajn vortarojn falis radio de lumo, kaj ili komencis rapide malgrandiĝi antaŭ miaj okuloj. “La problemo estas solvita!” - diris mi tiam. Mi kaptis la ideon pri sufiksoj kaj komencis multe labori en tiu ĉi direkto. Mi komprenis, kian grandan signifon povas havi por la lingvo konscie kreata la plena uzado de tiu forto, kiu en lingvoj naturaj efikis nur parte, blinde, neregule kaj neplene. Mi komencis kompari vortojn, serĉi inter ili konstantajn, difinitajn rilatojn kaj ĉiutage mi forĵetadis el la vortaro novan grandegan serion da vortoj, anstataŭigante tiun chi grandegon per unu sufikso, kiu signifis certan rilaton. Mi rimarkis tiam, ke tre granda amaso da vortoj pure radikaj (ekz. “patrino”, “mallarĝa”, “tranĉilo” k.t.p.) povas esti facile transformitaj en vortojn formitajn kaj malaperi el la vortaro. La meĥaniko de la lingvo estis antaŭ mi kvazaŭ sur la manplato, kaj mi nun komencis jam labori regule, kun amo kaj espero. Baldaŭ post tio mi jam havis skribitan la tutan gramatikon kaj malgrandan vortaron.

Sed evidente en la fino de la laboro li komprenis tion, kion li estis farinta:

Mi aranĝis plenan dismembrigon de la ideoj en memstarajn vortojn, tiel ke la tuta lingvo, anstataŭ

vortoj en diversaj gramatikaj formoj, konsistas sole nur el senŝanĝaj vortoj. Se vi prenos verkon, skribitan en mia lingvo, vi trovos, ke tie ĉiu vorto sin trovas ĉiam kaj sole en unu konstanta formo, nome en tiu formo, en kiu ĝi estas presita en la vortaro. Kaj la diversaj formoj gramatikaj, la reciprokaj rilatoj inter la vortoj k. t. p. estas esprimataj per la kunigo de senŝanĝaj vortoj.

Sed ĉar simila konstruo de lingvo estas tute fremda por la eŭropaj popoloj kaj al kutimiĝi al ĝi estus por ili afero malfacila, tial mi tute alkonformigis tiun ĉi dismembriĝon de la lingvo al la spirito de la lingvoj eŭropaj, tiel ke se iu lernas mian lingvon laŭ lernolibro, ne tra leginte antaŭe la antaŭparolon (kiu por la lernanto estas tute senbezona), -li eĉ ne supozos, ke la konstruo de tiu ĉi lingvo per io diferencas de la konstruo de lia patra lingvo⁷⁸.

Tiel ekzemple la devenon de la vorto “fratino”, kiu en efektiveco konsistas el tri vortoj: frat- (frato), -in- (virino), -o (kio estas, ekzistas) (kio estas frato-virino = fratino), la lernolibro klarigas en la sekvanta maniero: frato = frat; sed ĉar ĉiu substantivo en la nominativo finiĝas per “o” -sekve frat’o; por la formado de la sekso virina de tiu sama ideo, oni enmetas la vorteton “in”; sekve fratino - frat’in’o; kaj la signetoj estas skribataj tial, ĉar la gramatiko postulas ilian metadon inter la apartaj konsistaj partoj de la vortoj.

⁷⁸ Zamenhof, Unua libro de la lingvo Esperanto en *Fundamenta Krestomatio*, 12-a eldono, paĝo 248.

En tia maniero la dismembriĝo de la lingvo neniom embarasas la lernanton; li eĉ ne suspektas, ke tio, kion li nomas finiĝo aŭ prefikso aŭ sufikso, estas tute memstara vorto, kiu ĉiam konservas egalan signifon, tute egale, ĉu ĝi estos uzata en la fino aŭ en la komenco de alia vorto aŭ memstare, ke ĉiu vorto kun egala rajto povas esti uzata kiel vorto radika aŭ kiel gramatika parteto. Kaj tamen la rezultato de tiu ĉi konstruo de la lingvo estas tia, ke ĉion, kion vi skribos en la lingvo internacia, tuj kaj kun plena precizeco (per ŝlosilo aŭ eĉ sen ĝi) komprenos ĉiu, kiu ne sole ne ellernis antaŭe la gramatikon de la lingvo, sed eĉ neniam aŭdis pri ĝia ekzistado.”

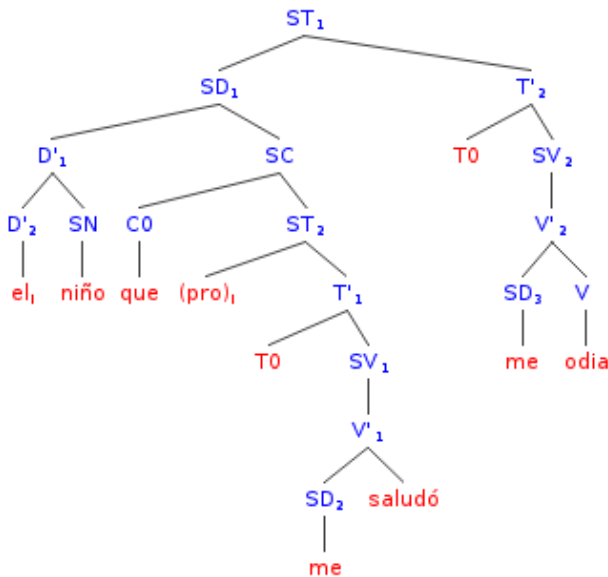
Tamen, kvankam monda, Esperanto restas en peza eŭropa saŭco lingva

Kelkaj bazaj strukturoj morfologiaj kaj sintaksaj estas profunde hind-eŭropaj. Genie ĉiu vorto enhavas algluita al la fino markilo pri sia funkcio en la lingvo: substantivo, adjektivo, adverbo aŭ verbo, krom fermita nombro: pronomoj, numeroj, prepozicioj, ktp.

Sed klarigo de tio al homoj parolantaj izolajn lingvojn, kiuj ne havas ideojn pri finaĵoj estas tre malfacila tasko. Por Zamenhof kaj aliaj orienteŭropanoj kaj okcidenteŭropanoj, kiuj estis lernintaj la latinan, la distingo inter substantivo, adjektivo kaj verbo estis io en la natura ordo de aferoj. Nun estas klare ke por usona lernanto de *Duolingo* estas malfacile kapti tiujn konceptojn, ĉar por parolantoj de la angla tiuj dividoj estas nemarkitaj. *Post* povas esti poŝto, poŝta, poŝte kaj poŝti = enpoŝtigi. Do la rafinita beleco de tio, ke substantivoj

finiĝas per -o kaj adjektivoj per -a perdiĝas pro anglalingvanoj, ĉinoj kaj indonezianoj.

Same pri la sintakso, alivorte pri la kunligado de frazoj. Eŭropanoj estas grandaj sintaksistoj, alivorte kunligantoj de frazoj. Ne hazarde niaj lingvistoj inventis malsimplajn desegnojn por klare montri kiel niaj frazoj estas kunligitaj:

Ĉi tiu bildo venas el reta artikolo pri la subordigo de frazoj en la hispana⁷⁹.
 Europaj esperantistoj trankvile kunligas kaj subordigas.
 Anglalingvanoj malpli, kaj ĉinoj multe malpli.
 Subordigo kaj kunligo de simplaj frazoj

⁷⁹ Disponebla ĉe: <https://es.wikipedia.org/wiki/Subordinaci%C3%B3n>

Ĉinlingva lernantino diris al mi “Mi havas problemojn kun tiu diabla vorteto ‘ke’, kiun oni trovas daŭre kaj ne havas signifon facile kompreneblan”. Pripensinte la problemon, mi devis konkludi, ke “ke” por eŭropanoj kaj en Esperanto estas simple kunligo inter du frazoj: *Hodiaŭ estas lundo kaj Mi diras tion.*

En Esperanto oni diras “Mi diras, ke estas lundo”. Sed, se oni rigardas PIV-on (PIV, 2020), oni komprenas, ke tiu kunligado por lingvoj, kiuj ne emas kunligi sed apudmeti simplajn frazetojn, estas vera kaprompilo.

Jen la klarigo en PIV pri la uzo de la kunliga vorto *ke*:
★**ke**. Subjunkcio, enkondukanta:

I - Kompletigajn , kun rolo:

- 1 de subjekto: *estas al mi tre agrable, ke mi havas la okazon nun saluti vin Z; ne bone estas, ke la malsanuloj fumas tian fortan tabakon Z; el la dirita regulo sekvas, ke ni povas [...] Z;*
- 2 de apozicio: *tiun supozon, ke li estas trompisto, mi tuj pruvos al vi; mi faras al vi donacon, ke el via buŝo eliros floro Z; la fakto, ke [...] Z; nur kun tiu diferenco, ke [...] Z; malgraŭ tio, ke [...] Z;*
- 3 de predikato: *lia penso estas, ke ni devas akcepti la inviton;*
- 4 de objekta komplemento: *mi sentas, ke la morto baldaŭ min vokos Z; ili diras, ke ne Z; la maljuna virino malsaniĝis k oni diris, ke danĝere Z.* 1 Post verboj signifantaj «diri, kredi, pensi» k la analogaj,

Z. iafoje la subjunkcion: *vi scias ja, vi ilin al mi donis; kreu, mi dediças la tutan mian animon nur al mia reĝo; mi diras al vi, ŝi ricevos enterigon kristanan.* 2 Post la subjunkcio **ke** oni povas trovi ĉiujn modojn de la finitivo laŭ la senco: *zorgu, ke la reĝo ricevu la leterojn Z; ne ekzistas eĉ la plej malgranda kaŭzo, ke aperus ia nova lingvo, kiu elpuŝus E-on Z.*

II - Cirkonstancajn kun rolo de suplemento:

- 1 de kaŭzo: *mi estas furioza, ke mi staras kiel malpravulo, dum mi estas prava Z; mi ĝojas, ke vi bone fartas; mi dankas, ke vi venis; kio estas al la popolo ke ĝi ploras? X.* 3 En tiu senco **ke** estas kutime precizigita per **tial, pro tio, pretekste**: *ĉiuj ŝatis E-on tial, ke ĝi alproksimigas la homajn korojn Z.*
- 2 de celo: *ekzistas ezoko, ke fiŝetoj ne dormu Z; trapiku lin, ke li momente falu Z; kiu mi estas, ke mi iru al Faraono? X.* 4 En tiu senco **ke** estas ordinare precizigita per **por**: *al ĉiuj anoncu, por ke ĉiuj sciu Z.*
- 3 de rezulto: *la muroj estis ornamitaj per grandaj pentraĵoj, ke estis plezuro ĉion tion vidi Z; paca silento, ke ne blovas eĉ vento Z; estis frosto, ke la neĝo kraketadis Z.* 5 En tiu senco **ke** estas kutime precizigita per **tiel, tiamaniere, tia, tiom**: *mi tiel kuris, ke mi ne povas trovi la spiron.*
- 4 de kondiĉo: *supoze ke estas dioj, tiuj dioj estas bonaj; mi morgaŭ foriros, kondiĉe ke vi min akompanos.* 6 Oni kutime evitas uzi en la sama frazo plurajn **ke**

kun malsama funkcio; sed tio ne estas ĉiam ebla : *la korteganinoj estis tiel okupitaj je la kalkulado de la kisoj, ke li ne ricevu tro multe, sed ankaŭ ne tro malmulte, ke ili tute ne rimarkis la imperiestron* Z. 7 Oni neniam uzu **ke** en la tempaj cirkonstancaj frazoj (~~ke~~ *kiam, ĝis, dum, ol*), nek antaŭ u-formo en ordona aŭ dezira ĉefprop.: *Dio volu!* Z; sed, kiam la deziro estas miksita kun timo, oni ja uzas **ke**: *mi laborus senpage [...], nur ke mi povu ellerni* Z; *nun mi iras vojaĝi, diris la flikilo, ke mi nur ne perdiĝu!* Z.

Leginte ĝin mia ĉina lernantino konkludis, ke Esperanto estas la plej malfacila lingvo en la mondo. PIV mem iom honteme informas: “Oni kutime evitas uzi en la sama frazo plurajn *ke* kun malsama funkcio; sed tio ne estas ĉiam ebla”. Kaj kion pensi, el ĉi tiu vid-punkto pri la tabelvortoj, tiu miraklo de reguligado de sistemo trovebla en ĉiuj hindaj-eŭropaj linvoj?

Se ni havas tri ideojn resumeblajn en tri frazoj:

- *Infano venas per biciklo.*
- *La biciklo estas ruĝa.*
- *Mi vidas lin.*

Tiuj tri frazoj iĝas en Esperanto: *Mi vidas la infanon, kiu venas per biciklo, kiu estas ruĝa*, en kiu ‘kui’ reprezentas foje la infanon kaj foje la biciklon.

La malsameco de la vort-trezoro estas ankoraŭ pri granda problemo.

Pri tio ni jam diris en la komenco de ĉi tiu artikolo. La vortoj ne similas al io ajn rekonebla. Por doni ideon pri la malproksimeco mi kopias ĉi tien la respondon el Vjetnamujo rilate al kelkaj el la simplaj vortoj de la ekzercoj de la *Fundamento*, jen ĝi:

Bonvolu skribi apud ĉiu vorto la tradukon al via lingvo ne en vialingva skribo, sed laŭ la alfabeto de Esperanto.

patro – bố - bo
frato – anh trai/ em trai – an ĉai/ em ĉai
leono – sư tử - su tu
besto – động vật – don vat
rozo – hoa hồng – hũa hon
floro – hoa – hũa
kolombo – chim bồ câu – ĉim bo kou
birdo – chim – ĉim
suno – mặt trời – mat coi
brilas – tỏa sáng – tũa san
patro – bố - bo
sana – khỏe - hũa
tajloro – thợ may – to maj

Krom tio ekzistas ankaŭ aliaj problemoj pri la konceptoj: Ekzemple la eŭropa maniero koncepti la gefilojn de samaj gepatroj estas laŭseksa, sed ekzistas lingvoj, ĉe kiuj ne la sekso estas konsiderata, sed la aĝo: en la joruba, afrika lingvo: ègbón ‘pli aĝa frat(in)o’/àbúrò ‘pli juna frat(in)o’. (Piron, 2015: 50). Ili pensas, ke eŭropanoj tro gravigas la

sekson, ĉar ĉe infanoj, ĉefe malgrandaj, tio, kio gravas estas havi gefratojn vivantajn.

En la ĉina, kaj en multaj aziaj lingvoj, ambaŭ faktoroj estas atentataj, tiel, ke tiuj lingvoj havas kvar vortojn entute, du por nia frato kaj du por nia fratino:

gege ‘pli aĝa frato’ / *jiejie* ‘pli aĝa fratino’
didi ‘pli juna frato’ / *meimei* ‘pli juna fratino’

Nun, aldone al la jam viditaj problemoj, se vi havas dubon pri la koncepto ‘frato’ la *Fundamento de Esperanto* iĝas io vere enigma.

Eŭropanoj havas centjaran debaton pri io simila: “ci” kaj “vi”, sed mi ne klarigas al vi kio okazus se multaj indonezianoj provus retrovi siajn pronomojn en Esperanto. Oni transiru nun al aliaj problemoj.

Malgranda esploro pri la fraz-aranĝo

Lingvistoj diras al ni (Matthews, 2014) ke kelkaj lingvoj estas OV = Objekto Verbo, aŭ “kun kapo dekstre” aŭ “konstruantaj maldekstren”: la turka, ekzemple, estas tia lingvo:

kiz kitab- oku-yor > Knabino libron legas
ev için > Domo por = por la domo
güzel hava > bela vetero
komu-lar-n küçük oul > najbaroj de malgranda filo = la malgranda filo de la najbaroj

Istambul-a gel-en vapur > Istanbulo de venanta boato = la boato, kiu venas de Istanbulo

Esperanto havas nur pri kelkaj punktoj tian strukturon:

Vapor-ŝipo, komitat-kunsido
Nova domo [kvankam ĉi tiu vortordo ne estas deviga sed certe la plej ofta]

Sed la frazo, kvankam teorie libera, emas esti alispeca kun kapo en la komenco: “*Mi vidis infanon*” kaj ne la same komprenebla “*Mi infanon vidis*”.

Tio havas terurajn efikojn pri pli malsimplaj frazoj.

La japana havas ĉiujn strukturajn ecojn de la lingvoj kun la kapo dekstre, kiel la turka kaj do japano, kiu aŭskultas radion en Esperanto devas daŭre laboregigi sian menson por memori tion, kion li aŭ ŝi aŭdis kaj remeti ĝin en ordon, kiu havas sencon por li aŭ ŝi.

Ni vidos nur kelkajn ekzemplojn: Por eksperimenti pri tio mi prenis la unuan rakonteton, kiu aperas en la *Fundamento*, tiu de la vidvino kun du filinoj⁸⁰, el kiuj unu estas malbon-kondata kaj unu bon-kondata kaj mi provis vidi, kio okazas en la japana.

より年老いたほうは、彼女を見た者が皆、母親を見たと思える程に性格も顔も母親に似て

⁸⁰ Jen la fragmento: “La pli maljuna estis tiel simila al la patrino per sia karaktero kaj vizaĝo, ke ĉiu, kiu ŝin vidis, povis pensi, ke li vidas la patrino; ili ambaŭ estis tiel malagrablaj kaj tiel fieraj, ke oni ne povis vivi kun ili.”

いました。彼女たち両方とも、人が一緒に暮らせない程に不快で高慢でした。

(La pli maljuna *ŝin* vidis kiu *ĉiu* pensi povis li la patrinon vidas tiel sia karaktero kaj vizaĝo per la patrino al simila estis; ili ambaŭ oni ili kun vivi povis ne tiel malagrablaj kaj tiel fieraj estis.)

Simile en la korea, kvankam iom pli facile por eŭropano:

그녀를 본 사람들은 어머니를 보았다. 생각했을 만큼 얼굴과 성격이 어머니를 닮았다. 그들은 어머니들과 함께 살았을 만큼 단단하고 친절했다.
(*Ŝin* vidinta *ĉiu* la patrinon vidi pensi tiel pli maljuna vizaĝo kaj karaktero la patrino kun similis: la du ambaŭ ili kune vivi povi ne fieraj kaj malagrablis.)

Konkludo

Kion ni konkludu?

Japanoj kaj koreoj, kaj ĝenerale azianoj, kiuj bone lernas Esperanton kaj bone uzas ĝin, estas admirindaj, se ni konsideras la monton da malfacilaĵoj, kiujn ili devas venki.

Ĉu oni devas ŝanĝi Esperanton? Ne, laŭ mi! Ĉiuj provoj “plibonigi” Esperanton nur igis ĝin pli malregula kaj pli malfacila.

Sed...

- 1) **ne-azianoj bonvolu ĉesi enkonduki novan lingvan materialon**, kiu malfaciligas Esperanton.

Voĉoj kontraŭ tio leviĝas de tempo al tempo inter ĉinaj kaj japanaj esperantistoj, sed ekzistas ankaŭ la mala emo: ni montru al eŭropanoj, ke ni povas paroli same malfacile kiel ili.

- 2) **parolu kaj skribu simple kaj facile al azianoj.** Se eble provu eviti la longegajn frazojn kunligitajn, kiujn Cicerono kaj kleraj eŭropanoj emas uzi, ekzemple kiel ĉi tiu:

Se la naturo, laŭ la stoika vidpunkto, egaligis la homojn, ne tiel estas por Cicerono: en sia priŝtata modelo, civitano, en la limoj de la aparteno al sia socia klaso, estas devigata kontribui en la konstruado de la “iustitia” [justeco] kaj “concordia” [konkordo].⁸¹

- 3) **honoru la azianojn, kiuj parolas Esperanton,** kaj interesiĝu pri la azia kulturo en Esperanto. Esperanto ne estis kreita por esti transportilo de la eŭropa kulturo al la mondo.

Unuvorte eŭropaj esperantistoj pretervole koloniis Esperanton, igis Esperanton sia kolonio. Ni tutmondigu ĝin.

⁸¹ La frazo estis prenita el: <https://es.glosbe.com/es/eo/cicerone> .

Bibliografio

- Gledhill, C. (1998) *The Grammar of Esperanto – A corpus based description*, Muenchen: LINCOM Europa.
- Juffs, A. (1996) *Learnability and the Lexicon: Theories and second language acquisition research*, Amsterdam: John Benjamins.
- Matthews, P. H. (2014 – 3-a eldono) *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- Piron, C. (1977) *Esperanto: Ĉu eŭropa aŭ azia lingvo?* Rotterdam: UEA.
- Piron, C. (2015) *La bona lingvo*, Britujo: Monda Asembleo Socia.
- Pluraj aŭtoroj (2020) *PIV 2020 - Plena Ilustrita Vortaro*, rete ĉe <https://vortaro.net/>.
- Wells, J. (1989) *Lingvistikaj aspektoj de Esperanto*, Rotterdam: UEA.
- Zamenhof, L. L. (1987 – represo) *Fundamento de Esperanto*, Varsovio: Pola Esperanto-Asocio, Eldonkleriga Centro.
- Zamenhof, L.L. (1929) *Unua libro de la lingvo Esperanto en Fundamenta Krestomatio*, 12-a eldono, paĝo 248. <https://sites.google.com/site/esperantoenodeso/verkoj-de-odesaj-esperantistoj/letero-al-borovko>.

La Interlingvistikaj Studoj de la Universitato Adam Mickiewicz fone de la universitata instruado de Esperanto kaj interlingvistiko

Ilona Koutny

Enkonduko

LA INSTRUADO DE IU LINGVO en la oficiala eduk-sistemo estas grava el la vidpunkto de ĝia statuso, evolueblecoj, kaj entute por transvivi, alie ĝi restas en la kadro de hejma lingvo aŭ hobioj. Tio evidentas por minoritataj lingvoj kaj tio validas ankaŭ por Esperanto.

En elementaj lernejoj Esperanto – pro sia regula kaj fleksebla strukturo – havas gravan rolon kiel modelo por prezenti lingvajn kategoriojn, do por la lingva konsciigo de gelernantoj, kaj por la lernfaciligo de la sekvaj fremdaj lingvoj. En tiu flanko ekzistas longa tradicio, ekzemple la 5-landa eksperimento de István Szerdahelyi (ELTE, Budapeŝto, HU), la lingvoorientiga instruado de Helmar Frank (Paderborn, DE) en la 70aj jaroj, la lingvo konsciiga Springboard ligita al Angela Tellier (GB, vd resumon ĉe Corsetti 2009, Tellier 2013) nur menciis iujn gravajn. Pro la rapida alproprigebleco de la lingvo ĝi elstare servas la interkulturan komunikadon de la gelernantoj.

En universitato eblas ne nur instrui esperanton kiel lingvon, sed ankaŭ prezenti la alternativan rolon de esperanto en internacia kaj interkultura komunikado, doni pli vastan kadron por ĝi ene de lingvoplanado kaj formi specialistojn pri esperantologio kaj interlingvistiko, eduki instruistojn. Ĉi tie mi prezentos mian multjaran sperton pri la Interlingvistikaj Studoj (IS) de la Adam Mickiewicz Universitato (AMU aŭ UAM) sur la fono de instruado de esperanto kaj interlingvistiko en supera edukado.

Superagrada instruado de esperanto, esperantologio kaj interlingvistiko

En superaj lernejoj ne nur la internacia lingvo povas esti instruata kiel elektebla fremda lingvo, sed ankaŭ esperantologio kaj interlingvistiko (en malvasta senco planlingvistiko, en vasta senco ĝi involvas la problemon de internacia komunikado kaj ĝian optimuman solvon, lingvoplanadon kaj la planlingvojn, kp Blanke 2006). La dua aliro donis la nomon ankaŭ al IS, kiu enhavas studobjekton interlingvistikon en planlingvistika senco.

Klasifiko de diversaj formoj de esperanto-rilata instruado en superaj lernejoj

La universitatan instruadon de esperanto, esperantologio kaj interlingvistiko eblas klasifiki laŭ diversaj kriterioj kiuj interplektiĝas (Koutny 2016). **Laŭ tipo** ekzistas: a), *lingvokursoj kun iom da esperanta kulturo* – okazas plejparte

(vd la statistikon en Edukado.net); b), *sciencaprelegaro aŭ kursoj en naciaj lingvoj pri interlingvistiko* (problemoj de internacia komunikado kaj planlingvoj) – okazadas (ekz. en Amsterdamo, Lepsiko); kaj c), *kompleksaj filologiaj studoj* kaj formado de fakuloj pri esperantologio, speciale de *instruistoj* de esperanto – maloftas (en ELTE, Budapeŝto (Hungario), 1966-2009; en UAM, Poznano (Pollando) ekde 1998; Zaozhuang Universitato (Ĉinio) ekde 2018);

Plej ofte lingvokursoj kaj interlingvistikaj kursoj daŭras 1-2 semestrojn (kun po 30 lecionoj). Menciendas la somera-universitataj kursoj en Usono, NASK⁸², kiu dum intensa semajno (iam 3 semajnoj) prezentas esperanton en diversaj niveloj kaj ĝian kulturon.

Terenoj de esperanto en la supera instruado

En universitatoj okazas **lingvoinstruado**, aldone al diversaj ĉefaj fakoj de la gestudentoj, en tiu kadro povas esti ofertata esperanto-kurso. Sed esperanto povas servi ankaŭ kiel lingvistika modelo dum lingvistikaj kursoj: perhelpe de esperanto eblas montri sistemigon de lingvaj kategorioj, ekz. de participoj.

La plej naturan lokon esperanto havas en kurso pri interkultura kaj internacia komunikado kiel alternativa ilo kaj en kurso pri lingvopolitiko kaj lingvoplanado kiel speciala ebleco. Similan celon havas la anglalingva kurso *Internacia komunikado kaj internaciaj lingvoj* kiun mi gvidadas

⁸² Nord-Amerika Somera Kursaro de Esperanto (<http://nask.esperanto-usa.org>).

plejparte kun kolego Michael Farris en AMU. Temas pri unu/du-semestraj, 30/60-horaj kursoj kun kreditpoentoj⁸⁵. Se du-semestra, tiam eblas pli da praktika laboro por la gestudentoj, kelkfoje eĉ kreado de planlingvo. En tiu momento, kiam la partoprenantoj jam mem vidas la problemojn de internacia komunikado kaj la politikan, ekonomian kondiĉigon de iu internacia lingvo, ili konscias pri la rolo de kelkaj lingvoj kiujn ili mem studas, eblas enkonduki esperanton kiel alternativan komunikilon. En la studjaro 2015/16 mi gvidis koncizan kurson pri la sama temo ankaŭ por doktoraj studentoj de la Novfilologia Fakultato.

Efika interkultura komunikado necesigas: a), konscion pri la valideco de la propra kulturo kaj pri la kulturaj diferencoj; b), malfermitecon, sentemon, empatian por la kulturo de la alia partnero kaj c), kunlaborajn komunikadajn sintenon kaj strategion. Kutime naciaj kulturoj difinas sin per tio kio ilin distingas de aliaj. La esperanta kulturo estas *inkluda* kiel Auld tian konstatis, ĝi entenas prefere tion, kio estas komuna en diversaj kulturoj, ja esperanto ĉeestas en 120 landoj en diversaj kontinentoj kun multaj diversaj kulturoj, kiuj siavice riĉigas ĝin. La komunikado per esperanto ebligas al la partneroj esprimi sian kulturon pli facile kaj kutime okazas egala proksimiĝo, adaptiĝo kaze de la uzo de neŭtrala komuna lingvo pro la malfermiteco al aliaj kulturoj. Al la kulturpera rolo kontribuas la fleksebleco de la lingvo, kapablo esprimi la samon diversmaniere. Tion helpas la fakto, ke esperanto estas malpli kompleksa, sed pli regula en struktura nivelo kaj pli travidebla en semantika nivelo ol etnaj

⁸⁵ Ties temaro videblas ĉe <https://amupie.e-msi.pl>.

lingvoj (detalan kompara analizon mi aperigis angle en 2015 kaj esperante en 2018).

Komuna lingvo ne malaperigas la kulturajn diferencojn (ĉefe ne la kaŝitan parton), kion kelkfoje esperantistoj pensas, tamen la uzo de esperanto kunportas la senton de aparteno alla sama, memelektita komunumo, kiu havas komunan ideon pri la solvo de internacia komunikado kaj supozas malfermitecon al aliaj kulturoj. Tio kreas iuspecan solidarecon, kiu fortigas la kunlaboron dum komunikado kaj helpas superi la konfliktojn (Koutny 2020).

Universitataj studoj – modelo de ELTE

Instruado de esperanto okazadis sporade en universitatoj jam en la 30aj jaroj (ekz. Prof. W.E. Collinson en Liverpool), sed eblas paroli pri memstara esperanto-fako/programo nur ekde 1966, kiam la Esperanto-fako de ELTE (Eötvös Loránd Universitato) en Budapeŝto, Hungario, ekfunkciis. István Szerdahelyi (1924-1987) pionira interlingvisto, novema esperantologo, elstara pedagogo, leksikografo, fondis kaj gvidis ĝin ĝis sia morto en 1987. Post lia morto, du liaj eksstudentinoj – dr. Zsuzsa Varga-Haszonits kaj dr. Ilona Koutny – kontinuigis lian laboron. Li speciale petis min transpreni la fakon. La Esperanto-fako post unujara lingva enkonduko dum la sekvaj 3 jaroj enhavis kursojn pri esperantaj gramatiko kaj literaturo, interlingvistiko, esperanto-movado kaj en la lasta jaro metodikon kun instruista staĝo en elementa lernejo. Tiel la instituciigita instruado de esperanto estis certigita en Hungario ankaŭ

en elementaj kaj mezaj lernejoj dank'al profesiaj instruistoj. Szerdahelyi formis kelkajn elstarajn esperantistojn-fakulojn, kiuj daŭrigis lian laboron en- kaj eksterlande.

La *internaciaj esperantologiaj studoj* estis fonditaj en 1991, jam post la morto de Szerdahelyi, dum kiam mi instruis en la E-fako (1986-1995). Ili baziĝis sur la enlandaj korespondaj kursoj, do por bone parolantaj esperantistoj male al la tagaj studoj, kiuj akceptis studentojn sen antaŭa kono de Esperanto. Finis ĝin kelkaj homoj kun unika magistra diplomo pri Esperanto “*Master in Esperanto language and literature with secondary school teaching diploma (M.A.)*”. La internacia fako formortis fine de la 90-aj jaroj kaj la tagaj studoj ĉ. en 2009, post la transiro al la bolonja sistemo de la universitato. Dum la pli ol 40-jara funkciado de la Esperanto-fako de ELTE naskiĝis ĉ. 150 diplomlaboraĵoj kaj kelkaj doktoraj disertaĵoj. Malgranda parto el ili troviĝas en Edukado.net.

Postdiplomaj Interlingvistikaj Studoj de UAM

La tradicion de la Esperanto-fako de ELTE, pli precize ties internacia varianto daŭrigas la **Interlingvistikaj Studoj de Universitato Adam Mickiewicz** (IS de AMU, en Poznano, Pollando) ekde 1998, kiun mi iniciatis en 1997. Oficiala kompleksa formado de fakuloj pri esperantologio kaj interlingvistiko, kaj de esperanto-instruistoj en universitata nivelo okazas nur enkadre de tiuj ĉi 3-jaraj internaciaj, eksteraj postdiplomaj studoj. Kandidatoj devas havi bazan universitatan diplomon kaj bonan regon de Esperanto, ja la tuta programo okazas en esperanto. La studoj valoras 120

ECTS poentojn (eŭropajn studunuojn), simile kiel magistras studoj.

Studprogramo

IS disponigas ne nur la bazojn de esperantologio (esperantaj gramatiko, literaturo kaj movado) kaj interlingvistiko (studo de planlingvoj) dum la unuaj 2 jaroj, sed ankaŭ bazajn konojn pri ĝenerala kaj aplikata lingvistiko (de fonetiko ĝis pragmatiko), de internacia kaj interkultura komunikado, ja necesas bonaj lingvistikaj bazoj por argumenti kun lingvistoj, lingvoinstruistoj pri esperanto, por trovi ĝian ĝustan lokon inter la lingvoj, vidi ĝian similecon al kaj diferencon de ili.

En la tria jaro okazas *specialiĝoj*: lingvopedagogio, internacia kaj interkultura komunikado, interlingvistiko, e-lingvistiko, e-literaturo, tradukado laŭ la aktualaj ebloj kaj elektoj en la donita grupo. La lingvopedagogia specialiĝo havas prioritatan rolon – pro la formado de instruistoj, ĝi okazas en ĉiu ciklo.

La specialiĝo pri internacia kaj interkultura komunikado estas ankaŭ populara, ja en tiu ĉi tereno esperanto havas elstaran rolon kaj sperton, tiel ĝi tuŝas aktualajn problemojn, ĝi koncentriĝas pri lingvopolitika kaj lingvoplanada aliro (situacio en EU, lingvaj rajtoj, planado de statuso kaj korpuso); lingvistikaj aspektoj de komunikado (serĉas la karakterizojn de interkultura dialogo kiel strategioj, ekspliciteco, traktas la eblajn miskomprenojn, konfliktojn pro diversaj lingvaj kaj

kulturaj fonoj de esperantistoj, lingvan bildon de la mondo); psikologiaj kaj sociologiaj aspektoj de komunikado.

Surlokaĵ sesioj okazis ĝis nun dufoje jare (po unu intensa semajno en septembro kaj februaro), kun po kvar 30-horaj kursoj en semestro, do jare po 240 horoj kies unu triono surloke en AMU. Nun, pro la teknikaj eblecoj kiuj disvastiĝis pro la pandemio, okazos pli da sesioj (semajnfinaĵ sesietoj fine de oktobro kaj komence de decembro) en interreta formo. Intertempe necesas hejma laboro por la skribaj taskoj, retaj ekzercoj kaj pretiĝo por la ekzamenoj. La studoj rekomenciĝas kutime ĉiun trian jaron, la sekva komenco estos en septembro 2021⁸⁴. La studoj estas pagendaj – kiel aldonaj formadoj. *Esperantic Studies Foundation* disponigas kelkajn stipendiojn al la gestudentoj ekde 2002. *Edukado.net* helpas en la varbado kaj prizorgo de gestudentoj, krome en la retaj servoj (testokontrolo, librotenado de rezultoj).

Fine de la tria jaro la gestudentoj defendas sian diplomlaboraĵon kadre de fina ekzameno kaj ricevas universitatan atestilon pri la plenumo de postdiplomaj interlingvistikaj studoj kun la elektita specialiĝo.

La formado estas altnivela dank'al la kontribuantaj specialistoj el la tuta mondo. Inter la konstantaj kaj laŭokazaĵ kontribuantoj troveblas: profesoroj Věra Barandovská-Frank (De/Cz), Probal Dasgupta (Barato), Nicolau Dols Salas (Es), Sabine Fiedler (De), †Zbigniew Galor (Pl), Aleksander

⁸⁴ Informoj en <https://edukado.net/novajhoj?id=849> kaj http://polaretradio.org/2021/04/e_elsendo-el-la-07-04-2021/.

Melnikov (Ru), Humphrey Tonkin (USA), John Wells (GB), dr Katalin Kováts (Nl/Hu)⁸⁵.

Partoprenantoj

La gestudentoj el diversaj landoj certigas multflankan kaj komparan traktadon de la lingvaj kaj kulturaj demandoj, krome internacian etoson. Partoprenas la studadon studentaĝaj kaj pli aĝaj personoj, do juna entuziasmo kaj matura sperto, en bona harmonio.

Jen sube la konsisto de gestudentoj komence de ĉiuj 7 ĝisnunaj grupoj, el kiu vidiĝas, ke unuevice eŭropanoj partoprenas, sed ekde 2008 la partopreno de brazilanoj estas signifa (en 2014 startis 6 (!)). En 2017 aperis ankaŭ aziaj partoprenantoj.

Komencojaro	Partoprenantoj	Nombro da landoj kun ilia kodo
1998+99+00	8+4+4	8: BE, CZ, DE, GB, MA, PL, SE, USA
2002	22	12: AT, BE, DE, FI, FR, HR, IR, HU, LT, PL, RU, SE
2005	25	13: DE, FR, HR, HU, IR, IT, JP, LT, SK, SI, PL, RU, UKR
2008	12	8: BR, FR, GR, HR, IR, KR, UKR, USA
2011	21	11: BR, CH, DE, ES, FR, HU, IT, PL, RU, UKR, USA

⁸⁵ Vidu pliajn ĉe : www.staff.amu.edu.pl/~interl/interlingvistiko/stabo.html .

2014	26	14: BR, ES, PL, SE, GB, BE, NL/RS, CZ, SK, HR, RU, HU, IR, CD (Kongo)
2017	20	12: BR, USA, CN, CH, KR, KZ, FR, DE, ES, TR, PL, RU

Entute 142 homoj komencis siajn studoj, kaj iom pli ol la triono finis ilin pretigante finlaboraĵon. Do preskaŭ 50 diplumlaboraĵoj naskiĝis dum la vivo de la Studoj kiuj grandparte troveblas en Edukado.net, parto rezultis en artikolojn en revuoj.

Aliaj formoj

Mi alvokas la atenton al la *unuĵara instruista trejnado* kiu okazas kun la specialiĝo pri lingvopedagogio de IS, kunlabore kun ILEI (*Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj*) kaj Edukado.net. Ĝi koncentriĝas al la praktika flanko de instruado de esperanto (post elementoj de la instruprocezo al metodiko de esperanto-instruado, instruhelpiloj ktp), sed ĝi ofertas ankaŭ aldonajn koncizajn kursojn pri esperantaj gramatiko, literaturo kaj movado. Lingva trejnado okazas per testoj el Edukado.net. Fine de la trejnado la partoprenantoj trapasas kompleksan ekzamenon (kiu rilatas al e-gramatiko, kulturo kaj movado) kaj prezentas sian finlaboraĵon. Partoprenintoj ricevas la instruistan diplomon de ILEI.

La universitata formado de esperanto-instruistoj estas grava, ĉar tiel ekestas kvalifikitaj kaj profesiaj instruistoj, kiuj povas kaj rajtas instrui en diversaj lernejotipoj. Bedaurinde, tre malmultaj esperanto-intruistoj disponas pri ĉi-rilata diplomo.

Estas planataj du-jaraj surlokaj *magistraj studoj kun interlingvistika modulo*, kiu donos eblecon al gejunuloj kun

meza scio de Esperanto (B1) kaj bakalaŭra diplomo studi: a), lingvistikon, kulturon, antropologion; b), internacian kaj interkulturan komunikadon; c), planlingvojn kaj esperantologion; kaj d), daŭrigi la lingvojn anglan kaj esperanton.

La studoj okazos en esperanto kaj en la angla, finiĝos per diplomlaboraĵo kaj fina ekzameno. Ili validos sume 120 ECTS (poentojn) kaj donos magistran (*master*) diplomon. Bazon por tio donas la kunlaborkontrakto inter la ĉina Zaozhuang-a Universitato (ZU) kaj UAM subskribita en julio 2019.

ZU lanĉis 4-jarajn bakalaŭrajn Esperanto-studojn en la studjaro 2018/9 kaj planas sendi poste studentojn por magistriĝi al AMU. Tiuj bakalaŭraj studoj pri Esperanto estas nun unikaj kiujn bone kompletigos la magistraj studoj en UAM. En Ĉinio okazas instruado de esperanto en kelkaj universitatoj, ili vidas la neŭtralan kaj pli malferman rolon de esperanto en la pli facila kultura kaj ekonomia komunikado, helpon diskonigi la landon kio siavice kongruas kun la celoj de direkto *Zono kaj Vojo*.

Universitata scienca agado

La universitata studprogramo instigas la gestudentojn *esplori* (ekz. lingvistikajn problemojn, literaturajn verkojn, e-movadon) kaj tiel riĉigi la sciencon literaturon. La elstaraj semestraj aŭ finlaboraĵoj povis aperi koncize en revuoj (kiel *Grkg Humankybernetik*, *JKI*, *Beletra Almanako*). Eblas ankaŭ *doktoriĝi* sub mia gvido: en 2016 Ida Stria doktoriĝis pri la lingva bildo en planlingvoj (la disertaĵon AMU aperigis en

formo de elektronika libro⁸⁶), en 2018 Michal Kozicki kun temo pri lingvoplanado (komparo de planado de planlingvoj kaj de la amhara lingvo).

Same la Studoj instigas la kursgvidantojn publikigisian materialon libroforme⁸⁷ aŭ elprovi materialon⁸⁸. La eldonado de universitataj lernolibroj komenciĝis per *Interlingvistiko. Enkonduko en la sciencon pri planlingvoj*, de Vera Barandovska-Frank en 2020. Ĝin sekvas pluraŭtora lernolibro pri komunikado kaj kulturo.

Eblas kunlabori kun kolegoj el aliaj universitatoj, ekz. pri interkultura komunikado. Erasmus-kontaktoj eluzeblas por la celoj de la studoj (la Interlingvistikaj Studoj havis interŝanĝojn kun la universitatoj en Bruselo, Lepsiko, la Balearaj Insuloj) kaj partoprenon en internaciaj projektoj⁸⁹.

La universitata lingvistika revuo *Lingvo. Komunikado. Informado* (JKI)⁹⁰, kies kunredaktoro mi estis dum 2011-19, regule aperigis artikolojn pri esperantologio kaj interlingvistiko. Ĉiu artikolo havis ankaŭ esperantan resumon. JKI-10 (2015) estis speciala numero pri esperantologio kaj interlingvistiko. Dum 10 jaroj en 10 numeroj aperis ĉ. 840 paĝoj pri tiuj temoj aŭ verkitaj en esperanto. Tiun taskon transprenas ekde 2021 la universitata revuo *Investigationes Linguisticae*⁹¹.

⁸⁶ Vidu ĉe: www.researchgate.net/publication/316439183_Inventing_languages_inventing_worlds_Towards_a_linguistic_worldview_for_artificial_languages.

⁸⁷ Vd. Humphrey Tonkin 2006: *Lingvo kaj popolo*.

⁸⁸ Vd. Aleksander Korjenkov 2005: *Historio de Esperanto*.

⁸⁹ Kiel Lingvo.info, 2012-14, TestU 2021-25.

⁹⁰ Vidu ĉe: <http://jki.amu.edu.pl>.

⁹¹ Vidu ĉe: <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/il>.

La daŭran sciancan agadon kompletigas la *Interlingvistikaj Simpozioj* kiuj okazas ĉiun trian jaron, kiam la aktuala grupo finas siajn studojn kaj la nova grupo komencas siajn. Ili estas malfermitaj por fakuloj pri lingvopolitiko kaj lingvoplanado, interkultura komunikado krom esperantologoj kaj interlingvistoj. Oficialaj lingvoj estas esperanto, angla kaj pola. La simpozio en 2017 donis eblecon festi la 20-jariĝon de la interlingvistika programo kaj la 100-jarojn de la morto de Zamenhof (kiun ankaŭ Unesco metis al sia omaĝa listo).

La 5-a Interlingvistika Simpozio kun temo: *Rolo de lingvoj en interkultura komunikado* okazis en septembro 2020 en reta formo pro la pandemio, sed kun rekorda nombro de partoprenantoj: 300 el 51 landoj, kun preskaŭ 60 prelegoj en la 3 lingvoj. La diskutpaneloj vespere ebligis diskutojn pri la problemoj inter esperantistaj kaj ne-esperantistaj fakuloj⁹².

La prilaboritan materialon de la simpozio eldonis la Etnolingvistika Instituto de UAM en sia nova serio *Cross-linguistic and Cross-cultural Studies* en du volumoj, redaktitaj de Ilona Koutny, Ida Stria kaj Michael Farris (2020 kaj 2021) kiuj elŝuteblas de la retejo de la Eldonejo Rys⁹³.

⁹² Vidu ĉe: <http://interl.home.amu.edu.pl/interlingvistiko/simpozio2020.html>. Kelkaj prelegoj aŭskulteblas en la Youtube-kanalo de la Interlingvistikaj Studoj).

⁹³ Vidu ĉe: <https://wydawnictworys.com/the-role-of-languages-in-intercultural-communication-rolo-de-lingvoj-en-interkultura-komunikado-rola-jezykow-w-komunikacji-miedzykulturowej-red-ilona-koutny-ida-stria-michael-faris.html>; kaj ĉe <https://wydawnictworys.com/the-intercultural-role-of-esperanto-interkultura-rolo-de-esperanto-miedzykulturowa-rola-esperanta-red-ilona-koutny-ida-stria-michael-farris.html>.

Fine

Esperanto jam maturiĝis por esti instruata en universitato kiel lingvo, kiel parto de alia scienca tereno kaj eĉ kiel memstara fako, ja ĝi estas plene ellaborita, nature funkcia lingvo kun propra kulturo, kulturpera rolo kaj apliko en internaciaj terenoj. Por serioze pretiĝi por instruado de esperanto en oficialaj lernejoj kadroj, bezonatas instruistoj kun profesiaj bazoj kaj rekonata atestilo/diplomo – tio estas tasko de universitato. Esperanto estas jam ne preterlasebla, se temas pri internacia kaj interkultura komunikado, necesas profesiuloj, kiuj havas la fonajn sciojn por tio efike labori. Tamen nuntempe – ankaŭ pro lingvaj potencrilatoj kaj validigo de financaj vidpunktoj en la supera instruado – malgrandaj fakoj estas ofte fermitaj.

La antaŭ 55 jaroj komenciĝinta historio de universitata Esperanto-fako (en Hungario) daŭras, la tradicion daŭrigas la Interlingvistikaj Studoj en Pollando, sed ne disvolviĝas grandskale. La studoj komenciĝontaj en septembro povas esti la lastaj... Eble Ĉinio transprenos la stafeton (esperanto-fako en Zaozhuang-a Universitato). Nur tio certigas la futuron de esperantologiaj studoj, se ili ekzistas en pluraj landoj kaj plivastiĝas la internacia kunlaboro pere de esperanto en kulturo, ekonomio, turismo.

Bibliografio

Blanke, Detlev 2006: *Interlinguistische Beiträge. Zum Wesen und zur Funktion internationaler Plansprachen*. Sabine Fiedler (ed.). Frankfurt a. M.: Peter Lang. 405 p.

- Corsetti, Renato 2009: La lernfaciliga valoro de Esperanto: de Szerdahelyi al Springboard to languages. En: *Koutny I. (red.) 2009: Abunda fonto. Memorlibro omaĝe al prof. István Szerdahelyi*. Poznan: ProDruk & Steleto. 256-265.
- Frank, Helmar 2005: La Paderborna Eksperimento pri Lingvo-Orientiga Instruado kaj la klerigpolitikaj rekomendoj el ĝi dedukteblaj. En: Selten, Reinhard & Frank, Helmar 2005: *Por dulingveco en Eŭropo. Argumentoj kaj dokumentoj / Für Zweisprachigkeit in Europa. Argumente und Dokumente*. Paderborn: IFB Verlag & Akademia Libroservo. 31-38.
- Koutny, Ilona 2015: A typological description of Esperanto as a natural language. En: JKI 10: 43-62. <http://jki.amu.edu.pl>; esperante: Tipologia karakterizo de esperanto kiel natura lingvo. En: Christer Kiselman, Renato Corsetti, Probal Dasgupta (red.) 2018: *Aliroj al Esperanto*. Dobřichovice: Kava-Pech. 129-146.
- 2016: Esperantologio kaj formado de esperanto-instruistoj en universitato. En: Prelegaro de la Tria Tutmonda Kolokvo pri Instruado de Esperanto. Red. Grosjean, Mireille. ILEI 26-33. Alirebla ĉe: <http://interl.home.amu.edu.pl/interlingvistiko/dokumentoj.html>
- 2020: The role of languages in intercultural Communication. En: Ilona Koutny & Ida Stria & Michael Farris (red) 2020: *The Role of Languages in Intercultural Communication / Rolo de lingvoj en interkultura komunikado / Rola języków w komunikacji międzykulturowej*. Poznań: Rys. 19-30.

Szerdahelyi, István 1976: Pedagogiaj valoroj de instruado de Esperanto. En: *Internacia Lingvistika Simpozio*, Kumrovec (1975). Zagrebo. 9-18.

Tellier, Angela (red.) 2013: *Esperanto as a starter language for child second-language learners in the primary school*. Barlaston: Esperanto UK.

Esperanto kaj interlingvistiko en Federacia Universitato de Paranao: historio, atingoj kaj perspektivoj⁹⁴

Ivan Eidt Colling⁹⁵

Federacia Universitato de Paranao – la plej antikva funkcianta universitato en Brazilo

EN LA 19-A DE DECEMBRO 1912 estis fondita la tiam nomata Universitato de Paranao (Universidade do Paraná), en Kuritibo (Curitiba), ĉefurbo de ŝtato Paranao (vidu bildon 1), en tempo de granda progreso de la

⁹⁴ Prelego farita en VEKI 2020: <<https://youtu.be/8eBRvDU2kFU>>. Se ne estas aliaj indikoj, Esperantaj tradukoj en la teksto estis faritaj de mi.

⁹⁵ Ivan Eidt Colling (BR-LU) naskiĝis en Sero-Largo (Cerro Largo), ŝtato Suda Riogrando, Brazilo. Li diplomitiĝis pri filologio (pola: lingvo, literaturo kaj lingvopedagogio), elektra inĝenierado kaj fiziko; magistriĝis kaj doktoriĝis pri elektra inĝenierado. Docentis 18 jarojn en kursoj pri elektra inĝenierado en kvar Brazilaj universitatoj. De 13 jaroj docentas en Federacia Universitato de Paranao (UFPR); antaŭ tri jaroj li translokiĝis al Pola Fako de Departamento pri Polistiko, Germanistiko kaj Klasika Filologio (DEPAC-UFPR). Laboras en projekto por popularigo de sciencoj kaj kunordigas projekton *Lingvoj en Dialogo*, kiu celas sentemigi lernejanonjn pri lingva diverseco kaj disponigi lingvokursojn. Esperantistiĝis en 1986; lia edzino Rita de Moraes kaj li sekvis Post-Diploman Kurson pri Interlingvistikaj Studoj (UAM, Poznano, 2011–2014). De 2009, volontula instruisto (de 2013 kunordiganto) de Esperanto en Centro de Lingvoj kaj Interkulturo de UFPR; tie li plurfoje gvidis KER-Ekzamensesiojn. Premio Germain Pirlot (AIS, 2016); Panteono (Edukado.net, 2017). En ILEI: estrarano (2015–2018) kaj vic-prezidanto (2018–2021). Kontaktoj de la aŭtoro: ivanchjo@ufpr.br, iecolling@yahoo.com.br.

paranaa ekonomio, pro la produktado kaj prospera komercado de Paragvaja ilekso (*Ilex paraguariensis*). Ĝi estis privata institucio, kaj ĝi ekfunkciis en la sekvanta jaro, kio igas ĝin la plej antikva konstante funkcia universitato en Brazilo. La unuaj disponigataj kursoj estis: Sociaj kaj Juraj Sciencoj, Inĝenierado, Medicino kaj Kirurgio, Komercado, Farmacio kaj Obstetiko, Odontologio. La nuna nomo Federacia Universitato de Paranao (Universidade Federal do Paraná) indikas, ke ĝi apartenas al la Federacio, t.e. al la Brazila Ŝtato. Ĉi tiu apartenigo okazis en 1950. (UFPR, s.d.a; UFPR, s.d.b). Pro la publika karaktero de la institucio, la kursoj disponigataj estas senpagaj, escepte de kelkaj el la post-diplomaj kursoj.

Bildo 1 – Mapo de Brazilo; ruĝe estas montrata ŝtato Paranao

Fonto: adaptita el Mapa, 2014.

Nuntempe estas terenoj de UFPR en ses paranaaj urboj (vidu bildon 2). Entute laboras en ĝi 2.505 docentoj (2.215 el ili havas doktoran gradon) kaj 3.414 oficistoj kaj

teknikistoj. 43.084 studentoj studas en UFPR, 31.091 el ili en 122 licenciaj kursoj; estas 89 post-diplomaj programoj (doktorigaj, magistrigaj kaj magistrigaj profesicelaj) kaj 127 post-diplomaj kursoj celantaj por-specialistan klerigadon; cetere, estas du meznivelaj por-teknikistaj kursoj kun 259 lernantoj. (UFPR, 2022).

Bildo 2 – Urboj en *ŝtato* Paranao, kie estas tereno(j) de UFPR

Fonto: adaptita el Milenioscuro, 2011.

Centro pri Homaj Sciencoj

Centro pri Homaj Sciencoj de UFPR (bildo 3) estas la posteulo de Fakultato de Filozofio, Sciencoj kaj Filologio, fondita en 1938 (SCH, s.d.), kaj ĝi situas en la urbocentro de

Kuritibo. En ĝi nuntempe funkcias la jenaj kursoj: Filozofio, Historio, Sociaj Sciencoj, Psikologio, Turismo kaj Filologio.

Bildo 3 – Konstruaĵo Dom Pedro I [Petro la 1-a], kie funkcias granda parto de Centro pri Homaj Sciencoj de UFPR. Sur ĝia flanko muro (dekstra foto) estas konservata la historia nomo de la Fakultato fondita en 1938

Fotoj: I. E. Colling

Filologia Kurso disbranĉiĝas je diversaj lingvoj: portugala, hispana, franca, itala, Latino, klasika greka, pola, japana, germana, angla kaj brazila gestolingvo. Depende de la kursoprojekto, eblas diplomitiĝi pri lingvopedagogio (la termino uzata en Brazilo por superagrada instruista klerigado estas *licenciatura*) aŭ pri literaturaj kaj lingvistikaj studoj (*bacharelado*). En kelkaj kursoj estas integritaj portugala lingvo + fremda lingvo, ekzemple eblas samtempe diplomitiĝi pri lingvopedagogio de la pola kaj de la portugala, sed literaturaj kaj lingvistikaj studoj de la pola funkcias sen kombineblo kun la portugala.

Por-Esperanta agado de Prof. Geraldo Mattos

Prof. Geraldo Mattos (vidu foton sur bildo 4), plennome Geraldo Mattos Gomes dos Santos (1931–2014), estis lingvisto, profesoro de UFPR, docento de Pontifika Universitato Katolika de Paranao (PUCPR) kaj instruisto de la Militista Lernejo de Kuritibo. Esperanton li eklernis en 1947 kun la helpo de germandevena kolego per la libro *Die Esperanto-Sprache*, de Arnold Behrend. Post kelkaj semajnoj, la adoleskanto – li tiam estis 16-jara! – verkis siajn unuajn poemojn en Esperanto.

Bildo 4 – Prof. Geraldo Mattos dum la reinaŭgur-ceremonio de Stel-Domo en la tereno de PUCPR, Kuritibo, la 6-an de Junio 2013

Foto: Rita de Moraes

Mattos estis elstara lingvisto kaj verkis sian profesorigan disertaĵon en 1986 sub la titolo *Ekzameno de la polemiko pri participoj en Esperanto* (Discussão da polêmica sobre os participios em esperanto); sed li kompetentis pri pluraj aliaj fakoj: en 1962 li doktoriĝis per disertaĵo pri la trobadoraj poemoj de Ayras Nunes, galega poeto de la 13-a jarcento. Plurfaceta intelektulo, esploristo kaj verkisto, li estas aŭtoro de la teksto de Himno de PUCPR⁹⁶, de lernolibro, de vortaro kaj de pluraj lingvistikaj studoj pri la portugala, vige verkis en Esperanto lernolibrojn, poemojn, romanojn, teatraĵojn kaj

⁹⁶ Vidu ĉe: www.pucpr.br/wp-content/uploads/2017/05/hino-pucpr.png. La verko estas el 1975.

lingvistikajn studojn – interalie li pritraktis strukturon de Esperanto, devenon de Esperanto kaj sian plej ŝatatan temon, t.e. participojn –, kaj esperantigis plurajn brazilajn literaturajn verkojn. En 2002 aperis la disko *Simbiozo*, rezulte de lia kunlaboro kun la muzikisto kaj komponisto Flávio Fonseca. Li estis akceptita en Akademio de Esperanto en 1970, estis ties prezidanto (1998–2007) kaj restis akademiano ĝis sia forpaso.

“Ankaŭ multon ŝuldas al Esperanto la lingvisto, kiu mi estas”, asertas Mattos en sia deklaro por la libro *Ne nur idealistoj, sed realigantoj* (Não só idealistas, mas realizadores, Mattos, 1995), kaj aldonas, ke estis granda la utileco de ĉi tiu lingvo dum la esploroj farataj kune kun D-ro Eurico Back, inter 1967 kaj 1972, por ellabori la “konstru-strukturan lingvistikon” kaj verki la gravan libron *Konstru-struktura gramatiko de la portugala lingvo*⁹⁷, kaj li konkludas: “mi ĉiam asertas, ke lingvisto devas scii Esperanton”. Tion li diris, ĉar multaj detaloj, kiuj estas kaŝitaj de neregulecoj en la etnaj lingvoj, fariĝas travideblaj en Esperanto.

En la listo de lernobjektoj de la nuna Departamento pri Literaturo kaj Lingvistiko (DELLIN-UFPR, antaŭe: Departamento pri Lingvistiko kaj pri Filologioj Klasika kaj Nacilingva, DLLCV) estas tri nedevigaj lernobjektoj⁹⁸ kun la nomo *Esperanto*, verŝajne postlasaĵoj de Mattos, kiuj de multaj

⁹⁷ Eurico BACK; Geraldo MATTOS. *Gramática construtural da língua portuguesa*. São Paulo [San-Paŭlo]: FTD, 1972. 2v.

⁹⁸ Laŭ Rezolucio 13/07 (CEPE, 2007, p. 79), HL084 (*Esperanto I*) kaj HL085 (*Esperanto II*) estis nedevigaj, sed ĝi ne mencias lernobjekton HL432 (*Esperanto*), kiu laŭ ĉi tiu rezolucio ne plu estis agnoskata; verŝajne ankaŭ ĝi estis nedeviga.

jaroj ne estas disponigataj, kaj kiuj ne plu apartenas al la nova lernobjektaro de Filologia Kurso. Sube estas informoj pri ili.

HL432 Esperanto - 3 lekcioj semajne [45h en la monatseso]: 1 teoria, 2 laboratoriaj; 4 kreditpoentoj; TEMARO: Historio de la ideo de internacia lingvo. Strukturo de Esperanto. Evoluo de la lingvo kaj de ties movado. Koncepto kaj celo de Interlingvistiko. Esplorkampoj en Interlingvistiko. (DELLIN, 2015, p. 40).

HL084 Esperanto I - 3 lekcioj semajne [45h en la monatseso]: 1 teoria, 2 laboratoriaj; 2 kreditpoentoj; TEMARO: Naturaj lingvoj kaj artefaritaj lingvoj. Historio de helplingvoj. Historio de Esperanto. Praktikado de Esperanto. (DELLIN, 2015, p. 4).

HL085 Esperanto II - 3 lekcioj semajne [45h en la monatseso]: 1 teoria, 2 laboratoriaj; 2 kreditpoentoj; POSTULATA ANTAŬSCIO: HL084; TEMARO: Historio de Esperanta movado. Literaturo tradukita en Esperanton. Originala Esperanta Literaturo. Praktikado de Esperanto. (DELLIN, 2015, p. 4).

Laŭ mia kompreno, la unua lernobjekto estas pli antikva kaj ĝi estis anstataŭigita per la du postaj (tio tamen estas ankoraŭ eslorenda temo). Oni rimarkas, ke la temaro de la unua lernobjekto estas dividita inter interlingvistiko kaj Esperanto; en *Esperanto I*, pro ĉesto de la temo “Praktikado

de Esperanto” probable pli da tempo estis destinita al la lingvo; *Esperanto II* siavice enfokusigas nur Esperanto-rilatajn temojn, inkluzive de movado kaj kulturo.

Memorinda paŝo cele al videbligo kaj popularigo de Esperanto en la komunumo okazis en 2005, nome ties enkonduko en Centron de Lingvoj kaj Interkulturo (CELIN-UFPR). Sed por tion bone kompreni, necesas klarigoj pri universitata por-komunuma agado.

Por-komunuma agado: la tria rolo de universitato

Por-komunuma agado estas koncepto ofte enestanta en latinamerikaj universitatoj; ĝi koncernas la interligitecon inter universitato kaj socio. Ĝia difino ŝanĝiĝas laŭ la historia momento, kaj ankaŭ laŭ la institucio. En la portugala ĝi estas konata kiel *extensão universitária*, en la hispana *extensión universitaria*, en la franca *extension universitaire*⁹⁹, en la angla *university extension, third mission, outreach*¹⁰⁰. Latindevena radiko *extens-* kaj ankaŭ la angla vorto *outreach* entenas la ideon “etendi”, t.e. etendi la influon, la agadon de la universitato al la ekstero, preter ties murojn. Sed tiu nocio respegulas antikvan vidpunkton, laŭ kiu la universitato posedas sciojn, kiujn socio pasive lernu – nuntempe oni konsideras, ke interagado okazu surbaze de dialogo, pere de kiu ambaŭ flankoj povas lerni. Pro tio, ekde kiam mi pli bone ekkonis la koncepton, en 2010, en Esperanto mi preferas esprimon *por-komunuma agado*.

⁹⁹ ALMEIDA, 2015, p. 1.

¹⁰⁰ RÜLAND, 2018, p. 8; BARRA, 2018, p. 9; GORSODORF, 2018, p. 178.

Universitatoj, kiaj ni ilin konas nuntempe, estis komence starigitaj kun la celo transdoni sciojn. Fine de la 18-a kaj komence de la 19-a jarcento ĝi ekokupiĝis pri aldona celo, kiel klarigis Prof. Humphrey Tonkin dum la 7-a Irana Kongreso de Esperanto (2020):

germanoj komencis vastajn arkeologiajn esplorojn tra Mezoriento. Samtempe, kaj eĉ pli decide, ili ankaŭ kreis la koncepton de la ‘esplora universitato’ kie dominis ne tiom la instruado de junuloj kiom la scienca esplorado. [...] Usono baldaŭ kaptis de la germanoj la ideon de universala universitato, samtempe dediĉita al instruado kaj esplorado, kaj kun emfazo je doktoraj studoj.

Laŭ D’Andrea, Zubiría kaj Sastre Vázquez, en la 19-a jc. estis faritaj unuaj paŝoj cele al alproksimigo de scioj al homoj ekonomie malfortikaj, senprivilegiitaj:

En la jaro 1790, en Anglio, pro la necesoj estigitaj de la Industria Revolucio, komenciĝas klerigaj programoj por plenkreskuloj. La unuan lernejon de la laborista klaso, direktitan al plenumo de la bezonoj de edukado kaj de kapablo de la komunumo, oni fondas en 1842 en Ŝefildo [Sheffield], Anglio; ĝi havis kiel celon disponigi edukadon al junuloj de la laborista klaso. (s.d.).

En 1867 estis starigita en Universitato de Kembriĝo la unua programo de por-komunuma agado, surbaze de la spertoj el la Lernejoj de la Laborista Klaso de Ŝefildo¹⁰¹: temis pri kursoj menditaj de la komunumoj kaj realigitaj en ejoj de tiu komunumo, gviditaj de docentoj aŭ de ĵus-diplomitoj. Tiun iniciaton du jarojn poste sekvis Germanio (Lepsiko, Berlino, Hamburgo, Munkeno), per *kursoj de supera edukado por ĉiuj homoj*, Hungario per prelegoj en *Szabad Lyceum* (1893), Rusio per prelegoj proponitaj de universitatoj al “laboristoj de malriĉaj kvartaloj”¹⁰².

Kelkaj geaŭtoroj¹⁰³ konsideras, ke la internacia antaŭulo de por-komunuma agado troviĝas en la *Land-Grant Colleges*, en 1862; temas pri universitatoj/altilernejoj starigitaj en Usonaj ŝtatoj sur terpecoj ceditaj de la Federacio. Laŭ aliaj¹⁰⁴, ĝi estas ĝuste Kembriĝo, kie unuafoje en 1871 estis uzata la esprimo “edukcela universitata por-komunuma agado”; la ideon postsekvis Oksfordo kaj aliaj britaj universitatoj.

Menciendas Popolaj Universitatoj, kiuj aperis en la fino de la 19-a kaj komenco de la 20-a jc. en Francio, Belgio kaj Italio. En la 20-a jc., estis iniciatoj de por-komunuma agado en Universitatoj de Ĉikago, Zaragozo, Valencio, Barcelono, Madrido. En 1908 okazis la Unua Internacia Renkontiĝo de Amerikaj Studentoj en Montevideo; unu el la postuloj de la

¹⁰¹ Laŭ informo de Labrandero kaj Santander (1983), citataj de D’Andrea, Zubiría kaj Sastre Vázquez (s.d.).

¹⁰² Palacios Morini (1908), citata de D’Andrea k.a. (s.d.).

¹⁰³ Kiel Ofelia Ángeles G., menciata de D’Andrea k.a. (s.d.).

¹⁰⁴ Ekz. J. J. Giménez Martínez, menciata de D’Andrea k.a. (s.d.). Mi ne konas la originalan Kembriĝan esprimon; mi ĉi tie prezentas tradukon el la hispana “extensión universitaria educativa”.

gestudentoj estis la kreo de programoj de por-komunuma agado (D'Andrea k.a., s.d.). Same en 1918, en Kordobo, Argentino, studentoj per Manifesto de Kordobo (de la monato Junio; Barros, 1918) kritikis la strukturon de la universitato, kiu baziĝis sur kadukiĝantaj principoj, kaj ne plu kongruis kun la ŝanĝiĝanta socio, kaj enestas, en Deklaro de la Unua Nacia Kongreso de Argentinaj Studentoj (kiu okazis en la sekvanta monato; M. F. G., 1918, p. 468-469), inter multaj aliaj punktoj, pledo pri por-komunuma agado kiel socia funkcio de la universitato kaj pledo pri ties oficialigo. La aktivaĵoj proponitaj de la studentoj por tiu agado estas: vesperaj lernejoj por laboristoj por kontraŭbatali analfabetecon kaj disponigi komencan instruadon; organizado de dimanĉaj prelegoj por la popolo, preferinde en lokoj, kie loĝas laboristoj; kampanjoj pri higieno, pere de prelegoj, flugfolioj, gazetartikoloj.

En Brazilo, laŭ la Konstitucio el 1988, estas devo de universitatoj efektiviĝi por-komunuman agadon: “Art. 207. Universitatoj ĝuas aŭtonomecon didaktikan-sciencan, administran kaj financ- kaj havaĵ-mastrumadan, kaj ili obeas la principon de nedisigebleco de instruado, esplorado kaj por-komunuma agado” (Brasil, 1988). Antaŭe mi menciis la anglalingvan esprimon *third mission*, “tria misio”, “tria celo”¹⁰⁵, kiun nun oni pli bone povas kompreni: al la roloj de instruado kaj esplorado estas aldonita por-komunuma agado. Kiel mi asertis komence, la elementoj konsistigantaj por-komunuman agadon ŝanĝiĝas laŭ la tempo kaj la loko. En Universitato de Paranao, de la komenco estas tiu rigardo al la ekstera

¹⁰⁵ Mi preferas, en Esperanto, esprimojn: “tria rolo” aŭ “tria funkcio”.

komunumo: la Statuto de la jaro 1913 difinis, ke laboratoriaj lekcionoj de Medicino kaj Odontologio, nomataj *klinikaj lekcionoj*, devas esti disponigataj en malsanulejaj flegejoj aŭ en konsultejoj aŭ dispensarioj de la Universitato, kie la servo estis senpaga; en okazo de pli kostaj uzotaj materialoj, la paciento tamen devis ilin provizi (Gonçalves k.a., 2014, p. 8).

Laŭ la antaŭe prezentitaj ekzemploj, oni rimarkas, ke la emfazo de la argentinaj studentoj estis proponado de kursoj kaj disvastigado de sciencoj; en la komenca tempo de Universitato de Paranao, la emfazo estis sociala asistado. En kelkaj kuntekstoĵ oni komprenas por-komunuman agadon ankaŭ kiel proponadon de artaj programoj aŭ de servoj (ekz. en fakoj de juro, de sansciencoj, de inĝenierado), aŭ kiel teknikan konsiladon al profesiuloj. Ĉio ĉi ja povas esti por-komunuma agado, sed ni bezonas pliprecizigon de la kampo. Tion eblas ricevi per la difino uzata en UFPR:

Art. 1-a Por-Komunuma Agado, laŭ la konstitucia principo de nedisigebleco de instruado, esplorado kaj por-komunuma agado, estas procezo interfaka, politika-eduka, kultura, scienca kaj teknologia, kiu antaŭenigas transforman interagadon inter superagradaj instruinstytucioj kaj aliaj branĉoj de socio, pere de starigo de novaj scioj kaj ties aplikado, en konstanta ligo kun instruado kaj esplorado.

§1-a Por-Komunuma Agado devos esti disvolvata kiel Programo, Projekto, Evento, Servoplenumado, Kurso aŭ Metiejo celante:

- 1 - kunagigi instruadon kaj esploradon kun rigardo al sociaj bezonoj [...];
- 2 - diskonigi la akademian sciaron pere de konstrua kaj transforma dialogo kun la aliaj branĉoj de la brazila kaj internacia socio, respektante kaj instigante interkulturon kaj efektivan partoprenon de la socio en la Universitata vivo;
- 3 - stimuli en la akademia praktikado la disvolvon de socia-politika konsciigo samkiel etikan pripensadon rilate al socia dimensio de instruado kaj esplorado, klerigante profesiulojn konscie civitanajn;
- 4 - kritike partopreni en proponoj celantaj disvolvon regionan, ekonomian, socian kaj kulturan, kiuj akordiĝu kun la socia engaĝiĝo de Federacia Universitato de Paranao (UFPR);
- 5 - kontribui por perfektigo, redifino kaj estigo de instruprogramaj konceptadoj kaj praktikoj de UFPR, cele al sistemigo de novstarigitaj scioj.

§2-a La principoj, kiuj gvidas universitatan por-komunuman agadon, estas¹⁰⁶:

- 1- efiko sur la socion kaj transformado de la socio, kiu celas interrilatigi UFPR-on, ties komunumon kaj la aliajn branĉojn de la socio por transforma agado, kontribuante por la akademia klerigado,

¹⁰⁶ En la portugala, oni parolas pri la “5 i-oj”, kio helpas onin memori la principojn: 1 impacto e transformação social; 2 interação dialógica; 3 interdisciplinaridade; 4 indissociabilidade entre ensino, pesquisa e extensão; 5 impacto na formação das e dos estudantes.

por sociaj interesoj kaj bezonoj, por disvolvado regiona, ekonomia, socia, media, kultura kaj por pliperfektigo de publikaj politikoj;

2- dialoga interagado, kiu celas estigon kaj disvolvon de rilato inter UFPR, ties komunumo kaj aliaj branĉoj de la socio pere de dialogo kaj intersanĝo de scioj;

3 multfakeco, interfakeco aŭ transfakeco aŭ krome multprofesieco, kiu celas estigon de interrilato aŭ kunplektigo de modeloj, konceptoj, metodoj, venantaj el pluraj fakoj kaj scikampoj, samkiel konstruon de intersektoraj, interorganizaĵaj kaj interprofesiaj aliancoj por la plenumo de klerigaj kaj sociaj bezonoj;

4- nedisigebleco de instruado, esplorado kaj por-komunuma agado, kiu konsistas en la ligo de universitata por-komunuma agado al la procezo de klerigado de homoj kaj al starigo/serĉado de scioj [...];

5- efiko sur la kapabligon de gestudentoj, kun la celo plifortigi la studentan sperton en la flankoj teoria, metoda kaj civitaneca. (CEPE, 2019).

CELIN – Centro de Lingvoj kaj Interkulturo de UFPR

Centro de Lingvoj kaj Interkulturo (CELIN) estis starigita en 1995. Ĝi estas suplementa fako de Centro pri Homaj Sciencoj de UFPR, kaj ĝiaj du ĉefaj celoj estas:

- a) havigi profesion klerigadon kaj daŭran klerigadon al studentoj de la Kurso pri Filologio de UFPR kaj
- b) disponigi kapabligon en fremdaj lingvoj al la interna komunumo de UFPR samkiel al la ekstera komunumo.

La projektoj kaj kursoj de CELIN estas elpensitaj laŭ interkultura perspektivo, kiu implicas pripensadon pri kulturo kaj identeco kaj plivastigon de la konoj pri la mondo. (Vaz; Shibayama, 2015)¹⁰⁷.

La Centro funkcias laŭ la principoj de programo de por-komunuma agado, kaj ĝi entenas 38 projektojn (CELIN, s.d.), kvankam ne ĉiuj estas en ĉi tiu momento aktivaj. Krom la lingvoj, por kiuj estas branĉo en Filologia Kurso, pluraj aliaj ĉeestas/ĉeestis, ekzemple: araba, ĉina, finna, moderna greka, gvarania, joruba, hebrea, nederlanda, norena, rusa, Sanskrito, ukraina, kaj kompreneble Esperanto. Multaj el ĉi tiuj lingvoj estas instruataj ne de docentoj aŭ studentoj, sed de instruistoj el la komunumo, tiel CELIN estas malferma al la scioj ekzistantaj en la socio kaj pere de ĉi tiu dialogo ĝi ebligas disvastigadon de tiuj scioj kaj al universitatoj kaj al la ekstera komunumo. Cetere, ofte la Centro estas la nura eblo por ke interesatoj trovu kelkajn kursojn finance ne allogajn por lingvolernejoj. Malsimile al la kursoj de UFPR, iniciatoj de CELIN ordinare estas pagendaj (sed la prezoj estas malpli altaj, ol tiuj de merkato, kaj eblas kandidatiĝi al stipendio). Gravus rimarkigi, ke la lingvokursoj de la Centro ne estas parto de instruprogramoj

¹⁰⁷ Ĉi tiu teksto estis publikigita en 16 lingvoj, inkluzive de Esperanto, en la memorlibro por la 20-jariĝo de CELIN,

de licenciaj kursoj de UFPR, sed kelkaj el ili akceptas horojn de lingvokursoj kadre de la t.n. *kromaj klerigaj okupoj*.

En la lastaj jaroj okazis restrukturigo de CELIN, kaj krome la pandemio multon ŝanĝis en ties funkciado. Provizore la Centro limigis la proponojn nur al la aro de lingvoj ekzistantaj en Filologia Kurso.

Esperanto en CELIN

En ĉi tiu sekcio mi prezentas resumon de pli longa portugallingva teksto de mi publikigita antaŭ nelonge (Colling, 2021a).

Kursoj de Esperanto en CELIN komenciĝis en 2005 danke al la laboro de grupo de junuloj de PEA (Paranaa Esperanto-Asocio). La ideo de la propono aperis en Septembro 2004 dum interparolado de Ariádene Mara Figueiró, Tautê Oliveira kaj Leonardo Janz, kiu tuj ricevis la apogon de la tiama prezidanto de PEA, Roger de Castro Gotardi. Aliĝis al la grupo Manuela Tourinho Orué, Marcos B. Carreira e Daniel Xavier Haddad. La tiama Direktorino de la Centro, Mariza Riva de Almeida, bone akceptis la iniciaton, petis de la grupo kursoplanon kaj proponis porinstruistajn klerigajn kursojn de CELIN, kiujn sekvis M. Carreira kaj L. Janz. En la 15a de Marto 2005 okazis la unua leciono de *Esperanto 1*, gvidata de L. Janz. Komence temis pri 60hora kurso, en la sekvanta semestro ĝi estis 45hora, kaj poste stabiliĝis kiel 30hora. En tabelo 1 estas la listo de ĉiuj okazintaj kursoj. La nomoj de la instruistoj estas sube, laŭ la ordo de apero en la tabelo:

- Leonardo Janz;
- Daniel Xavier Haddad;

- Carlos Alfredo de Oliveira Andrade;
- Ivan Eidt Colling;
- Matheus Artioli Firmino;
- Thiago Machado da Silva;
- Jônathas Stephen Barros Jr.;
- Masemi Mbembi Elisabet Nelly;
- Rita Mara Netto de Moraes;
- Lúgia Maffessoni Penia.

Pro tio, ke en 2008/2 ne estis Esperanto-kursoj, estante mem docento de UFPR (de la Departemento pri Elektra Inĝenierado), mi proponis mian agadon kiel volontulo, tiel ke la prezo por lernantoj povus esti pli malalta (ĝis tiam kursoj de Esperanto estis sampezaj kiel tiuj de la aliaj lingvoj). En 2013 mi fariĝis kunordiganto de projekto *Esperanto: Lingvo kaj Kulturo*, kiu prizorgas la Esperantan agadon de CELIN. En 2019/2, pro interkonsento inter CELIN kaj projekto *Lingvoj en Dialogo*, Esperanto-kursoj estis tute senpagaj.

Entute en 15 jaroj estis 52 kursoj, 1605 horoj, 10 geinstruistoj. 207 aprobitoj – 59% el ili en *Esperanto 1*. Averaĝe 81% el la aliĝintoj estis aprobitaj. Bildo 5 montras la nombron da lernantoj laŭ nivelo.

Tabelo 1 – Kursoj de Esperanto okazintaj en CELIN-UFPR

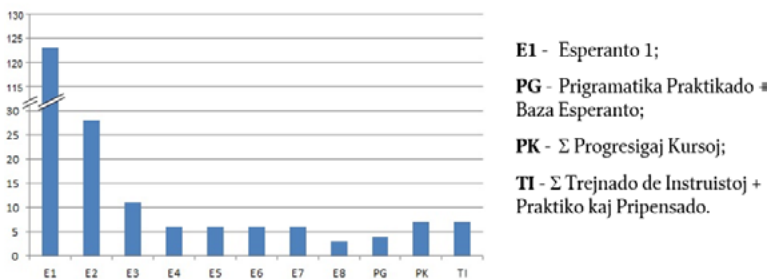
Jaro	Monatseso	Kurso	Instruist(in)o
2005	1	Esperanto 1	Leonardo
	2	Esperanto 1	Leonardo
2006	1	Esperanto 1	Leonardo
	2	Esperanto 1	Daniel

2007	1	Esperanto 2	Daniel
2008	1	Esperanto 1	Carlos
2009	1	Esperanto 1	Ivan
	2	Esperanto 1	Ivan
2010	1	Esperanto 1	Ivan
	2	Esperanto 1	Ivan
2011	Intensa*	Esperanto 1	Matheus
	1	Esperanto 1	Ivan
		Esperanto 2	Ivan
	Intensa*	Esperanto 1	Matheus
	2	Esperanto 1	Thiago
		Esperanto 2	Ivan
Esperanto 3		Ivan	
2012	Intensa*	Esperanto 2	Thiago
	1	Esperanto 1	Thiago
		Esperanto 3	Ivan
		Esperanto 4	Ivan
	2	Esperanto 2	Thiago
		Esperanto 4	Ivan
Esperanto 5		Ivan	
2013	1	Esperanto 5	Ivan
	2	Esperanto 6	Ivan
2014	1	Esperanto 1	Jónathas/Nelly
		Esperanto 7	Ivan
	2	Esperanto 2	Jónathas/Nelly
		Esperanto 8	Ivan
2015	1	Esperanto – Progresiga Kurso 1	Ivan
		Trejnado de Esperanto-Instruistoj 1	Ivan
	2	Esperanto – Progresiga Kurso 2	Ivan
		Trejnado de Esperanto-Instruistoj 2	Ivan

2016	1	Esperanto 1	Ivan
		Trejnado de Esperanto- Instruistoj 3	Ivan
	2	Esperanto 2	Ivan
		Baza Esperanto 1	Rita
2017	1	Trejnado de Esperanto- Instruistoj 4	Ivan
		Esperanto 1	Lígia
		Esperanto 3	Ivan
		Baza Esperanto 2	Rita
	2	Instruado de Esperanto: Praktiko kaj Pripensado	Ivan
		Esperanto 1	Lígia/Rita
		Esperanto: Prigramatika Praktikado	Rita
		Esperanto 4	Ivan
2018	1	Esperanto 2	Lígia
	2	Esperanto 1	Lígia
2019	1	Esperanto 1	Rita
		Esperanto 2	Lígia
	2	Esperanto 1	Lígia
		Esperanto 2	Rita
<i>*Intensaj kursoj okazis dumferie, kun ĉiutagaj lecionoj.</i>			

Fonto: adaptita el Colling, 2021a, kun ĝisdatigo.

Bildo 5 – Nombro da aprobitaj lernantoj laŭ nivelo

Fonto: adaptita el Colling, 2021a.

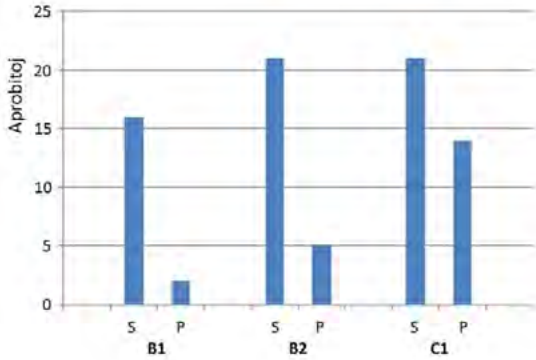
Organizado de KER-Ekzamensesioj

En CELIN ni okazigis sep sesiojn de KER-Ekzameno (2012–2018). La ĝenerala nivelo de sukceso de kandidatoj estis 80% – la plej granda nombro da malaprobaj okazis ĉe nivelo B1. La kvanto da aprobitoj laŭ nivelo estas montrata sur bildo 6. 35% el la aprobitoj estis lernantoj aŭ ekslernantoj de la Centro, 65% estas esperantoparolantoj de la komunumo¹⁰⁸. Agis kiel intervjuantinoj en parolaj ekzamenoj: Katalin Kováts, Ilona Koutny, Márta Kovács kaj Petra Smidéliusz. Protektantoj de la sesioj estis docentoj de UFPR: Regina Amelia Darriba Rodríguez (2012, 2013 kaj 2014), Luiz Maximiliano Santin Gardenal (2015, 2017 kaj 2018) kaj Karine Marielly Rocha da Cunha (2016), resp. de la Hispana, Japana kaj Itala Fakoj (vidu

¹⁰⁸ Kandidatoj de ŝtato Paranao: el la Vasta Kuritibo kaj el la urboj Asis-Ŝatobriando, Francisko-Beltrano, Londrino, Maringao kaj Ponta-Groso. Kandidatoj el aliaj landopartoj: Norda Rio-Grando, Cearao, Pernambuko, Bahio, Federacia Distrikto, Suda Matogroso, Rio-de-Janeiro, San-Paŭlo, Santa-Katarino kaj Suda Rio-Grando. La sesio de 2018 estis aparte alloga por homoj el multaj landopartoj, ĉar ĝi estis organizita kadre de la 53-a Brazila Kongreso de Esperanto.

bildon 7). Tiuj sesioj konsiderinde altigas la prestiĝon de la lingvo en la universitata medio.

Bildo 6 – Aprobitoj en KER-Ekzamenssesioj, kiuj okazis en CELIN. S – Skriba ekzameno; P – Parola ekzameno

Fonto: adaptita el Colling, 2021a.

Bildo 7 – KER-Ekzameno: a) Fermo de la ekzamenkovertoj en 2014; sur la foto aperas, de maldekstre: Lígia Penia, Protektantino Regina Darriba Rodríguez, Silvana Maria Maffessoni kaj I. E. Colling; b) 2016: Enmanigo de KER-atestilo al Hamilton Leite Ribeiro, tiama vic-prezidanto de PEA; sur la foto aperas meze Rita de Moraes kaj dekstre Protektantino Karine da Cunha

(a)

(b)

Aliaj agadoj ligitaj al projekto *Esperanto: Lingvo kaj Kulturo*

En la jaroj 2010-2014 ofte okazis konversaciaj rondoj kaj prelegoj – menciendas serio de prelegoj de Prof. Geraldo Mattos – en la sidejo de PEA, kun partopreno de lernantoj de CELIN. Tiel ili povis ekkoni la lokan Esperanto-komunumon kaj ekĝui esperantistecon. En Junio 2012, kun apogo de CELIN kaj de UFPR, Amarílio Carvalho prezentis sian monologon *Tiradentes / Dentotiristo* en Eksperimenta Teatro de UFPR: kvin senpagaj prezentoj – kvar en la portugala, unu en Esperanto –, kiuj atingis publikon de ĉirkaŭ 160 homoj. Pere de partnereco kun gazeto *InformaSul*, distribuata senpage en diversaj Kuritibaj kvartaloj, inter Majo 2013 kaj Aŭg. 2017 estis publikigitaj entute 46 dulingvaj artikoloj (en Esperanto kaj en la portugala); similmaniere okazis, inter Jul. 2013 kaj jul. 2014 preskaŭ ĉiusemajne 35minuta partopreno en *Programo Carlos Benincá*, elsendata de Komunuma Televidkanalo. Kaj en la artikoloj kaj en la programo estis pritraktataj temoj ligitaj al Esperanto: historio, kulturo, movado, novaĵoj. La spertoj pri instruado kaj organizado de KER-Ekzameno kaj aliaj studoj estis temoj de prelegoj kaj publikaĵoj, ĉefe en *Filologia Semajno de UFPR*, *Festivalo de Etnoj* de CELIN, *Brazila Esperantisto*, *La Lampiro* kaj aparte menciendaj estas la publikaĵoj organizitaj de la Centro (Colling 2021a, Colling 2021b).

Projekto *LINGVOJ EN DIALOGO*

Projekto de Por-Komunuma Agado *Lingvoj en Dialogo* (LeD) estis kreita en Majo 2019 kun la celo sentemigi la internan komunumon de UFPR kaj la eksteran komunumon pri lingva diverseco kaj multlingveco kaj proponi senpagajn kursojn de lingvoj ne ofte enestantaj en instruinstytucioj. La plej grava cel-publiko estas bazkaj mezlernejanoj, pro tio ni kontaktas lernejestrojn, pedagogojn, psikopedagogojn, instruistojn. Pro la pandemio de KOVIM19, la grupo turnis siajn strebojn al elpensado, ellaborado kaj tenado de interreta paĝaro (kie oni kolektas diversajn informojn pri lingva diverseco en Brazilo kaj en la mondo) kaj al neĉeestaj aktivaĵoj kun grupo de 1214jaraj altkapablaj gelernantoj de Ŝtata Lernejo Deputito Arnaldo Faivro Busato, en Pinjajso (portugale: Pinhais, urbo situanta en la Vasta Kuritibo), okazantaj ekde Nov. 2020. La du ĉefaj kolonoj de la projekto estas la pola kaj Esperanto; krom tiuj du lingvoj, estis prezentataj al la gelernantoj diversaj informoj pri Brazila (Amazonia) Lingvo Ĝenerala, klasika greka, havaja, makedona, germana, hispana, variaĵoj de la angla; cetere, jam funkciis ligitaj al la projekto studentaj studgrupoj pri la mongola, la kirgiza kaj Slavono. Estas tre fruktodona kunlaboro kun simila projekto de por-komunuma agado de Universitato de San-Paŭlo (Universidade de São Paulo, USP), nomata *Lingvoj de USP*, *Lingvoj en USP*; en la de ĝi proponita virtuala prelegaro enkonduka pri ses lingvoj, tri el ili – la havaja, la pola kaj Esperanto –, estis sub respondeco

de nia grupo¹⁰⁹ (Colling; Ferreira, 2021). Funkcias perreta Esperanto-kurso por membroj de ambaŭ projektoj. Estis LeD-anoj dum 2021 tri docentoj kaj dek unu studentoj. Pliaj detaloj kaj ĝisdataj informoj pri projekto LeD troveblas ĉe <www.linguasemdialogo.info>.

¹⁰⁹ La prelegaro (en la portugala) estas spektebla en Jutuba kanalo www.youtube.com/channel/UC-ECnshXnGkiC3wHlulvGl3g. La priesperantajn prezentojn faris Luiz Fernando Dias Pita, docento de Universitato de Ŝtato Rio-de-Janeiro (UERJ), Lígia M. Penia kaj I. E. Colling (la 1-an kaj 4-an Jun. 2021).

Bildo 8 – Agado de Projekto “Lingvoj en Dialogo”
(antaŭ la pandemio): a) Stando dum la 18-a Renkontiĝo
pri Por-Komunuma Agado kaj Kulturo de UFPR
(Rektoreja Korto, 26 Sept. 2019);
b) Evento “Universitato Surstrate” (piedira strato,
urbocentro de Curitiba, 3 Okt. 2019).(a)

(a)

(b)

Esperanto kaj Interlingvistiko en la novaj instru-programoj de Filologia Kurso

En 2020 komenciĝis novstrukturita Filologia Kurso en UFPR. Laŭ mia propono, estis akceptitaj tri nedevigaj lernobjektoj por la Pola Filologio, etendeblaj por ĉiuj aliaj filologiaj fakoj: *Interlingvistiko*, *Esperanto 1* kaj *Esperanto 2* (CEPE, 2020), kun la sekvantaj temaroj:

- **HPAC0415 – Interlingvistiko – 30h – 2 teoriaj lekcioj semajne.**

Komunikado inter popoloj malsamlingvaj laŭlonge de la tempo – la mito de Babelo. Filozofiaj lingvoj. Planadokaj normigo de etnaja ŭnaciaj lingvoj. Piĝinoj kaj kreoloj. Planlingvoj aprioraj kaj aposterioraj. Volapuko. Esperanto. Ekzameno de unu aŭ pliaj planlingvoj el la sekvanta aro: Ido, Solresolo, Latino sen Fleksio, Okcidentalo/Interlingveo, Interlingvao, Novialo, Lojvano. (DEPAC, 2020, p. 19).

- **HPAC0508 – Esperanto 1 – 60h – 4 laboratoriaj lekcioj semajne.**

Esperanto laŭ lingvistika vidpunkto. Etnaj lingvoj kaj planlingvoj. Bazaj morfologiaj procezoj en Esperanto (indikiloj de substantivoj, adjektivoj, adverboj, pluralo kaj akuzativo). Personaj pronomoj. Verboj. Numeraloj. Asertaj, neaj kaj demandaj propozicioj. Korelativoj. Akuzativo. Faktitivo kaj medala voĉo. Skriba kompreno kaj skriba

produktado surbaze de didaktikaj aŭ de aŭtentikaj tekstoj. Aŭda kompreno surbaze de registraĵoj elpensitaj tiucele aŭ surbaze de aŭtentikaj materialoj el esperantlingvaj radioprogramoj, muzikoj kaj aliaj sonaj aŭ filmaj dokumentoj. Parola sinesprimo. Elementoj de historio de Esperanto kaj de Esperanta kulturo. (DEPAC, 2020, p. 105).

- **HPAC0509 – Esperanto 2 – 60h – 4 laboratoriaj lekcioroj semajne.** Postulata antaŭscio: HPAC0508. Ampleksigo de scioj pri Esperanto pere de diversaj komunikcelaj situacioj. Refleksivo. Pliprofundigo pri uzo de korelativoj. Inkoativo. Uzo de akuzativo anstataŭanta prepozicion kaj de akuzativo indikanta metaforan movon. Punktaj temporeferencoj. Kontinuj temporeferencoj. Participoj en Esperanto. Ekzameno de la demando pri aspekto kaj pri kontrasto -ata/-ita. Skriba kompreno kaj skriba produktado surbaze de didaktikaj aŭ de aŭtentikaj tekstoj. Aŭda kompreno surbaze de registraĵoj elpensitaj tiucele aŭ surbaze de aŭtentikaj materialoj el esperantlingvaj radioprogramoj, muzikoj kaj aliaj sonaj aŭ filmaj dokumentoj. Parola sinesprimo. Elementoj de historio de Esperanto kaj de Esperanta kulturo. Originala Esperanta literaturo. “Flugilhavaj vortoj”: interteksteco. (DEPAC, 2020, p. 107).

Mi preferas la distingon *etnaj lingvoj x planlingvoj*, kiun mi konsideras pli taŭga kaj malpli ema al estigo de

antaŭjuĝoj ol *naturaj x artefaritaj*¹¹⁰, enestanta en la temaro de *Esperanto I* (sekcio 3). Mi komprenas, ke Mattos ĝin uzis laŭ tiama aliro, sed mi opinias, ke nuntempe ĝuste tiuj difinoj estas temo grava kaj inda por debato kun filologiaj studentoj.

Trifoje estis proponita *Interlingvistiko* al la studentaro. En la unua studsesio neĉeeste organizita pro la pandemio, ĝi estis furoraĵo: 83 studentoj petis registron, sed estis nur 15 lokoj; en la dua fojo, estis ses registropetoj, kaj en la ĵus komenciĝinta studsesio ili estas 12. Entute ĝis nun dek studentoj, el la plej diversaj branĉoj de Filologia Kurso, sukcese finstudis la lernobjekton.

Simpozio *ESPERANTOLOGIO KAJ INTERLINGVISTIKO*

En 2019, la Kurso de Pola Filologio dek-jariĝis, kaj la Pola Fako organizis la *1an Internacian Renkontiĝon de Polaj Studoj: Spertoj kaj Defioj*. Kadre de la Renkontiĝo, kolego Luiz Fernando Dias Pita kaj mi kunordigis Simpozion *Esperantologio kaj Interlingvistiko*, en kiu partoprenis ok esploristoj el kvar regionoj de Brazilo. La temoj prezentitaj estas listigitaj sube; la kvar unuaj estis publikigitaj en *Revista X 'Revuo X'*, de UFPR¹¹¹.

¹¹⁰ Colling, 2015; Colling, 2020.

¹¹¹ Adreso de la speciala kajero pri la Renkontiĝo: <https://revistas.ufpr.br/revistax/issue/view/3025>. Hejmpaĝoj de la Renkontiĝo: www.polonesufpr10anos.com.br/; www.polonistykaufpr10lat.com.br/. Datoj de la Renkontiĝo: 30 Nov. – 4 Dec. 2019. La Simpozio okazis en 3-4 Dec. 2019.

- *Subtera dialogo: Esperanto kiel disvastiganto de la pola literaturo* – Luiz Fernando Dias Pita (UERJ, Universitato de Ŝtato Rio-de-Ĵanejro);
- *Similecoj kaj malsimilecoj inter “La granda kaldrono, de John Francis, kaj “La casa verde”, de Vargas Llosa* – Rita M. N. de Moraes (CELIN-UFPR);
- *“J-sistemo” kaj “Parentismo”* - Euleax de Lima Pereira (UFRGS, Federacia Universitato de Suda Rio-Grando);
- *Logikeco, (ne)perfekteco, libereco, spontaneeco: temoj ŝatataj en la debato en interlingvistiko* – Ivan E. Colling (UFPR);
- *Kompara studo pri akuzativo en Esperanto kaj en la pola* - Ricardo Potozky de Oliveira (UFPR);
- *Inter langoj kaj manoj: similecoj inter la komunumoj esperantista kaj surdula* – Renato Guedes Filho (UFPR);
- *Lingvofilozofio: origino kaj celoj* – Marcionilo José de Vasconcelos Neto (UFPB, Federacia Universitato de Paraibo);
- *Historio kaj kulturo de Esperanto en “El la ‘Verda Biblio’”, de Izrael Lejzerowicz* – Ivan E. Colling (UFPR).

Finaj komentoj

Mi intencis, per ĉi tiu artikolo, unuavice iom montri la historion kaj la organizadon de UFPR. Universitatoj en diversaj mondopartoj evidente havas multajn komunajn trajtojn; sed estas pluraj elementoj estigitaj de la loka aŭ nacia kulturo

pri akademia vivo. Mi ofre rimarkas, ke, kiam mi klarigas pri mia agado, mi estas ne komprenata aŭ miskomprenata, ĉefe se la kunparolanto estas eŭropano... Pro tio mi decidis iom longe prezenti por-komunuman agadon kadre de la itinero de universitatoj en pli vasta, latinamerika, kunteksto.

Ni, esperantistaj universitatanoj, devas serioze, konstante, realisme antaŭenpaŝi, foje malrapide. Universitata por-esperanta laboro postulas multe da energio; ne multaj homoj emas teni tion dum longa tempo – kaj ĉi tie mi kaptas la okazon danki al Prof. Ilona Koutny pro ŝia longa, konstanta laboro por Interlingvistikaj Studoj. Mi vidas, ke multaj iniciatoj dependas de unu homo aŭ de malmultaj homoj, sed tiuj iniciatoj ankaŭ forvelkas, kiam tiuj homoj forestas. Prof. Geraldo Mattos foje plendetis, ĉar malmultaj el liaj studentoj sekvis lin. Mi persone konas du eksajn lernantojn liajn, kiuj daŭre tenas kontakton kun la lingvo. Sed eĉ tiuj, kiuj ne emis al plia sperto kun Esperanto, kelkfoje konservas en si bonan bildon de la lingvo; ankaŭ tio gravas. Kiel mi klarigis, la akcepto de Esperanto en CELIN estis plifaciligita de la antaŭa laboro de Mattos; tiu laboro malfermis la pordojn al la junuloj revantaj pri enkonduko de Esperanto en la Centron; cetere, tio eblis ankaŭ pro la reganta en por-komunuma agado sinteno interaga kaj ema al dialogo kun diversaj branĉoj de socio – unu el tiuj branĉoj nepre estas la Esperanto-parolanta komunumo.

Kvankam la aferoj ne ĉiam glate okazis rilate miajn por-Esperantajn iniciatojn, mi sukcesas teni ilin jam de sufiĉe longa tempo. Nun, en la Pola Fako, la rilatoj kun la gekolegoj estas ege bonaj – pravas tion la eblo okazigi Simpozion *Esperantologio kaj Interlingvistiko* kaj la akcepto

de la menciitaj nedevigaj lernobjektoj. Mi konscias, ke ne ĉiuj esperantistoj havas la ŝancon travivi similan sperton. Mi konsideras min bonŝanca, kaj multe pli bonŝanca, ĉar hejme de jardekoj Esperanto estas unu el la “oficialaj lingvoj” – ĉefa lingvo, mi povas diri.

En la titolo de ĉi tiu artikolo aperas vorto “perspektivo”. Esperantistoj ordinare emas bildigi antaŭ siaj okuloj bonajn perspektivojn, ja ni heredis tion de Zamenhof, kiu alrigardis la estontecon esperplene, kaj ĝuste de tiu espero venas la nomo de nia lingvo. Pli objektiva konsidero pri la nunaj kondiĉoj igas la pensojn flui en la sama direkto. Post la intensa laboro de Mattos, la ĉeesto de Esperanto en UFPR estis renovigita pere de ties enkonduko en CELIN-on. Nun Esperanto kaj Interlingvistiko denove ennestiĝis en la oficiala nedevisa lernobjektaro de Filologia Kurso, sekve ili estas pli videblaj, alireblaj, interesvekaj kaj emaj fariĝi temo de debatoj. Mi flegas ankaŭ la esperon, ke siaflanke infanoj kaj adoleskantoj atingitaj kaj atingataj de projekto *Lingvoj en Dialogo* pliprofundigu siajn konojn. Temas, do, pri promesplenaj perspektivoj. Tiuj junuloj disponos ĝustajn informojn pri Esperanto, pri aliaj lingvoj, povos esti pli lingvokonsciaj, sekve pli rezistemaj al ĉiaspecaj antaŭjuĝoj; eble kelkaj el ili en siaj vivoj ĝuos esperantistecon.

Bibliografio

Luciane Pinho ALMEIDA (2015). A extensão universitária no Brasil: processos de aprendizagem a partir da experiência e do sentido ‘Universitata por-komunuma agado en Brazilo: lernoprocezoj surbaze de sperto kaj senco’. *Diversités*

Recherches et Terrains – DIRE, Limoges [Limoço], Université de Limoges, n-ro 7, Dec. 2015, p. 5667. <www.unilim.fr/dire/692&file=1>, lasta vizito: 6 Feb. 2022.

Eduardo Salles de Oliveira BARRA (2018). Greeting of the Director of Undergraduation and Professional Education Affairs of UFPR. 'Salutvortoj de la Vic-Rektoro pri Licencia Edukado kaj Profesia Edukado'. En: THI; UFPR (Technische Hochschule Ingolstadt 'Teknika Altlernejo de Ingolstadt'; Universidade Federal do Paraná 'Federacia Universitato de Paranao'). *Mobility. Transfer. Society. Germany-Brazil 2017–2019: the strategic partnership AWARE* 'Trafikfaciligoj. Transigo. Socio. Germanio-Brazilo 2017–2019: la strategia partnereco AWARE'. p. 9. <https://aware.thi.de/fileadmin/daten/AWARE/Transfer_Outreach/Publikation_Aware_2018_DP.pdf>; lasta vizito: 31 Jan. 2022.

Enrique F. BARROS k.a. (1918). *Manifiesto liminar 'Provizora manifiesto'*. Universidad Nacional de Córdoba [Nacia Universitato de Kordobo]. <<https://www.unc.edu.ar/sobre-la-unc/manifiesto-liminar>>; lasta vizito: 7 Feb. 2022.

BRASIL [Brazilo] (1988). *Constituição da República Federativa do Brasil 'Konstitucio de Federacia Respubliko Brazilo'*. Versio ĝisdatigita ĝis la Konstitucia Amendo nro 114/2021. Câmara dos Deputados. Centro de Documentação e Informação. [Ĉambro de Deputitoj. Centro de Dokumentado kaj Informado.] <https://www2.camara.leg.br/atividade-legislativa/legislacao/constituicao1988/arquivos/ConstituicaoTextoAtualizado_EC%20114.pdf>; lasta vizito: 7 Feb. 2022.

CELIN (s.d.) (Centro de Línguas e Interculturalidade da UFPR 'Centro de Lingvoj kaj Interkulturo de UFPR'). *História 'Historio'*. <<https://celin.ufpr.br/historia/>>; lasta vizito: 8 Feb. 2022.

CEPE (2007) (Conselho de Ensino, Pesquisa e Extensão 'Konsilio pri Instruado, Esplorado kaj Por-Komunuma Agado'). *Resolução nº 13/07 'Rezolucio n-ro 13/07'*. [Curitiba]. 85p. <<http://www.dellin.ufpr.br/wp-content/uploads/2015/11/Res.-13-2007-CEPE-Curr%C3%ADculo-Pleno-Letras.pdf>>; lasta vizito: 25 Jul. 2020.

_____ (2019). *Resolução nº 57/19 'Rezolucio nro 57/19'*. [Curitiba], 13 Dec. 2019. 12p. <<http://www.soc.ufpr.br/portal/wp-content/uploads/2020/03/Res.-57-19-CEPE-atividades-de-extens%C3%A3o-1.pdf>>; lasta vizito: 7 Feb. 2022.

_____ (2020). *Resolução nº 48/20 'Rezolucio n-ro 48/20'*. <<http://www.humanas.ufpr.br/portal/letrasgraduacao/curriculos/curriculos/>>; lasta vizito: 9 Feb. 2022.

Ivan Eidt COLLING (2015). Languages, so fascinatingly (im)perfect, so creatively logical 'Lingvoj, tiom fascine (ne)perfektaj, tiom kreeme logikaj'. *Język – Komunikacja – Informacja – numer specjalny Interlingwistyka i Esperantologia 'Lingvo – Komunikado – Informado – speciala numero pri Interlingvistiko kaj Esperantologio'*, Poznań, Wydawnictwo Rys, nro 10, p. 15-31. <http://jki.amu.edu.pl/?pl_2015-tom-x,14>; lasta vizito: 20 Aŭg. 2020.

_____ (2020). Logicidade, (im)perfeição, liberdade, espontaneidade: temas caros ao debate na interlinguística 'Logikeco, (ne)perfekteco, libereco, spontaneeco: ŝatataj temoj en la interlingvistika debato'. Curitiba [Kuritibo], *Revista X*

'Revuo X', v. 15, n. 6, p. 793-817. <<https://revistas.ufpr.br/revistax/article/view/76899>>; lasta vizito: 22 Dec. 2020.

_____ (2021a). Esperanto: uma longa história no CELIN 'Esperanto: longa historia en CELIN'. En: Ayumi Nakaba SHIBAYAMA; Francisco Calvo DEL OLMO; Karine Marielly Rocha da CUNHA (org.). *Práticas didáticas e pesquisas em ensino e aprendizagem de línguas e culturas estrangeiras 'Didaktikaj praktikoj kaj esploroj en instruado kaj lernado de fremdaj lingvoj kaj kulturoj'*. Curitiba [Kuritiba]: Editora da UFPR [Eldonejo de UFPR]. p. 301325. <<https://acervodigital.ufpr.br/handle/1884/72082>>; lasta vizito: 29 Jan. 2022.

_____ (2021b). Usos do acusativo em esperanto e abordagens didáticas utilizadas nos cursos do CELIN-UFPR. 'Uzoj de akuzativo en Esperanto kaj didaktikaj aliroj uzataj en CELIN-UFPR'. En: Ester Roos de MENEZES; Jovania Maria Perin SANTOS; Luiz Maximiliano Santin GARDENAL (org.). *Estudos teórico-metodológicos sobre ensino de línguas 'Teoriaj-metodikaj studoj pri instruado de lingvoj'*. Curitiba [Kuritiba]: Editora da UFPR [Eldonejo de UFPR]. p. 6987. <https://www.editora.ufpr.br/portal/wp-content/uploads/2021/12/Estudos-Te%C3%B3ricos_CELIN_02_Capa-Cinza.pdf>; lasta vizito: 29 Jan. 2022.

Ivan Eidt COLLING; Alicja Maria Goczyła FERREIRA (2021). Projeto de Extensão: Línguas em Diálogo 'Projeto de Por-Komunuma Agado: Lingvoj en Dialogo'. En: Luiz Dionízio BACH k.a. (org.). *A extensão da UFPR durante a pandemia 'Por-komunuma agado de UFPR dum la pandemio'*. Curitiba [Kuritiba]. <<http://www.proec.ufpr.br/download/extensao/2021/A%20Extensao%20na%20UFPR%20>

durante%20a%20pandemia%20-%20e-Book.pdf>; lasta vizito: 10 Jan. 2022.

R. E. D'ANDREA; A. ZUBIRÍA; SASTRE VÁZQUEZ, P (s.d.).

Reseña histórica de la extensión universitaria 'Panorama historia prezento pri universitata por-komunuma agado'.

Universidad Nacional del Centro de la Provincia de Buenos Aires [Nacia Universitato de la Centro de Provinco Bonaero].

12p. <<http://extension.unicen.edu.ar/jem/completas/188.pdf>>; lasta vizito: 6 Feb. 2022.

DELLIN [2015] (Departamento de Linguística e Literatura 'Departemento pri Lingvistiko kaj Literaturo'). *Elenco de disciplinas do DELLIN 'Lernobjektaro de DELLIN'*. [Curitiba].

<<http://www.dellin.ufpr.br/wp-content/uploads/2015/11/ementario-2004-2007-novas-2015.pdf>>; lasta vizito: 25 Jul.

2020. Ĉi tiu lernobjektaro konformas al Rezolucioj 103/00, 33/03 kaj 10/07, resp. de la jaroj 2000, 2003 kaj 2007, de Konsilio pri Instruado, Esplorado kaj Por-Komunuma Agado (CEPE) de UFPR.

DEPAC [2020] (Departamento de Alemão, Polonês e Letras Clássicas, Setor de Ciências Humanas, UFPR 'Departemento pri Polistiko, Germanistiko kaj Klasika Filologio, Centro pri Homaj Sciencoj, UFPR').

Fichas 1 das disciplinas optativas do Curso de Bacharelado em Letras Polonês 'Slipoj 1 de la nedevigaj lernobjektoj de la Kurso de Pola Filologio -

Lingvistikaj kaj Literaturaj Studoj'. [Curitiba]. <<https://depac.ufpr.br/wp-content/uploads/2021/11/Fichas-01-Bach-Polones-Optativas.pdf>>; lasta vizito: 10 Feb. 2022.

Nadia Gaiofatto GONÇALVES; Carina Silva VIEIRA; Patricia de Souza ANTUNES (2014). Extensão na

Nadia Gaiofatto GONÇALVES; Carina Silva VIEIRA; Patricia de Souza ANTUNES (2014). Extensão na

Universidade Federal do Paraná: constituição histórica 'Por-komunuma agado en Federacia Universitato de Paranao: la konstruo de konceptoj laŭlonge de la historio'. *Extensão em foco 'Por-komunuma agado en la fokuso'*. Curitiba [Kuritiba], nro 9, Jan.-Jun. 2014, p. 3-49.

Leandro GORSODORF (2018). Innovation & transfer to society in Brazil. 'Novigemo kaj transigo al socio en Brazilo'. En: THI; UFPR, 2018, p. 178-183. (Informoj pri la publikaĵo ĉe BARRA, 2018).

MAPA do vetor de regiões do Brasil 'Vektora mapo de regionoj de Brazilo' (2014). 30 Jun. 2014. <<https://publicdomainvectors.org/pt/vetorial-gratis/Mapa-do-vetor-de-regi%C3%B5es-do-Brasil/11544.html>>; lasta vizito: 30 Jan. 2022.

Geraldo MATTOS (1995). Fräulein: o princípio do meu esperanto 'Fräulein: la komenco de mia Esperanto'. En: Fernando J. G. MARINHO. *Não só idealistas, mas realizadores 'Ne nur idealistoj, sed realigantoj'*. Rio de Janeiro [Rio-de-Janeiro]: Liney. p. 91100.

M. F. G. (1918). El Primer Congreso Nacional de Estudiantes Universitarios reunido en Córdoba 'La Unua Nacia Kongreso de Studentoj, kiu okazis en Kordobo'. *Revista de la Universidad Nacional de Córdoba* [Revuo de la Nacia Universitato de Kordobo], v. 5, nro 5, Dec. 1918, p. 460480. Publikigo de la ciferecigita dosiero: 2013. <<https://revistas.unc.edu.ar/index.php/REUNC/article/view/4264/6398>>; lasta vizito: 7 Feb. 2022.

MILENIOSCURO (2011). Brazil Parana location map 'Mapo de lokoj de Paranao, Brazilo'. 12 Aŭg. 2011. <<https://>

commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=16081038>;
lasta vizito: 25 Jul. 2020.

Dorothea RÜLAND (2018). Greeting of the DAAD Secretary General 'Salutvortoj de la Ĝenerala Sekretariino de DAAD'. En: THI; UFPR, p. 8. (Informoj pri la publikaĵo ĉe BARRA, 2018). SCH (s.d.) Setor de Ciências Humanas [Centro pri Homaj Sciencoj]. *Histórico 'Historio'*. <<http://www.humanas.ufpr.br/portal/setor/historico/>>; lasta vizito: 7 Feb. 2022.

Humphrey TONKIN (2020). Esperanto: esprimilo homa. *Irana Kongreso de Esperanto*, 7. 18 Apr. 2020. <https://revuoesperanto.org/parolo_cxe_irana_kongreso>; lasta vizito: 31 Jan. 2022.

UFPR (s.d.a) (Universidade Federal do Paraná 'Federacia Universitato de Paranao'). *Histórico 'Historio'*. [Curitiba]. <<https://www.ufpr.br/portallufpr/historico-2/>>; lasta vizito: 30 Jan. 2022.

_____ (s.d.b). *A mais antiga do Brasil 'La plej antikva [universitato] de Brazilo'*. [Curitiba]. <<https://www.ufpr.br/portallufpr/historico-2/>>; lasta vizito: 30 Jan. 2022.

_____ (2022). *Indicadores institucionais 'Statistikaĵoj de la institucio'*. [Curitiba]. <<https://indicadores.ufpr.br/#>>; lasta vizito: 2 feb. 2022.

Andrea de Oliveira VAZ; Ayumi Nakaba SHIBAYAMA (kunord.) (2015). *Celin UFPR 1995–2015*. [Curitiba].
Memorlibro ellaborita por la 20-jariĝo de CELIN.

Interlingvistiko kaj esperantologio en la nuntempa itala universitata medio (kun speciala fokuso al la Universitato de Parma)

Davide Astori¹¹²

Interlingvistiko ene de la itala Akademio

LA INTERLINGVISTIKA TRADICIO EN la Itala Akademio longas, kiel majstre rezumite de Fabrizio Pennacchietti:

En Italio la antaŭuloj de interlingvistiko estis du eminentaj anoj de *Accademia Nazionale dei Lincei*:

¹¹² Davide Astori, magistrecio pri Beletro je klasika orientiĝo, doktoreco pri romanidaj lingvoj (LMU–Munkeno), diplomo pri paleografio (Ŝtata Arkivo de Parma), ĵurnalisto, ekde 2015 asociita profesoro ĉe la Universitato de la Studoj de Parma (Italio), post la hebrea, la araba kaj la sanskrita, instruas nun ‘Generalan Lingvistikon’, ‘Interlingvistikon’ kaj ‘Lingvon rumanan’. Inter liaj ĉefaj interesoj substrekindas: kontakto inter lingvoj kaj kulturoj, semidaj lingvoj, tradukscienco, lingvoj kaj mondkonceptoj, lingvaj kaj sociaj minoritatoj, soci-lingvistikaj aspektoj de naciaj identecoj. Specife pri la lingvo internacia li nombras pli ol 35 sciencajn publikaĵojn. Kun la eseo “La Zamenhofa revo inter lingvistika kaj religia planado: interpopola dialogo kaj tutmonda interkompreno per Esperanto kaj Homaranismo” li gajnis la (unuan) Premion “Luigi Minnaja” de la ‘Belartaj Konkursoj de UEA’ 2011 (la prelego aŭdeblas ĉe www.youtube.com/watch?v=stW8V1AZ-VM). Li gajnis la Premion “Maŭro La Torre” 2015 (de ILEI) per la esploralaboro “La tradukoj de Pinokjo: kiel evoluis Esperanto inter 1930 kaj 2003”.

Graziadio Isaia Ascoli (1829-1907), la fondinto de lingvistiko en Italio, la unua titolulo de katedro pri glotologio, en 1860 ĉe *Accademia Scientifico-Letteraria* de Milano¹¹⁵ (li mem forĝis la terminon 'glottologia') kaj aŭtoro, interalie, de pasigrafio por telegrafa komunikado, la *Pasitelegrafia* (1851); kaj Giuseppe Peano (1858-1933), renoma matematikisto kaj logikisto, kiu, fascinita de la Lejbnica idealo de universala lingvo, evoluigis sian *Latino sine flexione* (1903), lingvon por scienca komunikado ellaboritan per simpligado de la latina gramatiko kaj forigado de ĝiaj neregulaj formoj. Krom interlingvistiko en ĝenerala senco, en Italio pli specife pri Esperantologio interesiĝis tri aliaj anoj de *Accademia Nazionale dei Lincei*: Bruno Migliorini (1896-1975), Elio Migliorini (1902-1988) kaj Alessandro Bausani (1921-1988). Bruno Migliorini atingis en 1938 la unuan oficialan katedron pri 'Historio de la itala lingvo' kaj prezidis la *Accademia della Crusca*¹¹⁴ ekde 1949 ĝis 1963. De li memorindas la kolekto de esperantologiaj eseoj (1924-1964) – B. Migliorini, *Lingvaj aspektoj de Esperanto*, Edistudio, Pisa 2006 [1985]. Elio Migliorini, lia frato, titola profesoro pri 'Geografio', ĉefe pritraktis la instruadon de Esperanto. Fine, la orientalistoj Alessandro Bausani [...] eĉ nun estas

¹¹⁵ Du el la prej prestiĝaj sciencaj prilingvaj institucioj en tiama Italio. [n.d.r.]

¹¹⁴ La itala AdE [n.d.r.].

konsiderata internacie kiel unu el la plej aŭtoritataj teoriuloj de interlingvistiko. Kiel jam G.I. Ascoli, kiu en adoleska aĝo kreis la ludlingvon “Ascolino”, Bausani kiel adoleskanto evoluigis la eksperimentan lingvon “Markuska”.¹¹⁵

Hodiaŭ, post la bedaŭrinda fino de la Torina sperto (daŭrigita, post la emeritiĝo de Pennacchietti, de Federico Gobbo ĝis la pasinta jaro 2019a), la sola universitato, kiu montras aktivan kaj specifan atenton al la temo,¹¹⁶ estas Parma: pro tio ni fokusiĝos al ĝi.

¹¹⁵ Pennacchietti, 2011, pp. 17-18, kiu pliskribas pri nuntempeco: “Inter la vivantaj italaj fakuloj pri interlingvistiko kaj esperantologio distingiĝis Giordano Formizzi, pedagogiisto de la Universitato de Verono, eksperto pri Jan Amos Komensky (1592-1670) kaj tradukinto de liaj verkoj ‘interlingvistikaj’ *Panglottia* kaj *Via Lucis, vestigata et vestiganda*; Carlo Minnaja, matematikisto de la Universitato de Padovo, historiisto de la Esperantaj literaturo kaj Movado; Luciano Canepari, fonetikisto de la Universitato ‘Ca’ Foscari’ de Venezia; Davide Astori, lingvisto de la Universitato de Parma; Paolo Valore, filsofihistoriisto de la Ŝtata Universitato de Milano; Federico Gobbo, informatikisto de la Universitato de Insubrio (Varese), aŭtoro de la freŝa *Fondamenti di Interlinguistica ed Esperantologia. Pianificazione linguistica e lingue pianificate*, Raffaello Cortina ed., Milano 2009; kaj ankaŭ Renato Corsetti, docento pri psicolingvistiko de la Roma Universitato ‘La Sapienza’, iama prezidinto de UEA kaj nuntempe de IEF”.

¹¹⁶ Tamen almenaŭ du aliaj italaj universitatoj menciindas: la Milana IULM, famkonata pro sia fondaĵo (vidu Montagner, 2018), kaj la Universitato de Trento, en kies statuto de la ‘Corso di Laurea in Lingue e Letterature Straniere Moderne’ de la ‘Facoltà di Lettere e Filosofia’, sub la titolo ‘Linguaggi artificiali ed esperantistica’ (D.R. 26.04.1984 n°. 487, Gazz. Uff. n°. 250 del 22.08.1984, art. 55), estas oficiale inkluzivita, kvankam ankoraŭ ne aktivita, kurso en ĉi tiu kampo (Lastatempe (20an-24an majo 2019a) estis tie organizita lekcio pri “Esperanto kaj lingva simpligo”, vidu <https://webmagazine.unitn.it/news/lettere/58417/corso-di-esperanto-e-semplificazione-linguistica> (jen la programo: “La kurso estas dediĉita al Esperanto, planita lingvo kun longa historia tradicio, kreita por subteni internacian interkomprenon sen uzi nacian lingvon. La struktura komparo kun la etnolingvoj estas aparte grava: unufanke do la ekonomiema kaj racia strukturo de Esperanto, aliflanke la kompleksaj kaj stratigitaj, diasistemaj strukturoj de la gepatraj lingvoj. Eĉ planita lingvo tamen komenciĝas de la sperto de naturaj lingvoj, pri kiuj ĝi

Interlingvistiko en la Universitato de Parmao (Italio)

Ekde jaroj Esperanto ĉeestas la Universitaton de Parmao. Provinca ĉefurbo kiu troviĝas en la regiono Emilio-Romanjo (Norda Italio), nominata “Itala Ĉefurbo de Kulturo” dum la jarduoj 2020-21, ĝi gastas longtradician universitaton, fonditan en la XI jarcento, kaj dum la lastaj jaroj taksita inter la 500 plej valoraj institutoj en la mondo per la “Akademia rangotabelo de mondaj universitatoj” (ARWU).

Kvar estas la plej gravaj agadoj, al kies naskiĝo mi kontribuis kaj kiujn mi mallonge prezentos.

Bildo 1 – Klostro de la universitata sidejo en strato D’Azeglio
Kurso pri ‘Ĝenerala Lingvistiko’ ankaŭ esperantlingva

[reflektas iujn tipologiajn aspektojn. En ĝia nun pli ol centjara historio, cetere, Esperanto inklinas al naturiĝo kaj iĝi lingvo de primara lernado por malgranda nombro de parolantoj, ne sen konsekvencoj sur la strukturoj origine planitaj. Oni atentu, ke la instruado de Esperanto estis konsiderita de la Universitato de Trento ekde sia fondo, kvankam ekde tiam oni neniam ekaktivigis ĝin”](#)), kaj antaŭe estis gastigitaj pliprofundigaj okazoj: vidu almenaŭ la doktoran prelegon pri “Esperanto, ĉu minoritata lingvo?”, 18-an decembro 2018a, <https://webmagazine.unitn.it/evento/lettere/52148/esperanto-lingua-di-minoranza>). Por pli vasta enkadriĝo de la temo vidu la freŝan Astori, 2020a.

Ene de la Universitato de Parma ekde 2017 ekzistas dedistanca kurso pri ‘Ĝenerala lingvistiko’¹¹⁷. La kurso estas elektebla en tri lingvoj: itala, angla kaj esperanto. Oni ankaŭ verkis esperantlingvan manlibron pri ‘Ĝenerala Lingvistiko’: Astori, 2018a.

Jen, el la enkonduko, la celon de la verko:

[la volumo estas] okazo por provizi Esperantujon, mondon kiu havas inter siaj ĉefaj celoj la studon kaj diskuton ĝuste pri lingvistikaj demandoj, per instrumento (se multaj estas la kontribuoj pri la interlingvistika aspekto, pli maloftaj estas tiuj pri ĝenerala lingvistiko) kiu ankoraŭ mankas, almenaŭ en tiu ĉi formo de vulgarigscienca informado (anglosaksasence), same kiel por kontribui al la debato por la kreado de specifa fakvortaro, finfine normigita kaj vaste konata, kiu plie potencigu, apud la profundigo kaj la transigo de la enhavo, ankaŭ la lingvon mem.

Supera kurso pri ‘Ĝenerala Lingvistiko’ (LM 2019)

Dum la akademia jaro 2019-20 oni dediĉis la superan kurson pri pri ‘Ĝenerala Lingvistiko’ por la magistra diplomo al la temo: “Esperanto, lingua pianificata fra vocazione ausiliaria e naturalizzazione”, kiu interalie celis al profundigo

¹¹⁷ Vidu ĉe: <https://elly.dusic.unipr.it/2019/enrol/index.php?id=586>

de la dinamikoj, intencoj kaj pli ĝenerale karakterizoj de lingvoplanado¹¹⁸.

Gastoj estis interalie Nicolau Dols Salas (Universitato de la Balearaj Insuloj) kaj Federico Gobbo (Universitato de Amsterdamo), tiu ĉi lasta ankaŭ pere de la 'Erasmus +' -a Programo.

Specife pri tiu ĉi kurso oni verkis por studpliprofundigo la du manlibrojn: la dulingva (itale-esperante) Astori, 2018b, pri lingvo kaj kulturo, kaj la itallingva Minnaja, 2019, pri literaturo.

Bildo 2 – Kovrilo de Astori, 2018b.

Bildo 3 – Kovrilo de Minnaja, 2019.

¹¹⁸ Vidu la programon ĉe: www.unipr.it/ugov/degreecourse/181462.

La “Premio G. Canuto por magistriĝa disertacio pri Interlingvistiko kaj Esperantologio”

La premio Canuto ekde dek unu jaroj (en la jaro 2019a oni festis la dekjariĝon), dank'al videbleco en la amaskomunikilaro, ne nur loka, kaj la varbado en la italaj universitatoj, estas grava informilo pri 'Interlingvistiko'.¹¹⁹ Por skizi la historion de la Premio¹²⁰, oni referencas la vortojn de Paolo Andrei, Rektora Moŝto de la Universitato de Parma:

Estis la 29^a de oktobro 2010 – jam pasis dek jaroj de tiam – la kvindeka jarreveno de la forpaso de Giorgio Canuto, Rektoro de la Universitato de Parma de 1950 ĝis 1956. En la aŭlo de la Kavaliroj de la centra sidejo de la Universitato, en la mateno de la 16^a de novembro, kunveno kun

¹¹⁹ Jen la enhavo de la lasta bando esperantlingve: “Oni anoncas por la jaroj 2019-2020 la deknunan fojon de la konkurso pri la plej bona doktora (trijara kaj faka) disertacio diskutita en iu itala universitato dum la lastaj tri universitataj jaroj: la premio estas dediĉita al Prof-ro Giorgio Canuto, jam Rektora Moŝto de la Universitato de Parma de 1950 al 1956 kaj samtempe ĉefa figuro de monda esperantismo (li estis interalie Prezidanto de UEA de 1956 al 1960). Al la unua venkinto estos asignita kontribuo de € 150 en la formo de libro-kupono (elspezota ĉe la librejo 'Ateneo', Borgo Cocconi, 3 / b, Parma - www.athenaeumlibri.com), kaj resumo de lia/ŝia verko povos esti gastigita en formo de artikolo sur la revuo *Uni-versum*. La juĝantaro tenas por si la rajton taksi pluajn verkojn indajn je publikigo, kaj trovi al ili taŭgan lokiĝon. La juĝantaro konsistas el la Profesoroj Davide Astori, Universitato de Parma, Prezidanto; Massimo Soncini, eldonisto; Luciano Mazzoni Benoni, Direktoro de *Uni-versum*. La partopreno estas senpaga. Oni konkuras sendante paperan kopion de la verko al la adreso: Davide Astori - Università degli Studi di Parma, Dipartimento DUSIC, via D'Azeglio, 85 - 43100 PARMA kaj samtempe diĝitigitan kopion al la retadreso: davide.astori@unipr ĝis 15.07.2020. Informoj riceveblas ĉe: 0521.032269. La juĝantara taksado estas nepriapeliacbla. La premiado okazos en oktobro 2020”.

¹²⁰ Por pliprofundigo de ĝiaj historio kaj enhavoj vidu la jenajn kontribuojn: Astori, 2011; 2014a; 2014b; 2020b.

titolo “Kvindek jarojn post la forpaso de Giorgio Canuto” memorigis kaj celebris lian plurfacetan figuron de homo kaj sciencisto. Por substreki la valoron de la renkontiĝo alvenis la salutoj de la tiutempa Rektoro, Gino Ferretti, kaj, en la ĉeesto de la tiamaj Fakultatestro pri Beletro kaj Filozofio, Roberto Greci, Direktoro de la Departemento pri Klasika Filologio, Giuseppe G. Biondi, kaj de la orda Profesoro pri Glotologio kaj Lingvistiko, Guido Michelini, intervenis, por trakti la figuron de mia elstara antaŭanto, Guglielmo Masotti, orda Profesoro pri Jurmedicino (“Giorgio Canuto, homo de scienco”), Alessandro Mangia, Vicrektoro pri Esplorado, en tiu okazo ankaŭ estiel Prezidanto de Rotaria Klubo Parmo (“Giorgio Canuto, la rotariano”), kaj Davide Astori, la inspirinto de la tago kaj de la Premio (“Giorgio Canuto, la eŭropista esperantisto”). Plue, post la transdono de la unuafoja Premio, la enkonduka prelego de Fabrizio Pennacchietti, emerita Profesoro de la Universitato de Torino kaj eksa orda Profesoro pri Semida Filologio, komisiito pri la kurso “Interlingvistiko kaj esperantologio”, pritraktis la temon “Interlingvistiko en Akademio”.

De tiu studa tago naskiĝis projekto kiu dum du jarkvinoj plutenis sian vivecon, eĉ fariĝante ĉiam pli proponema, kiel evidentiĝas el la paĝoj pri la historio de la Premio entenataj en la unua parto de ĉi tiu volumo. Kaj ne eblas ne gratuli al la organizintoj, kiuj

kapablis kune valorigi aktualajn sciencajn temojn, invitante, laŭvice, elstarajn fakulojn kaj stimulante esploristojn pli junajn kaj, ne laste, antaŭenigante la nomon de la Institucio, kiun mi estras, kaj la urbon, kiu ĝin gastigas. Ja ne estas hazardo ke, ene de la densa programo de “Parmo Itala Ĉefurbo de la Kulturo” tuj trovis spacon iu evento, la venontan 15^{an} de oktobro en nia Ĉefa Aŭlo, por ree proponi al la urbanaro la figuron de la “Rektoro esperantista”, kiel li estas konata en la mondo de la “Lingvo Internacia”, kaj festi la dekjaran datrevenon de la Premio al li dediĉita.

La bondeziro estas do, ke ĉi tiu momento de celebrado, sekura celo de jam signifoplena vojo, povu esti siavice renovigita komenco, alportanto de pliaj okazoj de riĉiĝo. La fakto, ke la trijara studkurso pri “Civilizo kaj modernaj fremdaj lingvoj” akceptis, ekde ĉi tiu akademia jaro, la instruadon de “Interlingvistiko” estas pri tio jam iu unua, signifoplena atesto. (Astori, 2020, p. 7)

Giorgio Canuto, la rektoro esperantista

Jen profilo de Giorgio Canuto (el Astori, 2014a, pp. 41 ss. *passim*):

Prof-ro Canuto naskiĝis en Torino la 3-an de junio 1897, ido de gepatroj ambaŭ kuracistoj. Doktoriginte en 1920 pri medicino kaj kirurgio kaj en 1924 pri

juro, li iĝis asistanto ĉe la universitato de Torino de Prof-ro Mario Carrara, kiun li anstataŭis en la jaroj 1931 kaj 1932, kiam Prof-ro Carrara estis eksigita pro politika kialo. En 1934 li estis komisiita profesoro pri jurmedicino ĉe la universitato de Perugia, kaj tie en 1937 li gajnis la konkurson por katedro kaj iĝis profesoro. En 1938 li aliris la fakultaton pri juro de la universitato de Parma, en 1940 la fakultaton pri medicino de la sama universitato; tie li estis elektita fakultatestro en 1944 kaj poste reelektita. En 1950 li estis elektita rektoro de la universitato de Parma. Kiam li okupis tiun oficon, li fondis la fakultaton pri ekonomiko kaj komerco kaj la kurson pri muzika paleografio. En 1956 li aliris la fakultaton pri medicino ĉe la universitato de Torino, anstataŭante Prof-ron Romanese. Li mortis 63-jara la 29-an de oktobro 1960.

Prof-ro Canuto estis aŭtoro de pluraj verkoj rilatantaj ĉiujn branĉojn de jurmedicino kaj de kriminala antropologio (estas menciindaj la famkonata tekstolibro Carrara-Romanese-Canuto, la manlibro pri jurmedicino Canuto-Tovo, kaj la komento al la kriminala kodo de 1933 laŭ medicina vidpunkto). Li estis rekonata kompetentulo pri jura nekropsio kaj jurmedicina patologio, kaj tial estis vokita kiel tribunala ekspertizisto en gravaj procesoj.

Bildo 5 – Giorgio Canuto

En Parma li prezidis la urban Esperanto-klubon de 1950 (jaro de lia elekto kiel rektoro de la loka universitato) ĝis 1959, kaj la grupo havas lian nomon ekde la 16-a de majo 1965. Lia intereso pri Esperanto estis cetere longdaŭra, kun plenumo de pluraj organizaj taskoj en Italujo: alirinte la movadon en Torino en 1925 (en sia naskiĝurbo, dum la jaroj 1929-30, li gvidis radiokurson de Esperanto, kaj poste li iĝos honora prezidanto de la Torina Esperanto-Grupo), en 1928 li iĝis vicprezidanto de Itala Esperanto-Federacio, kies prezidanto li estis elektita en 1956 kaj denove en 1959. Eksterlande, li estis en 1932 membro de la Konstanta Rezentantaro en Parizo, dum pluraj jaroj membro de la Akademio de Esperanto, de

1956 ĝis 1960 prezidanto de UEA, kiu donis lian nomon al Fondaĵo Canuto por membrigo de homoj en evolulandoj.

Ankoraŭ en Parma li enkondukis Esperanton en la universitaton, kies rektoro li estis: en 1952 estis tie organizita kurso pri Esperanto; li mem la 29-an de novembro 1955 prelegis por malfermi senpagan libervolan kurson (oficiale aprobitan de la fakultato en kunsido de la 15-a de oktobro). Tiun kurson subtenis la urba Rotario, interalie per premio (50.000 tiamaj liroj) por la plej bonaj lernintoj, oficiale aljuĝita en marto de la posta jaro. La 16-an kaj 17-an de oktobro 1954 okazis en Parma, ĉe la Reĝa Teatro, la 7-a kongreso de la “Associazione Mazziniana Italiana”, asocio de sekvantoj de la politikaj ideoj de Giuseppe Mazzini; Giorgio Canuto partoprenis per prelego pri “La problemoj de internacia lingvo”, fakte pledo por Esperanto. Tiel resumas la *Gazzetta* de la 18-a de oktobro: “Prof-ro Canuto, Moŝta Rektoro de nia universitato, reliefigis la gravecon de komuna lingvo en la kreo de tiu Unuiĝinta Eŭropo pri kiu revis kaj kiun deziris Mazzini. Tiu-ĉi komuna lingvo estas esperanto, jam disvastiĝinta en multaj landoj kaj kiu povas esti adoptata de ĉiuj popoloj sen ke iu estas devigita al dolora rezigno favore de aliaj naciaj lingvoj. «Nur per tiu ĉi lingva ilo, kiu apartenas al ĉiuj kaj ne estas ligita al la spirito de unu sola popolo – diris prof-ro Canuto – ekestos

tiu 'literaturo eŭropa' aŭ eĉ tutmonda, kiu estis ankaŭ inter la aspiroj de Mazzini»”.

Giorgio Canuto bone reprezentis Esperanton en Parma per sia kulturo kaj humaneco, kaj lia abrupta forpaso estis salutita per kortuŝaj kaj kortuŝitaj vortoj. Jen kelkaj atestoj, el kiuj signifoplena estas la *nekrologo* aperinta la 30-an de oktobro 1960 en la loka ĵurnalo *La Gazzetta di Parma*, celebrante la “noblan figuron de sciencisto kaj humanisto”, emfazas lian duoblan personecon, ne flankelaste lian intereson pri Lingvistiko ĝenerale kaj aparte pri Esperanto, kiel la tuta urbo sciis:

Kreskinte en familio de kuracistoj – kaj la patro, mortinta antaŭ kelkaj jaroj, kaj la patrino estis kuracistoj – li montris ekde la unuaj studojaroj eksterordinaran emon al scienca esplorado, ĉiam en li subtenata de solida humana klero. Al la ecoj de sciencisto li kunigis tiujn de tre klera homo – interalie, li estis poligloto – kaj la virtojn venantajn de vivaj sentoj de bonkoreco kaj malavaro. Li profunde admiris Zamenhof, la iniciatinton de Esperanto, kaj li estis konata en la tuta mondo kiel pioniro en diskonigado de la lingvo kuniganta per unu idioma ĉiujn popolojn sur la tero. La disvastigo de Esperanto estis por li kvazaŭ dua laboro, al kiu li sin dediĉis kun varma entuziasmo: li estis prezidanto de la tutmonda Esperanto-asocio, kaj lastatempe li prezidis Esperanto-kongreson

en urbo Cortina. Li mem, kaj multaj loĝantoj de Parma tion memoras, instruadis Esperanton dum agrablaj vesperaj renkontoj, okazantaj ĉiusemajne en la universitata klasĉambro por matematiko.

Bildo 4 – Artikolo pri la unua studotago pri G. Canuto en la loka ĵurnalo “La Gazzetta di Parma”

GAZZETTA DI PARMA 17 Nov. 2010 CRONACA Pag. 15

CONVEGNO FU ANCHE RETTORE DELL'ATENEO

Ricordo di Canuto, il super perito che parlava esperanto

Giulia Viviani

¶ Ricerca di libertà e democrazia linguistica. Ecco cosa sta alla base dell'esperanto, la lingua artificiale sviluppata intorno alla seconda metà dell'800 con lo scopo di far dialogare i diversi popoli, cercando di creare tra di essi comprensione e pace. Fra i massimi studiosi e sostenitori dell'esperanto l'Università di Parma ha voluto ieri ricordare Giorgio Canuto, trentesimo rettore dell'ateneo (fra il 1950 e il 1956) con un convegno dal titolo «A 50 anni dalla scomparsa di Giorgio Canuto», all'interno del quale è stato anche consegnato il premio per la miglior tesi di laurea in «Interlinguistica ed esperantologia», intitolata proprio a Canuto.

Durante i lavori che hanno avuto luogo nella mattinata di ieri nell'aula dei Cavalieri di via Università, hanno preso la parola il preside della facoltà di Lettere e filosofia Roberto Greci, il direttore del dipartimento di Filologia classica e medievale Gilberto Biondi, Guido Michelini del dipartimento di Lingue e letterature straniere, Guglielmo Masotti, ordinario di Medicina legale dell'Università di Parma e il presidente del Rotary Club Parma Alessandro Mangia.

Tutti hanno ricordato la rilevanza della figura di Giorgio Canuto, sia come accademico che come esperantista. Laureato in medicina e in giurisprudenza, Canuto è stato anche un valente medico legale, specializzato in autopsie e ricostruzioni di scene del crimine: in qualità di super perito prese parte alle indagini sul famoso «caso Montesi» del 1953.

Ma è soprattutto per ricordare il suo impegno per la diffusione dell'esperanto che l'associazione «Giorgio Canuto», insieme alla Federazione esperantista italiana, ha voluto premiare ieri Pierfrancesco Naccarato, neolaureato di Bologna che ha discusso la tesi «L'esperanto: la storia, la comunità, le problematiche, la lingua», scelta dalla giuria composta da Fabrizio Pennacchietti dell'Università di Torino, Davide Astori, linguista dell'Università degli Studi di Parma e Paolo Valore della Statale di Milano, nonché direttore della rivista esperantista Inkoj.

«La mia tesi di laurea - ha spiegato Pierfrancesco Naccarato - nasce da una curiosità personale per l'esperanto. Ho dovuto impararlo per poter studiare alcuni testi e mi sono reso conto di non essere l'unico giovane interessato. Su Internet infatti i corsi di esperanto sono molti».

Jen plie la vortoj de Prof-ro Everardo Zanella, lia posteulo kiel rektoro de la universitato de Parma, kiu lin tiel memorigis:

homo ĉiam malfermita al la demandoj de la socio; [...] lia eksterordinara simpati-veka spirito estis subtenata de vera, profunda kaj ampleksa universaleca kulturo; [...] simpleca, bonkora, sed montriĝanta respektinda ĝuste per la konfidenco montrata kaj akceptata; [...] homo universaleca en la plena senco de la vorto.

Tre fama estas la prelego “La uzado de internacia lingvo sur la scienca kampo”, kiun Giorgio Canuto prezentis en Roterdamo la 6-an de aprilo 1959 okaze de la centjariĝo de la naskiĝtago de L.L. Zamenhof, kies finaj vortoj estis reprenitaj en la prezenta tago de la unua eldono, kaj kiu ege impresis la ĉeestantaron:

Ŝatataj geaŭskultantoj! Se vi eniras la korton de la Torina Universitato, vi povas vidi memortabulon, sur kiu oni legas ke via samurbano Erasmo, la mondkonata Erasmo el Roterdamo, en la jaro 1506, en la Universitato de Torino doktoriĝis pri Teologio. Tio povis okazi ĉar en tiu tempo ĉiuj Universitatoj uzis la saman kaj nuran lingvon, la latinan, kaj tiam la nederlandano Erasmo, kaj la profesoroj, el kiuj ajn landoj ili estus, povis interkompreniĝi kiel sam-landanoj [...]. La germana filozofo Nietzsche,

jam en la jaro 1866-a, en sia verko skribis, ke certe venos la tempo en kiu la homaro havos unu komunan lingvon, kiel certe venos la tempo en kiu la homo vojaĝos tra la aero. Ni jam vidas la duan parton de la antaŭvido de la filozofo. Mi estas certa, ke ankaŭ la unua efektiviĝos, kaj ke ĝi ne estos per malfacila nacia lingvo, sed per la simpla, bela, klara, fleksebla Esperanto.

Bildo 6 – Memortabulo en la korto de la Torina Universitato

La du volumoj pri la historio de la 'Premio «G. Canuto»'

Okaze de la kvin- kaj dekjariĝo de la Premio oni eldonis du volumojn. Jen ĝiajn enhavoj:

Astori, 2014a: Enkondukaj salutmesaĝoj (L. Borghi, Rektoro de la Universitato de Parma, p. 9; M.

Lipari, Prezidanto de IEF, p. 11; F.A. Pennacchietti, Prezidanto de la Juĝantaro de la Premio, p. 13); Etiko kaj rajto al la lingvo kaj al la identeco inter inkludo kaj ekskludo (Kvazaŭ enkonduko), D. Astori, p. 15 (esp. C. Minnaja); Parto I. Giorgio Canuto, la urbo Parma kaj la lingvo internacia): La Premio "G. Canuto" por magistriĝa disertacio pri Interlingvistiko kaj Esperantologio, D. Astori, p. 35 (esp. G. Licciardello); Giorgio Canuto, la rektoro esperantista, D. Astori, p. 41 (esp. N. Minnaja); La uzado de Internacia Lingvo sur la scienca kampo, G. Canuto, p. 47; La personeco de Giorgio Canuto. Grafologia analizo, A.V. Guernieri, p. 55; Notoj por historio de Esperantismo en Parmo, D. Astori, p. 59 (esp. G. Ricagno); Parto II. Lingvistikaj pliprofundigoj: Naturo kaj amplitudo de la lingva malkomforto. Propono, G. Agresti, p. 67 (esp. A. Madella); Bildstrio kaj identeco. Inter socia kohereco kaj protekto de la minoritatoj, D. Astori, p. 83 (esp. L. Oberrauch Madella); Minoritataj lingvoj kaj plurlingvismo en la lingvopolitiko de EU: la kazo de la Eŭropa Ĉarto pri Regionaj aŭ Minoritataj Lingvoj (1992), A. Carli, p. 95 (esp. E. Rodari); Esperanto, Europeese, Plain English, Globish, G.G. Castorina, p. 107 (esp. R. Corsetti); Lingva ekologio: ĉu sencas paroli pri tio?, G. Iannàccaro, p. 123 (esp. F. Gobbo); Du korpusaj planadoj kaj ununura lingvo: la kazo de la ladina, S. Mattiola, p. 145 (esp. P. Caliani); La lernado kaj la instruado

de la fremdaj lingvoj kiel iloj por la konstruo de demokrata konscienco. La defio de la Komuna eŭropa referenckadro por lingvoj, M. Mezzadri, p. 157 (esp. L. Fraccaroli); Interlingvistiko ĉe la itala akademia medio, F. Pennacchietti, p. 173; La angla: ĉu pandemio?, R. Phillipson, p. 177 (esp. M.R. Spanò); Kelkaj konsideroj pri la lingvo de la aliuloj, F. Toso, p. 197 (esp. N. Minnaja); Resumoj (reviz. M. Lipari), p. 207; Biografiaj skizoj (reviz. M. Lipari), p. 215.

Astori 2020b: Indirizzi di saluto (P. Andrei, Magnifico Rettore, Università di Parma, p. 7; S. Ebrahimi, Presidente del Rotary Club 'Parma Farnese', p. 11; M. Soncini, Athenaeum edizioni, p. 15); Parte I. Giorgio Canuto, la città di Parma e l'esperanto (di D. Astori): Dieci anni di «Premio 'Canuto'», p. 21; Giorgio Canuto, il "rettore esperantista", p. 31; Note per una storia dell'Esperantismo a Parma, p. 47; Parte II. Cinque approfondimenti linguistici: Il Trentino, modello di terra multilingue e multiculturale, S. Baggio, p. 59; Le radici culturali dell'esperanto: la pedagogia di Comenio, G. Formizzi, p. 87; Il genere femminile: grammatica, raccomandazioni e norme istituzionali, F. Fusco, p. 117; L'interlinguistica alle soglie degli anni Venti del Duemila, F. Gobbo, p. 145; Una lingua per tutti, a ciascuno la sua. Sulle origini dell'uomo, G. Soravia, p. 171; Profili bio-bibliografici degli autori, p. 183; Sintesi dei contributi, p. 189.

Oficiala kurso pri 'Interlingvistiko'

Kiel jam antaŭdirite en la supra prelego de la Rektoro, ekde la pasinta jaro ene de la programaro de la Universitato de Parma ofertatas sendependa¹²¹ kurso pri 'Interlingvistiko'¹²². Tiucele specife verkitas manlibro: Astori, 2019a.

¹²¹ Jam antaŭe inter la diversaj kursoj ne malofte spaco estas dediĉita al Interlingvistiko: signifoplena ekzemplo jam estis inlustrita ĉe la § 2.1.1.

¹²² La programo legeblas ĉi tie: <https://cdl-clsm.unipr.it/degreecourse/details/184495>. Jen la programo esperantlingve: "La kurso pri 'Interlingvistiko' disvolviĝas laŭ tri ĉefaj ŝtupoj: 'kontakto', 'planado', 'lingva kreemo'. La temaro estos traktita per modulo-formo, per komenca teoria enkonduko al la fenomeno kaj aro da ekzemploj, kiuj klarigas ĝiajn plej konkretajn implikaĵojn. Rilate al ĉi-lastaj, oni pridiskutos la aspektojn de ligvaj kontakto kaj intermiksiĝo (el vidpunkto semantika aŭ struktura), dediĉante minimuman spacon ankaŭ al la jida, specife grava pro ĝia naturo de "Mischungssprache"; dum la dua, oni komence pripensos pri la planadprocezoj (ladina kaj sarda estos la ĝenerale teoria kunteksto), kaj, post klasifiko de artefaritaj lingvoj, iuj pli interesaj projektoj estos prezentataj (ekzemple muzika lingvo kiel ekz. Solresol, aŭ la Europanto de Diego Marani, aŭ Esperanto), kaj almenaŭ unu lekcio estos dediĉata al aferoj rilataj al la lingva situacio en Eŭropa Unio enserĉade de helplingvoj (en debato inter lingvaj ekologio kaj demokratio); la tria traktos kreaĵojn por arta uzo (en literaturo, kino, ktp). Ne mankos pliprofundigo pri la rilatoj inter lingvo kaj identeco, temo intence diskutata el "heterodoxa" vidpunkto (en la senco de la sukcesa difino de André Martinet en 1989 de 'Interlingvistiko' kiel «la heterodoxa branĉo de lingvistiko»). Oni planas inviti eksterajn fakulojn".

ottobre-giornata-di-studio-alessandro-bausani-
fra-orientalismo-interlinguistica-e-fede>

- renkontiĝo kun Ottavio Fatica, tradukinto de John Ronald Reuel Tolkien (12an de decembro 2019a)
– vidu ĉe: <www.unipr.it/notizie/12-dicembre-ottavio-fatica-spiega-come-si-traduce-tolkien>

La eldonejo ‘Athenaeum’

“Athenaeum edizioni universitarie”, naskiĝinta en Parma en 2017, specialiĝas pri la publikigado de universitataj tekstoj verkitaj de profesoroj pri la humanismaj studoj de la Universitato de Parma.

Malgraŭ sia tre juna aĝo, la eldonejo disvolviĝas per serioj dediĉitaj al historio, lingvistiko, sociologio, klasikaj studoj, papirologio, filozofio kaj pedagogio, ankaŭ publikigante tezojn indajn je publikigo kaj verkojn kun eksterakademia enhavo.

Bildo 8 – Ĉefa paĝo (www.athenaeumlibri.com/) de la Parma Eldonejo ‘Athenaeum’.

+39 0521 506535 info@athenaeumlibri.com

Athenaeum
LIBRERIA EDITRICE

HOME PAGE LIBRERIA CASA EDITRICE USATO E IN OFFERTA CONTATTI

Athenaeum edizioni universitarie è nata a Parma nel 2017 ed è specializzata nella pubblicazione di testi universitari redatti da docenti di area umanistica dell'Università di Parma.

Nonostante la giovanissima età, la casa editrice si sta sviluppando attraverso collane dedicate a storia, linguistica, sociologia, antichistica, papirologia, filosofia e pedagogia, dando alle stampe anche tesi segnalate come meritevoli di pubblicazione e opere di contenuto extra-accademico.

Eikones Glossae Historiae Interlinguistica

La studenta grupo ‘Signoj’

Post tiuj ĉi spertoj naskiĝis studenta grupo, nomita “Team Segni”, post organizado de ekspozicio en la jaro 2019 (5^a-7^a de julio, Berceto)¹²⁴.

¹²⁴ Vidu: www.unipr.it/notizie/5-7-luglio-mostra-segni-un-percorso-nel-mondo-del-se-allestita-da-studenti-dellateneo.

Bildo 9 – Afiŝo de la ekspozicio ‘Signoj’

Oni estas nun organizanta eventon titolitan “Segni: un percorso (inter)linguistico” ene de la programo de ‘Parma itala kultura urbo 2020’: ĝi estos aranĝita en la ‘Salono de la kolonoj’ de la centra universitata Palaco de 4/11/2020 al 12/11/2020.

Bildo 10 – Renkontiĝo de la studenta Grupo ‘Segni’

Konkludoj

Tiel brile substrekis Alessandro Bausani la valoron kaj la signifon de interlingva pripensado kaj trejnado:

Kiu ajn inventita lingvo, ĉu religitipa, praktik-tipa aŭ lud-/infan-tipa aŭ alispeca, estas aliro al la lingvoproblemo. Temas pri malmuntado kaj remuntado de lingvaj elementoj per provado kaj reprovado de la unuopaj pecoj en novaj strukturoj, kiel infano ludas per sia puzlo-ludo. Ĉu malsama ol ĉi tio estas la retrovo de la praa unua lingvo (Böhme, Comenius, ktp.)? Eble ne, ĉar la unua prao

en la lingvo estas, male ol tio, kion oni kredis en la antikveco, ne substanco sed prefere la funkciado mem, la *dynamis*, kaj al tiu *dynamis* prezentas siajn omaĝojn ĉiuj inventintoj de lingvoj. (Bausani 1974, p. 151)

Grava citaĵo el mondfama libro, enespere, ke ĉi tiu fako pli kaj pli disvastiĝos kaj agnoskiĝos eĉ en la universitata medio.

Bibliografio

Davide ASTORI, red. (2011) *A 50 anni dalla scomparsa di Giorgio Canuto. L'esperanto* n-ro 4 j. 88 (monografia numero).

Davide ASTORI, red. (2014a). *La Premio «G. Canuto» por magistriĝa disertacio pri Interlingvistiko kaj Esperantologio. Kvin jaroj da (inter)lingvistikaj pliprofundigoj en Parma*. Milano: FEI.

Davide ASTORI (2014b). Ateneo Parmense. Premio di laurea "G. Canuto". *Uni-versum* n-ro 17-18, p. 16-19.

Davide ASTORI, red. (2015) *Inter Scienca Komunikado kaj Lingvaj Rajtoj (el la itala vidpunkto en eŭropan kadron)*. *Memore al Arrigo Castellani*, Milano: FEI.

Davide ASTORI, red. (2016). *Esperanto e UNESCO. A 60 anni dalla Risoluzione di Montevideo. L'esperanto* j. 93 N.S. 1 (monografia numero).

Davide ASTORI, red. (2017a). *Esperanto è spiritualità?*. *L'esperanto* j. 94 N.S. 2 (monografia numero).

Davide ASTORI, red. (2017b). «*Andiamo da Capacchi!*» *Il ricordo di un grande parmigiano a dieci anni dalla scomparsa*, Milano: FEI.

Davide ASTORI (2018a). *Enkonduke al ĝenerala Lingvistiko*. Milano: FEI.

Davide ASTORI (2018b). *Due passi in Esperantujo. Una breve introduzione alla lingvo internacia, ragionata e con minima crestomazia*. Parma: Athenaeum.

Davide ASTORI (2019a). *Interlinguistica. Pianificazione, creatività, contatto*. Parma: Athenaeum.

Davide ASTORI, red. (2019b). *Alessandro Bausani (1921-1988) fra Orientalismo, Interlinguistica e Fede Bahá'í. A 30 anni dalla morte*. Parma: Athenaeum.

Davide ASTORI (2020a). *Kia interlingvistiko estontecen?*. *Literatura Foiro* n-ro 306, p. 221-23.

Davide ASTORI, red. (2020b). *Dieci anni (2009-2019) di Premio «G. Canuto» per tesi di laurea in Interlinguistica ed Esperantologia. Con cinque interventi linguistici a Parma*. Parma: Athenaeum.

Davide ASTORI; Elisa SICURI, red. (2019). *Creating Worlds through Languages. Tolkien between Philology and Conlanging*. Parma: Athenaeum.

Alessandro BAUSANI (1974). *Le lingue inventate. Linguaggi artificiali - Linguaggi segreti - Linguaggi universali*. Roma: Ubaldini [Geheim- und Universal-sprachen: Entwicklung und Typologie, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgart 1970].

Carlo MINNAJA (2019). *Introduzione alla letteratura esperanto*. Parma: Athenaeum.

Andrea MONTAGNER (2018). Il 'Fondo di esperanto/
interlinguistica' dello IULM. En: Davide ASTORI (red.).

Quale interlinguistica oggi? Quattro voci sul tema.

L'esperanto, monografia numero, p. 25-28.

Fabrizio Angelo PENNACCHIETTI (2011). L'Interlinguistica
nell'accademia italiana. *L'esperanto* n-ro 88/4 (*A 50 anni*

dalla scomparsa di Giorgio Canuto, monografia numero, red.

Davide ASTORI), p. 17-18.

Esperanta strategio en universitatoj

Vicente Manzano-Arrondo

Enkonduko

UNIVERSITATAJ ESPERANTISTOJ facile povas konsenti pri la aserto, ke Esperanto ĝenerale ne videblas en universitatoj malgraŭ la klopodoj de multaj aktivuloj. En la celo stimuli kunkpensandon pri la afero, kiu aldoniĝas al la historiaj paŝoj pri la sama temo, mi pritraktos kvar kampojn: (1) kelkaj gravaj karakteroj de la homa konduto, ĉefe tiuj kiuj bremsas la disvastigon de Esperanto; (2) kial la bremsiloj akiras pli da forto en la universitata medio; (3) du vojoj klopodi sukcesigi Esperanton en la universitato, kiun kuraĝe mi nomas sukcesa kaj nesukcesa vojoj; kaj (4) kelkaj principoj por la konkretigo de universitata strategio.

Pri la tempo en la homa konduto¹²⁵

Sendube la homa konduto estas tro vasta, ampleksa, diversa kaj malsimpla por la naiva celo kompreni ĝin per ĉi tiu

¹²⁵ Baze la enhavo de ĉi tiu sekcio devenas de spertoj kaj pripensoj. Tamen, parte devenas de diskutoj en la grupo Universitato kaj Socia Engaĝiĝo kaj de la libroj de Riechmann (2003) kaj Novo (2010).

mallonga dokumento. Nia nuna celo estas substreki konkretan nuancon de la homa konduto, kiu ŝajnas potenĉava kiel barilo en la klopodo sukcesigi Esperanton ene kaj ekster la universitato. Mi parolas pri *la tempo*.

La aserto “mi ne havas tempon” sufiĉe kutimas. Ŝajnas, ke ĝi akompanas la homaron kiel neceso. Sed tio ne veras. La senton ne havi tempon estas relative nova en nia historio kaj aperis ĉefe antaŭ malmulte da jardekoj. Pri tia interesa kampo, ĉefas kvar flankoj.

La unua estas la prilabora flanko de la tempo. Nuntempe oni spertas historian malproksimecon inter la kerna kaj la ĉirkaŭanta tempo ligita al la posteno. Antaŭ kelkaj jardekoj kutimis la sperto havi unu postenon la tutan vivon kaj loĝi en la sama urbo aŭ vilaĝo. Kvankam kutime oni pensas, ke antaŭe la homoj pli laboris ol hodiaŭ, pluraj esploroj dubigas nin pri tiu aserto. Sed oni ne rajtas dubi, ke la antaŭa tempo de laboro estis preskaŭ 100% *kerna tempo*, nome horoj didiĉitaj al la laboraj taskoj. Nuntempe la *ĉirkaŭanta tempo* povas esti pli elstara en pluraj kazoj. Pri kio temas? Kutime la nunan epokon homoj pli kaj pli akceptas la aserton, ke ni ne havos la saman postenon ĉiam, sed oni devas alkiutimiĝi al kvar kondutoj: (1) dediĉi horojn plibonigi la scion pri la laboro en tro ŝanĝema merkata etoso, kiu postulas sinsekvantan konkurecon de laboristoj; (2) translokiĝi ofte laŭ la bezonoj de la posteno; (3) akcepti, ke oni perdos la nunan postenon kaj havos devigon okupiĝi serĉi alian, kaj poste alian kaj plu; (4) esti irante kaj revenante, ĉar la lokoj, kie situas la laborejo kaj la restadejo, estas pli kaj pli malproksimaj laŭ la mondaj statistikoj, tiel ke oni bezonas pli da tempo iri kaj reveni. La

nuntempa merkato klare premias laboristojn, kiuj disponeblas laŭ la tasko (ĉiel), la loko (ĉie) kaj la tempo (ĉiam). Laboristo, kiu devas esti disponebla ĉiam, ĉiel kaj ĉie, ne havas tempon.

La dua flanko temas pri la *libera tempo*. Ŝajnas, ke libera tempo estas tempo ĝui. Tamen la merkato ofertas tiom da ebloj aŭ oportunoj, ke pluraj homoj konfesas suferi pro la neeblo sperti aŭ ĝui ĉion, kio ŝajnas esti disponebla. Bona ekzemplo estas la sociaj retoj. Normala kutima nuntempa homo estas tiu, kiu ĉiutage elspezas horojn okupata pri la sociaj retoj, kiujn partoprenas, plejofte eĉ plendante pri tia tasko. Al tio aldoniĝas, ke homoj facile sklaviĝas pri la libera tempo, emas sperti rutinojn, jam elektis manierojn okupiĝi pri tia tempo kaj malfacile akceptas ŝanĝojn.

La libera kaj labora tempoj nuntempe realiĝas per teknikaĵoj. La teknologio eniris tiom forte, fone kaj rapide, ke ŝajnas al mi, ke la homaro jam sklaviĝis. La teknologio aperis sur afiŝo per la aserto “Mi liberigos vin”, sed la sperto montras la malon. Oni bezonas tempon lerni, kiel funkcias la lastan version de softvaro, kiun oni taksas necesa, nepre bezonata; tempon ŝanĝi la poŝtelefonon, la komputilon, la tabelkomputilon aŭ la saĝan televidon, ĉar rapide eĉ subite malnoviĝis; tempon atingi informon pri nova helpilo, kiu permesos min ŝpari tempon aranĝante la mi-ne-scias-kiom-da kontoj malfermataj en mi-ne-scias-kiom-da ciferecaj utilaĵoj, kien mi eniris en la celo faciligi mian tempon aŭ taskojn.

Kvare kaj fine okazas, ke se oni havus tempon, oni uzus ĝin en *utila tasko*. La ideologio kapitalismo tiom sukcese eniris en niajn kapojn, ke malgraŭ la mala mesaĝo sendita de la ciutagaj kondutoj, mense oni akceptis, ke nur meritas

penon la okupiĝoj, kiuj estas fruktedonaj. Certe la homaro daŭre travivas, ĉar la homoj okupiĝas pri aferoj, kiuj ne donas nek rapidan nek videblan profiton, kiel helpi alian, zorgi pri familianoj, geamikoj eĉ nekonatuloj aŭ ĝui neatendatan sunleviĝon tra la fenestro de la dormoĉambro. Malgraŭ tia realo, mense kutime oni asertos, ke okupiĝi pri ne klare fruktedonaj taskoj estas stultaĵo.

Ĉu lerni Esperanton ŝajnas fruktedona konduto, kiu faciligos la vivon en la teknika medio, helpos trovi aŭ plibonigi la postenon aŭ indos kiel ĝuo en neekzistanta libera tempo?

Kio pri la universitato?¹²⁶

Pluraj fakuloj konsentas priskribi la edukadan sistemon kiel fabrikon, kiu prenas diversecon kaj produktas homoneecon. Alivorte, la edukada sistemo prenas infanojn kaj metas ilin en medion, kie ĉiuj devas eniri je la sama horo, en la saman spacon, farante la samajn taskojn, kiuj same rigardas la mondon. Kiam iu ajn ne kapablas aŭ ne volas adaptiĝi al tia medio, estas forpelita. La juĝo ne parolos pri problemo de komunikado aŭ de rilato inter homo kaj sistemo, sed gravuros sur la frunto la aserton “tiu homo fiaskis ĉar li ne kapablas”. La sistemo ne nur fabrikas kulpulojn. Multaj sukcesos. Kiel? La sukcesuloj estas tiaj, ke ili lernis kiel adaptiĝi, nome kiel scii tion, kion la sistemo deziras, kaj doni tion. Alivorte kaj iom akre, nur la obeemaj lernantoj finfine atingos la universitatojn.

¹²⁶ Ĉefe la enhavo de ĉi tiu sekcio troviĝas en Manzano-Arrondo (2015, 2017a,b).

Jes. Oni akceptu, ke la edukada sistemo estas neperfekta fabriko, kiu sufiĉe eraras. La eraroj ekzemple estas homoj neobeemaj, eĉ revoluciemaj, kiuj sukcese eniros en la universitaton. Sed oni ankaŭ akceptu, ke la procento de travivantaj eraroj malaltiĝas kurson post kurso.

Nur parto el la travivintaro iĝos profesoroj. Ili atingis tian altnivelan kapablon obei, ke obeas antaŭ ol ricevi ordonon. Profesoroj kaj similaj universitatanoj havas potenchan antenon por la tasko antaŭvidi tion, kio okazos monatojn aŭ jarojn poste pri nova koncepto, modo aŭ sukcesa vojo atingi projektojn aŭ publikigi sciencajn artikolojn.

Kompreneble mi ĵus tro simpligis la aferon, kiu sufiĉe estas pli kompleksa. Malgraŭ la simpligo, tia vidpunkto helpas nin kompreni, kial disvastigi Esperanton estas pli malfacila tasko en la universitata medio ol ekstere. Tio okazas ĉar, tiuj laboristoj ne nur estas nuntempaj homoj, tio estas homoj, kiuj ne havas tempon kaj estas prenataj de la malsano de la utileco, sed ankaŭ ili estas tiom adaptiĝemaj kaj obeemaj, ke Esperanto simple ne havas kapablon atingi videblecon.

Klopodante solvi la aferon 1: La rekta vojo¹²⁷

En tian medion eniras esperantistoj, kiuj klopodas montri al universitatanoj la taŭgecon de Esperanto kiel universitatilo. Kion ni faras? Kutime ni realigas du taskojn: kursoj kaj diskursoj.

¹²⁷ Origina priskribo de la duopo rekta (aŭ centra) kaj nereкта (aŭ periferia) vojoj estas en la libro de Petty kaj Cacioppo (1987).

Pri kursoj

Mi sentas, ke ni estas iel algluitaj al la historio de la sukceso de Esperanto per sukcesaj kursoj. Kelkaj paĝoj de la historio montras, ke plurfoje la alvokoj lerni Esperanton estis tiom sukcesaj, ke oni bezonis eĉ placojn por la alveno de centoj (eĉ miloj) da lernantoj. Laŭ mia sperto, ĉefe en Hispanio sed ankaŭ rilate al la informaĵoj, kiujn aliaj universitataj kolegoj produktas, oni forgesu, ke nuntempe oni atingos tian historian sukceso. Ne okazas.

Kio okazas nun?

Laŭ tiu sperto, kiun mi ne transdonas pensante ke estas monda, kelkaj kursoj planiĝas sed ne komenĉiĝas ĉar la alvoko ne trafis la agendon de studentoj, tiel ke la tagon de la komenco neniu lernonto aperas. Ofte okazas, ke la kurso komenciĝas per N studentoj, sed finiĝas per kvanto sufiĉe pli malalta. Kelkaj kolegoj plurfoje informis min dirante “Ne, Viko. Mia kurso ne daŭros ĉar jam de antaŭ du semajnoj neniu lernanto aperas”. La novaĵoj, kiuj alvenas de Ĉinio aŭ Suda Koreio ŝajnas iom malsamaj, klare pli sukcesaj, kvankam la malaltiĝo de la nombro ŝajnas kutima sperto.

Do, la estonteco de Esperanto en la universitato malfacile baziĝos sur la realigo de universitataj kursoj pri la lingvo. Tio ne signifas halti. Estas bezonata tasko. Tio signifas, ke oni serĉu alian metodon.

Pri diskursoj

Malfacile oni povas diskuti la bonan argumentaron lerni kaj uzi Esperanton. La logika konkludo estas “Jes, mi pravas”. Sed bedaŭrinde pravi tute ne sufiĉas. Eĉ temas pri konkludo praktike neutila. Kvankam kialoj gravas, emocioj gravegas. La kutima konduto de homoj ne baziĝas sur kialoj. Kvankam oni povas prave donaci potenĉhavajn argumentojn kaj datumojn, oni malkovras, ke ili ne travas la koron nek cerbon de aŭskultantoj nek legantoj, ĉar pravi plurfoje estas preskaŭ nenio. Eĉ dum mia sperto pri esplorado, kelkfoje trovis neatenditan reagon de la intervjuato, kiu konfesis pli malpli laŭlitere “mi tiom suferis (mense, mone, energie, tempe) lernante la anglan, ke mi ne deziras la sukceson de Esperanto; tio signifas, ke mia sufero estis por nenio”.

Klopodante solvi la aferon 2. La nereкта vojo

Anstataŭ teoriiumi pri tio, kio estas la nereкта vojo, permesu min klarigi pri ĝi per kvar ekzemploj de realaj spertoj, kiuj okazis en mia universitato.

Kvalita metodologio

Mi instruas en la universitato pri kvalita metodologio. Ĝi estas malsimpla kaj vasta kampo, kiun malfacile oni povas instrui per la tradicia metodo prelegi en la klasĉambro kaj konsili legadojn. Pro tio, la pedagogia metodo, kiun mi sekvas, estas ke ili lernu esplori per kvalita metodologio samtempe

ili reale esploras konkretan temon. Post kelkaj jaroj provante malsamajn alirojn al tiu celo, finfine mi trovis bonan solvon: mi donas la komunan temon, instruas pri la epistemologio, kiu surbazas la teknikojn, instruetas pri longa listo de ebloj, ili organiziĝas per grupetoj de studentoj kaj elektas la teknikon kaj la subtemon, kaj finfine prezentas la rezultojn en klasa kongreso komune 6-hora.

Antaŭ du kursoj mi proponis la lingvan justecon kiel komunan temon. Esplorante pri tio, ankaŭ aperis la problemo de la lingva maljusteco (ene de kiu loĝas la lingva subpremado). Kaj nature aperis Esperanto. Nur unu el la 80 studentoj iom aŭskultis pri ĝi. Do pluraj grupetoj ekokupiĝis esplori pri tiu stranga lingva projekto tiom fiaskita. Rezulte, ili aranĝis blogon kaj studis pri pluraj flankoj el la lingvo: gramatiko, historio, interna ideo, muziko, personeco de la esperantisto, monda komunumo, luktado por la lingva justeco ktp. Ses el ili eĉ komencis legi Esperanton kaj du estis elektitaj de la landa asocio por la senpaga partopreno en TEJO. La 80 studentoj eksciis fundamente kio estas tio, nomita Esperanto. Ankaŭ ili lernis kvalitan metodologion esplorante plurajn temojn: kia estas la reago de homoj de malsamaj aĝoj kiam unuafoje aŭskultas pri la lingvo, kiu estas la ŝanĝiĝo kiam ili legas mallongan priskribon de la lingvo, kiel reagis lernantoj de mezlernejoj rilate al fremdaj lingvoj kaj Esperanto ktp. Mi kalkulas, ke pli malpli 350 homoj estis tuŝitaj de la esploroj far studentoj.

Mi ne reklamis pri Esperanto. La studentoj renkontis la lingvon kaj sentis allogon, alvokecon. Mi nur zorgis pri la kondiĉoj, kiuj faciligos tian renkontiĝon, por ke ĝi estu natura ne pertruda.

Filologiaj sintenoj

Kvankam kutime filologoj amas lingvojn, en mia universitato la fakultato pri filologio estas loĝata de kontraŭesperantuloj, homoj kiuj ne deziras eĉ ekscii pri tiu lingvo.

Antaŭ du jaroj mia universitato akceptis projekton, kies celo estas la videbligo de Afriko en la urbo. La aranĝo konsistis el kvin sesioj pri kvin landoj el Afriko, kies partoprenantoj parolis pri la lingvaj politiko kaj etoso. Adjévi Adjé (Togolando), Bernard Gnancadja (Benino), Byelongo Elisée (Sud-Afriko), Drissa Flayoro (Malio) kaj Joel Muhire (D.R. Kongo) skribis specifan ĉapitron kaj registris videon¹²⁸.

La afiŝo substrekis la titolon de la seminario, Afriko en mondo de lingvoj, la bildo pri la kontinento kaj ankaŭ informis “Lingvo de la seminario: hispana. Lingvo kun Afriko: Esperanto per samtempa tradukado”. La videoj estis subtitulataj hispane, kaj oni aranĝis dulingvan libron. Dum la sesioj la partoprenantoj renkontis Esperanton, sed neniu reklamis pri ĝi, vendis ĝin aŭ ofertis ĝin. Kiel estis antaŭvidebla, kelkaj partoprenantoj el la publiko demandis pri tiu lingvo tiom flue parolata de la afrikanoj. Mi klarigis

¹²⁸ La materialoj alŝutiĝis en la retpaĝo <http://institucionales.us.es/marco/indekso.htm>.

mallonge eĉ sen pasio. Unu el la rezultoj: post la seminario tri profesoroj pri filologio kaj profesorino pri antropologio proponis realigi universitatan grupon pri lingva justeco kaj apogi Esperanton. La kolegoj pri germana, angla kaj hispana filologioj parolis pri Esperanton en siaj klasoj, kaj ekde tiam mi estas plurfoje vokita iri en iliajn klasĉambrojn kaj prelegeti pri lingva subpremado, lingva justeco kaj Esperanto. Ĉi tiun kurson ses studentoj aranĝis kurson pri la lingvon.

Ĉio alvenis de sperto, kie neniu reklamis aŭ ofertis la lingvon. La publiko neatendite renkontis ĝin kaj nature scivolemis. Ĉar neniu reklamo starigis psikan barilon, ili nature aŭskultis, spertis, legis kaj nature konvinkinĝis.

Voluntuloj

En alia apogata projekto pri Afriko, la universitato reklamis ĝin por voluntuloj el studentaro. Temas pri tradicia universitata ago, per kiu studentoj havas la ŝancon akiri sperton. La universitato petis min skribi la alvokon. En ĝi estis priskribo pri la projekto (jam 6 afrikaj landoj danke al Fafah, el Madagaskaro) kaj oni povas legi “La lingvo de la teamo, per kiu oni parolas kun Afriko, estas Esperanto. Oni pozitive valoros, ke voluntulo regas tiun lingvon”. Kvar studentoj skribis pli-malpli per la sama reago: “Mi deziregas partopreni la projekton. Mi havas pasion kaj fakas pri la enhavo. Sed mi timas esti rifuzita, ĉar mi scipovas kelkajn lingvojn, sed ne Esperanton. Ĉu mi povas partopreni malgraŭ tia manko? Ĉu realigeblas lerni ĝin sufiĉe por la celo esti akceptita?” Mia reago kompreneble estas akcepti ĉiujn kaj demeti gravecon. Mi ne premos ilin lerni Esperanton. Ni jam spertis la unuan virtualan renkontiĝon, kaj mi tradukis samtempe, faciligante

la partoprenon de ĉiuj. Sed mi jam antaŭvidas, ke ili estas allogataj. Ĉu ili lernos Esperanton? Mi ne scias. Ĉu ili havas pozitivan sintenon? Tute klare jes.

La studentoj, kiuj deziras iĝi volontuloj de la projekto, malkovras Esperanton en la alvoko, tute neatendite. Ili ne sentas, ke iu deziras konvinki, ĉar malgraŭ la ne kapablo paroli la lingvon, ili estas akceptitaj.

Civiencia

Mia universitato, same kiel pluraj aliaj, klopodas stimuli la naskojn de entreprenaj projektoj surbaze de la universitataj esploroj. Dum pluraj jaroj mi sentis tian eblon perfido al la misioj de la universitato. Sed lastatempe mi malkovris aliajn flankojn el la afero, tute taŭgaj por labori por la justeco kaj la malapero de la maljustecoj. Do, kune kun la korea esperantistino Jung Yuro [ĉon juro] kaj la Fundaĵo pri Esplorado de la Universitato de Seviljo, ni starigis la entreprenon *Civiencia*, kies socia celo estas la demokratiigo de la scienco (ke ĉiu homo havu ŝancon science esplori la homan konduton laŭ siaj rimedoj, eĉ tute senpage).

Civiencia estas entrepreno registrita en Hispanio, kie ĝi atingis la oficialan kvaliton de strategia entrepreno por la lando. Nia laborlingvo estas Esperanto. Kiam ni subskribas kontrakton kun alia organizado, la reprezentanton vidas dokumenton dulingve skribita (hispane kaj Esperante). La aktoj de la kunvenoj estas dulingvaj. Ni realigis malfermatan seminarion, kies titolo estas “Post la kronviruso: kian mondon ni volas” kaj kies celo estas helpi pensi. Ĝi situas

en entreprena projekto kies nomo estas Esperanta. Kiam la prelegantoj eniras kaj legas la klarigojn, malkovras la gravecon de la lingvo ene. Sed ni neniam prelegas pri la lingvo, nek klopodas konvinki iun ajn. Tamen, kvankam la entrepreno ĵus komenciĝis, ni jam rimarkas konsekvencojn. Ekzemple, kelkaj el la organizadoj, kun kiuj ni subskribis kontraktojn, petis nin traduki en Esperanton kelkajn dokumentojn, kiel manifeston aŭ nomon de projekto.

Ankaŭ la entrepreno ofertas praktikojn al studentoj de pluraj fakultatoj. En la alvoko oni povas legi “Civiencia havas Esperanton kiel laborlingvon. Oni pozitive taksos vian scion pri la lingvo, scio kiu ne estas deviga”. Kutime studentoj legas, ke oni petas scipovon pri la angla. Estas la unua fojo, ke Esperanto aperas en mia universitato kiel pozitiva ero de la vivresumo de kandidatoj. La ofertoj aperas ekde septembro. En decembro ni havos informon, kiu permesos nin konkludi pri la sukceso aŭ fiasko de la klopodo.

Konklude

En ĉiuj el spertoj mallonge priskribitaj la rolo de Esperanto similas: estas lingvo ĉeestanta nature en projektoj kaj spertoj. La reago de la trovintoj estas surprizo. Sed la sinteno, kiun ili trovas en la respondeculoj de la spertoj, estas tia, ke la uzo de Esperanto ŝajnas la decido pli natura el la mondo. Ili renkontis lingvon kaj ĝian valoron samtempe, sperte ligitaj. Poste ilia scivolemo starigas specifajn paroladojn pri Esperanto. Tiu parolado ne devenas de ni, sed de la scivolemantoj.

Ĉi tiu nerekta vojo ne malvalorigas la rektan. Ambaŭ bezonatas. Sed mia labora hipotezo estas, ke la nerekta havas pli da sukceso levigante intereson. Eĉ ambaŭ vojoj tute ne sufiĉas. Ekzemple, tute gravas atingi oficialajn agnoskojn de la lingvo en universitatoj, starigi kaj sukcese daŭrigi fakajn sciencajn revuojn, atingi ke aliaj akceptu tekstojn aŭ resumojn, plibonigi kaj multobligi fakajn vortaretojn ktp. Sed eĉ en tiu lasta grava struktura taskaro, ĉio estos ju pli facila des pli da sintena semo ni faris, nome pli da naturaj Esperantaj spertoj ni faciligis al universitatoj.

Principaro

Post iom pripensi rilate al la nuntempa universitato, kies ege adaptiĝemaj membroj ne havas tempon, mi klopodis konkludigi vin pri la malforto de la rekta vojo kaj la indo provi la nerektan. Rilate al tiuj spertoj, mi kuraĝas proponi kelkajn principojn, kiuj eble taŭgas kiel cemento por strategio. Aliaj pluraj esperantistoj ankaŭ laboras sur tia sinteno, kvankam feliĉe ni ĉiuj rigardas la aferon ekde ne tute egalaj vidpunktoj. Danke al tiu nekoincido, certe ni kapablos atingi pli bonan rezulton lertante unu de la aliaj.

Principo de la tempo, la spaco kaj la kulturo

Estas iu pensemo laŭ kiu oni kutime akceptas, ke se io ie iam sukcesis, la sukceso ankaŭ okazos ĉiam ne gravas kie. Sama emo validas pensante pri la fiaskoj.

Sed malsamaj rezultoj en malsamaj kulturoj, lokoj kaj momentoj el la tempo, atingitaj per la sama metodo aŭ tekniko, montras ke ĉio influas. Humila sinteno helpas dubi pri la nediskutebla bona metodo, kiu sukcesis en konkreta koincido de tempo, spaco kaj kulturo, tiel ke oni ne antaŭakceptu, ke tio same okazos en alia tempo, alia spaco, alia kultura medio. Derivaĵo de ĉi tia maniero pensi, estas ke ĉiu ilo devas esti demandata ekde la vidpunkto de la konkreta loko, tempo kaj kulturo, kien oni deziras apliki la ilon.

Mi parolis pri mia rekta sperto per rekta kaj nereкта vojo. Tio donas al mi la konkludon, ke sufiĉe pli bona estas la nereкта, kiun mi aplikis per finita kvanto el granda skatolo da ebloj. Sed vi, kiu legas ĉi tion, povos renkonti alian malsaman rezulton. Mi ne klopodu premi vin apliki mian metodon.

Jen aliaj konkretaĵo, kiu ne respektas tiun principon: Pluraj esperantistoj sentas, ke ili jam trovis la bonan manieron solvi problemon. Kelkaj el ili eĉ koleras se alia klopodas provi novan vojon, ĉar taksas tian klopodon naiva. Se la riskuloj tro fidas la spertulon, plejeble ili haltos, kaj Esperantujo perdos la oportunon eble atingi bonegajn rezultojn en tiu alia loko, tempo kaj kulturo.

Principo de la scienca sinteno

Ni estas ne nur instruistoj sed ankaŭ esploristoj, ĉar ambaŭ konsistigas la karakteron de nia posteno en la plejmulto el la universitatoj. Do kial ni forĵetu aŭ forviŝu la trajton esplori kiam ni celas sukcesigi Esperanton en la universitato?

Esplori la manieron klopodi havi sukceson implicas havi planon, kolekti datumojn (kiuj estu kaj kvalitaj kaj kvantaj), analizi kaj interpreti ilin, provi ŝanĝojn ktp. Male estas supozoj, ke tiu ideo, kiu venis en la kapon, tiom potenĉavas, ke ni ne bezonas esplori pri tio.

La antaŭa principo substrekis la fortan influon de variabloj, kiuj de pendendas de kie, kiam, kiel oni realigas la klopodojn. Do tiu principo vokas ĉi tiun. Se pluraj variabloj povas ŝanĝi la rezulton de fiasko al sukceso aŭ male, oni esploru tion.

Principo de la demokratiigo

Pluraj boncerbumantaj esperantistoj, post sufiĉe da energio, pripensado, rimedoj uzataj ktp atingas bona rimedaron aŭ konkretigas bonan ideon kaj aranĝas pakajon per tio. Poste informas la movadon: “Karaj, jen ege bona kaj bezonata pakajo, kiun mi ofertas al vi ĉiuj; petante samtempe vian partoprenon”. Mi mem same eraris. Kelkfoje mi vokis esperantistojn por la atingo de partopreno en kelkaj projektoj, kiujn mi taksis sufiĉe limigaj. Ofte tia klopodo fiaskas. Kial?

Kvankam ni, esperantistoj, estas normalaj homoj, eble nia sento kaj respekto de la memstareco kaj libereco estas iomete pli alta ol la averaĝo. La alvoko povas havi neniun reagon, ĉar homoj ne sentas sin mem alvokitaj.

Se ni vere deziras partoprenon, ni alvoku homojn ne kiam jam ĉio estas decidita, sed en la unua momento, kiam la ideo ekiĝas, tiel ke ĉiuj ne nur sentu la partoprenecon sed ankaŭ havu ŝancon lasi sian semon. Kaj mi reprenas la unuan

principon, ĉar tia ekde-la-unua-momenteco bone funkciis rilate al miaj lastaj projektoj, sed tio ne signifas ke morgaŭ same funkcios aŭ ke funkcios en via medio.

Principo de la pasio¹²⁹

La homoj moviĝas ĉefe pro emocioj pli ol pro racio. Tiuj novaj esperantistoj, kiuj ekmoviĝas, havas ideon kaj motivon, kiuj kapablas energigi ilin. Plurfoje ene kaj ĉefe ekstere de la Esperanta movado, mi spertis belajn unuajn paŝojn de pasiaj aktivuloj, kiuj rapide estis malpasiigitaj. La procezo estis ĉiam sama. Komenciĝas kiam spertuloj alvenas, alportante surmane vastan sperton, kiu permesas konkludi (1) ke tiuj paŝoj utilos por nenio; aŭ (2) ke la celo de tiu nova movadeto jam estas en la celaro de la jam ekzistanta grupo. Laŭ mia sperto la rezulto estas, ke la novuloj haltas kaj la spertuloj daŭrigas sian saman kutimaron. Matematike, la movado havis 10 unuojn de aktiveco danke al spertuloj. Alvenas novuloj kun sia bezonata granda energio, alportante 3 unuojn. La spertulo argumentas, ke ni sumu $10+3=13$. Kaj ne nur estas unu vojo: ke la novuloj sinaldonu, alkroĉiĝu. Se ili jesas, la 3 unuoj malaparos, ĉr ankaŭ malaperis la motivon, kiu parte devenas de la personeco kaj de la sento, ke oni starigas ion kaj respondecas pri tio. Do restos la samaj 10 unuoj, kiuj eĉ emos malaltiĝi pro laceco kaj manko de kapablo adaptiĝi.

Pli bone estus, ke oni bonvenigu la ideojn, kiuj alvenas per energio kaj pasio. Poste tiuj 3 unuoj povas iĝi 10, preskaŭ

¹²⁹ Pli detale en Manzano-Arrondo (2017c) kaj en la video pri la homa konduto, rilate al la ne alta sukceso de movadoj: <https://youtu.be/FIs4WjDRsDs>

kiel vico de tiuj antaŭaj 10 unuoj, kiuj eble malaperos pro eluziĝo.

Principo de la sciigo

Ni komuniku. La bonaj decidoj baziĝas sur bonaj informoj. Sen komunikado nenio iĝas informo. Mi komprenas, ke multaj aktivuloj ne sentas sin alvokataj de realaj alvokoj far aliaj aktivuloj aŭ organizadoj. Mi komprenas, ke la ekzisto de insuloj estas natura rezulto. Malgranda nombro da aktivuloj povas atingi celojn. Gravas, ke ili ĉiam sentu, ke ili kontrolas sian projekton, kiu estas daŭre subtenata de ilia energio. La ĵus antaŭa principo konsilas lasi ilin en paco, ne klopodi ke ĉiuj insuloj alvenu al la mia, por ke ĝi iĝu kontinento. La sperto montras, ke tiu klopodo ne atingas kontinenton, sed helpas malaperigi insulojn.

Kaj la nuna principo konsilas, ke la insuloj realigu bonajn rilatojn kun aliaj, estu en konekto, komuniku, sciigu. Potenchava insularo pli taŭgas ŝanĝi la mondon ol ununura kontinento. La komunikado povas realigi reton kiu amasas energion kaj bonajn projektojn, kiuj iel povas atingi sinergion.

Principo de la ricevanto

Facile oni rimarkas, ke la plejmulto el la prikomunikadaj klopodoj en la sociaj movadoj, kie ankaŭ situas nia movado, metas la energion en la mesaĝon. Kelkfoje la aktivuloj uzas sian propran manieron pensi kiel ekzemplon aŭ inspiron pri kiel la ceteraj homoj pensas. Ambaŭ kondutoj malfacile

donas bonajn rezultojn. La sukceso de la komunikado ekster la movado ĉefe loĝas en la menso de la ricevontoj. Sukcesigi Esperanton en la universitato ĉefe estas tasko, kiu baziĝas sur la scio pri kiel funkcias la universitata institucio kaj la menso de ĝiaj loĝantoj, kerne tiuj kiuj gvidas la universitaton kiel politikistoj, aktivuloj aŭ intelektuloj. Kion ili celas? Kio kapablas movi ilin? Pri kio ili interesiĝas? Ili estas sklavoj aŭ dependas de kio? Kien ili direktas siajn okulojn? Pri kio ili fortas aŭ malfortas? Kion ili ŝatas? Kion ili timas?

Konkludoj

Do mi ne solvis strategion. Tio estus nekongrua kun la principoj. Mi estas unu homo, kies menso ne reprezentas la ceterajn, kiu loĝas en konkreta loko, tempo kaj kulturo, kiu starigas kune kun aliaj konkretan insulon. Pro tio mi kuraĝis proponi principojn, ne strategion en kompleta pakaĵo. Elkore mi deziras, ke la movado montru aktivulojn, kiuj sentas sin mem liberaj, sen timo ke aliaj bremsos ilin aŭ klopodos promeni ilin sur alia vojo; praktikante demokratian sintenon pri la eblo partopreni de aliaj; sciante ke la movado ĉiam dankos novan energion; pensante pri kiel funkcias la ricevontoj de la agadoj; nefidante sin mem pri la maniero interpreti la rezultojn, sed esplorante la uzatajn metodojn; kaj spertante la plezuron komuniki, per kio oni lernas, instruas kaj starigas sinergion. Eble tro da naivaĵoj jam konataj.

Bibliografio

- Manzano-Arrondo, V. (2015). Academia, evaluaci3n y poder. RASE. Revista de la Asociaci3n de Sociolog3a de la Educaci3n, 8(2), 197-222.
- Manzano-Arrondo, V. (2017a). Lingva subpremata diskurso kaj nuntempa universitato. Language Communication Information. *Jesyk Komunikacja Informacja*, 12, 121-135.
- Manzano-Arrondo, V. (2017b). Hacia un cambio paradigm3tico para la evaluaci3n de la actividad cient3fica en la Educaci3n Superior. *Revista de la Educaci3n Superior*, 46, 1-35. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resu.2017.08.003>.
- Manzano-Arrondo, V. (2017c) Emociaj kialoj por uzi Esperanton. *Tra la mondo*, 3, p. 64
- Novo, M. (2010). *Despacio, despacio. 20 razones para ir m3s lentos por la vida*. Barcelona: Obelisco Ediciones. [Malrapide, malrapide. 20 kialoj por pli malrapide pa3i en la vivo]
- Petty, R.E. & Cacioppo, J.T. (1986). The elaboration likelihood model of persuasion. *Advances in Experimental social Psycho-logy*, 19, 123-205.
- Riechmann, J. (2003). *Tiempo para la vida. La crisis ecol3gica en su dimensi3n temporal*. M3laga: Ediciones del Genal.

Instruado de esperanto en universitato UNED

Manuel Pancorbo

Enkonduko

EN LA UNIVERSITATA KURSO 2018/19 Esperanto estis enkondukita en la katalogo de instruataj lingvoj de hispana universitato UNED. UNED estas referenca universitato pri ne-ĉeesta edukado, do ties instruado de lingvoj ankaŭ sekvas la metodologion de neĉeesta edukado. Mi prezentas la disvolviĝon kaj rezultojn de tiu ĉi praktika ekzemplo de universitata instruado de Esperanto, per neĉeesta metodologio.

Antaŭscioj

Pri la aŭtoro

Jen bazaj informoj pri mi por kuntekstigi tiun ĉi raporton. Mi estas instruisto en UNED ekde 1994. Mia ĉefa lekcia agado koncentriĝas en la instruado de Fiziko, ĉefe en la sci-areo pri Elektromagnetismo, en pluraj studobjektoj de la bakalaŭroj en Fiziko kaj en Mediaj Sciencoj.

Mi komencis lerni esperanton, eble ne tro hazarde, ankaŭ en 1994 kaj fariĝis aktivulo de HEF en la sekva jaro. Mia agado en Esperantujo tuŝas plurajn flankojn, sed ne la instruadon.

Pri UNED

UNED estas akronimo de *Universidad Nacional de Educación a Distancia* (laŭvorte “nacia universitato pri distanca edukado”). Ĝi naskiĝis en la jaro 1972 kiel hispana versio de la brita *Open University*; do, ĝi ne estas “perreta” universitato denaske, ĉar tiam ne ekzistis interreto. Ĝi aplikis propran metodologion pri neĉeesta edukado kiu estis laŭgrade adaptata al interreto ekde 1996. Nuntempe, la perreta instruado surpaŝis aliajn neĉeestajn rimedojn kaj do ni povas konsideri UNED-on perreta universitato. Ĝia Centra Sidejo situas dise tra pluraj kampusoj en Madrido (Hispanujo)¹⁵⁰.

UNED proponas plurspecajn studojn, oficialajn kaj proprajn. Inter la oficialaj studoj troviĝas ĉefe tiuj adaptitaj al ESSE (Eŭropa Spaco de Supera Eduko): bakalaŭroj (unuarangaj universitatnivelaĵoj), bakalaŭretoj (provizas malpli da oficialaj ESSE-kreditoj ol bakalaŭroj), duoblaj bakalaŭroj, magistroj (duarangaj universitatnivelaĵoj) kaj doktoriĝoj. Ekster ESSE estas ankaŭ la oficiala kurso por eniro de aĝuloj en universitatoj kaj kursoj pri *lingvoj*. Ĝi proponas ankaŭ plurajn ne oficialajn studojn. Krome ĝi

¹⁵⁰ Por plu scii pri UNED, (hispanlingve): www.uned.es/universidad/inicio/institucional.html. Kaj “UNED, universitato de estonteco”, filmo en esperanto: <https://canal.uned.es/video/5b430ba0b1111f1f668b456a>.

havas apartan interkonsenton kun Ministerio pri Internaj Aferoj por edukado en prizonoj, kaj ankaŭ ĝi havas propran departamenton por integri handikapulojn en la universitataj studoj. La plej gravaj studoj, pro la multnombro de la matrikulitoj, estas la bakalaŭroj: entute 28 bakalaŭroj el pluraj sci-areoj, kursataj de 140.000 homoj (kurso 2020/21).

Grava parto de la UNED-metodologio troviĝas en la tiel nomataj “Alligitaj Centroj”. Temas pri flankaj sidejoj kiuj ne rekte partoprenas la UNED-substrukturon, sed kiuj estas financataj de lokaj institucioj (ĉefe municipoj), publikaj institucioj, grandaj entreprenoj kaj fondaĵoj. En la alligitaj centroj oni povas ricevi ĉeestajn prelegojn de la plej multnombraj studobjektoj, iel simile al normalaj universitatoj, fare de helpinstruistoj (“mentorj”, laŭ la ĵargono de UNED). La alligitaj centroj formas reton tra la tuta lando, ĉefe en grandaj urboj aŭ en malgrandaj urboj sen loka universitato; en la alligitaj centroj realiĝas la ĉeestaj ekzamenoj. Ekzistas alligitaj centroj en ĉiu hispana regiono¹⁵¹.

En la UNED-metodologio ĉio okazas “distance” krom la finaj ekzamenoj, kiuj preskaŭ ĉiam estas ĉeestaj en bakalaŭraj studoj (ni vidos poste kiel okazas la lingvaj ekzamenoj); kiel dirite, la ekzamenoj okazas en la alligitaj centroj aŭ en pli ampleksaj salonoj luitaj de ili; ekzistas kelkaj eksterlandaj centroj, subtenataj de ambasadejoj aŭ

¹⁵¹ Reto de alligitaj centroj:

<https://app.uned.es/CentrosAsociados/Presentacion/Public/modGestion/seleccionarCursoProvincia.aspx>

Alligitaj centroj ekster Hispanujo:

http://portal.uned.es/portal/page?_pageid=93,171802,93_20551294&dad=portal&schema=PORTAL .

de la *Instituto Cervantes*, kie eblas ankaŭ ekzameniĝi¹⁵². Tre escepte, dum la deviga enhejmiĝo pro la KOVIM19 kaj ĝenerale dum la aplikado de apartaj rimedoj ordonitaj de la sansistemaj aŭtoritatoj, la ekzamenoj okazis per speciala reta aplikaĵo nomata *AVEX*. La finaj ekzamenoj okazas komence de februaro por studobjektoj de la unua duonkurso (oktobro-februaro), kaj komence de junio por studobjektoj de la dua duonkurso (marto-junio) kaj tutkursaj studobjektoj. Tio estas por la “ordinara ekzamen-almvoko”. Komence de septembro studentoj havas plian ŝancon aprobi siajn studobjektojn, ĉar tiam okazas la ekzamenoj de la “eksterordinara alvoko” por ĉiuj studobjektoj.

Pri CUID

CUID estas la lingvinstrua centro de UNED, kreita en la jaro 2000. La akronimo signifas *Centro Universitario de Idiomas Digital y a Distancia* (laŭvorte “universitata centro de lingvoj, je distanco kaj bita”). Ĝi proponas instruadon de 16 lingvoj laŭ la niveloj kaj postuloj agnoskitaj de la *Komuna Eŭropa Referenc-Kadro pri Lingvoj* (KERKL). Do, la studentoj estas taksataj laŭ ilia regado de kvar kompetentoj: legkomprena, redakta, aŭdkomprena kaj parola, en 6 niveloj, laŭgrade: A1, A2, B1, B2, C1, C2.

CUID estas direktata ĉefe al hispanlingva studento kiu deziras atingi profesiajn kompetentojn en aliaj lingvoj

¹⁵² Entute, 16 eksterlandaj urboj de Eŭropo kaj Ameriko havas UNED-ekzamenejon al kiu aldoniĝas urboj Malabo kaj Bato en Ekvatora Gvineo, Afriko.

por plibonigi sian profesian karieron, aŭ por atingi la lingvo-kompetenton postulatan de la ESSE-bakalaŭroj, kvankam kompreneble pluraj studas lingvojn nur pro kuriozeco. Nur la hispana lingvo estas proponata kiel fremda lingvo kaj ĝia instruado celas eksterlandajn laboristojn kiuj loĝas en Hispanujo. Do, la cel-grupo de CUID estas hispanlingvanoj (krom tiu ĵus menciita escepto) kaj loĝantoj en Hispanujo.

Ne ĉiuj niveloj estas proponataj en ĉiuj lingvoj. La plej multnombraj aŭ popularaj lingvoj proponas nivelojn A1 ĝis C2. La plej malfacilaj lingvoj por hispanlingvanoj (ekz. ĉina aŭ rusa) proponas subnivelojn por A1 kaj A2 (do, en la praktiko tio signifas ke atingi kompetenton A1/A2 bezonas almenaŭ 2 jarojn da studado).

El la 16 lingvoj, 13 el ili estas proponataj laŭ kategorio “duonĉeesta”, almenaŭ por kelkaj niveloj. Tio signifas ke en kelkaj alligitaj centroj la studento povas kalkuli je la helpo de normalaj ĉeestaj klasoj kun instruisto. La alternativo al kategorio duonĉeesta estas la kategorio “nur perreta”. Ĉiu lingvo havas instruiston kiu normale rolas kiel ĉefinstruisto kaj kiel kunordiganto; plej ofte, tiu rolo estas kundividita en ĉiu lingvonivelo, krom se la lingvo havas multnombrian matrikulon (ekz. la angla) kaj en tia okazo ĉiu lingvo-nivelo havas apartan ĉef-instruiston. La ĉefinstruisto respondecas pri la desegno de la kurso, la elekto de libroj kaj instrumaterialo, la realigo de la ekzamenaj formularoj kaj la taksado de ekzamenoj. Krom la ĉefinstruisto, ekzistas ankaŭ la helpinstruisto(j) (TEL, laŭ ĵargono de CUID), kiuj foje helpas ankaŭ en la taksado, kaj aparta(j) konversacia(j) instruisto(j) (TAV); ambaŭ instruas nur rete kaj tiel interagas kun studentoj.

Kelkaj lingvoniveletoj estas agnoskitaj por la diplomo *CertAcles*; en la kurso 2019/20 tiuj estis: angla (B1, B2, C1), germana (B1, B2) kaj franca (B1, B2).

La matrikulado de CUID sekvas iel apartan vojon al tiu de bakalaŭroj kaj magistroj. Tio signifas ke la kurso komenciĝas en la unua semajno de novembro kaj finiĝas meze de majo, por eniri en la junian ekzamen-alvokon (la unuaj juniaj ekzamenoj normale okazas en la lasta semajno de majo). Do, elkalkulante la feriperiodojn, tio signifas proksimume 25 lekciajn semajnojn.

La taksado de la 4 kompetentoj okazas en finaj ekzamenoj de junio, kun dua ŝanco en septembro. Ĉiu kompetento havas propran ekzamenon kiu aprobendas aparte al la aliaj. Por atingi la diplomon, la studento devas trapasi ĉiujn 4 ekzamenojn inter la junia kaj septembra ekzamen-alvokoj. Se studento fiaskas kaj deziras ripeti la kurson, la poentoj de la aprobitaj partaj ekzamenoj ne konserviĝas.

La skriba kaj legkomprena kompetentoj estas taksataj per apartaj ĉeestaj ekzamenoj kiuj okazas en la sama periodo al la bakalaŭraj ekzamenoj. Do, la escepto pro la KOVIM19 ankaŭ aplikiĝas al ekzamenoj de CUID, kiuj uzis la retan ilon AVEX dum la kursoj 2019/20 kaj 2020/21. En la legkomprena ekzameno la ĉefinstruisto povas aldoni apartajn demandojn pri gramatiko aŭ uzado de la lingvo; sed tio estas tute volonta afero, kiun ni rezignis en la Esperanto-kursoj.

La aŭdkomprena kaj parola kompetentoj estas taksataj per aparta aplikaĵo nomata “*eOral*” kiun studentoj uzas per sia navigilo. Ili devas disponi kameraon, kapaŭskultilon kaj mikrofonon. *eOral* havas rimedojn por kontroli la

identecon de la studento kaj eviti trompojn. La ekzamenoj per *eOral* estas malfermitaj dum unu semajno kaj la studento konektiĝas laŭvole, en ajna horo dum la malfermperiodo, por fari la ekzamenojn. Ekzistas pluraj modeloj de ekzamenoj por ambaŭ kompetentoj kaj *eOral* lotumas ilin por prezenti unu al studento¹³⁵.

Estas aldona informo, kiun mi kredas interesas al ĉiuj: la kostoj de la kurso. La prezo de ĉiu kurso-nivelo estas unika kaj ne dependas de la lingvo, nur de la kategorio. Por la kurso 2021/22 la prezoj estas:

- kategorio duon-ĉeesta: 330 €
- kategorio nur-perreta: 248 €

Krome, ekzistas rabatoj por kelkaj kolektivoj. Plie: eblas matrikuliĝi en la kursoj nur por fari la ekzamenojn, sen rajto eniri la virtualan instru-platfromon, aŭ komuniki kun instruistoj (krom por plendi pri la taksado). Tia “nur-ekzamena” matrikulo (*prueba libre*, “libera ekzameno” laŭ ĵargono de CUID,) estas multe malpli kosta: nur 70 €. Ekde la kurso 2020/21 tia matrikula kategorio nur havas rajton al ordinara ekzamen-alvoko de junio.

¹³⁵ La rekta retpaĝo de CUID estas:

https://portal.uned.es/portal/page?_pageid=93,154330&_dad=portal&_schema=PORTAL .

Esperanto en CUID

Esperanto eniris la katalogon de CUID en la kurso 2018/19, pere de kurso je nivelo A2 kaj laŭ kategorio “nur perreta”. Ĝi okazis per interkonsento UNED-HEF, laŭ kiu UNED transdonas la enspezojn pro la kursoj rekte al HEF, kiu siavice pagas al instruistojn. Tio estas tre konvena por UNED (kaj tial tio faciligis la interkonsenton) ĉar por publikaj institucioj estas tre komplike dungi eksterajn laboristojn, eĉ se partatempe.

La teamo kiu gvidis tiun interkonsenton (HEF-estraranoj kun instrua sperto kaj mi) forkonsideris la eblon komenci per A1-kurso ĉar, kontraŭe al neceso en kelkaj lingvoj subdividi la nivelojn A1 kaj A2 pro ties malfacileco por hispanlingvanoj, Esperanto estas sufiĉe facila (por hispanlingvanoj, kompreneble) por eniri rekte en A2-kurson. Aŭ, en la praktiko, konsideri ke sufiĉas duon-kurso por A1/A2 nivelo.

En la kurso 2020/21 aldoniĝis B1-kurso sub la ŝirmo de sama UNED-HEF interkonsento.

Instruteamo

La skipa strukturo de la kursoj de Esperanto estas iom malsama al tiu priskribita en la rubriko pri CUID, ĉar la rolo de kunordiganto disiĝas de la rolo de ĉefinstruisto. Kunordiganto desegnas la virtualan platformon, rilatas al CUID-estraro kaj HEF-estraro, gvidas la ĉef-instruistojn en la informatikaj aplikajoj de UNED, kunordigas la ĉefinstruistojn en ties lekciaj agadoj kaj subskribas la protokolojn.

La ĉefinstruisto havas ĉiujn aliajn kompetentojn de kunordiganto: elekto de instrua materialo, desegno de la kurso kaj ties ekzercoj, flegado de studentoj en la virtuala platformo, taksado de ne-aŭtomataj taskoj, kreado de ekzamenoj, taksado de ekzamenoj, ktp. Tamen, por CUID tiu rolo ŝirmiĝas sub la figuro TEL (helpinstruisto) ĉar ne povas esti du kunordigantoj en ĉiu lingvonivelo; tio gvidis al kelkaj miskomprenoj.

Jen la teamo:

- **Kunordiganto** (ambaŭ kursoj): *Manuel Pancorbo*. Nur en kunordigaj laboroj, sen la rolo de ĉefinstruisto kiun normale havas CUID-kunordigantoj. Kompreneble, mi ne havas sperton pri instruado de Esperanto, nek havas diplomon pri Esperantonivelo. La rolo de kunordiganto tamen estas tre taŭga por mia profilo, ĉar mi ja havas multan sperton pri la virtuala UNED-platformo kaj fluan kontakton kun CUID-estraro (kiun konsistigas kolegoj de la Fakultato pri Filologio).
- **Ĉefinstruisto de A2-kurso**: *Félix J. Lobo*. Félix atingis la diplomon C1 kaj havas multjaran sperton pri instruado de Esperanto en kluboj.
- **Ĉefinstruisto de B1-kurso**: *Eduardo Berdor*. Eduardo ankaŭ atingis diplomon C1, havas sperton pri instruado de Esperanto sed, ĉefe, pri instruado de la franca lingvo laŭ KERKL.
- **Konversacia help-instruisto, TAV** (ambaŭ kursoj): *Rubén Fernández*. Tiu figuro estiĝas ekde la kurso

2019/20. Rubén ankaŭ posedas C1-diplomon kaj havas sperton pri instruado de Esperanto. Lia laboro konsistas en retaj kunsidoj kun la studentoj por paroligi ilin.

Ni decidis havi apartan ĉefinstruiston de ĉiu nivelo, ĉar la desegno de la kurso estas tre multe temporaba. Por la kurso 2021/22 ni konservos tiun strukturon. La alternativo estas, ke unu el ili okupiĝu pri ambaŭ kursoj, sed en tia okazo la ĉefinstruisto bezonus la helpon de helpinstruisto(j). Do, por tia vojaĝo ni ne bezonas tian dusakon...

Enhavo de la kursoj

En la desegno de la kursoj CUID-estraro petis al ni, ke studentoj ne nepre aĉetu devigan libron, sed la materialo estu “programita” ene de specifaj ŝablonoj en la virtuala platformo, tiel ke studentoj povas memstare studi, fari ekzercojn kaj aprobi la kurson nur pere de ĝi. Aĉeto de libroj estu nur volonta.

La programo estas prezentita laŭ jenaj kategorioj:

- Funkcia enhavo: saluti, en restoracioj, vetero, ktp
- Gramatiko
- Leksiko
- Fonetiko
- Kultura enhavo

En la publika gvidilo de la kurso aperas la konkreta enhavo de ĉiu rubriko. Tio gravas ankaŭ por la liberaj ekzamenotoj, ĉar ili devas scii la konkretan programon.

La enhavo mem de la lecionoj ne nepre sekvas la rubrikaron antaŭe montritan. La kultura parto ja havas sian apartan rubrikon en la distribuo de materialo, sed ĝi ne estos pridemandata en la ekzamenoj; temas pri volonta legado.

Kompreneble, la enhavo ne nur estas teksta. Estas bildoj, aŭdaĵoj kaj videoj; ankaŭ estas robotaj formuliloj kun aŭtomata korektado kaj aliaj informatikaj rimedoj.

Kurso A2

La enhavo de la kurso A2 estas dividita en 18 lecionoj, prenita ĉefe el la libro *Esperanto, curso básico*, de Miguel G. Adúriz. La prezento estas hispanlingvaj same kiel ĉiuj klarigoj de la virtuala platformo. Ankaŭ la ekzamenoj estas prezentataj hispanlingve. La komunikado kun studentoj per la forumoj de la virtuala platformo estas hispanlingva.

Kurso B1

B1-kurso estas prezentita en 12 lecionoj, kun enhavo originala fare de Eduardo Berdor. La prezento de la materialo, la klarigoj en la virtuala platformo kaj ankaŭ la klarigoj de la ekzamenoj estas ĉefe en Esperanto. La lingvo de la komunikado kun studentoj foje estas esperanto kaj foje la hispana; dum la kurso 2020/21 evidentiĝis ke nur-esperanta komunikado estas tro alt-nivela postulo por B1-studentoj.

La nombro da taskoj por studentoj estas pli granda en B1-kurso ol en A2-kurso, ĉar la teoria enhavo estas malpli

granda kaj utilas ĉefe por restudado de konceptoj jam lernitaj en A2-kurso.

Rezultoj

La unua kurso en A2-nivelo estis eksterordinare sukcesa laŭ nombro da matrikulitoj (43); normale la matrikulitoj en ambaŭ niveloj nombras ĉirkaŭ la dudeko. Jen tabelo kun baza statistiko de ambaŭ niveloj:

A2			
Kurso	Matrikulitoj	Ekzamenitoj	Liberaj ekzamenoj
2018/19	43	20 (16)	1 (0)
2019/20	28	7 (6)	1 (1)
2020/21	22	12 (11)	3 (0)
B1			
Kurso	Matrikulitoj	Ekzamenitoj	Liberaj ekzamenoj
2020/21	21	11 (10)	3 (0)

(Noto: interkrampe la nombro da aprobintoj.)

La plej ŝoka rezulto estas la konstato ke la ekzamenitoj estas ĉirkaŭ 50% el la tuto. Sed, laŭ mia sperto kiel instruisto de bakalaŭraj studobjektoj, tio estas tute normala elcentaĵo en neĉeesta edukado (eĉ mi dirus ke ĝi estas pli alta ol atendite). Tamen, indas esplori la kialon de tioma forlaso kaj plifortigi la penon alkroĉi la matrikulitojn al la kurso-fluo. Indas mencii ke, pluraj studentoj de nivelo B1 fontis el antaŭaj A2-kursoj; precize, 13 el 21 studentoj.

Estonteco

Por la plej frua estonteco (kurso 2021/22) ambaŭ kursoj estas garantiitaj. Pli malproksiman estontecon mi ne kapablas anticipi, ĉar la nuna CUID-estraro tre atente rigardas la malmultnombrajn lingvojn; la fakto ke Esperanto eniris en CUID-n pere de speciala interkonsento kun HEF estas bona afero por ĝiaj daŭrigaj ŝancoj.

Indas esplori la eblecon aldoni pliajn nivelojn, eventuale almenaŭ B2-nivelon. Sed mi antaŭvidas problemojn, ĉar evidentiĝis ke la kurso-desegno laŭ la ŝablonoj de CUID estas tre postula laboro kaj la homfortoj de la hispana movado eble ne sufiĉas por trovi plian kompetentan ĉefinstruiston, kun sufiĉe da libertempo, kiu okupiĝu pri tute nova B2-kurso.

Interlingvistiko kaj esperantologio en la Universitata esperanto-centro en Ukrainio

Nina Danylyuk¹³⁴

El la historio de miaj studoj pri E kaj interlingvistiko

JAM PASIS 36 JAROJ, dum kiuj mi laboras kiel universitata instruistino, nuntempe doktoro pri filologiaj sciencoj kaj profesoro. Mi komencis instrui en mia *Alma Mater* en Nacia Universitato Taras Ŝevĉenko, en Kijiv, kie la profesoroj Andrij Bilecjkij kaj Viktor Koptilov subtenis la projektojn de la planitaj internaciaj lingvoj (en la jaro 1958 en la universitato funkciis kurso *Ido kiel plibonigita Esperanto*). Tie mi, danke al mia amikino Olga Kerziouk, studis Esperanton, uzante la lernolibron por hungaroj de István Szerdahelyi “Esperanto 1”, “Esperanto 2” (1966, 1968) kaj la vortarojn por rusoj “Rusa-Esperanta vortaro” (1966) “Esperanta-Rusa vortaro” (1971),

¹³⁴ Nina Danylyuk esperantiĝis en 1977 j. en Kijivo (Ukrainio). D-ino Danylyuk estas la aŭtoro de la 190 sciencaj laboraĵoj en la kampo de lingvistiko, leksikologio, etnolingvistiko, lingvokulturologio, interlingvistiko k.a. En 2000–2009 kaj 2015–2020 jaroj Nina Danylyuk estis estro de ukrainia sekcio de ILEI. D-ino Danylyuk partoprenis la internacian projektojn pri Interkulturo, multajn ILEI-konferencojn kaj ILEI-kongresojn, UK-ojn, metodikan seminarion en IEI (2008, Hago) k.a. Adreso por kontaktoj: Lesja Ukrainka Volinia nacia universitato, Prospekt Voli 13, u. Lucjk 43026, Ukrainio; Retadreso: nina.danylyuk@gmail.com.

ĉar la ukrainajn ni tiutempe ne havis¹⁵⁵. En Kijivo mi konatiĝis kun la fama tradukistino Nadija Andrianova-Hordijenko, kiu malkovris al ni blindan ukraindevenan esperantiston Vasil Eroŝenko, tradukis el Esperanto liajn verkojn kaj al Esperanto verkojn de ukrainaj klasikuloj Taras Ŝevĉenko, Lesja Ukrainka, popolajn fabelojn, popolajn ukrainajn kantojn, verkis multajn scienc-popularajn artikojn k.a.

Post konatiĝo kun la esploroj de la sovetaj interlingvistoj Evgen Bokarev, Magomet Isajev, Viktor Grigorjev k.a. (la membroj de la sekcio pri interlingvistiko en Akademio de Sciencoj de Soveta Unio en la 60–80-aj jaroj de la 20-a jc.), de interlingvistoj de la 7080aj jaroj: Sergej Kuznecov (Ŝtata Universitato Miĥajlo Lomonosov, Universitato Patrice Lumumba de Amikeco inter Popoloj, Moskvo, Rusio), Paul Ariste kaj Aleksandr Duliĉenko (Universitato en Tartu, Estonio), Orest Tkaĉenko (Akademio de Sciencoj, Kijivo, Ukrainio) k.a. mi komprenis bezonon organizi universitatajn kursojn pri interlingvistiko en Ukrainio. Tre gravis, ke en la jaro 1989 estis fondita Ukraina Esperanto-Asocio; en la jaro 1991 Ukrainio fariĝis sendependa kaj en la jaro 2000 aperis ukraina sekcio de ILEI, do, eblis agadi en kadre de la

¹⁵⁵ En la mezo de la 30-aj jaroj de la 20-a jarcento. Esperanto en Soveta Unio estis proklamita “lingvo de etburĝaro”, multaj esperantistoj estis viktimoj de la reprezalioj de Stalin. En Ukrainio estis mortigitaj esperantistoj, kiuj subtenis ukrainan nacian kulturon kaj internaciajn rilatojn – en la tiel nomata “dispafita Renesanco” (ekz. Eŭgeno Miĥalskij). Pri tio skribis J. Klimenko en la doktora disertacio kaj la monografio, rigardu la referencliston: Юлія КЛИМЕНКО (2017). Renovigo de E-movado kaj studoj pri Esperanto eblis nur ekde 60-aj jaroj de la 20-a jarcento. Pro tio malmultis E-lernolibroj, vortaroj, E-rondoj ktp.

oficialaj organizaĵoj¹⁵⁶. Tamen necesis daŭre kontraŭstaradi disvastigitajn sovetajn kaj postsovetajn antaŭjuĝojn de sciencistoj kaj universitatoj pri Esperanto kiel danĝera, primitiva mortanta lingvo kaj montri, ke ĝi estas sukcesa projekto de planita lingvo, havas sian kulturon, literaturon, movadon, ke multaj konataj sciencistoj, instruistoj, ĵurnalistoj k.a. talentaj homoj okupiĝadas pri ĝi¹⁵⁷.

La kursoj pri Interlingvistiko, Esperantologio kaj E-eventoj en la universitato

Kiam en la jaro 2011 ni fondis en Nacia Orienteŭropa Universitato Lesja Ukrainka¹⁵⁸ la katedron pri romanidaj lingvoj kaj interlingvistiko, mi komencis instrui la specialajn kursojn “Ĉefaj aspektoj de interlingvistiko”, “Esperanto en aspekto de interlingvistiko”, “Artefaritaj lingvoj kaj interlingvistiko”. La 3-an de aprilo de la jaro 2015 en la ĉefa domo de la universitato en la fakultato de eksterlanda filologio estis fondita la unua centro de Esperanto en ukraina universitato. La solenaĵon partoprenis la vicrektoro, profesoro Anatolij Cjosj, vic-rektoro Serhij Fedonjuk, tiama UKrEA-prezidanto Eŭgeno Kovtonjuk, la popola ukraina aktorino Eŭhenija Basalajeva, profesoro de Nacia Arta Akademio de Ukrainio P. I. Ĉajkovskij, instruistoj kaj studentoj de la universitato, la membroj de E-klubo “Arbara kanto”, la operatoro de la televida kanalo “Rosa-TV”

¹⁵⁶ Pri la historio de E-movado en Ukrainio rigardu: Володимир ПАЦЮРКО (2015).

¹⁵⁷ Pri persekutoj kaj antaŭjuĝoj rigardu: Ulrich LINS (1988), Claude PIRON (1980).

¹⁵⁸ Nun Nacia Universitato Lesja Ukrainka Volinia.

Roman Ĉihrinec, la ĵurnalistoj kaj la fotokorespondantoj de la gazeto “Nia universitato”. Do, tio estis grava atingo¹³⁹.

Bildo 1 – Dum la malferma ceremonio: en la unua linio sidas Eŭhenija Basalajeva kaj Eŭgeno Kovtonjuk

Mia nuna kurso por la magistrantoj en la fakultato pri eksterlanda filologio nomiĝas “Artefaritaj lingvoj kaj interlingvistiko”. Ĝi konsistas el 24 lecionaj horoj (12 lekcioj) kaj 12 praktikaj horoj (6 praktikaj lekcioj). Ni parolas pri uzo de la naciaj lingvoj kiel internaciaj komunikiloj en diversaj tempoj kaj en diversaj landoj, pri multaj projektoj de artefaritaj lingvoj (la plej detale, kompreneble, pri Esperanto), pri

¹³⁹ Proksimume en la sama tempo aperis en la universitato aliaj kulturaj centroj. Interese, ke en najbaraj ĉambroj troviĝas la centroj de la araba lingvo kaj kulturo, de la brita kulturo, de la francaj lingvo kaj kulturo, de la kanada kulturo, de la svedaj lingvo kaj kulturo k.a.

nuntempa problemo de internacia, interkulturura, interreligia komunikado en la situacio de tutmondiĝo. Kutime la kurson partoprenas entute 20–50 magistrantoj.

Fine de la kurso la magistrantoj prezentas diversajn lingvajn projektojn (laŭ elekto), ni priparolas iliajn pozitivajn kaj negativajn trajtojn. Kelkajn lecionojn mi nepre dediĉas al Esperanto por konatigi filologojn kun ĝia fonetika, morfologia, sintaksa sistemo, leksikaj fontoj. Miaj kursfinintoj povas legi simplajn tekstojn en Esperanto kaj kompreni ilin, sinprezentas kaj iomete dialogas en la internacia lingvo. Tio helpas konvinki ilin, ke la artefarita lingva sistemo bone funkcias. Mi rakontas pri scienca literaturo en la kampo de interlingvistiko kaj esperantologio, pri lernolibroj kaj vortaroj, pri originala kaj tradukita beletra literaturo, pri revuoj kaj gazetoj, E-radio, diversnivelaĵoj, renkontiĝoj, kongresoj, konferencoj k.t.p.

Bildo 2 – La magistrantoj, kiuj partoprenis la kurson pri interlingvistiko en la jaro 2018

Krome, mi kutime organizas la fakultativan kurson por dezirantoj studi Esperanton, kiun partoprenas proksimume 10-20 studentoj kaj magistrantoj el diversaj fakultatoj (bedaŭrinde ĉi-jara pandemio ne donis eblecojn por varbi kaj lanĉi ĝin).

Ni fondis la E-centron por okazigi ne nur lecionojn, sed por organizi sciencajn rondajn tablojn, konferencojn, seminariojn, la kunsidojn de E-klubo "Arbara kanto". Dum kvin jaroj jam okazis multaj eventoj. Mi kiel estro planas, kun helpo de miaj kolegoj kaj klubanoj efektivigi laboron de la E-centro. La studentoj de miaj specialaj kursoj nepre partoprenas ĉion, kion ni organizas en la centro. Tamen la problemo estas, ke ili finas la studojn, foriras kaj mi komencas instrui denove la sekvan generacion. Nur parto restas en E-movado, sed almenaŭ ili scias pri la projektoj de planitaj lingvoj kaj konscie taksas la problemon de internacia lingva kaj interkultura komunikado.

Bildo 3 – La partoprenantoj de la scienca ronda tablo kun la membroj de Lucjka E-klubo, 2016

La estraro de la universitato bone rilatas kun la Esperanto-centro. Por fondi ĝin ni kun eks-prezidanto de Ukraina E-Asocio Eŭgeno Kovtonjuk kaj prezidanto de Lucjka E-klubo Niko Vološin renkontiĝis kun tiama rektoro Ihor Kocan kaj dekanino Oksana Rohaĉ por konvinki ilin pri utilo de la afero. Nuna rektoro Anatolij Cjosj partoprenis la malferman ceremonion kaj li vidas la rezultojn de nia laboro. Ekzemple, jam okazis sukcesaj sciencaj rondaj tabloj: “Funkciado de la internacia lingvo Esperanto kaj ĝiaj studoj” (2015), “Novaj metodoj de la instruado de la gepatraj kaj fremdaj lingvoj kaj literaturoj” (2016, 2019), “Ni semas kaj semas...” (2017j., dediĉita al la 100-jara mortodatreveno de Zamenhof) k.a.

Ni efektivigis kelkajn internaciajn sciencajn konferencojn kun la titolo “Interagado de la etnaj kaj la planitaj lingvoj en la kunteksto de la Eŭropa integriĝo” (2015, 2019), al kiuj aliĝis multaj konataj sciencistoj el diversaj landoj. Kutime ukrainaj esperantistoj (Eŭgeno Kovtonjuk, Oleksandro Hriĉenko, Sergeo Ŝmatkov, Andreo Jankovsjkij k.a.) partoprenas la eventojn. Krome, nin vizitis eksterlandaj esperantistoj: Stefan MacGill (Hungario/Novzelando)¹⁴⁰, Kristoforo Sliwinski (Pollando), Yoichi Arai (Japanio), Mikaelo Lineckij (Izraelo), Manfred Kirsch (Germanio) k.a. Ili prelegis por la studentoj en la naciaj lingvoj kun E-tradukoj (se estis bezonate).

¹⁴⁰ Pri la vizito de Stefan MacGill al Ukrainio en la jaro 2015 kaj al la Nacia Orienteŭropa Universitato Lesja Ukrainka rigardu Estraran Komunikon EKO-n 2015, n-ro 44 kun la fotoj.

Esperanto helpas efektiviĝi la internacian sciencon projekton “Lesja Ukrainka en la mondo de tradukoj”, kiun mi estras. Ĝi estas tre grava por nia universitato, ĉar mondfama verkistino naskiĝis en Volinia regiono, loĝis en la urbo Lucjĵk, la universitato portas ŝian nomon kaj en la jaro 2021 ni festos la 150-jaran jubileon. Kiel rezulto de la unua periodo de la 5-jara laboro estis eldonita la lernolibro kun la sama titolo, kiu kunigis la tradukojn de la verkoj en la angla, la germana, la franca, la hispana, la pola, la rusa lingvoj kaj E (Kijivo, 2019). Nun ni okupiĝas pri la dua parto de la projekto kaj nova lernolibro, kiu enhavas la tradukojn en la serba, la ĉeĥa, la litova, la itala, la kartvela, la sveda, la araba, la bengala, la hindua, la ĉina lingvoj. Por sukcesigi ĝin mi uzis helpon de miaj esperantaj konatoj kaj instruistoj el diversaj universitatoj de la mondo: Aida Ĉizikaite el Litovio, Davide Astori el Italio, Ahmad Mamdoohi el Irano, Mikaelo Lineckij el Izraelo, Kalle Knivija el Svedio, Ilona Koutny el Pollando¹⁴¹ k.a.

¹⁴¹ Danke al d-rino Ilona Koutny en la jaro 2008 mi finis la 3-jarajn Interlingvistikajn Studojn en la universitato de Poznano, Pollando, ricevis la Atestilon, kio helpis lanĉi interlingvistikajn kursojn en mia universitato en Ukrainio.

Bildo 4 – La instruistinoj de la universitato, kiuj preparis kaj eldonis la lernolibron “Lesja Ukrainka en la mondo de tradukoj” (2019), dum ĝia prezento

La materialoj por instruado kaj sciencaj studoj en la E-centro

Ni havas bonajn materialojn por instrui en la kursoj pri interlingvistiko, esperantologio kaj studi E-n: la lernolibrojn de kelkaj aŭtoroj (Věra Barandovská-Frank, Sergej Kuznecov, Aleksandr Duliĉenko, Detlev Blanke, Wim Jansen k.a.), diverslingvaj lernilojn (en la ukraina, la rusa, la angla, la germana, la itala, la franca kaj E), vortarojn (inter ili “Ukraina-E vortaro-minimumo” (1998) kaj “Granda Esperanta-ukraina vortaro. Ĉirkaŭ 100 000 vortoj kaj vortkombinoj” (2015) – de la aŭtoro Volodimir Pacjurko¹⁴²). En la kolekto de la E-centro

¹⁴² Eblas uzi la retan varianton: http://ukrainio.org.ua/vortaro/Vortaro_de_Pacjurko.pdf

estas raraj libroj: “Весь язык эсперанто” (La tuta lingvo Esperanto), kompilita de A. Saĥarov (1918), “**Эсперанто-Русский словарь**” (Esperanta-Rusa vortaro), kompilita de V. Sutkovoĵ (1929), “Originala verkaro” de L. L. Zamenhof (1929), “Esperanto por infanoj” de G. Gladstone Solomon (1934), “Leteroj de L.-L. Zamenhof” en 2 volumoj, komentitaj de prof. G. Waringhien (1948), “Esperanta Antologio. Poemoj 1887-1957”, redaktita de William Auld (1958), “Plena vortaro de Esperanto kun Suplemento”, verkita de prof. E. Grosjean-Maupin (1964) k.a. Parton de ili donacis Ihor Drul, la veterano de Lucjka E-klubo, tradukisto, kiu preparis la vortarojn de ukrainaj kaj E-proverboj, parton – aliaj esperantistoj. Ni havas multe da beletrajn verkojn, originajn kaj tradukitajn, eldonitajn en diversaj landoj. Inter alie, Ukraina E-Asocio komencis publikigi la serion de la ukrainaj klasikuloj (jam aperis, tradukitaj en Esperanto, verkoj de Taras Ŝevĉenko, Ivan Franko, Lesja Ukrainka). En la E-centro estas la libroj, tradukitaj el E al la ukraina lingvo: verkoj de Ludoviko Zamenhof, Vasil Eroŝenko, “Verda Antologio” (preparis Viktor Pajuk) k.a. En la kolekto estas E-revuoj, bultenoj kaj gazetoj: “Heroldo de Esperanto”, “Esperanto”, “Juna amiko”, “IPR”, “Informilo por Interlingvistoj”, “Literatura foiro”, “Monato”, “Sennaciulo”, “Ukraina stelo”, “Helianto” k.a. Por efike instrui mi preparis la programojn de la kursoj por studentoj, magistrantoj kaj lernantoj. Ni povas uzi komputilon, tabulon, afiŝojn, donacojn el multaj landoj k.a. Niko Voloŝin, la prezidanto de Lucjka E-klubo, pentristo, ĵurnalisto kaj eldonisto, bele ornamis la centron, publikigis gravajn librojn,

dum multaj jaroj prizorgis “Helianto-n”¹⁴⁵, la informilon de UkrEA. Do, danke al esperantistoj el la tuta mondo ni daŭre laboras kaj okupiĝos pri novaj projektoj.

Bedaŭrinde pro la pandemio ni ne povas ĉeeste festi la 5-jaran jubileon, sed planas renkontiĝi post la kvaranteno por rememori niajn plej interesajn eventojn kaj paroli pri estonta agado. Ni kredas, ke la centro de Esperanto havas bonan perspektivon laŭ la scienc-esplora, kleriga kaj insru-metodika vidpunktoj.

Bibliografio

Ulrich LINS (1988). *La danĝera lingvo*. Studo pri la persekutoj kontraŭ Esperanto. Moskvo: Progreso.

Claude PIRON (1980). La psikologia rezisto al la Lingvo Internacia. *Heroldo de Esperanto*, 1980, n-ro 1666-1668.

Traduko en la ukrainan lingvon de V. Hurtovenko: Клод

PIRON (2016). *Психологічний спротив міжнародній мові*.

Київ: ПКЦ «Есперанто».

Володимир ПАЦЮРКО (2015). З історії есперантського руху в Україні. В: Володимир Пацюрко (2015). *Великий есперантсько-український словник*. Близько 100 000 слів та словосполучень. Львів, с. 2–8.

Ніна О. ДАНИЛЮК (2019). Наукове вивчення і викладання есперанто в Україні у XX – на початку XXI століття. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*:

¹⁴⁵ Pri studoj kaj instruado de Esperanto en Ukrainio eblas rigardi la artikolon: Ніна О. ДАНИЛЮК (2019).

Філологічні науки. Мовознавство. № 10. С. 34–40 [Nina O. Danylyuk (2019).

Юлія А. КЛИМЕНКО (2017). Розвиток есперанто-руху в Україні (кінець XIX – середина 30-х років XX століття).

Умань: Видавець «Сочінський М. М.»

ILEI-ESF laborgrupo pri esperanto kaj universitato

Renato Corsetti
Angela Tellier

Enkonduko: resuma historio de Esperanto en universitatoj

LA TUTA HISTORIO DE internaciaj lingvoj kaj de Esperanto estas tre kunligita kun universitatoj. La esploroj faritaj en ĉi tiu kampo de la tempo de Komenio ĝis – en la pasinta jarcento – tiuj de Jespersen, estis ĉiam kunligitaj kun laboroj farataj en la tiamaj universitatoj. Inter la du mondmilitoj post la disvastiĝo de Esperanto en la komenco de la pasinta jarcento, estis multaj tiel nomataj lektoratoj, alivorte kursoj pri Esperanto, kiuj instruis centojn da studentoj. Ni devas memori almenaŭ pri la universitatoj en Ĝenevo, en Liverpulo, kie oni starigis la fonduson Buchanan, kiu ankoraŭ nun subvencias agadojn por Esperanto, en Zagrebo, kie ankaŭ ĉeestis pionira studenta universitata klubo. Post la dua mondmilito danke al la fondiĝo de la *Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj* (ILEI) denove ekestis impulso por instruado de Esperanto en lernejoj kaj en universitatoj. En ĉi tiu periodo tre rimarkinda estas la atingo

de profesoro István Szerdahelyi en Budapeŝto, kie estis kursoj pri Esperanto, Interlingvistiko kaj Esperantokulturo, kiuj kreis generaciojn da esperantistoj tre gravaj en la movado en la postaj jardekoj. El tiu lernejo, post la morto de profesoro Szerdahelyi, venis ekzemple profesorino Ilona Koutny, kiu nun gvidas la kursojn pri interlingvistiko kaj Esperanto en la Universitato Adam Mickiewicz de Poznano en Pollando. Kaj ankaŭ en Nederlando oni starigis katedron pri interlingvistiko per la streboj de la nederlandaj esperantistoj.

Lastatempaj evoluoj

Per tio ni venas jam al la nuno. En la nuna tempo aliaj rolantoj en ĉi tiu kampo estas kaj la *Centro de Esploro kaj Dokumentado pri Mondaj Lingvaj Problemoj* (CED) de UEA, kiu fondiĝis en la jaro 1952, kaj la Usona institucio *Esperantic Studies Foundation*, fondita en 1968. Kunmetante ĉiujn ĉi tiujn agantojn, post kunveno en la Universala Kongreso en Lisbono, organizita de *Esperantic Studies Foundation*, formiĝis grupeto, kiu konsistis el la universitata komisiono de ILEI, la zorganto pri la organizado de ĉi tiu laborkampo en ESF, Angela Tellier, kaj aliaj respondeculoj el UEA kaj TEJO. Kunlaboras ankaŭ Katalin Kovats, kiu estras la retejon www.edukado.net, finance subtenatan de ESF. Tiu retejo enhavas ĉion pri instruado de Esperanto, kaj pro instigo de la grupo, nun registras ankaŭ kursojn pri Esperanto faratajn en universitatoj tra la mondo.

Motivado por kunagado

Efektive, la projektoj kaj la laboroj de ĉi tiu nova iniciato pri “Esperanto en la universitato” estas nun multaj. Ĝi esence funkcias laŭ la principo *Floru Cent Projektoj* kaj poste ni vidos, kiuj estos la sukcesaj. Laŭ kelkaj, la plej grava projekto estas ĉiam la multigo de kursoj pri Esperanto en universitatoj. Instruado de Esperanto estas, kaj restas, niaj ĉefaj devo kaj celo. Certe ankaŭ scienca esplorado pri Esperanto estas grava, sed plimultigo de universitatanoj, kiuj parolas Esperanton, estas antaŭkondiĉo por tio.

Aliflanke, homoj ne studos Esperanton, se ili ne havas motivon. La plej sukcesa maniero stimuli motivadon estas prezenti Esperanton nature, ne per paroladoj pri la bonaĵoj de la lingvo. Nature signifas, ke universitatoj renkontu Esperanton en siaj normalaj universitataj agadoj.

Bona ekzemplo de tia ‘natura’ prezento de la lingvo videblas en la laboro de Vicente Manzano-Arrondo, kiu laboras en la Fakultato pri Filologio en la Universitato de Seviljo. Vicente, unu el la membroj de nia laborgrupo, klarigis, ke en la komenco la Universitato havis klaran kontraŭemon al Esperanto. En tia etoso, la universitato tamen akceptis projekton pri lingvaj problemoj en Afriko realigata pere de Esperanto.

Kvin afrikaj esperantistoj partoprenis la projekton, skribante pri la lingvo-politika situacio en siaj landoj kaj registrante filmetojn pri la sama afero. Oni alvokis publikon kadre de la projekto kaj aranĝis kvin diskutsesiojn. En ĉiu el ili, oni babilis kun afrikanoj. Homoj havis motivon partopreni

kiel publiko en tiu projekto, ĉar ili estis scivolemaj pri Afriko kaj pri ĝiaj lingvoj kaj lingva politiko. Tamen ili renkontis dume Esperanton, ĉar estis Esperanto la lingvo de la filmetoj kaj de la internacia babilado. Vicente agis kiel samtempa tradukisto kaj tradukis ankaŭ la tekstojn en la hispanan tiel ke oni povis eldoni dulingvan libreton. Neniu afrikano prelegis pri Esperanto nek vendis ĝin nek ofertis ĝin. Oni uzis la lingvon tute nature, kaj nature la publiko scivolemis.

Kaj la rezulto? Nun, du jarojn poste, tri profesoroj de la universitata fakultato, ankaŭ profesorino pri antropologio kaj kelkaj studentoj de finaj jaroj laboras kune defendante Esperanton en la universitato; sekve, oni starigis teamon pri lingva justeco. Ĉio sproniĝis de tiu unua kuraĝa entrepreno.

Kaj sekvis alia bona rezulto, tute ne atendita, sed tamen ligita. Angela prezentis unu el la afrikanoj, membro de nia grupo, Elisee, al la teamo kiu respondecas pri *Decolonial Subversions* ĉe la universitato de Londono¹⁴⁴ kaj oni akceptis lin kiel lingvan partneron, kaj ESF donis malgrandan subvencion por starigo de ilia retejo – do vidu kiamaniere ni etendas niajn tentaklojn al eksteraj universitatoj, faras ligojn inter universitatuloj, kaj siatempe montras ke Esperanto estas respektinda esplortemo kaj studfako.

Kvankam ni povus citi plurajn diversajn ekzemplojn, ĉi-supraj sufiĉas por montri la bezonon enkalkuli en projekton la neceson krei motivojn por allogi neesperantistojn.

¹⁴⁴ <http://decolonialsubversions.org/partners.html> .

Konstrui sur firman bazon

En la komenco, al la labor-grupo mankis scio pri tio, kio jam okazis en Esperantujo. Kiel ofte okazas, poŝoj da aktivado ĉie en la mondo de tempo al tempo leviĝas, sed inter ili mankas ligoj kaj interagado, sekve la laboro estas ofte malpli efika ekster la loka medio ol ĝi povus esti kun iom pli da kunagado. Unu el la unuaj celoj de la teamo ILEI-ESF estis trovi la poŝojn kaj realigi kaj kompletigi inform-bazojn cele al ĝuste tia kunagado.

Tio estis la unua projekto de la laborgrupo, kiu donis rezultojn en la formo de listo daŭre longiĝanta pri esperantistoj laborantaj en universitatoj¹⁴⁵; kaj, kunlabore kun TEJO, listo de studentaj kluboj kaj kernoj de kluboj en universitatoj tra la mondo¹⁴⁶.

Tio suprajne ŝajnas io facile farebla, sed en la praktiko tio estas superhoma laboro, ĉar esperantistoj loĝas dise en la mondo kaj unu ne konas la alian, se ambaŭ ne partoprenas la saman klubon aŭ agadon, kaj ne ekzistas iu centra registrejo de ĉiuj parolantoj de Esperanto. Do la informoj estas pene kolekteblaj kaj ofte nur hazarde oni ekscias, ke difinita homo en sveda au ĉina aŭ togolanda universitato lernis Esperanton.

Poste la grupo kunlaboris por krei specifan formularon por registri kursojn, kiuj okazas en universitatoj, kaj tiuj aperas nun en aparta rubriko en www.edukado.net.

¹⁴⁵ disponebla ĉe: [https://uea.org/vikio/Listo de universitataj instruistoj kaj esploristoj, kiuj konas Esperanton](https://uea.org/vikio/Listo_de_universitataj_instruistoj_kaj_esploristoj_kiuj_konas_Esperanton).

¹⁴⁶ disponebla ĉe: <http://esfacademic.org.user.s401.sureserver.com/network/>.

La laboro daŭras, do, legantoj, kiuj scias pri io rilate al Esperanto en universitatoj bonvolu informi la labor-grupon ĉe la adreso (esperanto.en.universitatoj@gmail.com).

Sed malgraŭ ĉio, provante kunmeti partajn adresarojn ekzistantajn ie kaj tie, ni sukcesis redakti liston de universitatuloj esperantistaj kaj ni provas ligi ilin al unu informa mesaĝlisto (universitato@groups.io), kaj kunvenigi ilin ankaŭ por vidkunvenoj per la programo Zoom.

La kontakto-listo nun havas pli ol 100 membrojn, kiuj ankaŭ komunikas per regulaj vidkunvenoj per la programo Zoom, kies filmoj estas videblaj¹⁴⁷.

Tutmonda universitata reto

Pro la sindediĉo de la kerna grupo, aferoj komencis bone ruliĝi kaj la esperata reto da universitatuloj bele prezentiĝis, kaj daŭre formiĝas. Lastatempe, la grupo sukcese starigis kontaktojn kun universitatoj en Ĉinujo kaj en aliaj mondopartoj, kaj provas nun helpi la starigon de kursoj en Afriko.

En pluraj ĉinaj universitatoj oni havas kursojn pri Esperanto kaj en afrikaj universitatoj ni scias de alia afrika membro de la teamo, ke estas agadoj pri Esperanto en universitatoj, kiel ekzemple en la universitato de KvaZulu-Natalo kaj en la universitato de Durbano. Nuntempe aparta universitato en Kongo, la universitato *Espoir* en Baraka, volas starigi kursojn pri interlingvistiko kaj Esperanto. Temas pri

¹⁴⁷ www.espero.ir/eo/category/kunpensigado/.

projekto, kiun la labor-grupo sekvas kun intereso kaj laŭeble helpas.

Same en Suda Ameriko estas universitatoj kun kursoj pri Esperanto. Unu el tiuj gvidas Ivan Eidt Colling en la Federacia Universitato de Paranao. Li liveras ekzemplon de fakulo, kiu pretiĝis por tio per universitata kurso pri la pola en Brazilo, kaj per kursoj pri Esperanto kaj interlingvistiko en la universitato de Poznano en Pollando. Nun li estas en tiu universitato ano de la Grupo de Polistiko de Departamento pri Polistiko, Germanistiko kaj Klasika Filologio.

Kaj nun sekvu eŭropa ekzemplo, la ekzemplo de Martin Ptasiński, kiu laboras en Frankfurto, kiu klarigis en intervjuo al Katalin Kovats, ke li vidis, ke en la lingvokursa centro de la universitato oni proponas multajn lingvojn kaj ankaŭ la germanan signolingvon. Do, li proponis Esperanton, kaj la propono estis akceptita. Do, laŭ li, la afero starigi kurson estas relative simpla, kvankam pli malfacile estas varbi lernantojn.

Grupa labor-planoj

Per tio ni revenas al la tasko multigi kursojn en universitatoj, kio estas pli rekte tasko de ILEI. De post la kongreso de ILEI kaj la virtuala kongreso de Esperanto, kaj sekve al ĉiuj diskutoj, kiuj dum ili okazis, ni decidis starigi dulingvan retejon ESF Academic / ESF Akademia por kunligi en unu loko ĉiujn informojn pri niaj universitataj agadoj, kiuj ne jam troviĝas en aliaj retpaĝoj¹⁴⁸.

¹⁴⁸ Por scii pli, vizitu: <http://esfacademic.org/eo/hejmo/>.

La celo estas servi kiel fokuso por niaj agadoj kaj ilin prezenti al la ekstera mondo; ĝi estu nia montrofenestro, al kio ni povus direkti ne-esperantistiajn universitatulojn kiuj interesiĝas pri niaj ideoj. Parto de tiu laboro estas peti universitatulojn registri mallongajn filmojn pri siaj agadoj kaj esploroj en ajna(j) lingvo(j) de ili elektita(j) – moderna cifereca maniero plenumi nian unuan taskon pri kio ni parolas supre, la kreado de firma inform-bazo.

Estus erare supozi, ke la grupoj parolas nur, kaj ne agadas. Efective estas la malo – kaj dum ni verkas ĉi tiun artikolon ni povus listigi plurajn ‘florojn’ kiu burĝonas laŭ la principo kiun ni antaŭe citis: *Floru Cent Projektoj*. Ke oni ne nun parolas pri ĉiuj el ili estas ĉar tiuj ‘floroj’ bezonas multe da nutrado por krei firmajn radikojn, alie ni laboras vane. Kion vi aŭdis en la filma prezento ĉe VEKI estas do nur parto de nia laboro, kaj egale gravas tio kio ne estis dirita. Interesiĝantoj cert povas kontakti nin por ekscii pli.

Por kompreni la labor-planon de la labor-grupo, necesas konsideri la jenajn kampojn:
Kunligi ĉiujn universitatulojn esperantistajn per retaj rimedoj

La sukceso de la retoj, kiujn ni priskribis supre ermesas al ni nun veni al la dua staĝo en la laboro - interkontaktigi esperantistojn kaj neesperantistojn, kiuj eventuale volas enkonduki Esperanton aŭ interlingvistikon en siajn programojn. Kaj en la paĝaro www.esfacademic.org, oni nun provas kolekti ĉiujn ligojn, kiuj iel rilatas al Esperanto en universitatoj aŭ al interlingvistiko aŭ esperantologio, kaj ni eĉ komencas kolekti filmetojn kun informoj pri universitatuloj,

iliaj universitatoj kaj agado, por helpi studentojn, kiuj volas fari disertaĵojn pri Esperanto aŭ kiuj simple volas esplori pri ĝi, kaj esti inspiritaj lerni la lingvon. Ankaŭ tiucele ni komencas kolekti unu-paĝajn resumojn de arikoloj aŭ verkoj kiuj estas publikigitaj en altnivelaj revuoj. Ankaŭ ili estos parto de nia inform-bazo.

Multigi kursojn pri Esperanto aŭ/kaj pri interlingvistiko

Al tiu nia dua tasko ni jam aludis supre. Ĉi tio ŝajnas al unu el la verkintoj de ĉi tiu artikolo, Renato Corsetti, la ĉefa tasko dum ĉio cetera estas babilado pri pli facilaj taskoj. Verki komparon inter la mezepoka tibeta lingvo kaj Esperanto certe estas pli facile ol konviki unu studenton lerni Esperanton. Aliflanke, se ni ne kreas parolantojn de Esperanto en universitatoj, neniu povas porti nian ideon, ĉar, kiel oni scias, ideoj marŝas sur la kruroj de homoj. Dirinte tion, necesas esplori pri, ekzemple komparojn pri la mezepoka tibeta lingvo kaj Esperanto kaj eldoni la rezulton de la esploro en renoma - kaj en espereble ne Esperanta - revuo por levi nian prestiĝon en al okuloj de la ĝenerala universitat mondo.

Cetere ni povas nur fidi je niaj propraj fortoj de individuoj konvinkitaj pri la idealo de egaleca kaj nediskriminacia komunikado en la mondo, ĉar en ĉi tiu historia epoko, kiam en pluraj partoj de la mondo la politika etoso kontraŭas idealojn pri justeco inter homoj kaj landoj, estas malverŝajna la helpo de ŝtataj instancoj al Esperanto. Tio, kion Prof. Szerdahelyi faris en la socialisma Hungarujo de la 60-aj jaroj estas simple ne pensebla. Ni estas en kontakto

kun universitatoj en Afriko, kiuj pretus enkonduki kursojn pri Esperanto, se ili ricevus subtenon pri la materialoj kaj la instruistoj kaj multe esperas pri universitatoj en Ĉinujo. Ankaŭ pro tio ni devas oraniziĝi kaj se vi scias pri esperantisto, kiu laboras en universitato en kiu ajn pozicio, bonvolu sendi informon al esperanto.en.universitatoj@gmail.com.

Faciligi la aliron de studentoj

Nia tria tasko estas faciligi la aliron de studentoj, kiuj volas fari esplorojn pri Esperanto aŭ interlingvistiko, al informoj pri ekzistantaj materialoj. Tion ni faras per la bulteno Informilo por Interlingvistoj kaj per montrado en nia retejo de listo de la revuoj, kiuj akceptas artikolojn pri tiuj temoj, per resumoj de artikoloj (paĝo konstruata), kaj krome per indiko de la informoj pri la laboroj de pli maturaj kolegoj (filmetoj), kiuj povas helpi ilin diversmaniere. Krome ni informas pri ĉiuj eblecoj de stipendioj aŭ aliaj financaj eblecoj, kiuj aperas.

Kunlige kun tio ni ankaŭ provas *faciligi la partoprenon al konferencoj* pri niaj temoj organizataj de neesperantistaj instancoj, kie oni povas prezenti prelegojn pri niaj temoj (individue aŭ en 'panelo') kaj prezenti la Esperanto-movadon al la ekstera scienca mondo. Tion ni faras ĉefe per perado al la kolegoj dezirantaj partopreni la eblecon peti de ESF financan subtenon.

Finfine nia ĝenerala celo estas favori la kunligon inter nia esperantista universitata mondo kaj la pli larĝa ekstera scienca mondo kaj samtempe kunmeti ĉiujn movadajn fortojn, kiuj okupiĝas pri universitatoj. Grandioza laboro,

sed ni kontentas esti kiel polpo kiu elmetas siajn tentaklojn en ĉiun direkton. Kaj ni ne agas sole. Ni ne parolis fakte pri tio, ke nia grupo en kiu estas reprezentataj UEA, ILEI, ESF kaj UMEA kunlaboras kun TEJO, kiu okupiĝas pri la studentaj kluboj en universitatoj tra la mondo, kiuj ofte estas la unua formo de agado por Esperanto en universitatoj kaj instigas la malfermon de oficialaj kursoj.

Mi menciuj fine la membrojn de la labor-grupo en alfabeto ordo: Elisée Byelongo, Ivan Eidt Colling, Renato Corsetti, Katalin Kovats, Ahmad Reza Mamduhi, Vicente Manzano-Arrondo, Radojica Petrovic, Fernando Pita kaj Angela Tellier.

La sperto kolekti, resumi kaj disponigi interrete la italajn diplomlaboraĵojn kaj disertaciojn pri esperanto

Alessandra Madella
Enrico Borrello
Daniele Binaghi

Enkonduko: la tri bazaj partoj de nia kunlaboro

TIU ĈI MALLONGA ARTIKOLO celas ĝenerale priskribi nian komunan laboron serĉi, katalogi kaj disponebligi interrete diplomlaboraĵojn kaj disertaciojn verkitajn en italaj aŭ ital-lingvaj universitatoj pri Esperanto aŭ rilate al Esperanto. Nia ĉefa ambicio ĉi-flanke estas doni videblecon al nia klopodo por kuraĝigi esploristojn, kiuj ŝatus fari ion similan en siaj propriaj landoj kaj lingvoj, sed pro manko da ekzemploj ankoraŭ ne bone scias kiel organizi la laboron. Kelkaj el ili fakte jam kontaktis nin por peti tiajn konsilojn, ekzemple el Kubo. Pro tiu konkreta kaŭzo, ni fokusiĝos precipe pri la praktikaj flankoj de nia strebado, kies plej intensa fazo daŭris dum pli malpli du jaroj. La neatendita eksplodo de la kronviroza pandemio kaj ĝia eble eĉ pli neatendita plujara daŭro kreis obstaklojn al interurbaj vojaĝoj kaj al biblioteka aliro, bremsante la akiron eĉ de verkoj

alimaniere sufiĉe facile atingeblaj. Sed, malgraŭ la evidentaj problemoj, kiam novaj laboraĵoj aperas en Esperantujo aŭ ekster ĝi kaj ni ekaŭdas rilatajn informojn, ni tuj klopodas kapti ilin antaŭ ol forgesemo kaj manko de konservemaj strukturoj en universitatoj malaperigu ilin por ĉiam. Do, iel la kolekto daŭre sukcesis kreski ankaŭ en 2022, plilongigante la senĉesan kvindek-jaran fadenon de studentaj universitataj verkoj pri Esperanto ekde 1970.

La strukturo de nia artikolo sekvos la tri bazajn partojn de nia laboro, donante konsilojn pri ĉiu el ili, kvankam kompreneble ili ne estas tiel facile apartigeblaj nek el la praktika vidpunkto nek en terminoj de ĝenerala signifo. Fakte, ĉiuj tri membroj de nia teamo serĉas diplomlaboraĵojn kaj disertaciojn. La unua frukto de tiu komuna laboro estas listo de titoloj kaj resumoj verkitaj fare de Alessandra en la itala kaj en Esperanto. Ĝis nun ĝi enhavas la resumojn de 56 verkoj. Sufiĉe ĝisdatigita versio elŝuteblas senpage el la paĝo “rimedoj” de la retejo de Fondaĵo pri Esperantaj Studoj (ESF), kiu zorgas pri la disvastigo de Esperanto en universitataj medioj¹⁴⁹ (). Tie ĝi estas je la dispono de gestudentoj, geinstruistoj kaj interesatoj ene kaj ekster akademio, kiuj volus mem verki ion pri Esperanto. Kiel ni vidos en tiu ĉi artikolo, multe gravis por la verkado kaj sukcesa disvastigado de tiu ĉi listo ĝia konscia simpleco kaj ĝia fokuso pri argumentoj, kiuj ebligis generi entuziasmon kaj vidigi kunligojn inter malsamaj fakoj.

La dua frukto de nia laboro koncernas precipe Enrico, kiu estas volontulo ĉe la Nacia Biblioteko de Esperanto de

¹⁴⁹ Vidu ĉe: <https://esfacademic.org/en/resources/>.

Massa, en regiono Toskanio de centra Italio. Dank' al lia strebado, kiu ekis eĉ antaŭ la komenco de nia komuna projekto, ni sukcesis fizike kolekti tien grandan nombron de universitat-nivelaj Esperantaj tekstoj. Temas pri verkoj, kiuj riskas neniam eniri en universitatajn bibliotekojn aŭ rapide malaperi el ili pro modaj aŭ hegemoniaj kialoj. Male en Massa ili vere trovas daŭran hejmon, kie interesataj esploristoj ĉiam povos trovi ilin. Tio dependas de la fakto, ke la biblioteko troviĝas ene de la Ŝtata Arkivo de Massa, kies unua kaj plej grava celo estas ĝuste konservi unikajn dokumentojn iel gravaj por la historio de la urbo. Dank'al la varma memoro de la lokaj gefratoj Mario kaj Catina Dazzini tio eblas. Ili, fakte, estis ambaŭ engaĝitaj aktivuloj en la urba vivo kaj en Esperantaj organizoj, kiel *Internacia Ligo de Esperantistaj Instruistoj* (ILEI). La grupo de Massa estis tre forta kaj aktiva dum tiuj iliaj jaroj. Do, Esperanto kaj esperantaĵoj estas bonŝance agnoskataj kiel grava parto de tiu nepre konservenda historio.

La tria grava flanko de nia klopodo estas la granda interreta videbleco provizita fare de Daniele. Li estas, fakte, la prizorganto de la retejo bitoteko.it, la cifereca biblioteko de Itala Esperanto-Federacio (IEF). Li mem komencis alŝuti tien multe da dokumentoj pri Esperanto kaj la italaj grupoj, kiujn li trovis en la centra sidejo de IEF en Milano, inkluzive de kelkaj diplomlaboraĵoj. Sed nun tie troviĝas ĉiuj titoloj kaj resumoj en la itala kaj senpage elŝuteblas preskaŭ ĉiuj diplomlaboraĵoj el nia listo. Dank' al tiu ĉi videbleco, multe da junuloj kontaktas lin aŭ Enrico, se ili estas verkintaj, verkantaj aŭ verkantaj diplomlaboraĵon pri Esperanto. Kaj ili volonte donas al ni sian finitan verkon por esti parto de komunumo

de junuloj esplorantaj pri tiuj ĉi temoj. Tiamaniere, videbleco iĝas ankaŭ baza kondiĉo por povi daŭrigi nian kolektan kaj resuman laboron dum la tempo.

En la sekvantaj sekcioj, ni nun pli detale pridiskutos ĉiujn el la tri partoj de nia laboro, ĉiam konsciante, ke plena sukceso povas veni nur el ilia daŭra interkonektado kaj pere de komuna plurflanka strebado.

La listo de resumoj: kial simpleco?

Kiel ni skribis, ni ĉiuj en la teamo serĉas diplomlaboraĵojn, kelkfoje ankaŭ kun la helpo de atentaj geamikoj kiel Livio Fioroni de Itala Esperanto-Federacio. Poste Alessandra verkas la resumojn. Do, indas unue mallonge priskribi la liston de resumoj mem, pri kies formaj kaj enhavaj elektoj nur Alessandra respondecas. Ĝi estas konscie verkata en tre simpla maniero, sen tro da pezaj detaloj. Por ĉiu libro la leganto povas trovi nur la sekvajn elementojn: la nomon de la aŭtoro, la titolon de la laboraĵo en la originala lingvo, en kiu ĝi estis verkita (la itala aŭ la angla), la urbon, la universitaton kaj la jaron, en kiu ĝi estis “diskutita”. Lastatempe oni povas rimarki, ke estas iom pli da titoloj en la angla, eble pro la klopodo atingi pli vastan publikon. Ankaŭ la sola vera “disertacio” (en la senco de “universitata fina verko, kiu portas al internacie rekonata doktoriĝa titolo”) en la grupo estis verkita fare de Federico Gobbo en la angla lingvo. La listo sekve enhavas la Esperantan tradukon de la supre menciitaj datumoj kaj kelklineaj resumoj de la enhavo en la itala kaj en Esperanto. Ilia celo estas precipe

reliefigi la ĉefajn argumentojn de la tekstoj, sen krei ne-transireblajn murojn aŭ hierarkiojn inter fakoj kaj universitatoj.

Tiu simpleco kontrastas kun la plej abunda riĉo da datumoj de aliaj kolektoj de diplomlaboraĵoj disponeblaj interrete, inter kiuj certe endas signali tiun plizorgatan de Katalin Kováts en apartaj paĝoj de ŝia kleriga retejo Edukado.net. Certe, la plurlanda kolekto de Katalin-ideale ligita al la sperto de interlingvistikaj studoj ĉe Universitato Adam Mickiewicz de Poznano-ŝajnas celi precipe imprese montri la gravecon de esperantologiaj kaj interlingvistikaj studoj. Ĝia ideala publiko ŝajnus esti precipe decid-povaj universit-administrantoj kaj rilataj instancoj. Pro tio ĝi interalie substrekas referantajn profesorojn kaj nombron de paĝoj, pli akurate distingas inter apartaj fakoj kaj pli klare indikas, ĉu temas pri bakalaŭraj aŭ magistraj laboraĵoj aŭ pri doktoraj disertacioj.

Sed kelkaj el tiuj datumoj en la itala kazo povas esti tre malfacile decideblaj. Unu ekzemplo estas tuj evidenta. Kiel ni vidis, en la tuta itala kolekto ekzistas ĝis nun nur unu doktora disertacio pri Esperantaj temoj en la nuntempa senco de “PhD”. Ĝi estas klare indikita tiel ene de niaj resumoj, ĉar bonŝance ĝi estas sufiĉe freŝdata por ne doni problemojn. Tamen multe da laboraĵoj en nia listo estis verkitaj antaŭ la Bolonja eŭropigo de la itala universitata sistemo en 1999. Tiam la titoloj “PhD”, “MA” kaj “BA” de la nuntempa pli usonema sistemo ankoraŭ ne ekzistis en Italio aŭ nur ĵus komencis aperi inter multe da konfuzo. Antaŭe, per laboraĵo verkita post studado oficiale kvar aŭ kvin-jara depende de la fakoj, sed ofte praktike multe pli longa, oni rekte iĝis “doktoroj” kaj

oni estis socie konsiderataj tiel. Restaĵo de tiu pasinteco, kiu eble havas profundajn radikojn en la historie pionira rolo de italaj universitatoj en Eŭropo, videblas en la fakto, ke ankoraŭ nun bakalaŭriĝinta italo ofte tute normale aldonas la titolon “D-ro” al sia nomo, kreante komikajn miskomprenojn en internacia kunteksto. Eble pro la sama kialo, multe da italaj studentoj eĉ nun preferas bakalaŭriĝi kaj magistriĝi plurfoje ol investi pli da tempo kaj serioza strebado en doktoriĝo.

Sed ni devas memori, ke la plej malnovaj verkoj en nia listo estis faritaj en periodo, kiam universitatoj bonvenigis nur malgrandan eliton, kiu tre proksime kunlaboris kun siaj referantoj. Ofte ili estis la frukto de vera klereco kaj profunda esplorado, kiuj lasis gravajn spurojn en postaj verkoj. Multe da ideoj, kiuj poste iĝis tre gravaj, unue aperis tie, same kiel novigaj vojoj, kiuj poste estis iom forgesataj, sed kiuj povus ankoraŭ doni inspiron. Tiaj estas ekzemple la plej pedagogiemaj aliroj kaj precipe la pedagogiaj eksperimentoj, kiuj preskaŭ tute malaperis el nuntempaj italaj laboraĵoj, sed kiuj estus ankoraŭ tre gravaj, ekzemple, por alparoli lokajn politikistojn pri la ebleco instrui Esperanton en lernejoj. Do, estas malfacile nomi tiujn malnovajn verkojn laŭ la nuntempa komuna hierarkia divido inter diplomlaboraĵoj kaj disertacioj sen iel misrepresenti la veron. Krome, eĉ post la Bolonja reformo en Italio ne estas multe da malsameco en terminoj de kvanto de paĝoj kaj kvalito inter bakalaŭraj kaj magistras diplomlaboraĵoj. La efektiva nivelo de la enhavo dependas de la temo, de la laboremo kaj lerteco de la studento kaj de la kapablo fare de la referanto gvidi la esploron. Sed oni ofte eĉ ne skribas sur la kovrilon, ĉu temas pri bakalaŭra aŭ

magistra verkaĵo. Oni devus mem kontakti la universitaton skribe aŭ telefone por ekscii tiun detalon!

El tiu vidpunkto, ankaŭ nia konscia simpleco havas siajn avantaĝojn, inkluzive pli realisme konsideri la realajn volontulajn homfortojn en Esperantujo kaj eviti malutilajn ŝlimejojn por signife helpi la progreson. Per tiu elekto, eĉ sen financa subteno, oni povas pli rapide pritrakti la koncernajn tekstojn, sen perdiĝi en kelkfoje tiklaj detaloj. Tiel eblas pretigi rimedojn por vaste montri al italaj gestudentoj kaj geprofesoroj kiom multe jam estis farita en tiu kampo en preskaŭ ĉiuj humanismaj fakoj kaj vere tra la tuta lando, de nordo al sudo. Verdire, ni mem estis surprizitaj fare de la rezultoj de niaj esploroj, same kiel okazis al multaj delongaj samideanoj kaj universitatoj en Italio. Ni trovis multe pli ol ni supozis je la komenco kaj certe multe pli ol tio, kio jam komence troviĝis en la centra sidejo de IEF en Milano. Renato Corsetti, vidante niajn rezultojn, eĉ ŝerce ŝanĝigis la verson de Goethe, *“Kie estas la lando kie citronoj floras?”* al *“Kie estas la lando kie Esperantaj disertacioj floras?”* Dum la jaroj centroj de Esperanta scio formiĝis dum kelka tempo en malsamaj partoj de la duoninsulo kaj poste malaperis por lasi lokon al aliaj, sed la verda torĉo neniam tute estingiĝis. Nia listo klare montras, ke ekde 1970, de nordo ĝis sudo, neniam estis tuta malpleno. Kaj izolitaj esploristoj, ankaŭ eble dank'al voĉa kaj persona tamtamo, ĉiam trovis la forton kaj la volon verki pri Esperantaj temoj eĉ en ŝajna dezerto kaj en supozeble malpli akceptemaj fakoj.

Tiu ĉi transfaka kaj preskaŭ fona abundo ankaŭ gravas eksterlande. La nuna prezidanto de ILEI, Ahmad Mamduhi,

rakontis al ni la sperton de studento en irana universitato, kiu finfine ricevis la permeson verki disertacion pri Esperanto el sia komence ne tiel subtenema profesoro, kiam li montris al li nian liston. Tiel la estonta referanto povis vidi per siaj okuloj en kiom multe da italaj universitatoj kaj en kiom multe da fakoj jam aperis seriozaj verkoj pri Esperanto ekde almenaŭ la sepdekaj jaroj kaj li konvinkiĝis pri la farebleco de la studo. Se tiom multe da universitatoj jam permesis tion, evidente esplorado pri Esperanto estas tute normala, ne-danĝera kaj bonveninda. Tiu rezulto kompreneble multe ĝojigas nin kaj montras, ke nia klopodo, kvankam malgranda, ne estas senutila kaj povas eble inspiri aliajn en aliaj landoj por komuna kreskado.

La listo de resumoj: entuziasmo kaj argumentoj

Alia avantaĝo, kiu rekte dependas de tiu konscie serĉata simpleco, estas la entuziasmo, kiun eblas generi kaj pluteni per rapida progreso. Kiam Alessandra komencis fari tiun laboron por la Eduka Komisiono de IEF, laŭ sugesto de la tiama prezidantino Michela Lipari, ĉiuj pensis, ke temus nur pri mallonga rajdado. Sed la subteno de la Biblioteko de Massa tuj malfermis vastajn preriojn kaj la leviĝantaj nuboj el polvo spontane alkurigis Daniele je la helpo. La fakto, ke sur la listo de resumoj estas nenies nomo, sed estas nur skribite “Eduka Komisiono de Itala Esperanto-Federacio” ankaŭ garantias, ke ĝi estas ofte kopiata kaj dissendata per ĉiuj kanaloj. Junuloj, kiuj malproksimiĝis el Esperantujo post siaj studoj, reaperis kaj rekontaktis precipe Daniele dank'al

la fakto, ke ili vidis sian nomon en la listo. Aliaj junuloj, aŭdinte pri la listo, volas iĝi parto de ĝi kaj havigas al ni siajn laboraĵojn. Aliaj, fine, petas la helpon de Enrico kaj Daniele por siaj esploradoj kaj promesas al ni siajn laboraĵojn, kiam ili estos finitaj. Kompreneble, estas ankaŭ la kazo de gestudentoj kaj gereferantoj, kiujn ni kontaktis kaj eĉ ne respondis al niaj demandoj. Iuj respondis duon-promesante helpon kaj poste forĝesis, ĉar ili estis alimaniere okupitaj. Sed temas vere pri malplimulto. Ĝenerale eĉ referantoj de negativaj laboraĵoj pri Esperanto reagis tre bone kiam ili vidis la liston kaj komprenis nian seriozecon, tuj helpante nin kontakti siajn gestudentojn.

Alia trajto, kiu konscie apartigas nian liston el similaj kolektoj, estas la elekto fare de Alessandra verki resumojn kun speciala atento al la plej gravaj argumentoj. Pli ol resumo, en multe da kazoj temas preskaŭ pri laboro de tradukado, kiu iom sekvas la usonan manieron. Fakte, en Usono oni precipe multe fokusiĝas pri la ĉefa argumento de diplomlaboraĵoj, ĉar oni pensas, ke legantoj devas tuj senpene kompreni, pri kio temas. En tiu kulturo, diplomlaboraĵoj kaj eĉ disertacioj estas konsiderataj la plej mallaborema ĝenro. Tio kompreneble ne signifas, ke ili ne devas esti frukto de granda kaj peniga laboro, sed ke eĉ la plej surfaca leganto devus tute facile kapti la sencon kaj la specifan kontribuon de tiu teksto el la tute unuaj paragrafoj. Male, laŭ la itala verkmaniero, studentoj pli ofte komencas parolante pri siaj spertoj kaj motivoj aŭ pri sia spirita kreskado dum la verkado mem. Kaj la povra mallaborema leganto ofte perdiĝus en certe fascina kaj tre baroka labirinto antaŭ ol re-travidi la lumon de la rekta vojo. Sed trovi kaj substreki la ĉefajn argumentojn gravas, ĉar oni

komprenas, kiel tiu laboraĵo kontribuas al pli granda debato kaj kiel argumentoj transformiĝas dum la tempo, transirante de unu fako al la alia. Se la argumentoj de Esperanto povas transiri tra multe da fakoj, tio certe estas pruvo, ke ili estas fortaj kaj proponablaj en aliaj kunteksto, al pli vasta publiko. Tiu argumenta tradukado estas eble la sekreto, kiu igas tiujn resumojn tuj uzeblaj kaj donas al gestudentoj la senton esti parto de pli granda komunumo kun similaj interesoj.

La Biblioteko de Massa: daŭra hejmo por diplomlaboraĵoj

Dum nia esplorado, ni trovis alian motivon, kiu igis ĝin tute necesa kaj eble eĉ iom tro malfrua. Ni malkovris, fakte, ke en la pasinteco oni multe pli gardis diplomlaboraĵojn en italaj universitatoj. Eĉ nun malnovaj verkoj pri Esperanto troveblas en la arkivoj de kelkaj universitataj bibliotekoj. En la Historia Arkivo de Universitato de Torino, ekzemple, estas konservataj kelkaj laboraĵoj de la naŭdekaj jaroj, kiujn ni nepre devas havigi al ni. Sed en nuntempaj universitatoj, pro manko da spaco, oni preskaŭ nur plu gardas doktorigajn disertaciojn pri sciencaj temoj. Paradoxse, dank' al la uzo de povaj internaciaj serĉmotoroj por akademia esplorado, estas pli facile trovi librojn verkitaĵojn en la angla pri iu ajn temo, inkluzive pri Esperanto, ol diplomlaboraĵo verkita en la sama itala universitato nur kelkajn jarojn antaŭe. Pro tio gravas havi lokon kiel la Nacian Bibliotekon de Esperanto de Massa, kie la diplomlaboraĵoj kaj disertacioj pri Esperanto povas trovi hejmon por longa tempo, ĉar en universitatoj tio ne plu okazas. Se oni ne tuj kaptas ilin

kiam ili aperas, ili estos perditaj. Male, en Arkivo kiel tiu de Massa ili estos ĉiam alireblaj fare de interesatoj, kvankam pro kronvirusaj reguloj rekta konsultado surloke estas nun neebla. En la Biblioteko de Massa diplomlaboraĵoj pri Esperanto povas fizike trovi tiun sekuran hejmon, kiun ili preskaŭ ne povas plu trovi en alia loko.

Bonŝance, je la komenco de nia laboro, Enrico jam havis datumbazon kaj materialon en la biblioteko mem. Fakte, li jam delonge serĉadis diplomlaboraĵojn pri Esperanto kun la sama pasio, kiu pelas botanikiston serĉi specimenojn de floroj kaj aranĝi ilin en belan kolekton, ĉar laboraĵo pri Esperanto estas por esperantistoj kiel floro, kiu eliras el la neĝo. Ĝi estas bela en si mem, sed ĝi ankaŭ anoncas la belan sezonon kaj aliajn disvastiĝantajn florojn. Multe helpis lin en tiu serĉado la eksa prezidanto de la Eo-grupo de Massa, Alessandro Simonini, kiu ankaŭ finance kontribuis per la aĉeto de ekstera amasmemoro, kie la laboraĵoj estas konservitaj, aŭ per la presado de tiuj, kiujn oni enmetas en la bibliotekon. La Biblioteko de Esperanto de Massa estas en la reto de italaj bibliotekoj kaj la volontuloj laboradas por enmeti la katalogon en la Nacian Bibliotekan Sistemon. Lastatempe, pro financaj kaj ekologiaj kialoj, ne plu eblas presi ĉiun libron pri Esperanto. Sed la biblioteko havas longan historion de senpaga helpado al esploristoj kaj studentoj italaj kaj alilandaj, kiu igas ĝin gravan referencpunkton kaj helpon por universitat-nivelaj esploradoj.

La laboro de Enrico en la serĉado de laboraĵoj pri Esperanto estas tre funda kaj preskaŭ obstina. Se la laboraĵo ne estas libere elŝutebla el interreto, gravas kontakti la aŭtoron aŭ la universitaton, sed ne ĉiam eblas ricevi respondon. Konstrui

datumbazon helpas por kontroli, ĉu novaj referencoj rilatas al jam akirita laboraĵo aŭ ne. La Nacia Biblioteko de Massa nun havas datumbazon de ĉirkaŭ 100 diplomlaboraĵoj rekte koncernantaj Esperanton kaj, krome, 44 laboraĵojn, en kiuj Esperanto estas nur menciita, eĉ negative. Kromaj dosieroj estas nun prilaborataj. Kvankam nia teamo jam trovis la plejmulton de la ekzistantaj diplomlaboraĵoj verkitaj en italaj universitatoj pri Esperanto kaj rilataj temoj, laŭ la sperto de Enrico ankoraŭ eblas trovi referencojn pri laboraĵoj en aliaj lokoj. Ili estas: bibliotekoj kaj esperantaj retejoj; libro-kolektoj kaj esperantaj kolektoj de landaj, fakaj aŭ lokaj esperantistaj organizoj; bibliotekoj aŭ tezo-kolektoj de universitatoj; bibliografioj de esperantaj libroj aŭ de eseoj pri interlingvistiko kaj similaj temoj; vivpriskriboj de Esperanto-fakuloj; eseoj kaj artikoloj pri lingvistiko kaj artefaritaj lingvoj. Helpas ankaŭ esperantaj revuoj el la tuta mondo. Tre riĉaj kaj fakaj fontoj estas *Informilo por Interlingvistoj*, eldonita fare de ESF kaj la Centro de Esploro kaj Dokumentado pri Mondaj Lingvaj Problemoj (CED), kaj *Internacia Pedagogia Revuo* de ILEI.

Bitoteko: disvastigo kaj konkludoj

Se en Massa diplomlaboraĵoj trovas daŭran kaj sekuran hejmon kontraŭ la modaj ŝanĝoj en universitatoj, la retejo Bitoteko.it ebligas disvastigi ilin kiel eble plej multe kaj formi virtualajn kunligojn inter verkintoj kaj verkontoj. En la retejo la disertacioj troveblas, inter pli ol mil dokumentoj, en la kolekto nomata itale “Tesi di laurea e dissertazioni accademiche” (Akademiaj diplomlaboraĵoj kaj disertacioj).

La aliro estas facila, ankaŭ dank' al la helpo de profesia bibliotekisto kiel la engaĝita samideano Andrea Montagner de IULM (Libera Universitato de Lingvoj kaj Komunikado de Milano). Alklakante unu titolon, oni malfermas la dokumentan slipon kun ĉiuj detalaj informoj, inkluzive de priskribo (plejofte temas pri la itala versio de la resumo en nia listo), temo, aŭtoro, universitato, ktp. La substrekitaj informoj estas ligiloj al aliaj dokumentoj, kiuj havas similajn informojn. Je la suba parto de la paĝo aperas rilataj eroj, kiuj povus esti interesaj por la serĉanto.

Ĉe “dosieroj” en la plejmulto de la kazoj estas senpage legebla, elŝutebla kaj printebla la tuta laboraĵo, krom kompreneble kiam la verkinto ne donis permeson. Oni devas memori, ke en Italio estas la kutimo publikigi la plej bonajn diplomlaboraĵojn preskaŭ tute sen ŝanĝoj, kiel okazis ekzemple pri la bela soci-lingvistika studo de Esperantujo fare de Irene Caligaris. En similaj kazoj, la verkinto ne povos doni al Daniele la rajton aperigi la laboraĵon interrete. Same estas, se la verkinto antaŭvidas havi ŝancon de estonta eldonado, kiun publika cifereca aperigo povus malhelpi. Tiam nur la resumo estas disponebla. Tamen temas kiel ajn pri eta malplimulto. Kaj sufiĉe multe da gestudentoj kontaktas Daniele por povi aserti, ke Bitoteko estas tre bona aliro al la junaj generacioj interesitaj pri tiu temo.

Konklude, ni povas diri, ke ĉe Bitoteko kaj ĉe Massa, studentoj trovas konsilojn kaj utilajn referencojn rilate al siaj esplortemoj. Ankaŭ dank' al tio, la nombro de diplomlaboraĵoj kreskas, kreante pozitivan modelon, kiu povus esti certe imitota ankaŭ eksterlande. Indas fine memori denove, ke ankaŭ

ĉe la retejo de Edukado.net de Katalin Kováts troviĝas bela kaj nepre konsultenda internacia kolekto de diplomlaboraĵoj, kun multe pli da informoj pri referantoj, paĝ-nombroj, ktp. Enrico dum la jaroj aktive kunlaboris pri ĝia itala parto. Certe estus interese krei pliajn kunligojn inter tiuj retejoj en la mondo. Fakte, ofte studentoj kaj referantoj pensas, ke ili estas iel malkovrantaj varman akvon, kiam ili verkas pri Esperanto. Sed ĉiuj tiaj internaciaj klopodoj plivalorigi laboraĵojn pri tiuj temoj estas tre gravaj, por montri, ke Esperanto estis studata, dissekciata kaj pribatalata dum pli ol unu jarcento, kvankam tiuj studoj ofte perdiĝis.

Bibliografio

BORRELLO, Enrico; SIMONINI, Alessandro: La Nacia E-Biblioteko kaj Arkivo de Massa. IPR jarkolekto 51 septembro 2021, p. 22-25

LIPARI, Michela, [Libraries 3: The Esperanto Library and Archive in Massa, Italy](#), Apr 16, 2021 in: <https://esfconnected.org/author/michela-lipari/>

LIPARI, Michela. Bibliotekoj 3: La Esperanto-biblioteko kaj arkivo de Massa, Italujo, Apr 16 2021 in: <https://esfconnected.org/2021/04/16/bibliotekoj-3/>

TIRABOSCHI, Salvatore. *Appunti attorno al problema della lingua universale*. Tesi. Genova: Università degli Studi di Genova. 1970.

Estonto de ILEI-simpozioj kaj iliaj aktoj (postparolo)

Ahmad Reza Mamduhi
Prezidanto de ILEI

TRARIGANDANTE LA ĜISNUNAN evoluadon de la ILEI-Simpozioj kaj iliaj Aktoj – precipe legante la koncizan prezenton de Radojica Petroviĉ en tiu ĉi eldonaĵo – ne estas malfacile antaŭvidi la estonton de ili.

Tre verŝajne niaj Simpozioj ĉiujare pli kaj pli kelk-kaj eĉ plur-lingviĝos, i.a. kontribuante por kredigi al la tuta Movado, ke ekzistas ankaŭ etnaj lingvoj! Laŭ mi, ju pli multe ni praktike intermiksas kaj interagigas nian lingvon kun la etnaj lingvoj – certe ne nur kun la “fortaj” etnolingvoj – des pli multe allogiĝos la ekstera publiko al nia lingvo renkontante ĝin tie, kie ĉiuj aliaj lingvoj normale renkonteblas.

Feliĉe en la nuna erao ankaŭ la ĝenerala publiko pli kaj pli interesiĝas pri sciencoj kaj sciencaj diskutoj kaj novaĵoj; do universitat-nivela agado verŝajnas tute taŭga por varbi konsiderinde multajn homojn al niaj ideo, kulturo kaj lingvo.

Ideale en niaj Simpozioj kaj la Aktoj de la Simpozioj ĉiu ne-Esperantlingva prelego kaj ĝia artikolo aperu kaj originallingve kaj Esperante. Mi kredas, ke tiel la punta aŭ peranta rolo de Esperanto trovos alian fekundan terenon

por pli kreski kaj pli vidiĝi, ĉar tute probablos tradukoj tra la Espeantaj tradukoj en diversajn etnajn lingvojn, kiuj mencias siajn Esperantlingvajn fontojn.

Des pli grave, eblos ankaŭ etnlingvaj tradukoj el la kontribuoj, kies originala lingvo estas Esperanto. Imagu etnlingvajn sciencajn artikolojn en diversaj renomaj revuoj, kie oni referencos al artikoloj, kiuj originale prezentiĝis en Esperanto; certe lingvemuloj – kiuj ja ne malmultas inter sciencistoj - atentos la novan lingvon kaj parto el ili interesiĝos por pli profunde konatiĝi kun la nove eltrovita lingvo kaj eĉ eklerni ĝin. Feliĉe tia ankaŭ-varba fenomeno jam ekzistas – ekzemple tra la prestiĝa revuo LPLP¹⁵⁰ – kaj pere de niaj Simpozioj kaj iliaj Aktoj ni helpas al plivastiĝo de tia tutefika fenomeno tra la (scienca) mondo.

En eble simila evento – la unua IKIKO (*Internacia Kongreso de Interkultura Komunikado*), 17-18 dec. 2020 – en kies programero¹⁵¹ prezentiĝis demandoj de irana lingvisto, d-ro Adel Rafii (la direktoro de la Lingvistika Departamento de la Universitato de Esfahano, Irano) pri lingvistikaj aspektoj de Esperanto, kaj prof. Renato Corsetti respondis al ili, fine la tuto tiel profunde impresis lin, ke li decidis studi kaj eklerni nian lingvon. La plej mova kaj plej miriga afero por li estis tio, ke kiel ni (prof. Corsetti, Stela Besenyei-Merger, sociologo kaj denaskulino, kaj mi) dum la evento per Esperanto povis interparoli pri lingvistikaj detaloj tiel flue kaj interkomprene!

¹⁵⁰ Language problems and language planning (esperante Lingvoproblemoj kaj lingvoplanado).

¹⁵¹ Spektebla en la jutuba kanalo de UEA ekde la 2:00:00: www.youtube.com/watch?v=9rsHTHOPNBk&t=96s.

Li konfesis, ke antaŭ tio li kredis ke Esperanto povus kontentigi nur la ĉefajn kaj necesajn bezonojn, kaj neniel la fakajn kaj sciencajn!

Jen laŭvorta traduko de tio, kion diris d-ro Rafii, kiu unuafoje aŭskultis al viva interparolo en Esperanto pri la lingvistikaj aspektoj de nia lingvo:

Por mi estas tre interese - tre tre interese - ke vi kaj ili povas esprimi tiom malfacilajn konceptojn per la lingvo Esperanto. Antaŭe mi pensis, ke Esperanto estas kapabla nur por vivogravaj interagoj kaj vidis ĝin kiel nuran 'survival language' (pluvivigan lingvon). Mi tre tre plezuris kaj miris pri tio kaj tio tre interesis min.

Se per tiaj renkontigoj, ni povos akiri agnoskojn de diverslandaj konataj lingvistoj kaj aliaj sciencistoj, tio probable kondukos al pli seriozaj paŝoj por Esperanto i.a. en la universitatoj de la mondo. Kaj certe niaj Simpozioj estas unu el la plej taŭgaj lokoj por okazigi tiajn renkontiĝojn kaj rikolti iliajn grandefikajn rezultojn.

Simpoziaj Aktoj

ILEI 2020-2021

ISBN 978-65-5025-051-5

9 E-libro

786550250515